GUIDO KNOPP

RĂZBOINICII LUI HITLER

bestseller

GUIDO KNOPP

RĂZBOINICII LUI HITLER

bestseller

GUIDO KNOPP

RĂZBOINICII LUI HITLER

LITERA

Hitlers Krieger
Guido Knopp

Copyright © 2008 Guido Knopp
Prima ediție publicată în limba engleză
Ediție publicată prin înțelegere cu New Press, New York

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

Războinicii lui Hitler
Guido Knopp

Copyright © 2011 Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba germană
Roland Schenn

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Ovidiu Șerban
Copertă: Andrei Gamarț
Corector: Georgiana Enache
Tehnoredactare și prepress: Ioana Cristea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KNOPP, GUIDO
Războinicii lui Hitler / Guido Knopp; trad.: Roland Schenn.
Ed. a 2-a - București: Litera Internațional, 2011
ISBN 978-606-600-590-6
I. Shenn, Roland (trad.)
94(430)

CUPRINS

Cuvânt înainte 7

1. Idolul 19
Knopp / Gültner

2. Sluga 93
Knopp / Deick

3. Strategul. 153
Knopp / Müllner

4. Prizonierul 221
Knopp / Köhler

5. Aviatorul 269
Knopp / Dreykluft

6. Conjuratul 321
Knopp / Deick

Bibliografie 383

Index 391

Cuvânt înainte

„Am crezut, m-am înşelat." Această mărturisire făcută de feldmareşalul lui Hitler, Keitel, în faţa membrilor Tribunalului de la Nürnberg, mărturisire care denotă regretul tardiv, reprezintă o excepţie în ceea ce priveşte modul în care văd trecutul militarii activi sub regimul naţional-socialist. Majoritatea ofiţerilor de rang înalt, care au contribuit activ la războiul de expansiune al dictatorului, au subliniat faptul că aveau datoria de a executa ordinele primite şi s-au derobat de orice vină pe care ar fi avut-o personal. În Germania postbelică, chinuită în primul rând de neajunsuri şi abia apoi de anumite întrebări, înalţii ofiţeri au ţesut o legendă legată de o armată „curată", care nu era amestecată în masacrele organizate de regimul nazist şi nici nu ştia nimic despre ele.

Deja din primele zile ale dictaturii lui Hitler, mulţi dintre ofiţerii superiori au închis ochii în ceea ce priveşte teroarea crescândă orchestrată de nazişti. Sub conducerea generalilor, armata a devenit de la începutul războiului un instrument. Prinşi în vârtejul primelor victorii, numeroşi ofiţeri sperau la faimă, recunoaştere, avansare şi recompensă. Puţini erau gata să ţină cont de avertismentul generalului Beck, conform căruia „disponibilitatea generalilor de a se supune ordinelor trebuie să dispară în momentul în care cunoştinţele şi conştiinţa lor le interzic să execute ordinele primite". Şi mai puţini erau aceia care dispuneau de curajul necesar pentru a se opune în mod activ unui regim criminal. Conştienţi de faptul că au o carieră, majoritatea ofiţerilor de rang înalt s-au limitat strict la sarcinile lor şi au mers pe ideea devenită tradiţională în rândurile militarilor, conform căreia ordinele primite trebuie executate. „Omul datoriei se va vedea nevoit să-şi facă datoria şi în faţa diavolului." Această cumplită profeţie a lui Dietrich Bonhoeffer avea să se îndeplinească în ceea ce îi privea pe membrii elitei militare a Germaniei naziste.

Chiar şi atunci când au loc crime cumplite, cercul generalilor care au o atitudine rezervată faţă de ideologia nazistă rămâne restrâns. Nici un mareşal nu i-a sprijinit pe cei care au organizat atentatul de la 20 iulie[1]. Erich von Manstein a respins categoric propunerea conjuraţilor, spunând: „Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!" Este o atitudine care va avea urmări cumplite. Numai ofiţerii de rang înalt ar mai fi avut puterea să răstoarne regimul lui Hitler din interior. Din punct de vedere moral, singura cale legitimă de a împiedica producerea catastrofei era „înalta trădare"

O parte dintre cei la care Beck făcuse apel, referindu-se la răspunderea asumată, au dat socoteală după încheierea războiului. Generalul Beck a rămas credincios convingerilor sale şi din acest motiv a trebuit să plătească cu viaţa. Aceste aspecte relevă faptul că nu se poate generaliza, atunci când se vorbeşte despre generali şi nici atunci când ne referim la Wehrmacht, la armată.

Rommel, Keitel, Manstein, Paulus, Udet şi Canaris – şase cariere foarte diferite între ele, prinse în conflictul dintre obedienţă şi conştiinţă, îngrădire şi protest. Avem înaintea noastră şase bărbaţi care se deosebesc extraordinar de mult între ei. Nu sunt cei mai reprezentativi dintre generalii lui Hitler (da, se află şi un amiral printre ei!), dar sunt şase destine care, însumate, ar putea oferi răspunsul la întrebarea: Cum s-a putut ajunge într-o astfel de situaţie? Ce i-a făcut pe aceşti ofiţeri să se pună în slujba unui regim criminal? Ce ştiau ei despre atrocităţi? Cât de mult erau implicaţi în acestea? Până unde mergeau, atunci când executau ordinele primite?

„Hitler are încredere în mine şi asta îmi este suficient", spusese cândva *Erwin Rommel*. Propaganda naţional-socialistă a făcut din el un mit, o legendă care a trăit mai mult decât Reichul, căruia

[1] Este vorba despre atentatul cu bombă împotriva lui Hitler de la 20 iulie 1944, organizat de Claus von Stauffenberg şi de alţi ofiţeri. (n.tr.)

a crezut toată viața că îi slujește. Legenda despre Vulpea Deșertului, despre comandantul genial din Africa, are și astăzi adepți în toată lumea. Se crede că atunci când se afla la apogeu, renumele său ținea locul mai multor divizii de militari germani. Drept recompensă, Hitler l-a avansat, și astfel Rommel a devenit cel mai tânăr feldmareșal al Wehrmachtului. Ca ofițer, ajunsese acolo unde își dorise, ca soldat, însă, aveau să înceapă pentru el eșecurile, deoarece din acel moment nu au existat pentru el decât înfrângeri.

Însă, spre deosebire de majoritatea generalilor armatei germane, Rommel a avut curajul de a-i atrage lui Hitler atenția în mod deschis asupra erorilor pe care le comitea în ceea ce privește „conducerea" armatei. La 15 iulie 1944, Rommel i-a cerut lui Hitler să renunțe la comanda Wehrmachtului. Conjurații de la 20 iulie cunoșteau această atitudine critică și plănuiau ca, după reușita atentatului, să-l numească pe Rommel în funcția de comandant al armatei, desigur nu înainte de a-l informa pe candidatul lor preferat la această funcție, căci Rommel nu ar fi fost niciodată de acord cu uciderea tiranului. Până în ziua producerii atentatului el mai nutrise speranța, de-a dreptul utopică, de a-l convinge pe Hitler să încheie un acord de pace cu țările din Vest. Numeroasele încercări ale opozanților lui Hitler de a avea o discuție cu mareșalul eșuaseră, deoarece Rommel nu a reușit niciodată să ia o hotărâre în ceea ce privește conflictul său interior între jurământul militar, necesitatea de a-și face datoria, pe de-o parte, și viziunea pe care o avea ca militar asupra situației existente.

Cu toate acestea, după 20 iulie, a intrat în vizorul celor ce s-au ocupat de „curățenie" Sforile au fost trase din umbră de vechiul său dușman, Martin Bormann, pe care „generalul preferat al lui Hitler" îl incomoda de multă vreme. La 14 octombrie 1944, Hitler a trimis doi generali la cel ce se aflase cândva în grațiile sale, iar aceștia i-au prezentat două variante: sinuciderea și funeraliile cu onoruri de stat sau judecarea de către Tribunalul Poporului, fapt care implica pedepse privative de libertate pentru toate rudele sale. Rommel decide „nesilit de nimeni" să se sinucidă.

Acest militar cinstit nu a aflat niciodată care erau dimensiunile reale ale genocidului nazist. El întruchipa cât se poate de bine virtuțile militarului. Din punct de vedere subiectiv el se afla în slujba patriei sale, din punct de vedere obiectiv se găsea în slujba unui criminal. Rommel, la fel ca mulți germani, a crezut mult prea mult și pentru prea multă vreme în acea minciună a propagandei, conform căreia scopurile lui Hitler erau identice cu interesele Germaniei. Recunoașterea în cele din urmă a faptului că această așa-zisă identitate a fost o iluzie reprezintă începutul unui proces de înțelegere a realității, însă acest proces nu a putut fi dus până la capăt. „Virtuțile mai puțin importante, cum ar fi obediența, disciplina, curajul sunt minunate", scrie astăzi fiul feldmareșalului, Manfred, atâta vreme cât ele servesc unei virtuți de prim rang, și anume dragostei față de oameni sau adevărului." Acest lucru nu s-a întâmplat și tocmai de aici rezultă tragedia lui Erwin Rommel.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul lui *Wilhelm Keitel*. El a reprezentat prototipul militarului cu o fire voluntară, aflat în slujba lui Hitler. Obediența sa nu cunoștea limite. „Atunci când mi se dădea un ordin, acționam, conform concepției mele, așa cum mi-o cerea datoria și nu mă lăsam influențat de efectele pe care le-ar fi avut executarea ordinului respectiv și pe care nu le puteam aprecia întotdeauna", avea să spună Keitel după încheierea războiului. Devotamentul față de Hitler i-a atras porecla „Lakeitel"[1]. Întocmai ca o cloșcă ce își apără puii, Keitel l-a protejat pe dictator de cei care ar fi vrut să i se opună.

Mareșalul era, însă, mai mult decât o simplă marionetă împodobită cu decorații. Deja din deceniul al treilea al secolului XX, Keitel a jucat un rol important în reînarmarea în secret a armatei germane, care a făcut posibil războiul de expansiune al lui Hitler. Având funcția de șef al Comandamentului Wehrmachtului, Keitel

[1] Combinație între substantivul „Lakai", care înseamnă în germană „lacheu" și numele Keitel. (n.tr.)

a deținut o poziție-cheie, atunci când este vorba despre implicarea militarilor în acțiunile regimului nazist. Ordinele semnate de el, care implicau declanșarea terorii – în special cele legate de ofensiva împotriva Uniunii Sovietice – au deschis calea spre comiterea a nenumărate crime de război. Cumplitul „Komissarbefehl"[1] poartă semnătura lui Keitel. Tot el a semnat și ordinul prin care 10 000 de militari din trupele armatei regulate sunt transferați la Serviciul de Informații al SS (SD), constituind „forțe de întărire" în vederea comiterii crimelor în masă. Când află că peste trei milioane de prizonieri de război sovietici au murit de foame sau răpuși de diferite boli și afecțiuni, Keitel ține să remarce senin că „este vorba despre distrugerea unei anumite concepții despre lume". Ordinul semnat de către el în ultimele săptămâni de război, conform căruia dezertorii trebuiau „executați pe loc", fără proces, a însemnat sacrificarea a mii de oameni, în special tineri. Cei care au fost martori la momentul în care tocmai Keitel a trebuit să semneze la Berlin capitularea necondiționată a Reichului lui Hitler au considerat că este vorba despre „o manifestare de cinism a istoriei" Chiar și în acele clipe Keitel continua să poarte monoclul și bastonul de mareșal, continuând să fie un simbol al militarului prusac, care nu a trăit decât „pentru a-și face datoria"

Om cu o fire voluntară, dând dovadă de o obedienț fără limite, Keitel nu a fost doar un produs al sistemului, ci a făcut în așa fel încât condiția cea mai importantă în vederea funcționării impecabile a acestuia să fie îndeplinită. Este vorba de renunțarea la orice fel de scrupule, astfel încât voința Führerului să fie îndeplinită necondiționat.

„Am crezut, m-am înșelat", mărturisirea făcută de către Keitel în fața membrilor Tribunalului de la Nürnberg a venit prea târziu, deși a reprezentat o dovadă de regret și a fost, avându-se în vedere cumplitele urmări ale războiului, încărcată de naivitate și cinism. Ultima dorință a lui Keitel, aceea de a fi executat prin

[1] Ordinul referitor la comisari (n.tr.)

împuşcare, ca un adevărat militar, a fost respinsă de judecători. Keitel a fost spânzurat la 16 octombrie 1946.

Erich von Manstein a supraviețuit războiului. Pentru Hitler, el a fost „cel mai luminat" dintre generalii pe care îi avea, iar pentru Aliați, „dușmanul cel mai de temut" Viața lui a fost aceeași cu a majorității generalilor prusaci, care erau conservatori, critici şi se delimitau într-o oarecare măsură de național-socialişti, dar care au fost simple instrumente în războiul crud, dus de Hitler. Erich von Manstein a pus la punct planul de operațiuni pentru ofensiva împotriva Franței, câştigându-şi astfel renumele de „geniu militar" Generali cu funcții importante s-au pronunțat împotriva ideii riscante a lui Manstein. Doar Hitler a fost de acord cu Planul „Secera", care a dus la cea mai răsunătoare victorie din cariera sa militară, victoria asupra Franței. După declanşarea ofensivei asupra Uniunii Sovietice, Manstein, aflat la comanda Armatei XI, a cucerit Crimeea şi Sevastopolul, oraşul cu cel mai puternic sistem de fortificații al lui Stalin. Avansat la gradul de mareşal, nu a reuşit să străpungă încercuirea sovieticilor, care prinseseră ca într-un cleşte Armata VI. Manstein i-a cerut lui Hitler să dea ordinul de retragere, dar a fost refuzat. Astfel, soarta a 250 000 de soldați încercuiți a fost pecetluită. După bătălia de la Stalingrad, Manstein a sperat în încheierea unui armistițiu, lucru inacceptabil pentru Hitler. În martie 1944, după o serie de discuții în contradictoriu legate de strategia care ar fi trebuit aplicată pe Frontul de Est, Führerul l-a numit pe Manstein comandantul Grupului de Armate Sud. Hitler nu a mai apelat niciodată la strategul Manstein.

La încercările opozanților lui Hitler de a-l câştiga pe Manstein de partea lor, ofițerul a răspuns: „Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!" Având concepții cu rădăcini adânci în tradiționalismul prusac, Manstein a crezut întotdeauna că trebuie să execute ordinele primite. L-a contrazis pe Hitler în ceea ce priveşte problemele de ordin militar, dar asasinarea tiranului constituia pentru el un subiect tabu. Pe el însuşi se vedea ca fiind „un militar

apolitic", un militar care se ocupa de lucrul la care se pricepea – războiul –, fără a realiza ce scopuri criminale urmărea Hitler. În final, a recunoscut faptul că s-a produs o catastrofă şi a mărturisit că era „nepregătit din punct de vedere al originii şi educaţiei pentru provocarea pe care a reprezentat-o dictatura lui Hitler". O instanţă militară britanică l-a condamnat pe Manstein în 1949, la Hamburg, la 18 ani de închisoare. El a executat, însă, doar o parte din pedeapsă. După o serie de proteste formulate de Churchill şi Montgomery, Manstein a fost pus în libertate pe motive medicale în 1953 şi s-a pus la dispoziţia reprezentanţilor statului, fiind numit consilier pentru reconstrucţia armatei germane.

Manstein era un tactician capabil, dar nu era un strateg dăruit cu gândire politică. El a contribuit la prăbuşirea Germaniei, pe care credea că o poate apăra din poziţia sa de ofiţer de rang înalt, prin faptul că nu şi-a dat seama cine este Hitler de fapt şi care sunt scopurile sale, punându-se cu totul în slujba unui criminal. Manstein a fost un militar genial, dar atât. Nici mai mult, nici mai puţin.

Acelaşi lucru este valabil şi în ceea ce îl priveşte pe *Friedrich Paulus*. Numele lui este legat de înfrângerea zdrobitoare de la Stalingrad. El, comandantul Armatei VI, nu a avut nici o şansă atunci când a fost prins în încercuirea din oraşul de pe Volga, deoarece Armata Roşie avea avantajul superiorităţii numerice. Zi de zi condiţiile în care trăiau militarii încercuiţi deveneau tot mai vitrege. Zi de zi creştea distanţa faţă de frontul german. Cu toate acestea, militarii încercuiţi şi vlăguiţi de atâta luptă reuşesc să reziste în faţa a opt armate sovietice terestre şi a uneia aeriene. Datorită acestei situaţii, Grupul de Armate A germane, care acţiona în Caucaz, reuşeşte să se retragă.

Situaţia celor peste 250 000 de soldaţi germani prinşi în încercuire este lipsită de speranţă. Toate încercările sale de a-l face pe Hitler să dea ordinul de retragere, astfel încât să se poată îndrepta spre vest cu trupele sale, au eşuat. Dictatorul era neclintit

în hotărârea sa, conform căreia era mai bine să sacrifice Armata VI, decât să renunțe de bunăvoie la orașul care purta numele celui mai mare inamic al său. Militarilor încercuiți li s-a mulțumit cu cinism „pentru contribuția la salvarea Europei de Vest". Paulus știa că avansarea sa la gradul de mareșal la scurt timp înaintea sfârșitului bătăliei de la Stalingrad constituia un îndemn la sinucidere. Cu toate acestea, el nu a urmat acest îndemn. Paulus a intrat în prizonierat. Abia în momentul înfrângerii el a refuzat să mai fie obedient – și a împărtășit soarta militarilor săi. La 31 ianuarie 1943 el a fost primul mareșal german din cel de-al Doilea Război Mondial care s-a predat, devenind prizonierul inamicului.

Evenimentele de la Stalingrad au constituit tema a nenumărate articole, cărți și filme. Biografia lui Friedrich Paulus, așa cum se prezintă ea înaintea evenimentelor de la Stalingrad și după acestea, a rămas într-un con de umbră. El a conceput planul ofensivei asupra Uniunii Sovietice. Figură marcantă a Comitetului Național Germania Liberă, i-a îndemnat pe colegii săi de altădată să abandoneze cauza naziștilor. La Nürnberg el a depus mărturie împotriva foștilor săi superiori. Cu toate acestea, va rămâne până în 1953 prizonier al Uniunii Sovietice și va fi cel mai prețios trofeu al lui Stalin. În urma hotărârii sale de a rămâne în RDG, în timpul Războiului Rece, el a constituit subiect de propagandă pentru ambele state germane. Așa se explică faptul că Paulus, care și-a dorit să fie numai un militar apolitic, un ofițer de mare stat-major și nimic mai mult, a devenit pentru a doua oară, fără să vrea, obiectul propagandei. Tocmai acest lucru l-a și distrus. La patru ani după ce a fost pus în libertate, a murit la Dresda, la 1 februarie 1957, la 14 ani de la înfrângerea de la Stalingrad.

Ernst Udet nu a mai fost nevoit să trăiască momentul înfrângerii. El spunea în ceea ce îl privea: „De dragul de a pilota un aparat de zbor, trebuie să te faci frate și cu dracul, dar trebuie să fii atent să nu te și ia dracul" Soarta sa a rămas în memoria germanilor și după încheierea războiului și a constituit punctul de pornire

pentru personajul Harras din romanul lui Carl Zuckmayer, *Generalul diavolului*. Dispunând de libertatea romancierului, Zuckmayer se abate de la adevărul strict în ceea ce îl privește pe Udet. Regimul nazist s-a folosit de renumele său ca pilot de vânătoare, pe care Udet și l-a făcut în Primul Război Mondial, și de succesul său ca protagonist în filmele cu și despre avioane. S-a folosit de renumele său pentru a pune pe picioare aviația. Însuși Hermann Göring l-a promovat, aducându-l din carlinga de pilot la birou, în funcția de responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviației. Ocupând această funcție, el a contribuit la punerea la punct a planurilor de expansiune ale lui Hitler. Datorită victoriilor obținute de aviația germană în timpul Blitzkriegului, și Udet începe să creadă că bombardierele și avioanele de vânătoare germane sunt invincibile. Cu toate acestea, ca funcționar în Ministerul Aviației, condus de Göring, el a fost omul nepotrivit la locul nepotrivit. Pilotul talentat s-a dovedit a fi un birocrat prost. „Hitler îl consideră pe Udet pe bună dreptate ca fiind unul dintre cei mai buni piloți germani, fiind de părere că este și unul dintre cei mai buni tehnicieni ai aviației, dar din acest punct de vedere nu are dreptate", spunea concurentul său, Erhard Milch. Suprasolicitat din cauza numărului din ce în ce mai mare de sarcini pe care le avea, măcinat de conflictele cu colaboratorii și superiorii, extenuat din cauza obiectivelor pe care și le propusese și nu le atinsese, Udet rămâne singur cu hotărârile sale, care aveau să se dovedească a fi fatale.

Bon viveur-ul și afemeiatul Udet era văzut mai rar la birou și mai frecvent în barurile din Berlin. La petreceri și recepții el era personajul principal, fiind cunoscut datorită numeroaselor aventuri amoroase și pasiunii sale pentru alcool. Societatea berlineză îl iubea pe talentatul caricaturist și pe omul de viață, iar el se bucura din plin de popularitatea sa.

Eșecul înregistrat de aviația germană în lupta împotriva Royal Air Force – aviația britanică – a spulberat iluziile legate de faptul că avioanele germane ar fi invincibile și a scos la iveală o serie

de greşeli de natură tactică. Comandantul Luftwaffe, Göring, a făcut din „responsabilul cu problemele aviației" un țap ispăşitor şi l-a sacrificat. La 17 noiembrie 1941, Ernst Udet s-a sinucis. Pe unul dintre pereții dormitorului său scrisese o serie de mesaje acuzatoare la adresa concurenților săi din cadrul Ministerului Aviației. Ultimul mesaj îi era adresat lui Göring: „Omule de Fier, Tu m-ai trădat". Reprezentanții regimului nazist au ascuns faptul că Udet s-a sinucis. S-a comunicat faptul că el s-ar fi prăbuşit în timpul unui zbor de testare şi s-a organizat o înmormântare pompoasă, cu onoruri militare. La funeralii Göring a declarat cu voce tremurândă că l-a pierdut pe cel mai bun prieten al său.

Ernst Udet nu a fost un opozant al regimului nazist, aşa cum este pilotul Harras din romanul lui Zuckmayer. Sinuciderea nu a fost rezultatul faptului că Udet şi-a dat seama de caracterul criminal al regimului nazist. Manifestările sale de opozant se consumau în bârfe şi conversații purtate prin cazinouri. Din cauza faptului că a consumat alcool şi droguri ani de-a rândul, el a devenit o pradă uşoară pentru duşmanii săi intriganți. Din minunatul erou aviator al propagandei național-socialiste rămăsese doar o iluzie frumoasă.

Cei din anturajul lui Udet nu şi-au putut da seama niciodată dacă el bănuia în ce direcție se îndrepta regimul nazist. Poate că îndoielile lui Udet şi în mod sigur eşecurile pe plan profesional şi personal erau ascunse sub masca bărbatului vesel, care avea o pasiune pentru alcool, numai că el a purtat această mască până când s-a distrus fizic şi moral şi nu a mai avut altă cale decât acea ieşire teatrală de pe scena vieții, pe care a regizat-o el însuşi.

Wilhelm Canaris nu a avut ocazia să se sinucidă. Reprezentanții regimului în slujba căruia s-a aflat l-au ucis. Rețeaua sa de spionaj a fost considerată „arma-minune" a lui Hitler pe frontul invizibil al serviciilor secrete. Datorită legăturilor sale cu aceia care au conspirat împotriva regimului lui Hitler şi a faptului că a fost ucis într-un lagăr de concentrare, el a devenit un mit

al opoziției militare. Șeful Serviciului Contrainformații/Străinătate din cadrul armatei era un maestru al deghizării și al jocului dublu. Spionii săi au pregătit în mod discret și eficient drumul lui Hitler în vederea declanșării războiul de expansiune, în timp ce el însuși plănuia înlăturarea de la putere a dictatorului. Canaris i-a îndemnat pe colaboratorii săi să conlucreze strâns cu reprezentanții Poliției Secrete, în timp ce el însuși organiza, sub pretextul desfășurării activităților de agent secret, fuga în străinătate a celor urmăriți de regimul nazist din motive politice.

În special relația sa cu șeful Gestapoului, Reinhard Heydrich, relație marcată de o ură profundă, reprezintă un simbol al periculosului joc practicat de amiral. În timp ce agenții serviciului secret al armatei se luptau „la cuțite" cu rivalii lor din cadrul Serviciului de Informații al SS, șefii celor două servicii ascultau muzică de cameră și făceau împreună plimbări călare, pentru a scoate astfel în evidență faptul că erau „prieteni" de mulți ani.

În ce măsură poți fi complicele lui Hitler, astfel încât să rămâi dușmanul său? Fiind șeful poliției secrete a armatei, Canaris și-a asumat răspunderea pentru atrocitățile comise de membrii acestui serviciu în spatele Frontului de Est, dar a fost în același timp și „îngerul păzitor" al opozanților conduși de Hans Oster și Hans von Dohnanyi, sprijinindu-i în mod hotărâtor.

Diferitele erori comise de serviciul de spionaj au făcut ca, la începutul anului 1944, Canaris, care era suspect în ochii reprezentanților regimului nazist, să fie înlăturat din funcție și să i se dea un post lipsit de importanță. După atentatul împotriva lui Hitler de la 20 iulie 1944, amiralul a fost reținut și dus în cele din urmă în lagărul de la Flossenbürg. Cu doar câteva zile înainte de încheierea războiului, Canaris a fost executat de un comando SS.

Canaris a recunoscut foarte târziu, în cadrul interogatoriilor, faptul că era un opozant al lui Hitler. Din momentul în care fusese numit în funcția de șef al serviciilor secrete, Canaris a ezitat să-și precizeze clar poziția. Acum o făcea și asta era pentru el mântuirea. Încercase să adopte toate registrele posibile și astfel

se încurcase pendulând între obedienţă şi morală, între patriotism şi nevoia de a rămâne om. Canaris a slujit şi binelui, şi răului şi s-a văzut prins între bine şi rău. Pe de-o parte, în absenţa contribuţiei sale nu ar fi putut fi salvaţi mulţi oameni. Pe de altă parte, sub comanda sa au murit mulţi oameni. Ce alternative ar fi avut Canaris? Dacă ar fi avut mai mult curaj, aşa cum se întâmpla în cazul prietenului său, Oster, sfârşitul lui ar fi venit mai repede. Canaris a rămas la postul său şi a făcut-o chiar şi cu preţul de a ajunge la limita lipsei eticii. El şi mulţi alţii, care erau conservatori, au crezut că îşi făceau doar datoria faţă de ţară, fără să-l ajute pe Hitler. În cele din urmă, s-a dovedit că s-au înşelat.

Le mulţumesc tuturor celor care au contribuit la realizarea acestei cărţi: autorilor Christian Deick, Friederike Dreykluft, Rudolf Gültner, Henry Köhler şi Jörg Müllner, documentariştilor Silke Schläfer, Christine Kisler şi Heike Rossel, consultanţilor de specialitate Ralf Georg Reuth, Winfried Meyer, Sönke Neitzel, Torsten Dietrich şi Armand von Ishoven. Doresc, însă, să-i mulţumesc în primul rând redactorului meu Johannes Jacob, prin a cărui sensibilitate şi competenţă a fost posibilă, de fapt, apariţia acestei cărţi.

Capitolul 1

IDOLUL

Vărsați sudoare, nu sânge.

Curajul este acea stare prin care învingi teama.

Armata germană este sabia noii viziuni germane asupra lumii.

Führerul ştie perfect ce este cel mai bine pentru noi.

Hitler are încredere în mine şi asta îmi este suficient.

Acest mitoman patologic a înnebunit cu totul. Şi-a concentrat sadismul asupra celor de la 20 iulie, dar lucrurile nu se opresc aici!

Războiul este ca şi pierdut!

Mort, Hitler este mai periculos decât viu.

Nu sunt conştient de faptul că aş avea vreo vină. Nu am luat parte la nici o infracțiune. Nu am făcut decât să-mi slujesc patria toată viața.

Rommel

Rommel, Rommel, Rommel, Rommel! Oare mai contează altceva în afara faptului că trebuie învins?

Winston Churchill

Germania a dat mulți generali capabili. Rommel era de o altă factură. El se ridica deasupra acestor generali.

Sir Claude Auchinleck, comandantul suprem al forțelor armate britanice din Orientul Mijlociu

Având încredere în capacitățile dumneavoastră de comandant și în curajul militarilor germani și italieni aflați sub comanda dumneavoastră, poporul german urmărește împreună cu mine luptele eroice din Italia.

Hitler

Am considerat întotdeauna că Rommel este un om foarte îngâmfat, căruia îi face plăcere să se lase fotografiat de dimineață până seara. După știința mea, asemenea oameni îngâmfați nu sunt întotdeauna și cei mai capabili. Un om cu adevărat capabil nu simte nevoia să se afle tot timpul în fața aparatului de fotografiat.

Martin Bormann, secretarul Führerului

De fapt, tatăl meu a fost un om cu suflet cald, ascuns sub o carapace groasă. A suferit foarte mult atunci când oameni pe care îi cunoștea mureau sau erau răniți.

Manfred Rommel

Dacă privesc înapoi, îmi dau seama că Rommel a fost unul dintre cei mai aroganți ofițeri pe care i-am întâlnit vreodată. Acest lucru ieșea în evidență din atitudinea sa față de oamenii care erau mai puțin importanți decât el.

Baldur von Schirach

Rommel este un „mic lup", nu o vulpe.

Gerd von Rundstedt, comandantul suprem al Grupului de Armate Vest

Soțul meu este cel mai mare optimist. Dacă observă undeva o rază de soare, se îndreaptă imediat spre ea. Dacă nu o vede, însă, și dă un verdict, verdictul său este corect.

Lucie Rommel

Cel ce lua contact cu personalitatea sa devenea soldat. Deși trecuse prin multe încercări, dispunea de o forță și o prospețime aparent inepuizabile, de capacitatea de a aprecia personalitatea dușmanului și de a-i intui reacția. Planurile sale erau surprinzătoare, bazate pe intuiție, spontane și nu întotdeauna ușor de înțeles.

Theodor Werner, unul dintre ofițerii de ordonanță ai lui Rommel

Caracterul dificil al lui Rommel face din el un personaj cu totul neplăcut, cu care nu vrea nimeni să intre în conflict, și asta din cauza metodelor sale brutale și a relației sale la cel mai înalt nivel.

Franz Halder, șeful Statului-Major al Armatei

Se prea poate ca Rommel să nu fi fost un mare strateg, însă a fost cu siguranță cel mai capabil militar german în ceea ce privește războiul desfășurat în deșert.

General Fritz Bayerlein

Nu există nici o îndoială în legătură cu faptul că Rommel avea așteptări mari în ceea ce îl privește pe Hitler și că în cele din urmă s-a văzut înșelat în legătură cu aceste așteptări. Sunt convins în aceeași măsură că Hitler avea așteptări mari în ceea ce îl privește

pe Rommel şi că în final s-a văzut înşelat în legătură cu aşteptările sale.

Meinhard Glanz, general în rezervă, Afrikakorps

Este greu să lucrezi cu Rommel, deoarece el se supune cu greu. În Africa s-a bucurat de foarte multă independenţă.

Wilhelm Keitel

Faptul că Rommel s-a opus tiraniei lui Hitler şi că acest lucru l-a costat viaţa simbolizează pentru mine faptul că el a fost împodobit cu încă o cunună de lauri.

Winston Churchill

Führerul nu a vrut să îi distrugă reputaţia de care se bucura în ochii poporului german, de aceea i-a oferit şansa sinuciderii cu ajutorul unei pastile de otravă, care i-a fost dată pe drum de către unul dintre cei doi generali. Această pastilă şi-a făcut efectul în trei secunde. Dacă ar fi refuzat să se sinucidă, ar fi fost reţinut imediat, pentru a fi deferit Tribunalului Poporului din Berlin. Tata a preferat să se sinucidă.

Manfred Rommel

Doresc să subliniez încă o dată faptul că soţul meu nu a participat la pregătirea sau la ducerea la îndeplinire a atentatului de la 20 iulie, deoarece, militar fiind, nu a dorit să adopte această variantă. Pe tot parcursul vieţii sale a fost întotdeauna militar şi niciodată politician.

Lucie Rommel

Ambianța Ministerului Propagandei din Berlin nu corespundea obișnuitului fast nazist. În loc de marmură albă se vedea numai un perete zugrăvit în alb. Însemnele celui de-al Treilea Reich lipseau cu desăvârșire. Nu existau steaguri, nu existau suporturi pentru făclii, nu existau luminatoare în formă de cupolă, ci doar un reflector care supradimensiona umbra protagonistului.

Bărbatul părea a fi simbolul soldatului german: era blond și avea ochi albaștri, corespunzând idealului acelor vremuri. Trăsăturile îi erau foarte bine conturate, de parcă i-ar fi fost dăltuite în piatră și idealizate de Arno Breker, sculptorul Führerului. Nu acesta era, însă, motivul pentru care el era generalul de armată care se afla cel mai frecvent în fața camerei de luat vederi. Comandantul încununat de victorii, care trebuia să facă uz de întreaga sa charismă în fața aparatului de filmat, se încadra perfect în șablonul propagandei lui Goebbels: ofițer care a luptat pe front în timpul Primului Război Mondial, unul dintre puținii comandanți care a fost decorat cu cea mai înaltă distincție din vremea Germaniei imperiale, „Pour le mérite", un om care nu se dădea înapoi de la nimic și făcuse posibil imposibilul. Acesta era omul pe care Hitler îl lăudase, spunând despre el că era „unul dintre cei mai capabili comandanți ai Germaniei" Și el spunea ceea ce le plăcea atât de mult să audă celor din conducerea partidului național-socialist. Vorbea despre o „victorie împotriva unei forțe superioare",

spunea că „în ciuda marilor greutăți, ordinul a fost îndeplinit" Crezul său era: „Hotărâtoare pentru victorie este voința" și în ceea ce privește voința, era neîntrecut.

Goebbels se oprise asupra lui pentru un proiect cu totul nou: era necesar să se imortalizeze succesele armatei germane, care se afla la ordinele comandantului suprem, Adolf Hitler, și stăpânea continentul de la Capul Nord până în Africa de Nord, de la Atlantic până la Volga. Șeful propagandei Führerului comandase o serie de portrete ale generalilor care obținuseră victorii. Eroii lui Hitler trebuiau să-i prezinte poporului german realizările războinicilor național-socialiști, iar omul cu care începeau filmările în primăvara anului 1943 era foarte potrivit pentru acest lucru: Erwin Rommel, învingătorul de la Tobruk, eroul Africii, Vulpea Deșertului. Nici un comandant militar nu se mai bucura la momentul acela de o astfel de înaltă apreciere. Hitler îl sprijinise pe „generalul său preferat" și voia să profite la rândul său de succesele acestuia. Mașina de propagandă a lui Goebbels făcuse din Rommel un idol prin știrile prezentate în *Wochenschau*[1]. Acum naziștii se foloseau de eroul lor și el se lăsa folosit. Din punct de vedere politic, Rommel era naiv. Politica însemna pentru el datoria față de patrie. Și pentru că Führerul, conducătorul acestei patrii, se numea Hitler, pentru Rommel, Führerul, poporul și patria erau unul și același lucru.

Și totuși, scenariul acesta scoate la iveală și dilema persoanei feldmareșalului Erwin Rommel: deși avea experiența apariției în fața camerei de filmat, părea nesigur, vorbea întocmai ca un student la actorie, care cunoștea textul, dar nu știa ce așteptă de la el profesorul lui. Dorindu-și să fie aprobat, părea să-și caute în spatele camerei mentorul nevăzut, întrebând: „A fost bine?" Vorbea un general care era convins de necesitatea faptelor sale din punct de vedere militar și nu își făcea probleme în ceea ce privește urmările victoriilor sale. La întrebarea: „V-ați făcut datoria?"

[1] Jurnal de actualități produs de cel de-al Treilea Reich din iunie 1940 până în martie 1945 (n.tr.)

ar fi răspuns imediat: „Da, mi-am făcut datoria". Era inutil să se spună față de cine își făcuse datoria cu tot sufletul acest militar de carieră. În cuvântul de încheiere din cartea sa *Infanteria atacă*, Rommel scrisese: „În est, vest și sud odihnesc militarii germani care au mers până la capăt pe drumul îndeplinirii datoriei față de popor și patrie. Din când în când, ne îndeamnă pe noi, cei care am supraviețuit și pe cei care vor veni, să nu fim mai prejos decât ei, atunci când trebuie să ne sacrificăm pentru Germania". Simțul datoriei, disponibilitatea spre sacrificiu, vitejia, patriotismul, acestea sunt laitmotivele după care și-a călăuzit acțiunile. Acestea sunt cuvintele-cheie pentru a înțelege eroul, cuvinte prin care se pot explica realizările și tragismul unei figuri marcante din rândul militarilor germani.

Tânărului, care se năștea la 15 noiembrie 1891 în Heidenheim ander Brenz, ca fiu al profesorului Erwin Rommel (ce avea să devină mai târziu rector), nimeni nu i-ar fi prezis că avea să fie militar de carieră. În familie nu exista o tradiție militară notabilă. Conform ideilor preconcepute ale corpului ofițeresc, nu era bine să-ți dorești să promovezi, pentru a ajunge la o funcție înaltă în cadrul armatei, dacă proveneai din rândurile burgheziei culte din Suabia. Nici aspectul său fizic nu părea să-l ajute în cariera militară. În copilărie micul Erwin era mărunt și palid. Rezultatele școlare pe care le-a avut la gimnaziul cu profil real erau mediocre. Avea realizări deosebite la matematică, iar artele frumoase nu-l interesau aproape deloc. El și-ar fi dorit să ajungă inginer de aviație și ar fi vrut să lucreze la fabrica de zepeline de la Bodensee. Cu toate acestea, tatăl său avea alte planuri pentru viitorul celui mai mare dintre copiii săi. Fiul său urma să devină ofițer. Erwin îi respectă dorința, însă atât cei din artilerie, cât și cei de la cercetași l-au respins pe tânărul slăbuț. În egală măsură ascultător și încăpățânat, Erwin Rommel junior a încercat pentru a treia oară – și a reușit. La 19 iulie 1910 a fost admis cadet-stegar în Regimentul

de infanterie König Wilhelm I nr. 124 al armatei din Württemberg. În timpul unui curs desfăşurat la Şcoala de cadeți din Danzig (Gdansk), la care a participat în 1911, a cunoscut-o pe fiica rectorului, Lucie-Maria Mollin, cu care avea să se căsătorească cinci ani mai târziu.

Cariera sa militară a început promițător. În ianuarie 1912 a fost avansat la gradul de locotenent şi a fost trimis la regimentul din Weingarten, în ținutul său natal, unde s-a ocupat de pregătirea recruților. A fost detaşat pentru scurt timp la Regimentul de artilerie de câmp nr. 49 din Ulm. Când a izbucnit războiul, militarul Erwin Rommel a manifestat şi el entuziasmul celorlalți, scriindu-i alesei inimii sale: „În sfârşit, a sosit clipa" Tânărul ofițer avea să ia pentru prima dată contact cu frontul în Belgia şi în nordul Franței. Deja în septembrie este decorat cu Crucea de Fier, clasa a II-a şi apoi, în ianuarie 1915, este primul soldat din divizia sa care primeşte Crucea de Fier, clasa I, fiind şi avansat la gradul de locotenent-major. La vârsta de 25 de ani i s-a dat pentru prima dată o funcție de conducere, fiind numit comandant de companie în cadrul batalionului de vânători de munte din Württemberg. Armata imperială l-a trimis pe ambițiosul comandant de companie în Balcani. Dacă în Franța Rommel a înțeles ce înseamnă războiul static, pe frontul românesc, în luptele împotriva ruşilor, el vede pentru prima dată ce înseamnă războiul dinamic. În 1917, aflându-se în Italia, pe frontul de la Isonzo, a luat parte la luptele pentru cucerirea fortificațiilor de la Monte Matajur, considerate a fi de necucerit. Se remarcau tot mai mult aptitudinile tânărului ofițer, care ştia să-şi motiveze soldații şi avea darul de a se adapta extraordinar de bine condițiilor date.

Pentru prima dată Rommel avea ocazia de a duce un război pe cont propriu. Atunci când situația o cerea, nu îl interesau ordinele primite, ci întreprindea ceea ce credea el că este necesar din punct de vedere militar. Succesele pe care le obținea reprezentau o dovadă a faptului că procedase bine. Chiar dacă la cucerirea lui

Monte Kuk nu i se dăduse decorația pe care ar fi meritat-o – din cauza unui raport eronat ordinul îi fusese decernat locotenentului Ferdinand Schörner, care avea să ajungă și el mareșal în timpul celui de-al Doilea Război Mondial –, la finele lui decembrie 1917 tot a obținut mult râvnitul „Pour le mérite" pentru cucerirea lui Monte Matajur. Rommel era conștient de valoarea decorației, poreclite „Max cel albastru", căci avea să scrie mai târziu: „Pentru vremurile de atunci reprezenta o onoare deosebită pentru întregul batalion".

El însuși simțea că merita onoarea care i se făcuse, și asta deoarece modestia exagerată nu se număra printre calitățile sale. Câteva decenii mai târziu avea să-i spună fiului său, Manfred: „Deja de pe vremea când eram tânăr, știam cum se conduce o armată" Ambițiosul ofițer era mândru și conștient de propria sa valoare și avea toate motivele să fie așa. Încă din timpul primelor confruntări de pe front, la care luase parte în Primul Război Mondial, Rommel dovedise ceea ce avea să-l distingă mai târziu: încăpățânare, abilitate tactică, ambiție, dorința de a acționa conform inițiativei proprii, tendința de a ignora ordinele superiorilor. În ianuarie 1918 a fost repartizat direct de pe front la Comandamentul General al Regimentului 64. Înainte de încheierea războiului, în octombrie, fusese avansat la gradul de căpitan.

Capitularea Germaniei imperiale l-a făcut pe Erwin Rommel să-și pună aceleași probleme pe care și le puneau mulți alți militari germani. Autoritățile de până atunci nu mai existau. Împăratul abdicase, vechile elite nu mai dispuneau de influență. Unitatea Germaniei era amenințată din interior de mișcările separatiste și din exterior de statele învingătoare. La fel ca majoritatea germanilor, în anii de după înfrângere Rommel își dorea mai mult decât orice altceva să fie sfârâmate, „indiferent de cine", lanțurile în care Germania fusese prinsă prin Tratatul de la Versailles. Odată cu dispariția vechiului regim, dispăruseră liniștea și pacea.

Revoluția și haosul domneau peste tot. Foamea și frigul amenințau viețile acelor oameni care până nu demult nu fuseseră interesați de politică.

Norocul a continuat să fie de partea lui Erwin Rommel. Militarul de carieră s-a numărat printre cei numai 100 000 de oameni care aveau să facă parte din armata Republicii Germane, conform condițiilor stabilite de reprezentanții statelor învingătoare. Tânărul căpitan Rommel, care își făcuse un renume ca „expert în lupta corp la corp", și-a găsit un loc și în armata cu efective drastic reduse ale Republicii de la Weimar. În 1921 a devenit comandant de companie în Regimentul 13 din Stuttgart/Ludwigsburg. În anii care au urmat, cariera lui a stagnat. Timp de opt ani a urmat volens nolens un sfat pe care obișnuiau să-l dea infanteriștii: „Sapă o groapă, bagă-te-n ea și stai nemișcat". A urmat apoi o perioadă în care specialistul în războiul dinamic a trebuit să-și dovedească mobilitatea în timp de pace, în afara câmpului de luptă. În octombrie 1929 a devenit profesor la Școala de infanterie din Dresda. Această instituție de învățământ fusese mutată cu un an în urmă de pe malul Isarului pe malul Elbei, deoarece în noiembrie 1923 absolvenții săi au manifestat o vie simpatie pentru cauza unui bărbat care ar fi vrut să ia cu asalt Feldherrnhalle și să preia puterea de stat.

Rommel nu era preocupat de ideile politice propagate de un caporal austriac. El se considera soldat, nu politician. Tocmai de aceea se gândea la cele petrecute în timpul războiului și dorea să detecteze cauzele care au dus la înfrângerile pe plan militar. El a ajuns la concluzia că armata, în vechea ei formă de organizare sub conducerea nobilimii, nu era pregătită pentru un război modern. Obișnuia să confere orelor sale de tactică și strategie militară o notă personală, împărtășind elevilor din întâmplările trăite de el în război. De asemenea, pregătea o carte, în care își exprima părerile în legătură cu modul în care trebuia purtat un război. I-a fost destul de greu să scrie, deoarece era în primul rând militar.

Deja în Primul Război Mondial Rommel se lovise de limitele trasate de tradiția militară. Ajunsese până în funcția de comandant de companie și se făcuse remarcat pe front, datorită realizărilor sale excepționale, însă când urmau să fie îndeplinite sarcini mai importante sau erau disponibili ofițeri care aveau o mai mare vechime în funcție, trebuia să stea deoparte. În armata imperială nu erau suficiente realizările. Contau în primul rând originea și vechimea în funcție.

Și în Republica de la Weimar Rommel s-a simțit marginalizat. Deși a făcut mai multe încercări în acest sens, nu i s-a permis să urmeze cursurile organizate pentru cei ce urmau să devină ofițeri de stat-major. Ofițerilor proveniți în mare parte din rândurile nobilimii nu le plăcea concurența celor ce făceau carieră pe baza meritelor proprii. Familia Rommel nu putea face dovada unor înaintași care să fi luat parte la mari bătălii, alături de vreun nobil.

Pe de altă parte, superiorii lui Rommel recunoșteau că era un om capabil. Ei îl caracterizau astfel: „caracter curat precum cristalul, altruist, modest și liniștit, iubit de camarazi, foarte stimat de subordonați" sau îl lăudau, așa cum se întâmplă în cazul comandantului Școlii de Infanterie, List, care avea să ajungă mai târziu feldmareșal-comandant și care afirma, referindu-se la el: „Este un militar deosebit" Cu toate acestea, în douăzeci de ani de carieră militară, Rommel a reușit să beneficieze doar de patru avansări, ajungând de la gradul de locotenent la cel de maior. Deocamdată drumul spre înalta carieră militară, la care visase, îi rămânea închis. Probabil că nici nu i-ar fi fost posibil să pornească pe acel drum, dacă în Germania nu s-ar fi produs schimbări dramatice.

În octombrie 1933 Rommel și-a luat în primire noul post de comandant al Batalionului 3 din Regimentul de infanterie nr. 17 din Goslar. Era un regiment cu tradiție strălucită, ai cărui militari luaseră parte la Războiul de Șapte Ani și luptaseră la Waterloo împotriva lui Napoleon. După ce și-a luat în primire

funcția, Rommel a făcut cunoștință cu cel care ajunsese între timp Führer și cancelar al Reichului. În septembrie 1934 Hitler a vizitat Parlamentul Țăranilor Germani din Goslar. De obicei, o unitate SS asigura paza personală a Führerului și făcea de gardă în onoarea lui. Rommel a protestat și a insistat ca subordonații săi să asigure serviciul de gardă și pază. El a mers chiar mai departe, arătând că dacă nu li se acorda militarilor săi onoarea de a asigura paza Führerului, va ordona retragerea lor din oraș. Rommel a avut câștig de cauză, cel puțin din punctul de vedere al imaginii de ansamblu. Când Hitler a venit să inspecteze trupele, în fața formațiunii SS se aflau militarii lui Rommel și undeva, în linia a doua, în spatele lui Hitler, mărșăluia el însuși. Relațiile dintre cei doi aveau să devină foarte curând mai strânse.

Rommel, care era apolitic, nu a făcut parte niciodată din Partidul Național-Socialist al Muncitorilor Germani (NSDAP) și nici dintr-o altă organizație a partidului nazist. În primii ani de dominație național-socialistă, când Hitler își consolida puterea și trebuia să țină seama de vechile elite și mai ales de ierarhia militară, Rommel a observat preponderent numai aspectele pozitive. La fel ca mulți alții, el a primit cu bucurie instalarea unui regim care părea să prețuiască virtuți ca obediența, disciplina și ordinea. Se punea problema că Germania trebuie să scape de disprețul comunității internaționale. Care patriot nu ar fi vibrat la această idee repetată obsesiv de Hitler? Se punea problema că armata trebuie modernizată și că efectivele ei trebuiau mărite. Cum ar fi fost posibil ca Rommel, militar de carieră, să aibă ceva împotriva acestor idei? Noul cancelar al Reichului se prezenta în fața bisericii garnizoanei, la Monumentul de la Potsdam, pentru a aduce un omagiu tradiției prusace, în prezența președintelui Reichului, a învingătorului de la Tannenberg. Cum să nu vibreze la un asemenea gest chiar și suabul Rommel? Hitler s-a decis la un moment dat să susțină Wehrmachtul, armata, și nu Batalioanele de Asalt (SA) ale lui Röhm. În urma acestui fapt părea că interesele militarilor și cele

ale noului cancelar al Reichului sunt perfect identice, că armata şi Hitler au scopuri comune, care trebuie atinse.

Cine a ştiut sau cine a putut bănui că această stratagemă avea scopul de a deruta? Şi Rommel s-a numărat printre cei care s-au lăsat înşelaţi. El a crezut în Hitler şi nu a intuit faptul că începutul ascensiunii sale a constituit începutul unui joc, al unei piese de teatru, în cadrul căreia Rommel avea să aibă un rol deosebit de important.

La numai doi ani de la avansarea sa la gradul de maior, în septembrie 1935, ambiţiosul ofiţer este avansat la gradul de locotenent-colonel şi devine comandantul noii Şcoli de Infanterie de la Potsdam. Reprezentanţii Ministerului de Război al Reichului credeau că au descoperit în el omul potrivit pentru a asigura o mai bună legătură între Wehrmacht şi organizaţiile de tineret ale Reichului. Misiunea lui Rommel s-a încheiat însă cu un eşec. Tonul milităresc dur, apelurile sale neîncetate la forţă au început curând să-l enerveze pe „Spiritul Frumuseţii", Baldur von Schirach. Rommel a avut mai mult succes ca scriitor. În 1937 apărea cartea sa *Infanteria atacă*, realizată pe baza cursurilor pe care Rommel le ţinuse la Şcoala de Infanterie din Dresda, carte care a avut un mare succes. În anii care au urmat apariţiei sale s-au vândut aproape o jumătate de milion de exemplare. Cel mai celebru cititor al lucrării lui Rommel a fost Adolf Hitler. Nikolaus von Below, care a devenit aghiotantul lui Hitler pe probleme de aviaţie şi care fusese elevul lui Rommel la Şcoala de Infanterie din Dresda, i-a atras atenţia Führerului asupra cărţii. În legătură cu *Infanteria atacă*, Hitler avea să spună că îi aduce aminte de cea mai „fericită" perioadă a vieţii sale. Numeroase descrieri făcute de Rommel în cartea sa îi aminteau lui Hitler întâmplări prin care trecuse în timpul Primului Război Mondial.

Doi ani mai târziu, Rommel avea să fie din nou avansat. La începutul anului 1938, proaspătul colonel a reuşit să ajungă

în anturajul lui Hitler, la început numai pentru scurt timp. El a fost numit comandantul batalionului de escortă al Führerului. Deținând această funcție, Rommel a putut asista la bucuria oamenilor din Ținutul Sudeților, care l-au întâmpinat pe uzurpator ca pe un Mesia și au făcut din călătoria Führerului un marș triumfal. Și pe Rommel l-a impresionat din ce în ce mai mult personalitatea lui Hitler. Emană „o forță magnetică, poate hipnotică", avea să-i scrie entuziasmat soției sale. Rommel avea să treacă la termeni hiperbolici, descriindu-l soției sale pe dictatorul german: „Este chemat de Dumnezeu sau de Providență să înalțe poporul german până la soare". Asemenea termeni folosea Rommel, referindu-se la omul care avea să-i decidă soarta.

Rommel îl aprecia pe Hitler și era apreciat la rândul său de dictator. Când s-a pus problema ocupării postului de comandant al noii Școli de Război de la Wiener Neustadt, Hitler și-a adus aminte de autorul cărții *Infanteria atacă*. Hitler avea nevoie de Rommel pentru a pune la punct noi planuri de război, pentru a le transmite tinerilor militari ideile legate de lupta flexibilă, dar mai ales rapidă și dinamică. În noiembrie 1938, Hitler l-a numit pe Rommel în funcția de comandant al noii Școli de Război de la Wiener Neustadt. Cu elanul și ambiția care îl caracterizau, Rommel a pus în aplicare ordinul lui Hitler de a pune bazele celei mai moderne școli de război din Europa. Activitatea lui Rommel era întreruptă doar atunci când Hitler avea pregătite misiuni speciale. Führerul a ținut neapărat ca Rommel să fie alături de el, pentru a-i asigura intrarea triumfală și în Praga, aceasta după ce avusese loc marșul triumfal în Ținutul Sudeților și fusese rezolvată și problema a „ceea ce a mai rămas din Cehia". Rommel urma să-i asigure din nou paza și protecția. La sfatul său, Hitler s-a îndreptat direct spre Castelul din Praga fără a mai aștepta venirea unor efective germane numeroase. Dacă la Goslar distanța dintre Hitler și Rommel fusese de câțiva metri, în *Wochenschau* avea

să iasă în evidență faptul că pe drumul până la Hradcin Rommel a fost alături de Hitler.

Pasul decisiv în cariera lui Rommel a fost făcut, însă, cu ocazia ofensivei asupra Poloniei. În momentul izbucnirii războiului, Rommel a fost numit în funcția de comandant al cartierului general al Führerului, fiind avansat la gradul de general-maior. Rommel îi scria soției sale: „După cum am aflat, îi datorez această avansare numai Führerului. Îți poți închipui cât sunt de bucuros. Faptul că mă apreciază pentru ceea ce am făcut, pentru ceea ce am întreprins, este tot ce îmi pot dori"

În noua funcție se afla în atenția lui Hitler, avea dreptul să participe la discuțiile legate de situația militară și – dovada supremă a aprecierii de care se bucura – îi era permis să exprime păreri. Rommel admira la Hitler faptul că „selectează imediat aspectele esențiale și este capabil să ofere o soluție pe baza acestora". Rommel, militarul apolitic, a fost influențat din ce în ce mai mult de Hitler. El credea cu adevărat că dictatorul dorea să facă tot ce este mai bine pentru Germania. În august 1940, Rommel nota în jurnalul său: „Ei, da, dacă nu l-am avea pe Führer, nu știu dacă există vreun alt german care să fie genial în a conduce atât pe plan militar, cât și pe plan politic"

Rommel devenise războinicul credincios al lui Hitler – definitiv. Cel puțin așa se părea. În corespondența sa personală începe să încheie din ce în ce mai frecvent prin „Heil Hitler" În nenumăratele scrisori către soția sa, Rommel exprimă admirația crescândă față de dictatorul transformat în idol: „Petrec mult timp împreună cu Führerul. Încrederea lui în ceea ce mă privește reprezintă pentru mine o mare bucurie, chiar mai mare decât aceea de a fi general. Führerul va lua cu siguranță hotărârea cea mai potrivită. Führerul știe foarte bine ce este cel mai bine pentru noi." Faptul că Hitler îl aprecia însemna extrem de mult pentru Rommel. Părea să „vâneze" pur și simplu orice dovadă de apreciere.

Fiecare aspect ce putea reprezenta o dovadă de amiciție era descris în scrisorile către soția sa: „Ieri mi-a permis să stau lângă el". Fiecare dovadă de atenție, venită din partea mult veneratului Führer era înregistrată („este deosebit de prietenos cu mine"), fiecare dovadă a respectului manifestat de dictator este notată cu mândrie („am avut ocazia de a-mi exprima și eu părerea").

Militarul de carieră nu era dispus, însă, să se ocupe foarte mult timp de probleme legate de protocol. A solicitat să preia comanda unei unități care lupta pe front. Mai întâi cadrele din minister au răspuns cu scepticism cererii lui Rommel de a prelua comanda unei unități de Panzere, întrebându-l dacă el, ofițerul de infanterie, știe în ce situații se utilizează un tanc. Rommel nu le-a putut spulbera scepticismul și cel care i-a îndeplinit dorința a fost însuși Hitler. În februarie 1940 Führerul îl numește la comanda Diviziei 7 Panzere, staționată în Renania. Înainte de a părăsi cartierul general al Führerului, generalul de tancuri a primit un exemplar din *Mein Kampf* cu dedicația: „Domnului general Rommel, cu prietenie"

Pentru comandantul activ Erwin Rommel, războiul a început la 10 mai 1940, în Eifel. Comanda pentru prima oară o unitate de Panzere, care era organizată conform concepției lui Heinz Guderian și care acum, în cadrul expansiunii către Vest, urma să constituie vârful de lance al Armatei IV. Părerile „Părintelui Panzerelor" asupra unei tactici și strategii moderne corespundeau cu cele ale lui Rommel. Cuvintele-cheie erau în acest sens „rapid" și „mobil" Ceea ce scrisese Rommel în cartea sa, cu privire la tactica și strategia infanteriei, se regăsea în formulări și concepții asemănătoare în cartea lui Guderian, *Atenție, Panzere!*

Comanda asupra Diviziei 7 Panzere era pe placul lui Rommel. Dispunea de o trupă cu ajutorul căreia putea pune în aplicare teoriile sale despre arta războiului: atacuri rapide, care surprindeau dușmanul, cu o marjă ridicată de răspundere și de libertate

decizională pentru comandant. Perioada care s-a scurs până la intrarea efectivă în luptă i-a fost suficientă lui Rommel doar pentru a-şi cunoaşte subordonaţii.

Spre deosebire de alţi comandanţi de mari unităţi militare, Rommel nu îşi conducea oamenii din faţa hărţilor, ci se ducea el însuşi în primele linii, pentru a-şi face personal o imagine în legătură cu posibilităţile şi necesităţile pe care le implica lupta. Acest lucru i-a asigurat succesul. El avea să scrie mai târziu că tocmai „conducerea trupei cu o mână forte" a făcut posibilă traversarea rapidă a râului Meuse. Rommel arăta că această realizare a fost posibilă datorită faptului că s-a informat personal, la faţa locului, asupra situaţiei existente şi le-a transmis personal ordinele sale comandanţilor de regimente. Rommel era vârful de lance al atacului – aceasta era imaginea în ceea ce îl privea. Pentru succesele obţinute, Rommel a fost decorat de două ori în primele cinci zile în care a înaintat în fruntea trupelor sale. La şase zile după începerea ofensivei, Panzerele sale traversaseră Belgia şi se aflau pe teritoriul Franţei.

Trupele sale şi-au câştigat rapid renumele de „Divizia Fantomelor" Motivul pentru care Rommel se bucura de succes a fost divulgat de către un general francez într-o discuţie avută chiar cu tânărul comandant de divizie: „Sunteţi rapid, mult prea rapid pentru noi!" Triumful lui Rommel avea la bază curaj, puterea de a „merge la cacealma", capacitatea de a aprecia situaţia pe baza intuiţiei, fler tactic şi un nou sistem de comunicare, sistem care avea să fie introdus la nivelul întregii armate. Bineînţeles că în cazul aplicării unei asemenea strategii şi la un astfel de ritm de înaintare al trupelor au existat şi momente critice. De exemplu, Rommel nu a rămas, aşa cum s-a prevăzut iniţial, în spatele trupelor sale, ci a mers mereu în fruntea lor, încurajând astfel înaintarea. El venea cu o nouă strategie ofensivă, ca alternativă la vechile reguli de bază ale tacticii militare, conform cărora era necesară asigurarea flancurilor şi a vârfurilor de lance. Dacă duşmanul ar fi avut timp

să atace liniile germane, destul de lungi, Rommel nu ar fi avut posibilitatea de a-şi conduce oamenii în aşa fel încât să poată intui imediat o contraofensivă şi să o poată anihila. Dacă duşmanul ar fi dispus de timpul necesar şi de forţele necesare pentru a organiza o ofensivă, urmările ar fi fost fatale pentru trupele lui Rommel, nu în ultimul rând pentru faptul că legătura dintre comandant şi ofiţerii de stat-major nu era asigurată în permanenţă.

În mai puţin de o săptămână, Panzerele lui Rommel traversaseră râul Meuse şi înaintaseră aproape 300 de kilometri în teritoriul inamic. În condiţiile în care avuseseră pierderi neînsemnate, germanii aveau în custodie mii de prizonieri francezi. Oamenii lui Rommel au făcut faţă cu deosebit curaj primelor momente de cumpănă, când unităţi britanice au străpuns flancul german. După ce britanicii s-au văzut nevoiţi să-şi retragă forţele expediţionare la 26 mai, Rommel a fost decorat din ordinul personal al lui Hitler cu Ordinul Crucea de Fier în grad de cavaler. Generalul a devenit erou în patria sa. Un film, care evoca şi momente din trecut şi care se intitula *Victorie pe Frontul de Vest*, a făcut din Rommel un erou care putea fi văzut pe ecranele cinematografelor. Se născuse un mit, un mit care trebuia să rămână viu.

Aprecierea venită din partea dictatorului avea, bineînţeles, şi unele dezavantaje. Fiind „preferatul lui Hitler", Rommel nu se bucura de respect în rândul ofiţerilor de rang înalt. Pe parcursul ofensivei asupra Franţei, Rommel decisese mereu când era şi când nu era necesar să execute ordinele primite şi, cu toate că înregistrase o serie întreagă de succese, nu se bucura de aprecierea superiorilor săi. Chiar dacă soldaţii lui îl respectau, au existat şi militari care s-au opus metodelor sale. Dintre ofiţerii care făceau parte din comandamentul diviziei sale, maiorul Heidkämper a fost acela care a notat exact care erau argumentele sale împotriva stilului adoptat de comandantul încununat de succese. Generalii cu funcţii înalte în Wehrmacht aveau păreri împărţite în ceea ce îl privea pe Rommel. Generalul Hoth scria despre subordonatul său

că „a găsit noi căi în ceea ce priveşte modul de a comanda diviziile de Panzere", dar şeful Marelui Stat-Major, Halder, era de părere că Rommel era „un general care a luat-o razna" şi care s-a opus mereu ordinelor primite de la superiorii săi.

Cu toate acestea, nimic nu garantează succesul într-o măsură mai mare decât... succesul, iar Hitler aprecia succesul pe care i-l asigurase Rommel. Dictatorul ştia că Rommel contribuise într-o mare măsură la victoria asupra Franţei, iar Rommel ştia, la rândul său, cui îi datora şansa de a-şi putea dovedi calităţile de militar de carieră.

Răsărise steaua comandantului Rommel. Hitler îi scrisese: „Puteţi fi mândru de ceea ce aţi realizat". Dar marea victorie abia avea să urmeze.

În septembrie 1940, Mussolini ordonase ofensiva împotriva Egiptului. Nu voia să rămână mai prejos decât germanii, care dăduseră o lovitură nimicitoare duşmanului lor „istoric", Franţa. Ofensiva italiană avea să fie oprită, însă, foarte curând de către britanici şi aliaţii lor. În cadrul contraofensivei, italienii au pierdut opt divizii. Când a început „aventura din Africa", Mussolini s-a lăudat că voia să ducă un război în sud, dar „nu cu Germania, nu pentru Germania, ci alături de Germania". La doar câteva săptămâni de la începerea ofensivei eşuate, „Ducele" fascist era pe cale de a-şi pierde coloniile. Se vedea nevoit să renunţe la cuvintele mari şi să-i ceară ajutorul aliatului său, pentru a împiedica eşecul total.

Hitler i-a promis că îl ajută şi nu a făcut-o numai din spirit de solidaritate, ci şi având în vedere propriile sale interese. Prin sprijinirea unităţilor italiene din Africa de Nord, se evita capitularea aliaţilor italieni şi implicit producerea efectelor care s-ar fi făcut simţite în urma acestei capitulări. Armata germană putea, sprijinindu-i pe italieni, să atace trupele inamice şi mai ales să distrugă căile de aprovizionare de care dispuneau britanicii în spaţiul

mediteraneean. Aceasta a fost o hotărâre de importanță strategică, o hotărâre luată în cadrul unei întruniri secrete, care a avut loc la 3 februarie 1941 şi în care s-a decis începerea operațiunii cunoscute sub numele de cod „Floarea-soarelui". Nu trebuie să ne mire faptul că Hitler nu a delegat la această întrunire un reprezentant oarecare, ci s-a oprit asupra „celui mai îndrăzneț general de tancuri, pe care îl avem în armata germană" Erwin Rommel trebuia să salveze trupele italiene din situația catastrofală în care se aflau în Africa de Nord. Inițial, Comandamentul Suprem al Armatei germane avusese în vedere alți generali pentru această misiune. În prima fază, cel propus să conducă operațiunile a fost Erich von Manstein, cel care a pus la punct planul strategic de cucerire a Franței. Apoi a fost propus baronul von Funck, care avea gradul de general. Hitler s-a oprit, însă, asupra ofițerului căruia nu i s-a permis în vremea Republicii de la Weimar să urmeze cursurile organizate pentru cei ce aveau să devină ofițeri de stat-major, asupra ofițerului pe care el însuşi îl avansase la gradul de general-locotenent şi căruia el însuşi îi spusese ce misiune va trebui să îndeplinească.

Rommel s-a simțit dator să îndeplinească rapid ordinul pe care îl primise din partea lui Hitler. La 12 februarie, când a pus pentru prima dată piciorul pe pământ african, Rommel şi-a câştigat respectul printr-o manevră ce avea darul de a deruta: ajuns la Tripoli, a ordonat puținelor Panzere pe care le avea să se învârtească în cerc, în jurul unui imens bloc din piatră, şi a reuşit să le dea impresia celor care le priveau că dispune de efective impresionante, lucru complet fals. „Generalul Cacealma" a avut succes. Un agent secret a raportat prompt la Londra că în Africa au ajuns 1 000 de Panzere germane. Acesta a fost un prim exemplu în ceea ce priveşte capacitatea de a improviza a originalului comandant. El avea să facă uz şi în viitor de uşurința de a găsi soluții mai puțin obişnuite şi de a face apel la Fata Morgana. Noul stăpân al arşiței ştia să dea impresia că dispune de o imensă armată de Panzere,

chiar dacă acestea erau, de fapt, nişte structuri din lemn, care se deplasau pe şasiuri de Volkswagen. Dacă ar fi fost privite de la mică distanţă, „Panzerele Rommel" ar fi speriat cel mult nişte copii, dar văzute de la depărtare ele puteau constitui un real pericol pentru inamic.

Succesul pe care l-a obţinut Rommel în urma primei ofensive din martie 1941 nu se datora exclusiv unor trucuri ieftine. Situaţia trupelor italiene din Africa de Nord era catastrofală. În ceea ce priveşte forţele italiene, britanicii aveau o părere nu tocmai bună. În acest sens ei obişnuiau să spună: „Nisipul adunat în ţevile de eşapament reprezintă o problemă mai mare decât aceea pe care o constituie italienii". Aproximativ 150 000 de militari italieni erau prizonieri. Proviziile trimise de germani se aflau în mâinile inamicului. Moralul trupelor era la pământ. Tobrukul, El Agheila şi întreaga regiune Cirenaica se aflau în mâinile britanicilor, care ameninţau zona oraşului Tripoli.

Faptul că Rommel venea în sprijinul italienilor nu le dădea acestora motive de optimism. Trupele italiene de infanterie, Divizia de Tancuri Ariete şi Divizia Motorizată Trento nu dispuneau de o dotare corespunzătoare. Cu toate acestea, trupele italiene le erau superioare celor germane din punct de vedere numeric şi aceasta deoarece Afrikakorps era în formare. Comandantul acestui corp de armată se afla deja pe frontul african, dar nu se putea baza decât pe câteva subunităţi ale Diviziei 4 Motorizate a generalului Streich. Regimentul 5 Panzere, care ţinea de divizia amintită, cuprindea aproximativ 120 de Panzere. Germanii nu dispuneau de dotarea necesară luptei în deşert. Nu existau suficiente filtre de nisip pentru ţevile de eşapament – piese vitale pentru o astfel de confruntare –, dar nici anvelope cu diametru mare, care să nu se afunde foarte repede în nisip. Soldaţii germani nu erau pregătiţi pentru războiul în deşert. Nu erau obişnuiţi cu clima şi nici echipamentul de care dispuneau nu era potrivit pentru o astfel de luptă. Numeroşi militari, dar şi ofiţeri, şi-au creat

o imagine greşită în legătură cu ceea ce îi aştepta în deşert. Când a aflat ce misiune i se încredința, Rommel i-a scris soției sale că în sfârşit va putea face ceva împotriva reumatismului de care suferea, beneficiind de clima caldă a deşertului. Generalul nu a ținut cont de faptul că în deşert nopțile sunt friguroase.

La 19 februarie 1941, corpul de armată comandat de Rommel a primit oficial denumirea sub care avea să facă furori – Afrikakorps –, numai că abia în mai a sosit în Africa Divizia 15 Panzere, care avea să completeze efectivele corpului de armată amintit. Serviciul de aprovizionare al trupelor Axei era amenințat permanent atât în aer, cât şi pe mare, deoarece în Malta erau staționate forțe aeriene şi navale britanice. Neclar era şi cine deține comanda. Chiar dacă Rommel a făcut o carieră strălucită în timpul campaniei din Africa, fiind mai întâi comandantul Afrikakorps, devenind ulterior comandantul unei divizii de Panzere, pentru ca apoi să aibă comanda asupra unei întregi armate de Panzere şi ajungând în final să comande un grup de armate, el se afla, din punct de vedere formal, la dispoziția Comandamentului Suprem italian. Nu doar cei de la Comando Supremo, ci şi Înaltul Comandament al Armatei (OKH) trebuiau să aprobe operațiunile ce urmau să se desfăşoare. De altfel, reprezentanții OKH doreau ca Rommel să le prezinte un plan în legătură cu ofensiva destinată recuceririi regiunii Cirenaica. Reprezentanții Înaltului Comandament al Wehrmachtului (OKW) şi implicit comandantul suprem, Hitler, arătau că: „Generalul Rommel are ordinul de a nu îşi asuma riscuri şi de a nu pune în pericol flancurile, înaintând spre Benghazi"

Începând din 24 martie 1941, Rommel a testat forța de care dispunea inamicul, inițiind atacuri de mică anvergură şi reuşind să anihileze până la finele lui martie trupele de avangardă britanice, care se aflaseră la El Agheila. O săptămână mai târziu, la 31 martie, trupele lui Rommel au început marea ofensivă. Scopul propus: recucerirea regiunii Cirenaica. Elementul-surpriză, dar şi geniul tactic al lui Rommel au făcut posibile primele succese ale

germanilor, deşi britanicii erau superiori din punct de vedere numeric, dar – şi aici şansa a fost de partea germanilor – se aflau într-un proces de reorganizare. Noul comandant al regiunii Cirenaica, generalul Neame, nu avea experienţa războiului purtat în deşert şi se afla, din acest punct de vedere, în aceeaşi situaţie ca şi inamicul său german. Comandamentul Suprem al Armatei britanice, în fruntea căruia era generalul Wavell, îşi avea sediul departe de linia frontului, pe Nil, unde nu exista nici un pericol. Spre deosebire de inamicul său britanic, Rommel îşi făcuse personal o imagine asupra aspectelor de care trebuia să se ţină seama în cazul unui atac. Rommel studiase personal terenul, deplasându-se într-un aparat de zbor Fiesler Storch şi remarcase faptul că lucrările destinate apărării poziţiilor britanice nu erau încheiate. În afară de aceasta, Rommel observase că avea de parcurs distanţe foarte mari, pentru a se putea angaja în atacul propriu-zis. În ciuda avertismentelor şi interdicţiei formulate de reprezentanţii OKW, care îi ordonau lui Rommel să nu înainteze prin Agedabia, acesta a riscat şi a ordonat trupelor sale să continue marşul, deoarece şi-a dat seama că situaţia era avantajoasă pentru el. El Agheila, Agedabia, Benghazi, Derna, Mechili, acestea erau denumirile punctelor prin care Rommel îşi propusese să treacă în marşul său spre Egipt. În zece zile Rommel împinsese liniile britanice până în apropierea graniţei cu Egiptul. Teritoriul cucerit în două luni de trupele britanice, aflate sub comanda lui Wavell, a fost recucerit de generalul german şi Afrikakorps în nici două săptămâni, în condiţiile în care britanicii aveau avantajul superiorităţii numerice. În *Wochenschau*, un soldat german tăia formule „Wavell's Way"[1] de pe indicatoarele montate în Africa şi scria pe acestea „Rommel's Weg"[2], semn că Africa avea un nou stăpân. Operaţiunea „Floarea-soarelui" s-a bucurat de un succes enorm şi din acest succes s-a născut o legendă, care supravieţuia prin ea însăşi.

[1] Drumul lui Wavell (n.tr.)
[2] Drumul lui Rommel (n.tr.)

După succesele obținute în Franța și în Africa, Rommel trecea drept un general care știa să-și motiveze soldații. De altfel, el demonstrase deja în timpul Primului Război Mondial că știe să-și motiveze oamenii. Subordonații săi aveau să-și dea seama foarte curând că nu le-ar fi cerut niciodată să facă un lucru pe care el însuși nu ar fi fost în stare să-l facă. „El nu era tipul de om care vrea să-ți demonstreze că știe mai mult decât tine sau că poate să facă lucrurile mai bine decât tine, scria Meinhard Glanz, care a luptat în Africa, făcând o retrospectivă a stilului lui Rommel. A comanda înseamnă să îți pese de soldații tăi, să trăiești totul cot la cot cu ei. Asta a făcut Rommel. A contribuit la succesele obținute alături de soldații lui." Aici se află cheia în ceea ce privește războiul purtat în deșert. Sudoarea îi leagă pe oameni. Aceste cuvinte nu erau vorbe-n vânt în deșertul Africii de Nord. „Rommel ne-a fost tată. Ne-a fost mai mult decât un părinte și a însemnat atât de mult pentru noi, încât între noi, veteranii din Africa, există o legătură nevăzută. Aceasta a devenit tot mai puternică datorită întâmplărilor prin care am trecut cu toții pe câmpul de luptă din Africa." Sunt vorbele pline de patetism ale unui veteran din Africa, atunci când se gândește la Rommel.

Rommel nu ezita să inițieze acțiuni riscante, nici atunci când își punea în pericol propria viață. „Frontul e acolo unde este Rommel", obișnuiau să spună militarii, iar frontul era peste tot. Tocmai de aceea, Rommel era prezent peste tot și își îndemna soldații să se grăbească. El nu era acel gen de general care stătea la loc sigur, în fața hărților, și le cerea subordonaților săi, care luptau pe front, să facă imposibilul, deoarece nu cunoștea situația existentă în teatrul de luptă. Fostul soldat Karl Zimmermann își amintește și astăzi de această particularitate a generalului Rommel: „El nu s-a numărat printre acei generali care stăteau în spatele frontului și transmiteau ordinele de acolo. El se afla în prima linie, alături de soldați. Generalul NATO Gerd Schmückle povestește că cercetașii se bucurau de o deosebită apreciere în ochii lui Rommel, deoarece

el știa foarte bine cât de riscante erau misiunile lor. Rommel era un general care se bucura de popularitate, dar era omul care le cerea soldaților săi să facă și imposibilul. Observând că o unitate motorizată se oprise în timpul unui atac, Rommel s-a urcat într-un aparat de zbor Fiesler Storch, a ajuns deasupra militarilor care se odihneau și a scris următorul bilet, pe care l-a aruncat de sus: „Dacă nu porniți imediat, cobor la voi! Rommel". Această întâmplare a devenit anecdotă. Poate zâmbiți și vă gândiți că, dacă Rommel era dur față de subordonații săi (și față de sine), dacă îi îndemna în permanență să înainteze, atunci el încerca să îi formeze pe tineri, transpunând în practică portretul ideal al tânărului german, așa cum îl vedea Hitler: dur precum oțelul Krupp, rezistent precum pielea și rapid precum un ogar.

Dacă privim retrospectiv faptele, ne dăm seama că ceea ce ni se poate părea a fi strategie de geniu nu este decât rezultatul existenței anumitor factori, care nu puteau fi luați în calcul. Rommel nu era neapărat strategul genial, care punea la punct planuri bine gândite, ci tacticianul abil, care se folosea de anumiți factori ce se iveau pe moment. „Nici un plan nu se ridică la valoarea contactului direct cu dușmanul", spunea Rommel. El punea mare preț pe improvizație, pe aprecierea rapidă a situației și, mai ales, pe reacția rapidă. După încheierea operațiunilor din Africa, comandantul, care a înregistrat succese răsunătoare, avea să recunoască faptul că la un moment dat nu cunoștea exact poziția trupelor. Războiul purtat în deșert a implicat și faptul că trupele se învălmășeau pur și simplu și nu puteai ști, de fapt, unde se găsea frontul. S-ar fi putut întâmpla în mai multe rânduri ca Rommel să ajungă în mâinile dușmanilor, deoarece nisipul și vântul diminuau serios vizibilitatea și nu se putea orienta. Halder, șeful Statului Major al Armatei, care era vădit nemulțumit de faptul că Rommel avansase atât de repede în grad, nota în jurnalul său: „Nu are capacitatea de a comanda. Aleargă toată ziua printre trupele răzlețite, cere cercetașilor să-i raporteze care este situația, trimite

bilete militarilor lui. Nimeni nu cunoaşte exact poziţia trupelor şi efectivele lor"

În ceea ce priveşte Operaţiunea „Floarea-soarelui" Rommel a avut norocul că uneori cel mai hotărât are câştig de cauză. Impulsionat de succesul obţinut, el şi-a propus ca următoare ţintă Tobrukul. Când cele două ofensive, din 14 şi 30 aprilie 1941, asupra oraşului-port de importanţă strategică au eşuat, au ieşit la iveală mari probleme. Ca şi când acest eşec nu ar fi fost de ajuns, Rommel a avut şi ghinionul că Marele Stat-Major l-a trimis pe generalul Paulus în Africa la 27 aprilie, conferindu-i statutul de observator. Este adevărat că mai târziu Paulus avea să spună despre Rommel că este un „comandant energic", dar a văzut şi cum, spre surprinderea italienilor, îşi îndemna permanent militarii să înainteze. În urma consideraţiilor observatorului, cei din conducerea Marelui Stat-Major au tras concluzia, deloc măgulitoare, că Rommel este un „aventurier", care îşi îndeamnă subordonaţii să înainteze, fără să cântărească atent situaţia din teatrul de operaţiuni. Halder, şeful Statului-Major al Armatei, nota în jurnalul său: „Relaţiile pe care le are sunt afectate de felul său de a fi şi de ambiţia sa bolnavă. Caracterul dificil al lui Rommel face din el un personaj cu totul neplăcut, cu care nu vrea nimeni să intre în conflict şi asta din cauza metodelor sale brutale şi a relaţiei sale la cel mai înalt nivel"

Exista o persoană care avea o slăbiciune pentru „generalul său preferat" şi aceea era Hitler. La rândul lui, Rommel s-a străduit să nu-l dezamăgească pe Führer. În momentul în care, după ofensiva eşuată asupra Tobrukului, britanicii au demarat contraofensiva, care purta numele de cod Operaţiunea „Battleaxe", Rommel şi trupele sale şi-au dovedit calităţile în bătălia de la Sollum. Britanicii şi aliaţii lor, care dispuneau de aproximativ 200 de tancuri, au ocupat poziţii la graniţa egipteano-libiană, pentru a recuceri teritoriile cucerite de germani. Atacul a început în dimineaţa zilei de 15 iunie. După trei zile de lupte crâncene, britanicii

s-au văzut nevoiți să se retragă. Deşi inamicul era net superior din punct de vedere al dotării şi se bucura de sprijinul avioanelor aparținând Royal Air Force, care puseseră stăpânire pe spațiul aerian aferent câmpului de luptă, mica armată a lui Rommel a reuşit să respingă atacul. Britanicii au pierdut jumătate din tancurile de care dispuneau, în timp ce germanii au pierdut doar o zecime din tancurile lor. Impactul psihologic a fost uriaş. Succesele obținute l-au făcut pe Hitler să se afle „într-o stare de spirit nemaipomenită". L-a felicitat pe generalul său, l-a copleşit cu atenții şi l-a avansat. Duşmanii, pe care Rommel îi avea în Marele Stat-Major al Armatei germane au turbat de furie. Generalul Erwin Rommel devenise general-comandant al trupelor de Panzere şi avea la ordinele sale zece divizii germane şi italiene.

Sentimentele lui Hitler față de Rommel „al său" au rămas neschimbate chiar şi atunci când trupele generalului german au fost nevoite să se retragă la 18 noiembrie 1941 din fața militarilor conduşi de Sir Claude Auchinleck în cadrul operațiunii contraofensive „Crusader". În mod surprinzător, generalii din comandamentul lui Rommel şi Hitler erau de aceeaşi părere atunci când îl caracterizau pe comandantul trupelor de Panzere: „Un comandant trebuie să se afirme prin fermitate, disponibilitatea la sacrificiu pentru oamenii săi, capacitatea de a aprecia corect terenul şi inamicul, viteză de reacție şi spontaneitate. Generalul Rommel dispune de toate aceste calități, situație care se întâlneşte rar" Astfel îl caracterizează Fritz Bayerlein, şeful Statului-Major al Afrikakorps. Având în vedere aceste aprecieri, Hitler transmite din îndepărtata Vizuină a Lupului următorul mesaj cu ocazia Anului Nou: „Ştiu că şi în anul care vine mă pot bizui pe trupele mele de Panzere"

1942 a fost, într-adevăr, anul marelui triumf al militarilor lui Rommel, dar şi anul în care au suferit cea mai cruntă înfrângere. Mai întâi a fost triumful: „Oraşul Tobruk a capitulat. Toate trupele se reunesc şi se pregătesc pentru continuarea înaintării" Astfel sună comunicatul pe care Rommel îl transmite diverselor

unități ale Afrikakorps, la data de 21 iunie. Generalul condusese din nou atacul, aflându-se în fruntea trupelor sale. „În cazul în care Panzerele rapide înaintează, comandantul se află personal în fruntea lor, pregătind personal contraatacul, iar tancurile inamice se retrag." Aceasta este consemnarea făcută de statul-major al lui Rommel. Reuşita atacului s-a datorat din nou unui amestec de şiretenie, abilitate tactică, forță în luptă, rapiditate şi curaj. Rommel a făcut o manevră prin care îi dădea dușmanului impresia că Panzerele sale se pregătesc să se lanseze într-un atac pe direcția Alexandria. În acel moment, aviația germană a lansat bombe asupra fortificațiilor existente pe linia oraşului Tobruk. Apoi au sosit Panzerele. Germanii au reuşit să formeze o breşă străpungând linia pe care se aflau militarii generalului Ritchie şi să învingă unitățile care aveau ca misiune apărarea oraşului. Peste 30 000 de soldați britanici au fost luați prizonieri.

Rommel ajunsese la apogeul carierei sale. Abia fusese avansat la gradul de general-colonel, devenind cel mai tânăr ofițer care avea acest grad în Wehrmacht, şi Hitler îl avansează la gradul de feldmareşal-comandant, decorându-l cu Ordinul Crucea de Fier, cu Săbii şi Lauri, în grad de cavaler. Atunci când Hitler i-a comunicat că îi va trimite bastonul de mareşal, Rommel ar fi spus: „Mai bine mi-ar trimite o divizie" Alte relatări se opresc asupra bucuriei aproape copilăreşti pe care a manifestat-o Rommel când a aflat că va fi avansat. Era a cincea avansare în decurs de trei ani. Noul feldmareşal-comandant era destul de îngâmfat pentru a arăta deschis că este mândru de onoarea care i se făcea. Prima scrisoare pe care o va trimite acasă imediat după avansare nu o va mai semna cu numele său, ci o va încheia cu „mareşalul vostru"

„Înainte spre victorie pentru Führer, popor şi Reich." Prin această formulă răspundea Rommel telegramei de felicitare venite din partea lui Hitler. Acest „înainte" nu era o vorbă-n vânt. Rommel voia să profite de avantajul momentului şi să învingă definitiv trupele britanice şi pe cele aliate acestora, pentru a ajunge

la Canalul Suez, punct de importanță strategică. Rommel se gândea să înainteze chiar mai mult către răsărit. Wilfried Armbruster, translatorul lui Rommel în Africa, relatează: „Dacă vom continua să înaintăm, putem ajunge până în Palestina". Mai exista și „Marele Plan", acela conform căruia Grupul de Armate Sud trebuia să treacă prin Caucaz, Iran și Siria pentru a se uni cu Panzerele lui Rommel undeva în Orientul Apropiat. Unii dintre germani știau și unde anume. În 1942, versurile cântecului *Păsărica din pădure* au fost modificate. Revederea personajelor nu mai urma să aibă loc „în patrie", ci „la gara din Ierusalim"

La început, nici dictatorul italian, dar nici ofițerii superiori din OKH nu voiau să admită punerea în aplicare a unui asemenea plan îndrăzneț. Ei doreau ocuparea insulei Malta, pentru a asigura astfel căile de aprovizionare în spațiul mediteraneean. Hitler, care a jubilat atunci când a căzut Tobrukul, spunând că „soarta s-a supus voinței poporului german", îl sfătuiește la 23 iunie 1942 pe Mussolini, care era, din punct de vedere formal, comandantul trupelor Axei din Africa de Nord, să-i hărțuiască pe militarii Armatei VIII britanice, „până când își vor fi dat ultima suflare", deoarece „zeița care aduce noroc pe câmpul de luptă trece doar o dată pe lângă un comandant. Cel ce nu este în stare să profite de un asemenea moment nu va fi în stare să o prindă niciodată" Rommel nu a reușit să o prindă. Hotărârea luată în pripă, sub impulsul victoriilor obținute, de a continua marșul spre Egipt, s-a dovedit a nu fi de bun augur. Câteva săptămâni mai târziu, Panzerele lui Rommel aveau să rămână blocate între defileul Kattarra și Marea Mediterană, într-un „cuib de viespi" care poartă numele de El Alamein.

În acele zile, mașinăria propagandistică a lui Goebbels funcționa la cele mai înalte cote. „Știrile speciale" abundau în formulări de genul „minunata victorie a lui Rommel" sau „lovitura lui Rommel le taie respirația englezilor", formulări care apăreau cu litere de-o șchioapă în ziare. Victoria lui Rommel avea să le redea

celor rămaşi acasă convingerea că Germania poate fi învingătoare, convingere pe care şi-o pierduseră din cauza insuccesele de pe Frontul de Est.

Deja din iarna 1941/1942 succesele înregistrate în deşertul torid trebuiau să distragă atenţia de la dezastrul existent pe înghețatul Front de Est, chiar dacă Africa de Nord era, de fapt, un teatru de luptă secundar, în care acționau doar trei divizii germane, în vreme ce în estul Europei se găseau peste 150 de divizii ale Wehrmachtului, care luptau împotriva Armatei Roşii. După triumful de la Tobruk, Goebbels a ordonat să vină la Berlin un om care fusese pe front alături de Rommel, pentru a-şi face personal o imagine asupra situației existente şi pentru a-şi putea da seama ce posibilități existau din punct de vedere propagandistic. „O strângere de mână şi siguranța obținerii victoriei", titra pe prima pagină ziarul *Hamburger Illustrierte* din 10 octombrie 1942. Führerul îi strângea mâna feldmareşalului său, pe care îl onorase cu o înaltă decorație. La jurnalele de actualități li se prezenta celor care frecventau cinematografele germane în al treilea an de război un erou care radia: Rommel, îmbrăcat într-o uniformă impecabilă, Rommel, cel care îi învinsese pe britanici, Rommel, comandantul genial care avea în subordine diviziile învingătoare. Imaginile nu aveau nici o legătură cu adevărul istoric. În fața camerei de luat vederi Rommel comanda unități militare care nici nu existau. Porecla onorantă de „Divizia Fantomelor", pe care Divizia 7 Panzere o primise în Franța, când se aflase sub comanda lui Rommel, căpăta în deşert un nou sens.

Joseph Goebbels şi-a dat seama de potențialul pe care îl avea victoria lui Rommel pentru propaganda național-socialistă. Patria avea nevoie de eroi. Germanii sătui de război aveau nevoie de un învingător în cel de-al treilea an al marii conflagrații. Rommel era predestinat pentru rolul învingătorului. Înainte de toate, trebuie spus că el era gata să joace acest rol. Goebbels recunoaşte că: „Nici un general nu era conştient în aşa de mare măsură de importanța

propagandei în vreme de război, precum Rommel". O astfel de calitate nu era frecvent întâlnită în rândul generalilor germani care, din proprie inițiativă, dar și la îndemnul lui Hitler, se fereau să iasă în evidență și nu doreau să aibă contacte cu presa cenzurată. Guderian, strategul tancurilor, care nu era mai puțin capabil decât Rommel sau Manstein, îi scria soției sale, dorindu-și să obțină o victorie în Rusia: „Nu mi-aș dori cu nici un chip ca persoana mea să constituie subiect de propagandă, așa cum se întâmplă în cazul lui Rommel". Proaspătul mareșal nu își făcea, însă, atâtea probleme. Rommel era un general al vremurilor moderne.

Deja în timpul campaniei din Franța, doi angajați ai Ministerului Propagandei, Karl Hanke și Karl Holz, căutaseră să intre în contact direct cu comandantul Diviziei 7 Panzere. Succesele militare ale lui Rommel au intrat în folclor. Textul cunoscutului cântec *Cu trenul către Reeper, noaptea la două'șpe jumate*, compus de Hans Albers, a fost modificat:

Pe drumul lui Rommel, noaptea pe la două jumate
Trec în goană, cu optzeci la oră, fantome nenumărate.
Rommel însuși e în frunte și lângă el stau fantomele toate,
Pe drumul lui Rommel, noaptea pe la două jumate.

Atacul devenise șlagăr, iar în 1940 victoriile lui Rommel reprezentau un hit.

Alfred-Ingemar Berndt, care era director în Ministerul Propagandei, devine ofițer de ordonanță al lui Rommel și asigură astfel legătura directă între Vulpea Deșertului și ministrul propagandei. Popularitatea lui Rommel a crescut pe măsură ce ambițiosul comandant obținea victorii. Onorurile de care se bucura eroul au căpătat uneori nuanțe de kitsch. Un portret pictat și micșorat la dimensiunea corespunzătoare cărților poștale reprezenta un Rommel hotărât, cu trăsături mult stilizate. Propaganda făcea portretul ideal al generalului german și deforma adevărul în funcție de modul în care ar fi trebuit să fie „comandantul german"

în ochii publicului larg. În 1941, în săptămânalul *Das Reich* se afirmă în mod fals că Rommel ar fi fiul unui muncitor. Nu era singurul neadevăr. Rommel nu a părăsit armata după încheierea Primului Război Mondial, nici nu a studiat la Universitatea din Tübingen. Afirmațiile conform cărora el ar fi fost comandantul unei formațiuni SA și că Hitler însuși l-ar fi ajutat să înțeleagă ideologia național-socialistă sunt rodul fanteziei pure. Așa și-ar fi dorit „fabricanții de basme" din subordinea lui Goebbels să fie generalul german ideal. Cu toate acestea, Rommel nu a fost membru al SA și până în 1933 nu a făcut parte nici din NSDAP.

Rommel s-a bucurat foarte mult de faptul că era numit „stăpânul războiului purtat în deșert", dar s-a supărat, deoarece devenise subiectul propagandei. Plângerea pe care a înaintat-o în acest sens celor din Berlin a fost pur și simplu ignorată. Rommel s-a văzut nevoit să accepte și ideea conform căreia el ar fi vorbit perfect limba arabă, lucru care ar putea explica simpatia de care se bucurau germanii în rândul arabilor, care îi urau pe britanici, considerând că reprezintă o forță de ocupație, și îi respectau pe militarii lui Rommel, considerându-i eliberatori. De fapt, Rommel nu știa mai mult de 50 de cuvinte în limba arabă, dar de ce l-ar fi interesat pe Goebbels adevărul? El prefera să prezinte o imagine romanțată a Afrikakorps, în fruntea cărora se afla Rommel. Furtunile de nisip, muștele, soldații însetați, înfometați și chinuiți de căldură nu reprezintă niște imagini tocmai plăcute. De aceea războiul purtat în deșert a fost „retușat". Se puteau vedea imagini cu militari germani binedispuși, care aveau tot ce își doreau și tocmai se odihneau în nisip, pregătind o omletă pe capota unui vehicul. Se prezentau scene idilice, filmate într-o oază plină de măgăruși, curmale și copilași care se joacă. Războiul ar fi putut părea o joacă de copil. Nu se spunea nici un cuvânt despre neajunsuri, despre problemele cu aprovizionarea, despre suferințe, despre moarte.

Chiar și inamicii păreau fascinați de omul care reușise să le învingă trupele. După victoria înregistrată de germani la Tobruk,

Aliații aveau o problemă de natură militară și psihologică: conform unui sondaj făcut în SUA, Rommel era cel mai cunoscut german după Hitler. Aliații contribuiau la legenda lui Rommel. În Camera Comunelor, Churchill a spus despre Rommel că este un om genial. Militarii Armatei VIII britanice îl admirau, pentru că îi învinsese și se mirau când izbuteau să-l învingă. Aceasta era problema Aliaților: numele de Rommel devenise o armă eficientă a războiului psihologic. Douglas Walter, soldat al Armatei VIII britanice, arată ce efect avea numele lui Rommel, pe care și Aliații îl numeau cu respect „Desert Fox", asupra britanicilor și a aliaților lor: „Comandanții noștri ne-au spus mereu că nu este invincibil, dar noi nu i-am crezut"

Pentru a contracara lipsa de curaj a oamenilor săi, Sir Claude Auchinleck, comandantul suprem al forțelor armate britanice din Orientul Mijlociu, era obligat să ia măsuri. Era normal ca militarii să-și respecte inamicul, dar nu era normal să-l respecte prea mult. Iată ce scrie înaltul ofițer britanic într-un ordin adresat comandanților de trupe din subordinea sa: „Există pericolul ca prietenul nostru, Rommel, să devină pentru militarii noștri, care vorbesc prea mult despre el, un fel de vrăjitor sau un soi de sperietoare. Este foarte important să nu mai pomenim de Rommel atunci când vorbim despre dușmanul nostru din Libia. Acest aspect este deosebit de important din punct de vedere psihologic" Nicăieri nu iese mai bine în evidență respectul pentru realizările și succesul inamicului ca în post-scriptum-ul ordinului din care tocmai am citat: „Nu sunt invidios pe Rommel."

Auchinleck nu va avea niciodată ocazia de a-i afecta faima inamicului său german. El era al doilea comandant britanic pe care Rommel îl învingea. Cel de-al treilea comandant al trupelor britanice din Africa de Nord era generalul Montgomery. Misiunea Armatei VIII britanice, la comanda căreia se afla Montgomery, era aceea de a porni din El Alamein, de a înainta și de a ajunge la 80 de kilometri vest de Nil și respectiv de Alexandria și de a respinge

trupele lui Rommel. Pentru britanici premisele erau propice. Aliații dispuneau de forțe aeriene și terestre superioare celor germane și tocmai de aceea se presupunea că militarii lui Rommel nu aveau să reziste pentru mult timp. Cea de-a treia ofensivă britanică împotriva Afrikakorps a început la 23 octombrie 1942. Comandantul trupelor germane nu se afla în Africa. Având probleme de sănătate, Rommel era în Germania. Chiar dacă s-ar fi aflat în teatrul de operațiuni nu s-ar fi putut opune trupelor britanice. Poate că doar renumele de care se bucura l-ar fi ajutat întru câtva. Ce însemna mitul invincibilității în comparație cu cele 1 100 de tancuri de care dispunea Montgomery? Trupele reunite germane și italiene nu dispuneau nici măcar de un număr de tancuri egal cu jumătate din cele pe care le aveau britanicii. Pozițiile germane au fost pur și simplu făcute una cu pământul. *You can't stop a steamroller with a Volkswagen*[1], spune Douglas Walter, referindu-se la ideile pe care le pusese în aplicare cândva „Generalul Cacealma" Germanilor nu le rămâne decât să se retragă după ce s-au încolonat în mod disciplinat. Rommel, care s-a întors în teatrul de operațiuni, s-a văzut nevoit să-l roage pe Hitler să aprobe această retragere.

La data de 3 noiembrie, el a primit un răspuns telegrafic, care avea să-i zdruncine credința în capacitățile „celui mai mare comandant al tuturor timpurilor": „În situația în care vă aflați, nu poate fi adoptată altă soluție decât aceea de a rezista, de a nu face nici măcar un pas înapoi, de a arunca în luptă fiecare armă și fiecare luptător. Militarilor dumneavoastră nu le puteți arăta altă cale decât aceea spre victorie sau spre moarte"

Acesta era unul dintre acele ordine, tipice pentru Hitler, în care cerea cu încăpățânare să se reziste pe poziții, fără a ține seama de situația existentă din punct de vedere militar și impunând combatanților să facă imposibilul. Fără a fi de acord, dar supunându-se ordinului primit, Rommel le cere militarilor săi

[1] „Nu poți opri un compresor cu un Volkswagen." (n.tr.)

să se oprească, să înceteze retragerea. El avea să noteze: „Am procedat astfel, pentru că eu însumi le-am cerut mereu subordonaților mei să se supună ordinelor primite. Tocmai de aceea trebuie să mă supun ordinelor pe care le primesc"

Rommel avea să-şi dea seama foarte curând ce ar fi însemnat să se supună ordinului primit. Tocmai de aceea s-a decis să acționeze pe cont propriu. Încălcând ordinul comandantului său suprem, Rommel a decis să ordone retragerea, pentru a salva ce se mai putea salva. O zi mai târziu, Hitler avea să aprobe, totuşi, cererea de retragere a lui Rommel, arătând că el trebuia să ajungă cu trupele pe poziția Fuka. Militarii Afrikakorps, atâția câți mai rămăseseră, au fost împinşi de combatanții lui Montgomery până dincolo de Benghazi. Bătălia pentru El Alamein era pierdută. Pentru germani situația avea să se înrăutățească. Pe 7 şi pe 8 noiembrie 1942 ajungeau în nord-vestul Africii, în spatele militarilor lui Rommel, trupe britanice şi americane. Forțele Axei trăiau ceea ce reprezenta coşmarul oricărei armate din lume: erau nevoite să lupte pe două fronturi. Forțele aliate le erau net superioare germanilor şi aliaților acestora. În timp ce aprovizionarea duşmanului era asigurată în condiții excelente, Rommel avea o problemă uriaşă tocmai în ceea ce privea aprovizionarea. Raportul de forțe se modifica rapid în defavoarea trupelor germane din Africa. Nici chiar Rommel nu putea decât să întârzie înfrângerea, pentru că de împiedicat nu o mai putea împiedica. Armata de Panzere a lui Rommel trebuia să se retragă.

La 26 noiembrie, mareşalul se hotărăşte să inițieze o acțiune disperată de salvare. Îşi propusese să vorbească personal cu Hitler şi să-i explice cât se poate de clar că, avându-se în vedere problemele cu aprovizionarea, superioritatea forțelor aeriene ale Aliaților şi faptul că trupele germane erau prinse ca într-un cleşte între combatanții lui Montgomery şi Eisenhower, nu exista decât o singură şansă: retragerea din Africa, salvarea de materiale valoroase şi de trupe pentru lupta de pe frontul european. Fără

a se fi anunțat în prealabil, Rommel se duce la Hitler la Rastenburg. „Situația existentă în Africa mă face să doresc să vă vorbesc personal și să vă spun care sunt considerațiile mele în legătură cu evoluția situației pe pământ african." Rommel a spus lucrurilor pe nume și a văzut ce înseamnă ca dictatorul să-și piardă controlul. El a trăit momente pe care i le descriseseră deja diverși comandanți, momente pe care aveau să le trăiască și alți ofițeri din armata germană. Hitler l-a făcut cu ou și cu oțet pe generalul său preferat în prezența tuturor celor care se aflau de față și a urlat la el: „Nu se poate să ne retragem. Trebuie să rezistăm. Să ne retragem din Africa? Acest lucru este imposibil!" După ce a spus tot ce avea de spus, dictatorul i-a arătat generalului consternat ușa. Ceea ce a urmat a fost grotesc, dar comparabil cu alte întâmplări prin care au trecut și alții care au intrat în contact cu Hitler. Manfred Rommel redă relatarea tatălui său: „Hitler l-a dat pe tata pe ușă afară, s-a dus după el și l-a chemat înapoi. Pe urmă l-a întrebat pe tata: «Câte puști aveți?» Tata i-a răspuns: «Nu le-am numărat»." Această replică l-a supărat atât de tare pe Hitler, încât i-a făcut lui Rommel tot felul de reproșuri. În cele din urmă, mareșalul și-a pierdut răbdarea și i-a spus dictatorului: „*Mein Führer*, cel mai bine ar fi să mergeți personal în Africa și să le arătați militarilor cum să se apere împotriva tancurilor britanice, folosindu-se de puști" I se poate reproșa lui Rommel faptul că îl admirase pe Hitler, dar nu trebuie să se uite că atunci când situația era catastrofală, mareșalul nu s-a ferit să-i spună dictatorului acest lucru, ceea ce se întâmpla destul de rar în cazul generalilor din Wehrmacht.

Unii dintre biografii lui Rommel văd în întâmplarea descrisă anterior primul motiv pentru care mareșalul și-a modificat atitudinea față de Hitler. Lipsa stăpânirii de sine, lipsa capacității de a aprecia corect situația, acestea sunt defecte pe care un mare conducător nu trebuia să le aibă, mai ales că pe acest mare conducător Rommel îl vedea la cârma Germaniei. „El nici nu vede pericolul și nici nu vrea să-l vadă", îi scria Rommel resemnat soției sale. Dar

Rommel era militar. Ordinul primit şi nevoia de a fi obedient erau repere care făceau parte din structura sa. De aceea a dat dovadă de obedienţă chiar împotriva convingerilor sale.

A urmat ceea ce era inevitabil: retragerea treptată. Militarii Afrikakorps au mai opus rezistenţă timp de două luni, dar în absenţa comandantului lor. Hitler a aprobat retragerea, dar era supărat din cauză că acela pe care îl numise cândva „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor" făcea anumite lucruri cu care el nu era de acord. La 9 martie 1943, Rommel este chemat din Tunisia. În legătură cu această chemare s-au făcut numeroase speculaţii. Rommel era atât de slăbit de boală încât să nu se poată afla în fruntea trupelor sale în faza decisivă a atacului britanicilor? A fost pedepsit Rommel pentru faptul că nu a înregistrat succese în Africa şi l-a înfruntat pe dictator? Voia Hitler să-l scutească pe generalul său preferat de ruşinea capitulării? Se temea Führerul ca Rommel să nu ajungă în mâinile duşmanilor, având în vedere faptul că doar cu câteva săptămâni în urmă mareşalul Paulus capitulase la Stalingrad şi intrase în prizonierat?

Chiar dacă Rommel îi prezentase lui Hitler o situaţie mai puţin optimistă decât şi-o închipuise el, chiar dacă Vulpea Deşertului nu reuşise să facă astfel încât trupele germane să nu se retragă din Africa, el continua să fie favoritul dictatorului. Faptul că lui Rommel i s-a conferit Ordinul Crucea de Fier în grad de cavaler a fost comunicat la două luni după ce mareşalul a primit înalta distincţie. Numele învingătorului de la Tobruk nu a fost pomenit atunci când s-a anunţat că trupele germane s-au retras din Africa. Renumele său legendar nu trebuia pătat de înfrângeri. Rommel trebuia să-şi păstreze aura de învingător. Mitul marelui idol era foarte valoros pentru propagandă. „Pentru că ar dăuna foarte mult renumelui său", Rommel a fost chemat din Africa înainte de catastrofala prăbuşire a frontului. La 12 şi 13 mai 1943, succesorul lui Rommel s-a văzut nevoit să capituleze. Războiul în deşert se încheiase.

Feldmareşalul trecea drept erou neînvins. Acest rol pe care îl juca nu îl mulţumea pe militarul căruia îi plăcea să fie mereu activ. „În timpul războiului, un mareşal care se află în patria sa este un prizonier", îi declară adânc deprimat soţiei sale. El nu era, însă, doar un prizonier. Militarul de carieră se lăsa prezentat tuturor întocmai ca un urs, pe care dresorul îl putea stăpâni cu uşurinţă.

Nici chiar înfrângerea suferită de militarii Afrikakorps nu a diminuat faima de care se bucura feldmareşalul. La indicaţiile lui Goebbels, a început o altă campanie propagandistică avându-l ca personaj central pe Rommel. Faptul că realizările sale au fost comparate cu cele ale lui Moltke, Hindenburg, Blücher şi Gneisenau poate fi cu totul normal. Ulterior, însă, el va fi prezentat ca supraom şi prin hiperbolizare se ajunge în derizoriu. Este venerat, arătându-se că e „o cometă pornită pe un drum glorios". Este prezentat ca fiind „animat de o ambiţie sfântă" şi astfel persoana sa ajunge în sfera miticului. Alfred-Ingemar Berndt a încercat să facă până şi din înfrângere o victorie. „27 de luni de luptă în Africa" s-a numit prelegerea ţinută la radio de Berndt, prelegere în care sunt glorificate actele de eroism ale feldmareşalului ce a avut de înfruntat un duşman superior din toate punctele de vedere. Rommel a jucat rolul care i s-a încredinţat.

În primăvara lui 1943 s-a aşezat înaintea camerelor de luat vederi, montate în sediul Ministerului Propagandei, şi a povestit întâmplările prin care a trecut în timpul războiului purtat în deşert. A vorbit despre marile realizări ale „soldatului german" care, prin „atacuri fulger", a reuşit să anuleze forţa duşmanului, pe care „l-a urmărit neîncetat", până când l-a învins, şi aceasta pentru că nu şi-a îngăduit nici o clipă de răgaz, nu a ţinut seama de vitregiile naturii, indiferent dacă era vorba de furtuna de nisip sau de muşte. Rommel avea să spună că „militarul german l-a obligat pe cel englez să se ascundă în nisip". Mareşalul a vorbit despre căldură, despre lipsuri, despre faptul că militarii germani nu dispuneau de ceea ce le-ar fi fost necesar şi a amintit de fiecare dată că Aliaţii

erau net superiori din punct de vedere al dotării materiale. Întotdeauna urma, însă, ceea ce voiau să audă cei din conducerea partidului național-socialist: „Soldatul german a făcut față vremurilor grele". Desigur că puternicul dușman a atacat permanent, desigur că au fost „unele săptămâni crâncene, care ne-au împins la limita disperării". Și în situațiile disperate exista un sfârșit fericit: „Soldații germani au făcut față vremurilor grele". Rommel, Vulpea Deșertului, a fost un patriot înflăcărat, un propagandist naiv, o marionetă în mâinile altora?

În corespondența lui Rommel se găsesc cuvinte de laudă, elogii hiperbolice la adresa Führerului. În scrisori se reflectă, pe lângă respectul crescând față de dictator, și evoluția situației în ansamblu, așa cum era ea văzută de mareșal: „Populația răsuflă ușurată pentru că am venit noi și am eliberat-o", scrie Rommel după ce germanii intră în Varșovia. Cu toate acestea, Rommel nu era admiratorul înflăcărat al lui Hitler, așa cum poate părea pe baza scrisorilor sale. Atunci când citim scrisorile feldmareșalului, trebuie să ne gândim că al Treilea Reich era un stat polițienesc. Fiecare persoană trebuia să țină cont de faptul că opiniile sale ajungeau la urechile agenților Gestapo sau la cele ale înalților activiști din cadrul partidului național-socialist. Nu exista secretul corespondenței. Numeroase scrisori erau deschise de angajații serviciului de cenzură. Dacă Rommel l-ar fi criticat în scris pe Hitler, s-ar fi pus în pericol atât pe sine, cât și pe membrii familiei sale. Fiecare scrisoare deschisă de cenzură putea reprezenta un pericol atât pentru expeditor, cât și pentru destinatar.

Dacă citim scrisorile pe care Rommel le-a adresat soției sale, trebuie să remarcăm faptul că pomenește foarte rar despre politică. Nu este vorba despre lipsa de interes, ci mai curând despre naivitatea marelui strateg militar, Rommel. Atunci când nu era de acord cu hotărârile luate de reprezentanții regimului, Rommel nu îl învinuia pe Hitler, ci găsea că alții sunt vinovați: „Din păcate, Führerul este înconjurat de pușlamale. Majoritatea acestor

granguri din partid sunt nişte reprezentanţi ai unor vremuri demult apuse, ai vremurilor în care reprezentanţii mişcării naziste luptau efectiv pentru a-şi impune idealurile". Rommel pare să spere că timpul le va rezolva pe toate.

În mod sigur Rommel nu a fost antisemit. Fiul său relatează că la începuturile celui de-al Treilea Reich, când Rommel era comandant de batalion la Goslar şi nu intrase în anturajul lui Hitler, el l-a întrebat pe medicul batalionului, cu naivitatea specifică unui copil, cum de are „nas de evreu". Din cauză că a îndrăznit să pună o astfel de întrebare, Manfred Rommel a luat de la tatăl său o bătaie soră cu moartea. Printre prietenii lui Rommel se numără şi evrei. El nu are, aşa cum este cazul altor ofiţeri de rang înalt, manifestări antisemite. Desigur că nici el nu scapă de „prelucrarea" conducătorilor de la Berlin, care doresc să le insufle reprezentanţilor tuturor păturilor sociale ideea că trebuie să-i urască pe evrei. Bineînţeles că Rommel a remarcat excesele pogromului, pentru că febra nazistă i-a cuprins şi pe cei din Wiener Neustadt.

Este foarte puţin probabil ca inteligentul Rommel, care ţinea foarte mult la propriile opinii, să fi aderat la ideea că evreii ar dori să conducă lumea. Relevant pentru naivitatea lui Rommel în ceea ce priveşte concepţiile conducătorilor partidului naţional-socialist este un episod care s-a petrecut în 1943. Aflat la masă împreună cu Hitler, Rommel îi spune dictatorului că Germania şi-a pierdut respectul de care se bucura pe plan internaţional, din cauza politicii pe care o adoptase în ceea ce îi privea pe evrei. Rommel are şi o propunere, care ar duce la o bună reputaţie a Germaniei pe plan internaţional: „Am fi mai bine văzuţi în lume, dacă în armata germană am avea un comandant de detaşament care să fie evreu". Sugestia îl supără foarte tare pe Hitler, care spune: „Rommel, dumneata nu ai înţeles nimic în legătură cu ceea ce vreau eu". După ce mareşalul pleacă de la masă, dictatorul spune uimit: „Oare chiar nu a înţeles că evreii reprezintă cauza pentru care

se poartă acest război?" Nu, Rommel nu a înțeles, cu siguranță, acest lucru.

Oare era atât de nepăsător sau atât de naiv încât să nu observe ce se întâmpla cu evreii din Germania? Rommel, ca mulți alții, nu-și putuse închipui cât de departe vor merge naziștii în ceea ce îi privea pe evrei. Pentru atrocitățile care aveau loc în Est, Rommel nu-l învinuia pe Hitler, ci pe cei din anturajul său. Geniul militar era naiv atunci când era vorba de politică. Fiul său, fostul primar-general al orașului Stuttgart, arată: „Începând din 1938, tatăl meu a fost fascinat de Hitler. El a înțeles relativ târziu care era adevărul în legătură cu Führerul". Da, Rommel a înțeles prea târziu care era adevărul. A înțeles totul într-un moment în care și pentru el însuși era prea târziu.

„Indiferent dacă este vorba despre dușman, prieten sau frate, despre fiii Germaniei, Italiei sau Angliei, ați dat dovadă de cavalerism, v-ați comportat ca niște oameni adevărați." Această inscripție, care se poate citi și astăzi pe monumentul ridicat în onoarea eroilor căzuți la El Alamein, este plină de patos. „Cavalerism", acest cuvânt se regăsește în multe dintre relatările legate de războiul purtat în deșert. Foștii inamici sunt de aceeași părere în ceea ce privește faptul că s-a dat dovadă de cavalerism. „A fost un război care se purta deschis, un război dus ca la carte", mărturisește Heinz Blumacher, care a făcut parte din trupele germane. Unul dintre foștii săi dușmani, Charles Squire, fost militar al Armatei VIII britanice arată: „Am luptat respectând regulile războiului. Civilii, femeile și copiii nu erau afectați de conflict". Unele dintre relatări îi dau cititorului senzația că are înainte o imagine dintr-un turnir desfășurat în Evul Mediu, mai ales atunci când se povestește cum se întâlneau față-n față trei tancuri germane și trei tancuri britanice, ale căror echipaje executau, de fapt, misiuni de recunoaștere. Cu țevile în poziție, de parcă ar fi fost niște lănci, tancurile s-au năpustit unele asupra altora. „Scuipând foc fără întrerupere, cele trei tancuri britanice au trecut printre

tancurile germane, pentru ca apoi să se întoarcă pe poziţiile pe care le ocupaseră iniţial. Nici un glonţ nu şi-a atins ţinta şi nici nu s-au înregistrat pagube sau pierderi de vieţi omeneşti." Cele două formaţii de tancuri s-au depărtat unele de altele, îndreptându-se fiecare către unităţile lor, după ce lupta se încheiase fără a exista un învins şi un învingător.

Război fără ură, aşa se intitulează cartea pe care au publicat-o după război Lucie Rommel, văduva feldmareşalului, şi Fritz Bayerlein, şeful de stat-major al lui Rommel. Într-adevăr, soldaţii care luptau în Libia nu erau urmăriţi de comandouri SS sau de formaţiuni SD, care se aflau, de obicei, în spatele combatanţilor şi „făceau curăţenie" atunci când era necesar. Spre deosebire de situaţia înregistrată în ceea ce priveşte Operaţiunea „Barbarossa", în Africa de Nord nu au fost depăşite limitele de civilizaţie, pentru că aşa s-a ordonat, iar combatanţii aveau ruşine. În Africa nu s-au organizat execuţii în masă, nu au existat masacre.

„În deşert nu dorea nimeni să cucerească ceva sau să obţină un lucru anume. Toţi voiau să lupte, scrie istoricul britanic Moorehead. Era un război care se purta deschis, cinstit. Era o luptă în deşert, unde nu exista populaţie civilă, unde nu se urmăreau scopuri politice. Un război al militarilor." Un război „al militarilor" se poartă după anumite reguli. Conform uneia dintre aceste reguli: „Prizonierii care fac parte din armata inamică vor fi trataţi ca nişte oameni". Dar oare nu prin ordinul OKW au fost încălcate toate prevederile legate de starea de război şi a fost plasată Germania în afara comunităţii internaţionale? Militarii inamici nu urmau a fi trataţi ca prizonieri de război, dacă ajungeau în prizonierat în spatele propriilor linii, ci ca nişte „infractori" şi să fie împuşcaţi pe loc. Acest ordin era valabil, bineînţeles, şi în ceea ce priveşte războiul purtat în deşert. Şi lui Rommel i-a parvenit de la Berlin acest ordin. Ce a făcut mareşalul cu respectivul ordin, ne spune ofiţerul de stat-major al lui Rommel, generalul Westphal:

„Îndată ce am primit acel ordin, l-am ars". În Africa de Nord războiul se purta conform vechilor reguli.

Moorehead a strâns mărturii ale soldaților britanici care au fost prizonieri ai inamicilor germani. Acești soldați au redat o imagine aproape paradiziacă a războiului purtat în deșert. Toți au fost de acord asupra faptului că germanii i-au tratat foarte bine. Militarii britanici răniți erau tratați în același mod ca și rănițiii din trupele germane. Prizonierii primeau apă suficientă, hrană, uneori chiar țigări și bere. Cei ce se confruntau în Africa aveau un comportament cu totul neobișnuit în ceea ce privea adversarul, și generalul american Eisenhower mărturisea în memoriile sale că nu a înțeles de ce britanicii și germanii se purtau astfel unii față de alții. Comandantul suprem al trupelor americane ezita să-i primească pe „generalii naziști" după o victorie. Pentru britanici și germani acest lucru nu constituia o problemă. După bătălia de la El Alamein, mareșalul Montgomery l-a invitat la masă pe locțiitorul comandantului, generalul Ritter von Thoma, care era prizonier la britanici. Generalul-colonel Hans-Jürgen von Arnim, succesorul lui Rommel la comanda corpului de armată, constata: „În timpul campaniei militare din Africa era un lucru obișnuit să-i tratezi pe prizonierii inamici ca pe niște gentlemeni. Așa făcuse și Rommel cu generalii englezi după ce cucerise Mechili. Și generalii britanici procedau în același mod când era vorba despre prizonieri germani"

Era oare războiul purtat în deșert doar o neînțelegere între gentlemeni? Era o desfășurare de forțe în cadrul căreia învingătorul îi strânge mâna celui învins? *Good sports, my old fellow?*[1] Trebuie să discernem atunci, când citim asemenea relatări nostalgice, concepute după încheierea războiului. Chiar dacă în deșert nu se comiteau (aproape deloc) crime de război, confruntarea nu a fost un fel de întrecere practicată în după-amiezile de duminică de către urmașii Cavalerilor Mesei Rotunde, conduși

[1] „Rămânem prieteni, bătrâne?" (n.tr.)

de regele Arthur. Chiar dacă Wilhelm Keitel lua cuvântul în procesul de la Nürnberg şi vorbea cu dispreţ despre „acţiunea militară de două parale pe care Rommel a iniţiat-o în deşert", este vorba despre disprețul manifestat față de Rommel, nu față de războiul purtat în deşert. Chiar dacă generalul Cramer, ultimul comandant al Afrikakorps, se despărţea de toridul deşert exclamând „Heia Safari", luptele de la Tobruk şi El Alamein nu au fost deloc nişte excursii întreprinse de plăcere, cu regim *all inclusive*.

Războiul în deşert implică temperaturi deosebit de ridicate şi deosebit de scăzute, cu zile dominate de un soare care arde nemilos şi nopţi cu un frig cumplit. Războiul în deşert implică furtuni de nisip, care anulează vizibilitatea, nisip care intră în fiecare por şi care face din respiraţie un chin, dar şi roiuri de muşte care se aşază pe rănile deschise. Britanici şi germani, australieni şi italieni au luptat unii împotriva altora şi cu toţii împotriva unui duşman comun: deşertul. Şi în războiul purtat în deşert s-a murit zadarnic. Iar în deşert războiul a însemnat mizerie, sânge şi moarte.

Războiul din Africa de Nord se încheiase. Feldmareşalul fără soldaţi lua parte la războiul propagandistic purtat pe frontul de acasă. Cu toate acestea, el ar fi putut fi trimis în mai multe locuri, deoarece în vara anului 1943 situaţia militară era precară în toate sectoarele frontului. Pe Frontul de Est ofensiva germanilor fusese oprită. Prin ruperea Axei Berlin–Roma luase naştere un nou front în sud. Trupele aliate se pregăteau să atace „Cetatea Europa". La 15 iulie 1943, Rommel primeşte din nou o funcţie importantă pe plan militar. Este numit comandant suprem al Grupului de Armate B. Trupele germane aflate sub comanda sa se pregăteau pentru Operaţiunea „Axa", respectiv pentru căderea acesteia. După ce Italia a capitulat, la 8 septembrie, trupele lui Rommel ocupă nordul Italiei, în vreme ce trupele feldmareşalului-comandant Keselring depun eforturi pentru a opri ofensiva Aliaţilor în sudul Italiei.

Rommel se va afla doar pentru scurt timp în Italia, el urmând să plece pe Frontul de Vest. Alfred Jodl, şeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului, a propus ca Rommel să se ocupe de operaţiunile militare de pe Frontul de Vest, pentru a împiedica temuta invazie a trupelor inamice. Rommel nu era deloc încântat de funcţia sa de ofiţer al Marelui Stat-Major. Şeful OKW, Wilhelm Keitel, îi scrie la 5 noiembrie comandantului Grupului de Armate Vest, feldmareşalului-comandant Gerd von Rundstedt: „Este dificil să lucrezi cu Rommel, deoarece el se supune cu greu. În Africa s-a bucurat de foarte multă independenţă. Cred că dumneavoastră sunteţi singurul om căruia până şi Rommel i se va supune" Această apreciere avea să se dovedească a fi greşită. Chiar şi Hitler ezita să-i dea misiuni operative lui Rommel, care era obişnuit să acţioneze în funcţie de propriile hotărâri. Prin ordinul special, pe care Rommel l-a primit la 5 noiembrie 1943, i se cerea acestuia să verifice stadiul lucrărilor de apărare şi să înainteze propuneri pentru situaţia în care forţe inamice ar ateriza pe continent. S-a dovedit din nou că în structurile de comandă ale celui de-al Treilea Reich domnea haosul. Rommel a preluat noua funcţie şi a rămas în subordinea directă a lui Hitler în timp ce comandantul Grupului de Armate Vest nu fusese informat asupra situaţiei. Rommel nu a primit nici un fel de informaţii care ar fi fost utile pentru a face faţă forţelor inamice care ar ateriza pe continent. Mareşalului i s-a comunicat în termeni vagi că, în cazul unei invazii, ar putea primi şi sarcini operative.

Cu elanul care îl caracteriza, Rommel, care este dornic să treacă la acţiune, îi scrie la 18 decembrie soţiei sale: „Vreau să mă ocup cu toate puterile mele de misiunea primită şi vreau să mă asigur că ea va fi dusă la îndeplinire aşa cum se cuvine". În această scrisoare, dar şi în multe altele, mareşalul are un ton optimist: „Sper că vom reuşi"

Situaţia iniţială pare să explice optimismul lui Rommel. În Vest existau teoretic 1,3 milioane de soldaţi germani care ar fi putut

interveni în cazul unei invazii inamice. Grupul de Armate B avea în componența sa 24 de divizii de infanterie și cinci divizii de Panzere. Rommel avea în subordinea sa aproximativ 330 000 de oameni. Nu era vorba, însă, de militari odihniți, ci de combatanți obosiți, care fuseseră trimiși pe malul Atlanticului „pentru a se reface". Față de situația de pe Frontul de Est, Vestul trebuia să li se fi părut militarilor germani un adevărat paradis. Rommel le-a vorbit oamenilor săi pe un ton plin de încredere: „Dacă avem în vedere efectivele, dacă ținem seama de moralul trupelor, dacă luăm în calcul armele de tip nou și dotarea de care dispunem, putem aștepta plini de încredere derularea evenimentelor"

Într-un cerc mai restrâns, feldmareșalul era mult mai sceptic. Rommel, care judeca limpede și era un om al realității, a înțeles foarte repede că nu avea motive să fie optimist. Din momentul în care și-a luat noul post în primire, le-a spus ofițerilor săi de stat-major: „Avem dotare minimă și nu există speranțe ca această situație să se schimbe". Berlinul îi promisese și 1 000 de avioane de vânătoare, dacă avea să se producă o invazie, dar Rommel știa la fel de bine ca și alți comandanți că nu se poate baza pe promisiunile lui Göring. În momentul decisiv nu aveau să fie gata de luptă decât circa 500 de aparate de zbor. Flota III Aeriană, staționată în nordul Franței, cuprindea un total de 70 de avioane de vânătoare și 90 de bombardiere. Mare parte a trupelor care acționau la sol nu erau motorizate și nici suficient de bine înarmate. Dacă agresorul trecea de linia coastei, era greu ca acesta să fie respins și aruncat de pe uscat. Rommel înțelesese foarte bine acest lucru. El trage următoarea concluzie: „Apărarea se poate organiza propriu-zis numai de-a lungul coastei". Armele de care dispunea erau minele. „Trebuie să folosesc minele împotriva oamenilor, a tancurilor, a parașutiștilor, împotriva navelor și ambarcațiunilor cu ajutorul cărora se ajunge pe uscat." Propagandiștii naziști vorbeau despre arme extraordinare și acelea chiar existau. Rommel își amintea de Africa, de faptul că inamicii săi britanici îi întârziaseră mult

atacurile asupra oraşului Tobruk folosindu-se de mine. Conform aprecierilor sale, inamicii săi îngropaseră în nisipul deşertului un milion de mine. De data aceasta, câte mine erau necesare? În Franţa se folosiseră 1,7 milioane de mine. Acum, însă, Rommel se afla într-un teritoriu cu mult mai întins decât câmpul de luptă de la Tobruk.

Rommel dorea să realizeze cât mai rapid ceea ce nu se făcuse până atunci şi anume să întărească zona de coastă. Mareşalul a demonstrat din nou că are imaginaţie, că este un bun organizator, că ştie să-şi motiveze oamenii. La ordinul lui Rommel s-au montat sub apă diferite sisteme care să împiedice înaintarea tancurilor, s-au făcut garduri din sârmă ghimpată, s-au adus tunuri de calibru mare, dar în primul rând s-au montat „prăjinile lui Rommel" Era vorba despre o invenţie originală a unui mare pionier în domeniul războiului, cum avea să se exprime generalul Meise despre şeful său. Dacă în Africa de Nord s-au montat pe şasiuri de Volkswagen nişte structuri din lemn, care de la distanţă păreau a fi tancuri, în nordul Franţei au fost înfipte în pământ nişte prăjini, care să îngreuneze aterizarea şi acostarea. Detaşamente întregi de muncitori săpau şi fixau în pământ prăjinile nu doar de-a lungul coastei, ci şi pe suprafeţele de teren neted, astfel încât avioanele de mare capacitate să nu poată ateriza prea uşor şi să nu se poată asigura aprovizionarea trupelor inamice pe calea aerului.

Minele urmau să constituie o barieră invizibilă, dar greu de trecut. Iniţial, feldmareşalul a avut la dispoziţie 600 000 de mine. Problema era, unde să fie dispuse acestea? Tocmai căutarea răspunsului la această întrebare avea să-i îngreuneze munca lui Rommel. De ce? Pentru că în ceea ce priveşte competenţele stabilite în cadrul structurilor armatei domnea haosul şi existau diferenţe de opinie între ofiţerii de rang înalt şi Rommel, la fel cum existau neînţelegeri între mareşal şi comandantul suprem al Wehrmachtului, Adolf Hitler.

Germanii nu cunoşteau nici locul, nici momentul în care urmau să debarce Aliaţii, iar ofiţerii de rang înalt nu se puteau pune de acord în ceea ce priveşte modul în care vor organiza defensiva. Rundstedt se aştepta ca debarcarea să aibă loc la Calais şi îşi dorea să comaseze acolo un număr însemnat de militari, care urmau să se răspândească ulterior. Aceasta era strategia care asigura succesul în cazul luptelor purtate în spaţiu restrâns. În schimb, Rommel era convins că inamicul trebuie atacat chiar pe coastă şi trebuie aruncat imediat de pe uscat. Diferenţele în ceea ce priveşte analiza situaţiei au atras după sine punerea la punct a unor strategii diferite. Din cauza faptului că Hitler nu lua o hotărâre definitivă, ofiţerii de rang înalt se vedeau nevoiţi să rezolve situaţia. Compromisul care s-a făcut nu a fost pentru nimeni de nici un folos.

Între Rommel şi Hans von Salmuth, comandantul suprem al Armatei XV, a existat un schimb de replici dure, deoarece oamenii lui Salmuth nu aveau cum să planteze rapid minele şi să se şi pregătească de luptă, aşa cum ar fi dorit feldmareşalul. Militarii Armatei XV aveau, conform ordinului lui Hans von Salmuth, obligaţia de a planta zilnic mine pe o distanţă de 15 kilometri. „30 de kilometri zilnic!" spusese Rommel scurt şi hotărât. Comandantul suprem al Grupului de Armate B, care îl considera „lent" pe Salmuth, a primit de la subordonatul său replica: „Modul dumneavoastră de a pune la punct sistemul defensiv îi face pe comandanţi să-şi piardă minţile"

Nici discuţiile cu generalul Leo Geyr, baron de Schweppenburg, nu au decurs pe un ton calm. Comandantul suprem al unităţilor de Panzere ale Armatei Vest dispunea de singurele rezerve de Panzere ale OKW. Rommel îşi dorea să le integreze în sistemul său defensiv de pe coastă. Conform planului lui Geyr von Schweppenburg, unităţile sale de Panzere urmau să rămână la distanţă de coastă, astfel încât să se poată angaja în lupta cu inamicul într-un spaţiu vast, după ce acesta din urmă ar fi debarcat.

În această problemă Rundstedt a fost împotriva lui Rommel. S-a ajuns, din nou, la un compromis. Diviziile de Panzere nu au fost amplasate atât de aproape de coastă pe cât şi-ar fi dorit Rommel. Era un compromis care fărâmița forțele disponibile pentru defensivă.

Lucrurile pe care le-a realizat Rommel în numai şase luni cu ajutorul Organizației Todt au stârnit respectul tuturor celor care îl criticau. Chiar şi Salmuth afirmă: „A început o nouă etapă în momentul în care a apărut Rommel" În mai, Hitler l-a felicitat pentru realizările sale, dar nu i-a asigurat sprijinul promis. Rommel a putut realiza doar o parte din planurile sale, deoarece nu dispunea de materialele necesare şi nici de diviziile de Panzere pe care le ceruse cu insistență.

La data de 4 iunie, meteorologii germani arătau că: „Având-se în vedere condițiile meteorologice nefavorabile, este de presupus că Aliații nu vor întreprinde nici un fel de acțiune" Germanii nu se înşelau doar în ceea ce priveşte condițiile meteorologice. Trebuie spus că, pe de-o parte Aliații au făcut manevre prin care i-au derutat pe germani şi au pregătit foarte bine atacul, iar germanii au făcut estimări cu totul şi cu totul greşite, au avut ezitări şi au procedat haotic în ceea ce priveşte stabilirea competențelor la nivel înalt.

În seara zilei de 5 iunie 1944, şeful Serviciului Informații al Armatei XV, locotenent-colonelul Meyer, a auzit la radio, în cadrul unei emisiuni BBC, cea de-a doua strofă a poeziei *Chanson d'automne*[1]: „... sufletul adânc mi-l răneşte/Cu monotonia ce mă copleşeşte". Era semnalul destinat Rezistenței franceze. În următoarele două zile avea să înceapă invazia. Acesta, dar şi alte mesaje codificate transmise din Londra membrilor Rezistenței franceze nu au fost tratate cu destulă seriozitate. Peste 2,8 de milioane de soldați se aflau în Anglia şi erau gata să ia cu asalt „Cetatea Europa" Cele peste 3 400 de bombardiere şi 5 400 de avioane

[1] „Cântec de toamnă" (n.tr.)

de vânătoare de care dispuneau aveau să facă din Aliați stăpânii spațiului aerian. Mai mult de 6 000 de nave de diferite dimensiuni au început să transporte militari pe coastele Europei, traversând Canalul Mânecii. Ziua de 6 iunie era ziua decisivă, ziua în care a început Operațiunea „Overlord". „Ochii lumii sunt ațintiți asupra voastră. Speranțele acelor oameni din întreaga lume care iubesc libertatea vă însoțesc", scrisese generalul Eisenhower în ordinul de zi transmis trupelor care urmau să debarce în Europa.

Cu tot patosul acestor cuvinte, care definesc importanța zilei de 6 iunie 1944, situația existentă în acele momente este caracterizată mai bine în comparație cu acele comentarii pe care le mai găsim și astăzi în unele cărți de istorie germane. Pentru conducătorii naziști, ziua de 6 iunie 1944 a fost ziua „invaziei" și a rămas ziua „invaziei" pentru mulți germani, chiar și astăzi. Prin „invazie" se înțelege faptul că trupe militare atacă o țară străină. Ofensiva Germaniei împotriva Poloniei, aceea a fost o invazie, la fel ca ofensiva împotriva Uniunii Sovietice, a Iugoslaviei sau a Danemarcei. Aproape întreaga Europă a fost invadată de trupele Wehrmachtului. La data de 6 iunie 1944, nici o flotă nu își manifestase intenția de a trece la invazia teritoriului german. „Invazia" a fost, de fapt, alungarea de pe coastele Normandiei a forțelor armate germane, care erau trupe de ocupație. Ea a constituit, de fapt, debarcarea trupelor unei alianțe militare. Această acțiune a Aliaților a constituit premisa pentru eliberarea Europei de sub dominația nazistă, pentru eliberarea germanilor de sub un regim de teroare pe care ei înșiși nu au reușit să-l înlăture.

Ofițerii germani cu funcții de comandă au strălucit în clipele decisive prin absență: Salmuth și-a petrecut două zile la vânătoare, Dollmann, comandantul suprem al Armatei VII tocmai pregătea niște festivități la Rennes. Comandantul suprem al Diviziei 21 Panzere, Geuchtinger, era la Paris, iar Hitler dormea și nu dorea să fie trezit înainte de ora 15, iar dacă Führerul dă un ordin, subordonații din preajma sa îl execută. Când la Obersalzberg

s-a primit vestea referitoare la invazie, Jodl a crezut că este vorba despre o manevră destinată să producă derută. Rundstedt ar fi vrut să arunce în luptă diviziile de Panzere, dar pentru acest lucru avea nevoie de aprobarea lui Hitler... iar dictatorul continua să doarmă. Când Führerul s-a trezit în cursul după-amiezii şi a început să se ocupe din nou de soarta Reichului, a ordonat să fie „curățat" capul de pod. El credea că debarcarea este doar o manevră destinată să producă derută şi era convins că „invazia" propriu-zisă se producea altundeva. Ca urmare, a refuzat să aprobe deplasarea de trupe suplimentare, care s-au văzut nevoite să vadă cum militarii germani din Normandia se retrag din fața inamicului, din ce în ce mai numeros. Unde era Rommel?

Pentru a doua oară în cariera sa, Rommel nu era pe front într-un moment decisiv. În 1942, când trupele lui Montgomery au străpuns liniile germane la El Alamein, feldmareşalul era în Germania din motive de sănătate. Doi ani mai târziu se afla la Herrlingen, cu ocazia zilei de naştere a soției sale. Când noul său şef de stat-major, generalul Speidel, l-a informat în legătură cu acțiunile întreprinse de inamic, şeful Grupului de Armate B s-a întors imediat în cartierul său general de la La Roche-Guyon, pentru a se asigura de faptul că se va face tot ceea ce nu fusese făcut în primele ore ale „invaziei" Zilele şi săptămânile care au urmat aveau să fie decisive nu numai pentru soarta Germaniei, ci şi pentru soarta lui Rommel, care este reprezentativă în ceea ce îi priveşte pe ofițerii germani de rang înalt din acea perioadă.

Rommel este feldmareşalul cu pieptul plin de decorații, este militarul plin de curaj. L-a slujit cu credință pe Führer. Nu l-a interesat politica şi s-a mulțumit să dea dovadă de obedință. În ultimul moment îşi dă seama că sistemul este unul criminal şi se îndepărtează de omul căruia i-a jurat credință. Având un caracter integru, fiind respectat atât de propriii soldați, cât şi de militarii inamici, el se declară a fi gata să-şi salveze patria. Nu numai că e la curent cu planurile pentru asasinarea tiranului, ci îi sprijină activ

pe atentatori, care ar vrea ca el să ajungă preşedintele Germaniei, dacă reuşeşte lovitura de stat. În momentul în care atentatul nu reuşeşte, îşi asumă răspunderea, îi sprijină pe conjuraţi şi se sinucide, pentru a-şi proteja familia faţă de răzbunarea naziştilor. Aceasta a fost o poveste pe care mulţi au crezut-o multă vreme. Ea prezintă, totuşi, un dezavantaj: nu corespunde realităţii în ceea ce priveşte anumite aspecte importante. Această poveste, în care feldmareşalul Rommel este cel ce a dirijat din umbră opoziţia împotriva lui Hitler, pornind de la principii morale şi militare, povestea în care Rommel a fost „patriarhul opoziţiei", este doar o legendă. La naşterea acestei legende a contribuit mai ales generalul Speidel, cel care a fost şeful de stat-major al lui Rommel în Franţa. Datorită lui au luat naştere teorii ale conspiraţiei în care este vorba, de pildă, de un plan al lui Rommel în virtutea căruia Hitler urma să fie arestat şi adus în faţa justiţiei. S-a făcut referire şi la un plan pus la punct de Rommel şi de Manstein, conform căruia urma să fie ocupat întregul cartier general al Führerului. Unii istorici încearcă să mascheze „uşurinţa" cu care a fost adoptată imaginea creată de Speidel în ceea ce priveşte legăturile lui Rommel cu rezistenţa împotriva lui Hitler. Există în prezent persoane care afirmă că Rommel a reuşit să se elibereze „pe sine" de nazism. Tocmai din acest punct de vedere Rommel este important pentru generaţiile care vin.

Rommel nu era un om al opoziţiei, un opozant activ. El nu era un martir precum Stauffenberg, care era gata să participe la atentat „pentru că nu este important să i se spună lui Hitler adevărul, ci este important ca el să fie ucis". El nu a fost ca Tresckow, pentru care era important ca „mişcarea de rezistenţă din Germania să arate lumii că a îndrăznit să joace rolul decisiv"

Cu toate acestea, Rommel a trecut printr-o transformare decisivă, care pentru numeroşi germani, şi mai ales pentru numeroşi militari, poate avea o importanţă istorică. Şeful marelui stat-major al Afrikakorps, colonelul Nolte, avea să scrie mai târziu despre

importanța acestei transformări: „De nezdruncinat în convingerea sa că sistemul era unul imoral, bazat pe neadevăruri, care se mințea pe sine și îi mințea pe alții, el a reprezentat imaginea eroului de care poporul german avea nevoie ca instanță morală după ce pierduse războiul, a eroului care era un simbol pentru o Germanie mai bună. A fost o persoană animată de bunătate și de sentimente profund umane. A fost ultimul din categoria celor care purtau războiul fără a uita să fie drepți. A fost un comandant stimat de subordonați, un comandant respectat atât de inamici, cât și de oamenii pe care îi comanda"

Transformarea a avut loc în mai multe etape și a stopat o modificare în cadrul căreia Rommel a trecut de la statutul de militar apolitic la acela de admirator al lui Hitler. Rommel a respins mereu ideile naziste, iar Hitler i se părea a fi figura luminoasă care se remarca printre reprezentanții partidului nazist.

Există dovezi conform cărora, încă din noiembrie 1942, Rommel spunea într-un cerc restrâns că ar fi necesară schimbarea regimului. Militarul Rommel era supărat de încăpățânarea lui Hitler, încăpățânare care a atras după sine pierderi inutile. În decembrie 1943, Rommel a avut o discuție cu fostul său translator, Ernst Franz, și a arătat că este pesimist, numindu-i chiar pe cei vinovați de situația existentă: „Războiul este ca și pierdut și ne așteaptă vremuri grele... din păcate, la conducere se află oameni al căror fanatism este vecin cu nebunia!"

Atunci când se află în preajma lui Hitler, este fascinat de acesta. După ce dictatorul ține o cuvântare la 20 martie 1944, în Kleßheim, în apropiere de Berghof, Rommel notează în jurnalul său de război că ideile celui care continua să reprezinte pentru el un idol au fost „exprimate cu calm extraordinar și sunt de o minunată limpezime" Tocmai din cauza unor astfel de formulări, Bernd Gisevius, unul dintre opozanții dictatorului, spune despre Rommel că ar fi fost: „un nazist lipsit de caracter printre mareșalii lui Hitler". Această apreciere este nedreaptă.

Deosebit de importantă este discuția pe care Hitler a avut-o cu Rommel la 17 iunie în Soissons. Aliații debarcaseră pe continent și înaintau. Rommel vorbea despre superioritatea trupelor aliate, din punct de vedere al efectivelor și al materialelor de care dispuneau. Vulpea Deșertului se găsea într-o situație similară cu aceea în care fusese în noiembrie 1942 la El Alamein: nu dispunea de întăriri, în vreme ce inamicul putea să arunce în luptă noi forțe. Nu existau șanse ca situația să se îmbunătățească. Ele nu existaseră nici în Africa. Rundstedt îl susține pe Rommel, care îi este subordonat, și solicită „modificări tactice în dispunerea frontului". Această formulă reprezenta solicitarea, într-o formă atenuată, a permisiunii de retragere a trupelor. În asemenea situații Hitler cunoștea o singură alternativă: militarii germani trebuiau să reziste. Rommel și-a dat seama din nou că Hitler refuza să înțeleagă care era situația reală.

La următoarea discuție cu Hitler, care a avut loc la 29 iunie, la Berchtesgaden, situația militară a Germaniei se înrăutățise. Forțele de la Cherbourg au capitulat la 27 iunie. În timp ce venea la Berghof împreună cu Rundstedt, pentru că fuseseră convocați amândoi de către Hitler, Rommel i-a cerut acestuia din urmă să-i prezinte dictatorului situația în mod realist și să tragă concluzia care rezulta în mod logic. Această concluzie nu putea fi decât următoarea: trebuie să se pună capăt războiului în vestul Europei. Rundstedt i-a spus mareșalului: „Îi voi comunica Führerului totul cât se poate de clar". Într-o discuție cu maiorul Wolfram, care era primul său locțiitor, Rommel are o formulare interesantă: „Simt că am o responsabilitate față de poporul german". Deci Rommel nu mai avea o responsabilitate față de Führer, ci doar față de poporul german.

Discuția de la Berghof nu a avut evoluția dorită de feldmareșal. Hitler i-a cerut lui Rommel să-i prezinte situația existentă, iar mareșalul a încercat să rezume, spunând: „Întreaga lume este împotriva Germaniei și având în vedere acest raport de forțe..."

Hitler îl întrerupe pe mareşal, cerându-i să prezinte situaţia militară, nu pe cea politică. Rommel încearcă pentru a doua oară să spună ce părere are, iar Hitler îl întrerupe din nou. Feldmareşalul încearcă şi a treia oară să-şi expună punctul de vedere şi, chiar înainte de încheierea întâlnirii, îi spune dictatorului că nu poate pleca fără să vorbească despre Germania, dar Hitler izbucneşte: „Domnule mareşal, cred că este mai bine să părăsiţi încăperea!" A fost ultima dată când Führerul şi „generalul său preferat" s-au aflat faţă în faţă.

Din cele trei încercări eşuate de a prezenta situaţia existentă a rezultat un singur lucru pozitiv: Rommel nu îşi mai făcea iluzii. Acum ştia foarte bine că Hitler nu va intra în tratative de pace nici cu Estul, nici cu Vestul. Tocmai acesta era scopul lui Rommel. Mareşalul le-a spus de multe ori ofiţerilor din statul său major: „Vreau să încerc să mă folosesc de renumele de care mă bucur printre Aliaţi pentru a încheia un armistiţiu, chiar şi împotriva voinţei lui Hitler"

Situaţia trupelor germane pe Frontul de Vest devenea din ce în ce mai critică. Aliaţii îşi concentrau atacurile asupra localităţii Caen, ultimul obstacol în drumul spre Paris. Geyr von Schweppenburg, care a prezentat într-un raport realist, înaintat OKW-ului, abandonarea localităţii Caen, a fost înlăturat de la comanda unităţilor de Panzere ale Armatei Vest. Comandantul suprem al Armatei Vest, feldmareşalul Rundstedt, a primit laurii aferenţi Ordinului Crucea de Fier în grad de cavaler, cu recomandarea de a renunţa la poziţia sa, pentru că avea o sănătate precară. Rundstedt s-a văzut nevoit să treacă în rezervă, deoarece atunci când Keitel l-a întrebat care ar fi soluţia problemei, el a răspuns: „Să facem pace". Hotărârea pe care dictatorul a luat-o în ceea ce îl privea pe succesorul lui Rundstedt a reprezentat o dovadă a faptului că Rommel l-a supărat pe dictator prin ceea ce i-a spus, atunci când a fost la Berghof. Rundstedt nu avea să fie

succedat în funcție de Rommel, adică de ofițerul care-i urma ierarhic fostului comandant al Armatei Vest, ci de mareşalul Günther von Kluge. Relația dintre Kluge şi Rommel a fost una proastă de la bun început. Kluge, care ştia că Rommel are obiceiul de a lua hotărâri pe cont propriu, i-a spus acestuia din urmă: „De acum încolo trebuie să vă obişnuiți şi dumneavoastră să executați ordinele primite, la fel ca toți ceilalți"

Cu toate acestea, Rommel reuşeşte să-l convingă pe noul său şef să îl susțină, dând dovadă de luciditate. La 15 iulie, moment în care localitatea Caen era pierdută pentru germani, Rommel îi înmânează superiorului său o notă, cunoscută ca „Ultimatum" Prin bunăvoința lui Kluge, respectiva notă ajunge, într-adevăr, la Hitler. În ea mareşalul prezenta situația militară, ca de obicei, într-un mod realist: „Militarii luptă peste tot cu vitejie, dar raportul de forțe existent ne face să ne gândim că totul se va sfârşi pentru noi" Rommel încheie în felul următor: „După părerea mea, este necesar să mă opresc asupra urmărilor pe care situația noastră o va avea pe plan politic" Din această încheiere redactată de feldmareşal şi scrisă de mână, Speidel şi Tempelhoff taie sintagma „pe plan politic"

Rommel însuşi a declarat într-un cerc restrâns ce se ascundea în spatele acestei note. El i-a spus locotenent-colonelului Elmar Warning ce ar face dacă Hitler nu va reacționa aşa cum îşi dorea el: „Dacă va fi aşa, atunci o să fac astfel încât Frontul de Vest să nu mai existe. Trebuie să avem grijă ca anglo-americanii să ajungă în Berlin înaintea ruşilor" Pentru a-şi duce planul la îndeplinire, Rommel a căutat sprijin. El i s-a adresat şi lui Sepp Dietrich, comandantul Corpului de Armată I Panzere al SS. Mareşalul îndrăzneşte să-l întrebe pe un susținător fanatic al lui Hitler: „Ați îndeplini ordinele mele, chiar dacă acestea s-ar afla în contradicție cu cele ale Führerului?" Rommel a jucat totul pe o carte şi părea să aibă câştig de cauză, deoarece Dietrich i-a răspuns: „Dumneavoastră sunteți superiorul meu din punct

de vedere ierarhic. Eu trebuie să execut doar ordinele dumneavoastră, indiferent care ar fi acelea". Alte persoane care au stat de vorbă cu Rommel în acea perioadă se referă la încercările disperate ale mareşalului de a încheia un armistiţiu: „Pe baza renumelui de care mă bucur printre Aliaţi, vreau să pun la cale un pact cu Vestul, chiar împotriva voinţei lui Hitler, cu condiţia ca ei să fie de acord să luptăm împreună împotriva ruşilor" Rommel îşi făcea iluzii în ceea ce priveşte un armistiţiu sau un pact cu Aliaţii. Nimeni nu-şi putea imagina că forţele armate din vestul Europei vor încheia o înţelegere cu unul dintre mareşalii lui Hitler şi vor lupta alături de „blestemaţii ăia de nemţi" împotriva armatelor lui Stalin, nici măcar după moartea lui Hitler.

Cu toate acestea, Kluge, militarul experimentat, căruia Hitler i-a dat ordin să combată „defetismul" pe care îl remarcase la ofiţerii de rang înalt de pe Frontul de Vest, a aderat la ideile lui Rommel. El a fost de acord să semneze rapoartele lui Rommel şi să i le trimită lui Hitler, însă evenimentele s-au precipitat.

La 20 iulie 1944, baronul Claus von Stauffenberg a dispus o bombă într-una dintre barăcile situate în cartierul general al lui Hitler de la Vizuina Lupului, lângă Rastenburg, în Prusia Orientală. Această revoltă a „conştiinţelor" a reprezentat cea mai bine pregătită încercare de răsturnare a regimului nazist. Moartea tiranului Hitler urma să fie faza de început pentru toate planurile puse la punct de către atentatori, care făcuseră diverse demersuri atât la Berlin, cât şi la Paris.

„Sufletul" mişcării de opoziţie se afla în Bendlerstraße, dar şi în Paris existau ofiţeri influenţi, care puseseră la punct planuri în legătură cu cele ce ar fi urmat să se întâmple după moartea lui Hitler. Carl-Heinrich Stülpnagel, comandantul forţelor armate germane din Franţa, se număra cu certitudine printre conjuraţi. De asemenea, se ştie cu siguranţă faptul că locotenent-colonelul Cäsar von Hofacker, unul dintre verii lui Stauffenberg şi ofiţer din statul-major al lui Stülpnagel, a încercat să îl câştige pe Rommel

de partea celor ce luptau împotriva lui Hitler. Nu se ştie cu precizie ce rol a jucat feldmareşalul Kluge, cel mai mare în grad dintre ofiţerii germani care activau în Franţa. El fusese informat cu privire la intenţiile atentatorilor şi le dăduse de înţeles că îi va sprijini în caz de reuşită. În momentul în care află că Hitler a scăpat cu viaţă din atentatul cu bombă, el se distanţează de atentatori. Acest lucru nu avea să-l scape de răzbunarea lui Hitler. Înainte de a ajunge în mâinile celor care i-ar fi fost călăi, se sinucide. Chiar dacă nu a participat în mod activ la atentat, şi-a dat seama că Hitler îi va trage la răspundere pe toţi cei ce avuseseră informaţii în legătură cu această acţiune, în urma căreia urma să fie ucis. Şi Rommel? Ce rol a jucat Rommel în ceea ce priveşte atentatul de la 20 iulie? Ce ştia el? În ce măsură a fost de acord cu atentatul?

Cu trei zile înainte de atentat, Rommel a fost rănit grav. În după-amiaza zilei de 17 iulie, când se întorcea la cartierul său general de la La Roche-Guyon, comandantul suprem al Grupului de Armate B a fost victima unui raid aerian. Lucrurile s-au petrecut în apropierea satului care purta numele celui ce îl învinsese în Africa, Montgomery. Era o localitate mică, situată pe Drumul Naţional 1879, între Livarot şi Vimoutiers. Se poate spune că situaţia era una tipică pentru un comandant ca Rommel. În acea duminică însorită, circumstanţele erau deosebit de riscante, fiindcă cerul albastru fără pic de nor oferea condiţiile ideale pentru un raid aerian inamic. Cu toate acestea, feldmareşalul Rommel a pornit într-una dintre numeroasele sale inspecţii pe linia frontului. Două avioane de vânătoare britanice au descoperit mica coloană de vehicule. Rommel nu asista la primul astfel de raid aerian în momentul în care sergentul Holke, însărcinat să observe cerul, a raportat iminenţa unui raid aerian inamic. Rommel a ordonat să se caute un loc adecvat pentru camuflarea vehiculelor, dar era prea târziu. Piloţii avioanelor de vânătoare britanice s-au năpustit asupra ţintei lor, trăgând cu toate armele din dotare. Şoferului

lui Rommel i-a fost dislocat umărul și acesta a pierdut controlul volanului. O grenadă a sfâșiat bazinul aghiotantului lui Rommel, iar mareșalul, lovit de schije, a fost aruncat din autovehicul. Rezultatul: fractură de bază de craniu și alte răni grave la nivelul capului. A durat aproape o oră până când mareșalul grav rănit a putut fi dus la un spital francez. Un farmacist francez i-a salvat viața lui Rommel. Speranțele legate de Rommel s-au spulberat, dar dacă nu ar fi fost rănit grav, mareșalul s-ar fi aflat de partea atentatorilor de la 20 iulie?

Au existat mai multe încercări ale opozanților de a-l coopta pe Rommel. Secretara lui Carl-Heinrich Stülpnagel, comandantul forțelor armate germane din Franța, își amintește foarte bine de o discuție care a avut loc între Stülpnagel și Rommel. Atunci feldmareșalul și-ar fi exprimat rezerva în legătură cu orice atentat. O altă încercare de a-l câștiga pe Rommel de partea celor ce erau împotriva lui Hitler ar fi fost făcută de Stülpnagel prin șeful de stat-major al lui Rommel, Speidel, al cărui cumnat era ofițer în statul-major al lui Stülpnagel. Speidel, un ofițer cu picioarele pe pământ, nu-și mai ascundea disprețul față de Führer atunci când se afla în cercul ofițerilor germani de rang înalt care se găseau pe Frontul de Vest. Un maior din statul-major al lui Rommel descrie „atitudinea defetistă" a ofițerilor în situațiile în care Rommel nu era de față: „În absența sa, Speidel lua loc în capul mesei și toată conversația se învârtea în jurul «nemernicului de la Berghof», sintagmă referitoare la persoana lui Hitler". Speidel era sigur de faptul că Hitler nu era dispus să facă pace cu inamicii din Vest. Rommel era, însă, de altă părere, deși Hitler îi spusese în repetate rânduri: „Cu mine nu face nimeni pace!" Într-adevăr, dictatorul nu a fost dispus niciodată să facă pace cu cineva. Cu toate acestea, până în ziua în care a fost grav rănit, Rommel nu a renunțat să spere că îl va convinge pe Hitler să ceară încheierea păcii cu Aliații. Deși Rommel și Speidel erau de acord în ceea ce privește scopurile militar-politice care trebuiau urmărite, soluțiile

la care se gândeau cei doi erau diferite. Dacă Speidel şi ofiţerii care au luat parte la atentatul din 20 iulie ştiau foarte bine că Hitler trebuie ucis, Rommel nu era de acord cu această condiţie sine qua non.

Omul care asigura legătura între Rommel şi conjuraţi era locotenent-colonelul Cäsar von Hofacker. La 9 iulie, Hofacker s-a aflat la La Roche-Guyon şi a vorbit personal cu mareşalul. Nu există consemnări scrise ale acestei discuţii, dar nici ale altor convorbiri. La ora actuală suntem nevoiţi să ne bazăm pe amintirile contemporanilor, pe declaraţiile date la Gestapo şi pe declaraţiile făcute înaintea reprezentanţilor aşa-numitei Curţi de Onoare a Wehrmachtului. Între acestea există o serie de contradicţii.

Cäsar von Hofacker ar fi declarat înaintea agenţilor Gestapo că la 9 iulie l-ar fi informat despre atentat pe şeful marelui stat-major al lui Rommel, Hans Speidel, şi că acesta l-a asigurat în legătură cu faptul că îi va transmite şefului său toate informaţiile pe care le primise. Această mărturie este contrazisă de o alta, conform căreia von Hofacker l-ar fi informat personal pe Rommel în legătură cu atentatul. Înainte de atentat Hofacker a discutat cu o serie de ofiţeri germani din Paris şi le-a spus că l-ar fi informat pe Rommel despre atentat. Hofacker mai arată că Rommel i-ar fi garantat sprijinul său.

Nu se mai poate şti ce anume din aceste mărturii contradictorii este adevărat. La 30 august 1944, Hofacker a fost găsit vinovat de înaltă trădare şi a fost executat prin spânzurare la Berlin Plötzensee, la data de 20 decembrie 1944.

În rapoartele pe care înalţii funcţionari din Serviciul de Siguranţă al Reichului i le trimit lui Bormann, care devenise umbra dictatorului, nu rezultă în mod concret dacă Rommel a avut informaţii despre atentat. Desigur că atitudinea pesimistă a feldmareşalului era cunoscută, dar Hitler nu trebuia să facă apel la serviciile secrete pentru a fi informat în legătură cu acest aspect.

Rommel nu făcuse un secret din opiniile sale. Führerul cunoştea aceste opinii chiar din discuţiile pe care le avusese cu mareşalul.

La 4 octombrie 1944 se întruneşte din nou la Berlin Curtea de Onoare a Wehrmachtului. Membrii acestei curţi aveau misiunea de a găsi vinovat un ofiţer, pentru a fi exclus din Wehrmacht, şi astfel să poată fi judecat de aşa-numitul Tribunal al Poporului. Kaltenbrunner era cel care îl acuza pe şeful marelui stat-major al lui Rommel, Speidel. Acuzaţia era următoarea: deţinerea de informaţii privitoare la atentat şi complicitatea la acesta. Speidel neagă faptul că ar fi avut informaţii privitoare la conjuraţie. Generalii Guderian şi Kirchheim au pledat „nevinovat". Fiind achitat de instanţa militară amintită, Speidel nu a împărtăşit soarta multora dintre cei care i s-au opus lui Hitler. După război a scris şi publicat cartea *Invazia din 1944. Aspecte legate de soarta Reichului şi a lui Rommel*. În această carte Speidel se opreşte asupra variantei conform căreia el ar fi fost informat în mare despre atentatul de la 20 iulie, dar nu i s-ar fi dat amănunte. Drept urmare, el nu l-ar fi informat pe Rommel în legătură cu atentatul.

La ora actuală trebuie să pornim de la premisa conform căreia Rommel nu a ştiut nimic despre planurile lui Stauffenberg şi că, după ce a aflat de atentatul de la 20 iulie, a condamnat această acţiune. În prezenţa lui Kluge, mareşalul a declarat că atentatul reprezenta „o nebunie" La 24 iulie îi scrie soţiei sale: „Putem să-i mulţumim lui Dumnezeu că lucrurile s-au sfârşit în mod fericit" Dacă avem în vedere cenzura nazistă, Rommel nici nu putea face altceva decât să condamne atentatul. Dacă ar trebui să căutăm o dovadă a faptului că feldmareşalul respingea ideea unui atentat, astfel de dovezi scrise nu au o valoare foarte mare. La fel ca şi alţi ofiţeri de rang înalt, Rommel se distanţase în mod oficial de „trădători". După atentat, îi scrie lui Hitler, părând a fi un subordonat credincios („Mă animă neîncetat un singur gând, acela de a lupta şi de a obţine victorii pentru noua noastră Germanie."). Cu toate acestea, cuvintele lui Rommel nu trebuie interpretate ca fiind

o declarație de loialitate sinceră față de dictator. Ce reacție s-ar fi cuvenit să aibă un ofițer german de rang înalt după ce atentatul eșuase, astfel încât să nu își pună în pericol propria viață și să nu pericliteze viețile celor apropiați lui? Formula *Heil, mein Führer* nu reprezintă o dovadă a credinței nezdruncinate a mareșalului față de dictator.

Dacă documentele redactate de Rommel sunt puține sau nu ne sunt de foarte mare folos atunci când dorim să înțelegem ce poziție a avut acesta cu privire la atentatul asupra lui Hitler, trebuie să luăm în considerare declarațiile celor care l-au cunoscut foarte bine pe feldmareșal și față de care el a vorbit deschis, fără a se teme că va fi trădat. Soția lui Rommel, Lucie, consemnează: „Doresc să subliniez încă o dată faptul că soțul meu nu a participat la pregătirea sau la ducerea la îndeplinire a atentatului de la 20 iulie, deoarece, militar fiind, nu a dorit să adopte această variantă. Pe tot parcursul vieții sale a fost întotdeauna militar și niciodată politician". Este important să remarcăm și momentul în care doamna Lucie Rommel face aceste afirmații. Ea nu declară ceea ce am citat mai sus pentru a-și apăra soțul în fața naziștilor, ci se referă la poziția mareșalului în 1945, într-un moment în care oricine ar fi putut spune fără teamă că a fost împotriva lui Hitler. După ce războiul a luat sfârșit, au existat persoane care și-au descoperit simpatia pentru cauza lui Stauffenberg, iar numărul celor care au declarat că au fost opozanți ai lui Hitler a crescut enorm. Soția lui Rommel și-a menținut poziția, arătând că feldmareșalul nu a știut nimic despre atentat și că dacă ar fi fost informat în legătură cu acesta, nu s-ar fi alăturat atentatorilor. Jurământul de credință față de Hitler, pe care toți militarii germani au fost obligați să-l depună începând din data de 2 august 1934, pare a constitui o problemă. Soldații juraseră să respecte cu sfințenie ordinele primite. În martie 1944, mareșalii armatei germane au depus un nou jurământ de credință față de Führer. La fel ca alți ofițeri de rang înalt, cum ar fi Rundstedt sau Manstein, Rommel s-a văzut

nevoit să întărească prin semnătura sa noul jurământ de credință față de Hitler. Loialitatea față de comandantul suprem nu l-a împiedicat pe Rommel să-și spună deschis părerea atunci când era vorba despre chestiuni militare. Și dacă problemele militare aveau și implicații politice, militarul apolitic se oprea și asupra acestora, dacă era neapărat necesar. Rommel a fost unul dintre puținii oameni care, deși s-au aflat în anturajul lui Hitler, nu s-au sfiit să-i spună Führerului exact ce gândeau. Nu era vorba de faptul că Rommel nu ar fi avut curajul de a se alătura conjuraților. Era vorba mai curând despre concepția mareșalului în legătură cu cinstea și „credința"

Manfred, fiul lui Rommel, arată că mareșalul ar fi avut o „adâncă simpatie" pentru conspiratori, dar s-ar fi opus ideii ca tiranul să fie ucis. „El spunea mereu: «Mort, Hitler este mai periculos decât viu»." Rommel și-a spus părerea despre faptul că Führerul, care era figura centrală a celui de-al Treilea Reich, ar trebui ucis și a făcut-o în cadrul unei discuții avute cu primarul-general al orașului Stuttgart, Karl Strölin. Rommel îl cunoștea pe Strölin din vremea Primului Război Mondial, pentru că fuseseră în aceeași unitate militară. La finele anului 1943, primarul-general al orașului Stuttgart îi vorbește pentru prima dată lui Rommel despre problema persecutării evreilor și despre urmările pe care le-a avut faptul că el, Strölin, a îndrăznit să aibă o atitudine critică în legătură cu acest subiect. Soția lui Rommel a asistat la o discuție pe care feldmareșalul a avut-o cu Strölin în februarie 1944, când se afla acasă, la Herrlingen. Era vorba, din nou, despre crimele comise de naziști în Est, despre executarea evreilor, despre faptul că membrii trupelor SS omorau oameni nevinovați. Strölin și-a manifestat atunci speranța că Rommel va contribui la „salvarea Reichului" și a adăugat: „Dacă Hitler nu moare, totul este lipsit de sens". Rommel a respins această idee, replicând: „În cazul în care aceasta este părerea dumneavoastră, v-aș fi foarte recunoscător

dacă nu ați exprima-o în prezența fiului meu, care este minor". Pe baza atitudinii lui Rommel, istoricii trag două concluzii:

1. Rommel ştia ce se petrece în spatele Frontului de Est, chiar dacă nu avea imaginea reală a genocidului, dar, în accepțiunea sa, nu Hitler, ci oamenii din anturajul său erau răspunzători pentru tot ceea ce se întâmpla.

2. Rommel respingea orice acțiune care ar fi avut ca rezultat uciderea dictatorului german. Hitler trebuia arestat şi adus în fața unei instanțe. Aceasta era atitudinea idealistă şi naivă a mareşalului față de omul căruia îi jurase credință.

În urma discuțiilor purtate cu Strölin, Rommel trage anumite concluzii şi îi interzice fiului său să devină membru al SS. Acesta, tânăr fiind, este inițial revoltat de hotărârea tatălui său, dar decide în cele din urmă să o respecte. Rommel şi-a propus să ia o anumită distanță față de naziști şi să-şi țină şi familia departe de cei ce făceau parte din conducerea partidului nazist şi de acoliții lor. Acesta era primul semn că Rommel dorea să se delimiteze de un sistem căruia îi datora anumite lucruri. Feldmareşalul a mai făcut un pas: a pus la punct planuri concrete pentru a încheia pacea cu puterile din Vest, opunându-se astfel ordinelor comandantului său suprem. Rommel nu a făcut, însă, pasul decisiv, acela de a trece în opoziție activă față de dictator.

Motivele pentru care „generalul preferat" nu se mai afla în grațiile dictatorului nu sunt legate de faptul că Rommel ar fi luat parte la atentatul de la 20 iulie. „Cel mai mare comandant al tuturor timpurilor" ajunsese să-l disprețuiască pe mareşalul său, care luptase în deşert, cum de altfel ajunsese să-i disprețuiască pe toți generalii din Wehrmacht. La 25 august 1944, când îl numeşte pe Hans Krebs ca succesor al lui Speidel, Führerul îi spune acestuia despre Rommel: „A făcut cea mai mare greşeală pe care putea să o facă un militar în condițiile date: a căutat alte soluții în afara celor militare. Cred despre Rommel că este un comandant foarte îndrăzneț şi foarte inteligent în anumite situații. Eu nu cred că este

un om care să stea cu mâinile-n sân şi asta este şi părerea celorlalţi". În aceste cuvinte se ghiceşte dezamăgirea, dar nu ura, care s-a simţit atunci când a vorbit la radio despre atentat şi s-a referit la „mica clică, formată din ofiţeri mânaţi de ambiţie, inconştienţi, criminali şi în acelaşi timp proşti" Nu se putea ghici faptul că Hitler îl va trage la răspundere pe Rommel. Dictatorul era distant faţă de mareşal, dar nu îl ura. Cu toate acestea, soarta lui Rommel era pecetluită.

Generalii Guderian şi Kirchheim, care nu erau nişte admiratori ai lui Rommel, au pledat „nevinovat" la 4 octombrie, în procesul împotriva lui Speidel, şeful marelui stat-major al lui Rommel. După procesul lui Speidel, încheiat cu achitarea acestuia, li s-a interzis membrilor aşa-numitei Curţi de Onoare a Wehrmachtului să mai dea verdictul „nevinovat". Astfel începe o adevărată vânătoare de vrăjitoare împotriva feldmareşalului Rommel.

Conform anumitor speculaţii, Rommel ar fi fost victima intrigii ţesute de o serie de ofiţeri din Marele Stat-Major al Armatei. Feldmareşalul avea destui duşmani în sferele înalte ale armatei. Un om care avusese o astfel de carieră strălucită, care se bucurase de foarte multă popularitate şi fusese avansat din voinţa „stăpânului absolut", atrăgea asupra sa invidia şi ura. Pe lângă toate acestea, Rommel „arivistul" stârnea neîncrederea membrilor aşa-numitei caste a ofiţerilor de rang înalt, din care făceau parte aproape numai membri ai aristocraţiei. Nu avea pregătirea necesară pentru a ajunge ofiţer de stat-major şi totuşi ajunsese feldmareşal-comandant. Hitler îl avansase şi îl susţinuse pe Rommel, în timp ce alţi ofiţeri se văzuseră nevoiţi să rămână în umbră. Rommel şi-a câştigat renumele de „protejat naţional-socialist" şi de nimic nu este mai greu să scapi decât de o etichetare peiorativă. El le-a dat ofiţerilor germani de rang înalt destule motive ca să-l urască. Îi spusese lui Hitler că ofiţerii din OKW „nu vin pe front pentru a face aprecieri ale situaţiei", îl acuzase pe Kesselring

de faptul că sabotase aprovizionarea, făcându-l astfel răspunzător în mod indirect pentru eşecul trupelor germane din Africa. În cele din urmă, trebuie să amintim faptul că Rommel se bucurase de succes, iar succesul dă naştere invidiei.

Brauchitsch şi Halder, ofiţeri de rang înalt din Comandamentul Suprem al Armatei germane, au avut o părere proastă despre Rommel, până în momentul în care au fost eliberaţi din funcţii („ambiţie bolnăvicioasă"; „carenţe în ceea ce priveşte caracterul"). Rommel l-a criticat aspru pe Göring, deoarece aviaţia nu era suficient de eficientă, după părerea mareşalului. În ceea ce îl priveşte pe Rommel, un rol important l-au avut după 20 iulie 1944 figuri marcante din anturajul lui Hitler. Intriganţi cum erau Keitel şi Burgdorf aveau acum ocazia să-şi elimine rivalul şi să găsească în acelaşi timp un responsabil pentru situaţia catastrofală din Vest. Ce puteau face capii armatei germane după 20 iulie pentru a-şi elimina rivalul?

Puteau fi acuzaţi de înaltă trădare şi cei care nu participaseră direct la atentatul împotriva Führerului. Se făcea vinovată de înaltă trădare orice persoană care nu mai credea în „victoria finală" sau persoana care era bănuită că ar avea relaţii cu inamicul. De asemenea, se făcea vinovată de înaltă trădare şi persoana care a deţinut informaţii despre atentat, dar nu s-a adresat autorităţilor. Asupra acestei ultime situaţii se opreau reprezentanţii armatei germane. Un astfel de caz s-a avut în vedere în procesul intentat generalului Speidel de Curtea de Onoare a Wehrmachtului. Doi dintre cei şase generali care au luat parte la acel proces, respectiv Kirchheim şi Guderian, au declarat după război, sub jurământ, că Hofacker l-ar fi informat pe Speidel în legătură cu atentatul de la 20 iulie. Fapt este că Rommel nu informase forurile superioare despre atentat. Nu se ştie dacă Speidel îl informase, într-adevăr, pe Rommel în legătură cu atentatul sau nu. Guderian admite faptul că declaraţia lui Speidel corespunde realităţii şi îl declară nevinovat, dar îi îngreunează indirect situaţia lui Rommel.

După război, Speidel a arătat că nu i-a făcut mai dificilă situația lui Rommel prin declarația sa. Culmea este că tocmai cel pe care Rommel (și majoritatea ofițerilor de rang înalt) îl numea „Lakeitel", disprețuitul șef al OKW, Wilhelm Keitel, avea să susțină versiunea lui Speidel în procesul de la Nürnberg. Speidel arată că așa-zisa vinovăție a lui Rommel a fost demonstrată pe baza declarației lui Cäsar von Hofacker. Procesul-verbal al audierii acestuia a ajuns la OKW suspect de târziu, mai exact după încheierea procesului intentat lui Speidel. Trebuie reținut faptul că Hofacker începuse să fie audiat deja din 30 august.

Dispunem de o multitudine de declarații și nu putem ști care dintre ele corespund realității. Având în vedere derularea cronologică și gândind logic, este foarte probabil ca declarația lui Speidel să fi fost modificată și dublată de dovezi false, astfel încât să reiasă faptul că Rommel a fost „complice al atentatorilor". „Totul a fost pus la cale de Keitel și Jodl", îi scria văduvei lui Rommel Alfred-Ingemar Berndt, care s-a aflat în relații bune atât cu Rommel, cât și cu Goebbels. Este posibil ca un agent al propagandei naziste să spună o dată, în mod excepțional, adevărul.

La 7 octombrie, Hitler i-a ordonat șefului OKW, Keitel, să-l convoace pe Rommel la Berlin, pentru a discuta cu acesta din urmă misiunile pe care le va primi în continuare. În convorbirea telefonică pe care o are cu Keitel, Rommel refuză să vină la Berlin, invocând starea precară a sănătății sale. „Doar nu am să fiu atât de tâmpit să mă duc la Berlin. Dacă aș face asta, ar însemna să dispar pentru totdeauna", le-a spus feldmareșalul membrilor familiei sale. Faptul că Rommel a refuzat să se prezinte la Hitler a reprezentat pentru adversarii săi o dovadă a vinovăției. Șase zile mai târziu, reprezentanții OKW îl anunțau pe mareșal că va primi vizita a doi ofițeri. Discuțiile nu vor avea ca temă misiunile pe care ar fi urmat să le primească.

„Prin decesul soțului dumneavoastră ați suferit o pierdere grea și vă rog să-mi permiteți să vă prezint condoleanțele mele cele

mai sincere. Numele feldmareşalului Rommel va fi legat pentru totdeauna de luptele eroice duse în Africa de Nord. Adolf Hitler." Telegrama, care era datată 16 octombrie 1944 şi îi fusese adresată văduvei feldmareşalului, reprezenta o dovadă de prefăcătorie pură. Propaganda naţional-socialistă avea să se folosească pentru ultima oară de mitul lui Rommel. Moartea idolului a fost anunţată pe 15 octombrie: „Feldmareşalul Rommel a murit în urma rănilor grave suferite într-un accident de maşină care s-a produs în timp ce inspecta frontul, deoarece era comandantul unor trupe aflate pe Frontul de Vest. A murit unul dintre cei mai mari comandanţi pe care i-am avut". Acesta a fost ordinul de zi semnat de Hitler. Era începutul unei adevărate campanii, care avea să atingă punctul culminant în data de 18 octombrie. „Regizorii" propagandişti ţineau neapărat să-şi ia adio de la Erwin Rommel aşa cum se cuvine. Ei au organizat un spectacol macabru, care avea rolul de a distrage atenţia de la evenimentele reale. Tristeţea membrilor familiei Rommel a fost pur şi simplu luată în bătaie de joc: „Spiritul feldmareşalului mort ne inspiră tuturor curaj prin sloganul său: «luptă până la moarte»". Bineînţeles că Rommel nu şi-ar fi dorit aşa ceva la moartea sa.

Naziştii au pregătit cu mare grijă ceremoniile de la 18 octombrie 1944. Hitler decretase doliu naţional, dar s-a ferit să meargă în Suabia. În sala de festivităţi a primăriei din Ulm şi în Piaţa Sfatului se strânseseră mii de oameni în doliu. Germanii de pe întreg cuprinsul Reichului urmăresc pe ecranele cinematografelor imagini la *Wochenschau*. Au auzit salvele de salut trase în cinstea feldmareşalului, salve care au străpuns liniştea, în momentul în care sicriul a fost scos din clădirea primăriei. Au văzut mulţimea de oameni care au urmat sicriul pe drumul său către crematoriu. Apoi s-au înfiorat când fanfara a intonat cântecul *Ich hatt' einen Kameraden*[1], în vreme ce coroana venită din partea lui Hitler era pusă pe sicriu. Ofiţeri de rang înalt şi civili cu funcţii importante

[1] „Am avut un camarad." (n.tr.)

în stat se aflau alături de membrii familiei îndoliate şi îşi manifestau prin prezenţa lor respectul faţă de cel decedat. Era un spectacol regizat perfect, dar marcat de minciună şi falsitate. Pe steagul cu zvastică aşezat pe sicriu se vedeau casca de oţel a lui Rommel şi bastonul de mareşal. Tot pe sicriu se aflau numeroasele medalii ale mareşalului, dispuse cu grijă pe o pernă din mătase. Patru generali scoseseră săbiile din teacă şi asigurau garda de onoare a lui Rommel. Orchestra interpreta *Amurgul zeilor* de Wagner în momentul în care Lucie şi Manfred Rommel au intrat în sală.

Mareşalul-comandant Rundstedt a ţinut o cuvântare. El era ofiţerul cel mai mare în grad din armata germană: „Ne aflăm lângă sicriul eroului decedat şi suntem cuprinşi de adâncă durere. De adâncă durere este cuprins nu doar Wehrmachtul, ci întreg poporul german. Soarta nemiloasă l-a luat dintre noi acum, într-un moment în care lupta se apropie de punctul culminant" „Soarta nemiloasă" a fost chiar Hitler. El l-a silit pe mareşal să se sinucidă.

Ziua de 14 octombrie a fost o zi minunată de toamnă. Oamenii trimişi de Hitler nu aveau, însă, ochi pentru frumuseţea oraşului Herrlingen în momentul în care au ajuns, în jurul prânzului, în faţa casei mareşalului. Venirea lor nu prevestea nimic bun. Generalii Burgdorf, aghiotantul-şef al Führerului şi succesorul generalului Schmundt, unul dintre prietenii lui Rommel, mort la 20 iulie, şi Maisel, şeful serviciului „onoruri" al armatei, nu erau nişte admiratori ai lui Rommel. Feldmareşalul îi spune fiului său, împreună cu care se plimba, că nu are încredere în cei doi generali. Avea şi motive pentru a adopta o asemenea atitudine. Dacă mareşalul credea că generalii veniseră să îl tragă la răspundere pentru insuccesele Abwehrului, Burgdorf şi Maisel i-au arătat lui Rommel „dovezi" din care rezulta că ar fi fost implicat în atentatul împotriva lui Hitler. Cei doi generali îi sugerează ca, dacă se crede nevinovat, să vină la Berlin, pentru a-şi dovedi nevinovăţia.

În caz contrar, se cuvenea să se comporte ca un ofițer și ca un om de onoare, evitând un proces și „suportând consecințele" faptelor sale. Acesta era mesajul lui Keitel către Rommel. Cei doi mesageri ai morții își permit să-i mai dea feldmareșalului un sfat, acela de a se folosi de otravă, nu de pistol. Mareșalul Rommel nu trebuia să moară răpus de glonț, ci otrăvit cu cianură. Așa hotărâseră capii armatei germane. Astfel, călăii lui Hitler aveau șanse mai mari de a ascunde cauza morții mareșalului. Rezultatul discuției dintre Rommel și cei doi generali era cunoscut de oficialități în momentul în care Burgdorf și Maisel părăseau Berlinul. Capii naziști începuseră deja pregătirile pentru funeraliile mareșalului. În data de 13 octombrie, Comandamentul General al Wehrmachtului din Ulm era anunțat că va sosi o coroană de la Berlin.

„Nu pot descrie expresia feței lui", mărturisește Lucie Rommel, referindu-se la momentul în care feldmareșalul s-a apropiat de ea în jurul orei 13, după ce stătuse de vorbă timp de aproximativ o oră cu Burgdorf și Maisel în biroul său. Ca un adevărat militar, palid, dar stăpânindu-se, Rommel se adresează soției sale: „Am venit să-ți spun adio. Ei mă suspectează de faptul că aș fi implicat în atentatul împotriva lui Hitler. Führerul mi-a dat de ales. Ori mă otrăvesc, ori trebuie să apar în fața Tribunalului Poporului. Mi-au adus otrava. Peste un sfert de oră voi fi mort". Lucie Rommel a insistat ca soțul ei să se prezinte la Berlin și să se apere. Mareșalul respinge această idee replicând: „Știu foarte bine că nu voi ajunge la Berlin, ci voi fi eliminat înainte de a sosi acolo". El îi spune soției sale lucruri pe care ea le știa deja. O asigură că acuzațiile care i se aduc sunt nefondate, că el nu se teme de membrii Tribunalului Poporului și că totul nu era decât un șantaj.

Și Manfred Rommel spune că tatăl său era „palid, dar stăpân pe sine" în momentul în care și-a luat adio de la el. Feldmareșalul i-a explicat fiului său în vârstă de cincisprezece ani ce se va întâmpla și din ce motive. Singurul lucru care îl liniștește este acela că: „Hitler mi-a transmis că nu veți păți nimic dacă mă voi sinucide,

dimpotrivă, vă veți bucura de sprijin". Sinucigându-se, Rommel i-a scutit pe membrii familiei sale de măsurile drastice pe care naziștii le-ar fi luat împotriva lor. Mareșalului aveau să i se organizeze funeralii de stat, astfel încât „poporul german să nu afle că el a fost un trădător" Pentru capii naziști era foarte important ca opinia publică să nu afle adevărul în legătură cu moartea feldmareșalului. S-a avut în vedere chiar și ridicarea unui monument în onoarea celui care era un trădător în opinia conducătorilor partidului național-socialist.

A treia persoană pe care Rommel a informat-o în legătură cu situația existentă a fost aghiotantul său, Aldinger: „Sunt sigur că Hitler dorește înlăturarea mea și că dacă mă prezint înaintea Tribunalului Poporului voi fi găsit vinovat și voi fi condamnat" Aldinger îl sfătuiește să fugă, însă Rommel refuză: „Am discutat cu soția mea și m-am hotărât să merg pe calea pe care se pare că trebuie să merg. Nu mă știu vinovat de nimic. Nu am luat parte la comiterea nici unui delict. Nu am făcut decât să-mi slujesc țara toată viața"

După ce și-a luat rămas-bun de la soția sa, Rommel s-a dus, însoțit de fiul și de aghiotantul său, la mașina care aștepta în fața casei. Feldmareșalul a luat loc pe bancheta din spate împreună cu Burgdorf și Maisel. Opelul mic, de culoare închisă, s-a îndreptat spre Blaubeuren. Mai multe automobile, care erau parcate „ca din întâmplare" în apropierea vilei lui Rommel, au demarat.

Imediat după ce au ieșit din orașul Herrlingen, Burgdorf îi ordonă șoferului să oprească. Acesta iese din automobil împreună cu Maisel. Aghiotantul-șef al Führerului îi dă mareșalului pastila cu otravă. Din păcate, otrava nu-și face efectul atât de repede precum îi spusese Rommel soției sale. După zece minute, când șoferul se întoarce la automobil, Rommel mai era în viață: „L-am văzut pe Rommel stând în mașină. Era chircit și sughița. I-am pus cascheta, care îi căzuse". Apoi s-a lăsat liniștea. Rommel murise.

La ora 13.24, Burgdorf şi Maisel duc trupul neînsufleţit al lui Rommel la spitalul Wagnerschule din Ulm. Cei doi generali declară cu seninătate că mareşalului „i s-a făcut rău pe drum" şi că „probabil a suferit o embolie". Manevrele de resuscitare nu dau nici un rezultat, aşa cum avea să le spună mai târziu medicul-şef al spitalului rudelor lui Rommel. În certificatul de deces, care este întocmit rapid, se specifică faptul că moartea a fost cauzată de un „stop cardiac" Medicul-şef, care ia în primire cadavrul feldmareşalului la 24 de ore după producerea decesului, avea să declare după război că avusese unele dubii în ceea ce priveşte cauza decesului şi a solicitat efectuarea unei autopsii. Solicitarea i-a fost respinsă. „Mi s-a comunicat că nu trebuie să mă mai ocup de Rommel şi că mi-am făcut datoria. Puţin mai târziu mi s-a comunicat că Berlinul respinsese solicitarea legată de efectuarea unei autopsii", declară medicul-şef. Capii naziştii nu aveau interesul să se afle adevărul şi doreau ca toate indiciile legate de cauza morţii feldmareşalului să se piardă. Trupul neînsufleţit urma să fie incinerat. Nimeni nu trebuia să afle care era cauza morţii mareşalului.

În timp ce Rundstedt vorbea despre mareşalul decedat în cadrul ceremoniei funerare, Lucie Rommel îşi aminteşte că s-a gândit să-l denunţe „în faţa tuturor celor prezenţi pe ucigaş". Are însă o ezitare. „Ce rost ar fi avut? Soţul meu era mort şi trebuia să mă gândesc la fiul meu. Ei ştiau că sunt nevoită să tac", mărturiseşte văduva mareşalului.

A protestat fără să scoată un cuvânt. S-a făcut că nu observă cum îi întinde mâna generalul Maisel, pentru a-i prezenta condoleanţe. În martie 1945 îi sunt prezentate văduvei mareşalului planurile pentru un monument care, conform dorinţei Führerului, ar fi urmat să fie dispus la mormântul lui Rommel, astfel încât legenda legată de Vulpea Deşertului să nu fie uitată şi să se poată spune în continuare minciuni legate de moartea feldmareşalului. Văduva a tras de timp şi a evitat să ia o hotărâre. Înfrângerea

Germaniei şi moartea lui Hitler i-au împiedicat pe naziştі să facă şi acest gest ofensator pentru familia Rommel.

Dacă avem în vedere persoana lui Erwin Rommel, ne dăm seama pe deplin de dilema cu care se confrunta un general responsabil într-un sistem totalitar. Un general – şi aici trebuie să ne întoarcem la originea cuvântului, latinescul *generalis*, care avea înţelesul de „responsabil pentru tot" – este responsabil pentru îndeplinirea scopurilor urmărite pe plan militar? Bineînţeles. Generalul este responsabil în ceea ce priveşte mijloacele utilizate pentru îndeplinirea acestor scopuri? Da. Răspunde el pentru lucrurile care s-au putut face pe baza celor realizate de el? Este responsabil pentru faptul că a contribuit la consolidarea poziţiei unui regim a cărui ţintă a fost crima, genocidul, ştergerea de pe faţa pământului a unor naţiuni... chiar şi nimicirea propriului popor? Un general care (având simţul datoriei) se simte obligat prin jurământul de credinţă şi face posibilă (uitând de datoria sa propriu-zisă) punerea în aplicare a unei politici care disprețuia omul poate fi numit pe drept cuvânt *generalis?* Erwin Rommel, Vulpea Deşertului, a fost un mare comandant, un militar în adevăratul sens al cuvântului. Se poate spune, însă, că omul care a fost un geniu militar a eşuat pe plan moral?

Tragismul lui Rommel constă în faptul că nu a aflat niciodată care erau dimensiunile reale ale genocidului nazist. La aceasta se mai adaugă şi faptul că el întruchipa cât se poate de bine virtuţile militarului, dar se găsea în slujba unui criminal.

Rommel a avut norocul că în spatele unităţilor sale nu s-au aflat unităţi speciale SD, care să masacreze populaţia civilă. El nu a avut de îndurat povara vinovăţiei de care erau apăsaţi alţi generali din Wehrmacht. Cu toate acestea, şi el este vinovat într-un anumit sens, dar nu sub aspectul comiterii vreunei fapte penale. Rommel a contribuit la tragedia germană, deoarece i-a rămas credincios lui Hitler, deoarece în ideea că îşi face datoria ca militar,

nu a intuit care sunt consecințele acțiunilor sale. După război, soția lui, doamna Lucie Rommel, mărturisea: „Așa s-a sfârșit viața unui om care s-a pus toată viața în slujba patriei, cu trupul și cu sufletul" Tragismul lui Rommel se reflectă în această autoiluzionare. Din punct de vedere subiectiv el s-a aflat în slujba patriei sale, din punct de vedere obiectiv s-a aflat în slujba unui tiran. Îi jurase credință lui, Führerului. Ca mulți alții, Rommel a fost victima unei minciuni a propagandei naziste, conform căreia scopurile urmărite de Hitler erau identice cu interesele Germaniei.

În final, Rommel a înțeles că se înșelase atunci când crezuse că interesele Germaniei corespund întru totul cu scopurile pe care le urmărea dictatorul. În cele din urmă, a reușit să se distanțeze de Hitler, de conducătorul pe care îl respectase cândva. Dacă este adevărat că marii oameni ai lumii au posibilitatea să recunoască faptul că s-au înșelat după ce înțeleg care au fost urmările faptelor lor, atunci se poate afirma că Rommel este unul dintre marii oameni ai lumii. El ar fi fost de-a dreptul colosal, dacă ar mai fi făcut un pas și s-ar fi alăturat celor care luptau efectiv împotriva lui Hitler, dar feldmareșalii prusaci nu se revoltă, chiar și atunci când sunt suabi.

Gândindu-se la viața tatălui său, Manfred Rommel a tras următoarea concluzie: „Virtuțile mai puțin importante, cum ar fi obediența, disciplina, curajul sunt minunate, atâta vreme cât ele servesc unei virtuți de prim rang, și anume dragostei față de oameni sau adevărului. Dacă ele servesc însă numai Führerului, Adolf Hitler, și ciudatei sale concepții despre patrie, atunci ele sunt cumplite"

Capitolul 2

SLUGA

Războiul este câştigat, nu mai poate fi pierdut.

Cum puteți să-l contraziceți astfel pe Führer? Nu vedeți cum se enervează? Ce o să se întâmple dacă, enervându-se astfel, va suferi un atac?

Pentru a se răzbuna moartea unui soldat german, ar trebui ucişi între 50 şi 100 de comunişti.

Mein Führer, sunteți în viață! Sunteți în viață!

Atunci când mi se dădea un ordin, acționam conform concepției mele, așa cum mi-o cerea datoria şi nu mă lăsam influențat de efectele pe care le-ar fi avut executarea ordinului respectiv şi pe care nu le puteam aprecia întotdeauna.

Nu contest faptul că am cunoştință de toate aceste ordine, indiferent dacă poartă semnătura mea sau nu.

General-colonelul Jodl şi eu nu am fost întotdeauna de acord cu [...] hotărârile luate de comandantul suprem, dar le-am dus întotdeauna la îndeplinire.

Am crezut, m-am înşelat. Aceasta este vina mea.

Keitel

Noi ştiam că nu poate face nimic. De aceea nici nu l-am considerat şeful OKW. Nu am avut niciodată senzaţia că el ar deţine această funcţie şi el nu s-a manifestat niciodată ca şi când ar fi deţinut-o.

Hubertus von Humboldt,
ofiţer în cadrul Marelui Stat-Major

Atunci când eşti secretară, intuieşti care sunt lucrurile care prezintă interes pentru şeful tău. Să zicem că poate fi pasionat de muzică, religie, filozofie sau arhitectură. Nu era cazul lui. Îţi lăsa impresia că este militar şi atât.

Hilda Haenichen,
secretara lui Keitel

Puteam să mi-l imaginez ocupând funcţia de şef al unei mari instituţii, fără a avea însă cea mai mare răspundere în cadrul acestei mari instituţii în care totul funcţionează cum trebuie.

Johann Adolf, conte de Kielmansegg,
ofiţer în cadrul Marelui Stat-Major

Din multe puncte de vedere, el l-a lăsat pe Hitler să facă tot ce voia cu Wehrmachtul. Această slugărnicie a lui este exprimată foarte bine în cuvântul „Lakeitel"

Ewald von Kleist,
ofiţer aflat în subordinea lui Stauffenberg

Keitel era maleabil. Era o bucată de cocă în mâinile lui Hitler, dar era şi paratrăsnetul lui. Keitel a permis să i se spună multe şi le-a înghiţit pe toate.

Georg Lindemann,
unul dintre opozanţii regimului nazist

Keitel era întotdeauna foarte calm. Când se afla în compania altora ieşea în evidenţă pentru că era masiv şi înalt, însă era

întotdeauna foarte calm, mereu egal cu sine în tot ce făcea... Keitel era un om foarte fin.

Kurt Salterberg, militar în serviciul de pază al cartierului general al Führerului

Se afla în permanență în preajma lui Hitler și se lăsa mereu influențat de el. Dintr-un general care are simțul onoarei și coloană vertebrală se transformase în decursul anilor într-o slugă linguşitoare, prefăcută, lipsită de instincte. În principiu, Keitel suferea pentru că era un om lipsit de personalitate.

Albert Speer

Era un tip solid, venit de la țară. Doar crescuse la țară. Tatăl său era proprietar de pământ și i-ar fi făcut plăcere să fie la rândul lui proprietar de pământ. Ar fi vrut să fie administratorul unor proprietăți funciare și nu general.

Karl Böhm-Tettelbach, ofițer aflat în subordinea lui Keitel

După părerea mea, Keitel știa foarte bine ce se întâmplă și ar fi putut să se opună în anumite situații, dacă nu s-ar fi temut atât de mult pentru pielea lui.

Fritz Buchner, ordonanță în cartierul general al Führerului

Dacă ar fi să am în vedere aspectul exterior, i-aș da lui Peter Frankenfeld sau lui Kulenkampff un grad mai mare decât cel pe care îl are Keitel. Dacă ar fi să am în vedere aspectul exterior, Keitel ar putea fi șef de sală sau director de muzeu.

Wolfgang Brocke, șoferul lui Keitel

Hitler ştia că se putea baza pe acest om în orice situaţie. Tocmai de aceea îl ţinea pe lângă sine, chiar dacă era conştient de calităţile de strateg ale lui Keitel.

Heinz Guderian, general de tancuri

Toată lumea este de părere că Hitler îl ţinea pe Keitel pe lângă sine pentru că era sigur de obedienţa şi loialitatea lui.

Werner von Blomberg,
fost ministru de război al Reichului

A fost ambiţios, dar inactiv, credincios, dar lipsit de caracter, a avut o şiretenie nativă şi un anume farmec, dar nu a fost inteligent şi nici nu se poate spune despre el că era o personalitate.

Nikolaus von Below, aghiotantul lui Hitler

În ciuda robusteţii sale, Keitel era un om impresionabil şi sensibil, care nu dădea dovadă niciodată de brutalitate sau de cruzime. Moartea fiului său şi a fiicei sale, grijile pentru soţia, care se afla în Berlinul bombardat, l-au zdruncinat psihic... El a fost singurul care la atentatul din 20.07.1944 l-a prins pe Hitler în braţe şi l-a dus calm şi foarte liniştit la aer curat, având grijă de el ca de un copil.

un militar care era conştient că trebuie să-şi facă datoria, un militar obedient, maleabil şi bun faţă de Hitler, dar mereu demn, drept şi gata să dea o mână de ajutor.

Alfred Jodl

Se poate spune despre el că este „persoana care subliniază cele spuse de şef". Se uită numai în gura Führerului şi îndată ce înţelege ce vrea să spună acesta, se grăbeşte să-l completeze. Este un personaj cumplit. A mers atât de departe cu slugărnicia, încât a avut grijă ca propriul său frate să nu ajungă în preajma lui Hitler.

Joseph Goebbels

În Helmscherode, timpul pare să se fi oprit în loc. Tinerii pleacă la oraş, pentru că nu există prea multe locuri de muncă în agricultură. Pe strada îngustă trece doar din când în când câte o maşină. Multe dintre casele din satul Helmscherode, aşezat în partea vestică a munţilor Harz, arată aşa cum arătau şi în urmă cu 60 de ani, „în vremurile bune", adică atunci când satul era admirat şi de locuitorii aşezărilor vecine, pentru că latifundiarul care locuia la marginea aşezării se îngrijise ca drumurile să fie refăcute şi bisericuţa să fie renovată. Toate aceste lucruri se întâmplau atunci când Helmscherode părea să profite de pe urma „Reichului de 1000 de Ani". Bătrânii din sat îşi mai aduc aminte de binefăcătorul lor. „Cu noi a fost bun întotdeauna. Nu a făcut niciodată deosebire între bogaţi şi săraci", spune o ţărancă în vârstă. „A avut grijă de oamenii lui", spune un bătrân. Pe nimeni nu deranjează faptul că suprafaţa de pământ de care dispunea latifundiarul s-a dublat în timpul războiului, şi asta în detrimentul proprietăţii bisericii.

Bisericuţa, aşezată în centrul satului, o clădire modestă, cu aspect romantic, îmbrăcată în verdeaţă, este de cele mai multe ori închisă. Cel ce reuşeşte să-l găsească pe omul care are cheile are parte de o surpriză. Chipul pictat în ulei al binefăcătorului satului priveşte aspru şi demn spre bănci. Portretul aşezat pe peretele lăcaşului Domnului îl reprezintă pe şeful Wehrmachtului, mareşalul lui Hitler, Wilhelm Keitel, îmbrăcat în uniformă. Vizitatorul

îşi aduce aminte fără să vrea de cataramele militarilor germani pe care era gravat sloganul „Dumnezeu este cu noi". În faţa bisericuţei, printre buruieni, se află monumentul pe care binefăcătorul celor din sat l-a comandat cu ocazia anexării Austriei, în 1938, pentru „Adolf Hitler Führer şi cancelar al Reichului"

În Helmscherode, timpul pare să se fi oprit în loc. Amintirea celui mai cunoscut fiu al satului este umbrită puţin de sentinţa de condamnare la moarte pe care au pronunţat-o reprezentanţii Aliaţilor în Nürnberg, în 1946. Oamenii din Helmscherode nu ştiu şi nici nu vor să ştie prea multe despre ordinele date de el, ordine prin care soldaţii germani comiteau infracţiuni în numele lui Hitler. Cei de aici nu vor să-şi aducă aminte nici de ordinul conform căruia, dacă era ucis un militar german, erau executaţi între 50 şi 100 de comunişti, şi nici că atunci când a aflat despre moartea a mii de prizonieri sovietici a spus cu cinism că: „Este vorba despre distrugerea unei anumite concepţii despre lume". Ni se spune că: „Era doar un militar, care a fost nevoit să execute ordinele primite" sau că: „Ar fi fost mai bine dacă s-ar fi ocupat din nou de administrarea proprietăţii lui"

La sfârşitul vieţii sale, Wilhelm Keitel era pe cale să le facă mult rău tuturor celor care au bagatelizat rolul său, chiar şi celor din Wehrmacht. În februarie 1946, în biroul lui Robert Kempner, membru al acuzării din partea SUA în procesul de la Nürnberg, s-a prezentat apărătorul lui Keitel, Otto Nelte. Americanul a fost surprins de faptul că Nelte dorea să stea de vorbă cu el între patru ochi, fără translator şi fără grefier. Pe măsură ce trecea timpul, Robert Kempner şi-a dat seama că discuţia merita toată atenţia şi trebuia să fie confidenţială, pentru că lucrurile pe care le spunea Nelte implicau mari schimbări în ceea ce privea procesul de la Nürnberg în ansamblul său. Nelte i-a spus lui Kempner că clientul său „este apăsat de faptul că a semnat ordine, fiind doar o unealtă a lui Hitler" şi că doreşte să facă o declaraţie. Keitel

ar fi dorit „să îi derobeze de răspundere pe cei care au executat ordinele sale". În afară de aceasta, Keitel spera să nu fie executat prin spânzurare, fapt ce ar fi fost „dezonorant", ci prin împuşcare, „ca un adevărat militar". Kempner avea să-şi aducă aminte mai târziu că a fost „profund impresionat" şi că pentru el dorinţa lui Keitel era „un semn sigur al faptului că este militar în adevăratul sens al cuvântului" şi „un lucru care denotă patriotismul"

Era vorba, înainte de toate, de un film, în cadrul căruia mareşalul, care spusese în sala de judecată că este „nevinovat", la fel ca toţi ceilalţi acuzaţi din procesul de la Nürnberg, era transformat într-un păcătos, care se căieşte. A fost montat un film din secvenţe surprinse de militari SS şi de cameramani din trupele aliate, un film despre lagărele de exterminare, un document al groazei. Lion Le Tanson, unul dintre translatorii de la proces, îşi aminteşte şi astăzi diverse reacţii: „Göring a spus că este o cacealma, un film făcut de ruşi. Cei mai mulţi au afirmat că este ceva regizat. Unii au fost, însă, adânc mişcaţi. Keitel a plâns, când a văzut cum buldozerele adună mormanele de cadavre" Şi Gustave Gilbert, care a participat la proces în calitate de psiholog, îşi aduce aminte de reacţia lui Keitel. „Când văd astfel de lucruri, mi-e ruşine că sunt german, i-a spus mareşalul lui Gilbert, având grijă să adauge imediat: Eu nu am ştiut nimic despre lucrurile acestea."

După vizita lui Nelte, Robert Kempner rămâne înmărmurit. El ştia foarte bine că depoziţia unui acuzat important va influenţa instanţa sub aspect moral. Pentru victimele războiului, căinţa lui Keitel venea prea târziu; pentru urmaşi ea putea deschide, însă, calea spre adevăr. Kempner se gândea satisfăcut că exemplul lui Keitel va fi urmat, poate, şi de alţi acuzaţi. La data de 23 februarie 1946, Nelte s-a prezentat, însă, din nou la el şi a spus că acuzatul Keitel şi-a modificat intenţiile şi nu mai doreşte să facă nici o declaraţie. Conform motivului invocat de Nelte, Keitel îl consideră încă pe Göring „superiorul său" şi Göring „i-a ordonat" să procedeze astfel. Nelte a mai spus că clientul său continuă să considere

că ar fi corect şi ar fi „o dovadă de onoare" să facă o declaraţie, dar că trebuie să se supună ordinului primit. În acest mod Wilhelm Keitel a ratat ultima şansă de a se reabilita în faţa istoriei. A ratat această şansă pentru că a continuat să subordoneze totul, până în ultima clipă, unui principiu pe care l-a respectat mereu, acela că trebuie să fie obedient.

Spre deosebire de majoritatea celorlalţi acuzaţi din procesul de la Nürnberg, de Keitel nu a fost preocupat în mod deosebit nici un istoric, nici un publicist. Cu excepţia memoriilor pe care Keitel le scrie în perioada de detenţie, există puţine date biografice în legătură cu el. Personalitatea lui nu pare să aibă nimic deosebit şi pare a fi întruchiparea unei erori, personificarea tuturor aspectelor negative ale întregii caste militare. Cu toate acestea, Keitel reprezintă un exemplu de om care, deşi nu este stăpânit de instincte criminale, deşi nu are în sine nimic demonic, se poate încărca de culpă.

Foştii subalterni arată că, din punct de vedere al aspectului exterior, Keitel dădea impresia că este fie „impiegat la căile ferate", fie „şef de sală". Aspectul exterior nu înşală. Într-adevăr, Keitel nu era făcut să ocupe funcţia pe care a avut-o la un moment dat. Dacă citim memoriile scrise la Nürnberg şi scrisorile, suntem uimiţi de simplitatea formulelor utilizate şi de îngustimea orizontului gândirii. Tocmai faptul că avea un caracter slab îl făcea pe Keitel să pară a fi predestinat pentru a ocupa postul de şef al OKW. În mod sigur nu a fost atât de lipsit de scrupule sau atât de înclinat spre delincvenţă cum încearcă să-l prezinte unii ofiţeri germani de rang înalt după procesul de la Nürnberg, în dorinţa de a găsi vinovaţi pentru propriile greşeli. Ca mulţi alţii, era doar prea slab pentru a trage concluzii în ceea ce priveşte acţiunile sale. El a preferat să dea dovadă de o obedienţă nelimitată, fără a-şi da seama că astfel va fi şi el vinovat de tot ce avea să se întâmple. Abia în cadrul

procesului de la Nürnberg Keitel avea să-şi dea seama de propria vinovăție, bineînțeles şi datorită apărătorului său.

În biografia sa găsim anumite indicii care ne fac să înțelegem cum a fost posibil ca Wilhelm Keitel să ajungă în funcția şi în situația în care s-a aflat. Se pare că din copilărie a fost apăsat de ideea că aşteptările în ceea ce îl privea erau foarte mari şi a fost chinuit de teama că nu va face față pretențiilor pe care le aveau ceilalți în legătură cu el. La gimnaziul din Göttingen, îi creează probleme mai ales limbile moarte. Pornind de la faptul că elevul Keitel provenea din mediul rural, profesorul de religie îl ironizează în momentul în care clasa încerca să traducă din limba greacă textul celei de-a doua epistole a apostolului Pavel către romani, spunându-i: „Pentru dumneata, Keitel, ar fi mai uşor să-l plimbi pe apostolul Pavel într-o caleaşcă trasă de nişte armăsari focoşi, decât să-l înțelegi" Problemele şcolare pe care le-a avut l-au afectat atât de mult încât, chiar şi atunci când se află în celula sa din Nürnberg, Keitel îşi aduce aminte de faptul că a trebuit, „pur şi simplu", să repete prima clasă gimnazială. Tatăl tânărului Wilhelm s-a gândit la viitorul lui, scutindu-l pe băiat de povara de a lua o decizie în acest sens. Deoarece Carl Keitel se simțea prea tânăr pentru a se gândi la împărțirea averii sale şi pentru că tocmai se căsătorise cu a doua soție, nu se punea problema ca de administrarea pământurilor lui să se ocupe fiul cel mare, provenit din prima căsătorie. Tocmai de aceea, Wilhelm trebuia să se dedice carierei militare şi s-a văzut, pentru prima dată în viață, nevoit să se supună hotărârii luate de altcineva. A dat curs voinței tatălui său, dar se pare că a făcut-o plângând. Chiar şi atunci când a ajuns mareşal a regretat faptul că nu s-a făcut administrator.

La primul contact cu armata, Keitel a fost dezamăgit. În vara lui 1899, un medic militar a fost de părere că dimensiunea toracelui tânărului Keitel este prea mică şi a vrut să-l trimită acasă. Doar intervenția unui unchi, medicul militar Paul Keitel, care

avea în îngrijire ofițerii Marelui Stat-Major al Armatei germane, a împiedicat producerea unui nou eşec. Este, de altfel, primul caz de nepotism din cariera sa. Mai târziu el avea să continue această tradiție, numindu-l pe fratele său mai tânăr, Bodewin, în funcția de şef al Serviciului Personal din cadrul armatei. În anul 1900, de Paşte, Carl Keitel l-a dus pe fiul său la Regimentul 46 Artilerie din Wolfenbüttel. Este adevărat că Wilhelm ar fi vrut să facă parte din cavalerie, dar pe vremea aceea era necesar ca viitorul ofițer cavalerist să aibă cal, iar familia Keitel, care avea posibilități financiare limitate, nu putea să-şi permită acest lux. Artileria a constituit o a doua opțiune, dar „uneori ai ocazia să umbli călare", notează mulțumit recrutul. Pe parcursul întregii sale vieți Keitel avea să fie stăpânit de dispreț față de militarii care au avut o carieră de prestigiu. El se simte inferior mai ales față de absolvenții oricărei şcoli de cadeți. În memoriile sale se face frecvent referire la „banalii" sau „îngâmfații" cadeți.

În 1902, Keitel devine locotenent. Acum se afla în Braunschweig, nu prea departe de casă, dar totuşi destul de departe pentru a merge pe propriul său drum. Aceştia au fost, probabil, cei mai fericiți ani din viața lui. Se putea dedica pasiunii sale pentru vânătoare, cai, mâncare şi băutură bună, fără a fi tulburat de nimeni. Ofițerul, care între timp căpătase o statură impresionantă, era un dansator iscusit şi bine primit la balurile organizate de prințul-regent de Braunschweig. El pare să nu se fi plâns de greutăți, aşa cum făceau camarazii săi. Keitel îi spune unui prieten din tinerețe care era mottoul său: „Fără văicăreli, fără aventuri cu femei". Era inflexibil, dar harnic şi ordonat. De aceea era sigur că va face carieră în armata împăratului Germaniei. Se pare că nu era interesat decât de armată. Nici pe vremea când era soldat, dar nici mai târziu se pare că nu avea preocupări extramilitare. Lumea lui Wilhelm Keitel se compunea din serviciu în cazarmă, exerciții de tragere, manevre, partide de echitație şi seri petrecute în compania altor ofițeri. Secretara lui, care avea să-l cunoască două decenii

mai târziu, avea să afirme: „Era, într-adevăr, militar şi nimic mai mult". Desigur că din acest punct de vedere nu se deosebea de majoritatea camarazilor săi.

În 1909, Keitel s-a căsătorit cu Lisa Fontaine, fiica unui proprietar de manej şi de berărie din Hanovra. Pentru ea ofiţerul nu a fost „o partidă bună", deoarece proprietăţile familiei Keitel nu se puteau compara nici pe departe cu cele ale familiei La Fontaine. Poate că tocmai de aceea era atât de mândră de cariera militară a soţului ei. Femeia cultă, inteligentă şi pasionată de muzică a ţinut să se înţeleagă faptul că nu era gata să ducă existenţa unei soţii de latifundiar din prăfuitul Helmscherode. Când se afla în vizită la rudele soţului dădea de înţeles cât se poate de clar că ea preferă să-şi ducă viaţa în oraş. „Era cu nasul pe sus", îşi aminteşte o femeie care a lucrat pe domeniul familiei Keitel. Lumea Lisei Keitel se compunea din recepţii şi cine luate într-o companie selectă. Un diplomat care a fost de câteva ori oaspetele familiei Keitel în anii '30, la Berlin, spune că Lisa era „o doamnă cu suflet cald" şi „gazda perfectă".

Primul Război Mondial i-a oferit lui Keitel prilejul să avanseze în grad. Timp de şase luni ofiţerul a trebuit să vadă cu ochii lui, pe front, ce însemna primul război purtat cu arme care puteau nimici un număr mare de oameni. Ajuns căpitan, el a fost rănit de o schijă de grenadă şi a fost decorat cu Ordinul Crucea de Fier clasa I. Prima confruntare cu realitatea de pe front – singura până în primăvara lui 1945 – a lăsat urme adânci în conştiinţa lui. Soţia, Lisa, îi scria socrului ei în ianuarie 1915 cu vădită îngrijorare că scrisorile soţului ei au mereu „un ton atât de trist şi nimeni nu-l poate ajuta cu nimic" Două săptămâni mai târziu putea răsufla uşurată. Keitel a fost transferat la Marele Stat-Major. Acest lucru însemna că soţul ei nu-şi mai punea viaţa în pericol şi se bucura de o avansare neaşteptată. La scurtă vreme după ce Keitel se prezintă la noul său post, Lisa îi scrie cu mândrie socrului ei: „Încă

nu are pantaloni roşii" – Lisa se referă la vipuşca roşie de la pantalonii ofiţerilor care făceau parte din Marele Stat-Major –, „dar îi va avea în curând, dacă totul merge bine"

Ajungând printre tacticienii şi strategii care se aflau la loc sigur şi luau decizii în legătură cu militarii aflaţi pe front, Keitel are din nou sentimentul de inferioritate. În comparaţie cu ceilalţi ofiţeri de stat-major, lui îi lipseau cinci ani de pregătire. I s-a plâns tatălui său de faptul că nu dispune de „noţiunile elementare" şi că este obligat să se bazeze numai pe „gândirea sănătoasă" El a compensat lipsa pregătirii cu hărnicia, pentru că lucra până târziu în noapte. Astfel se explică faptul că în 1917 este declarat „ofiţer de frunte" al armatei germane. Nu încape nici o îndoială în ceea ce priveşte faptul că Wilhelm Keitel avea talent organizatoric. El nu avea ca sarcină să ia hotărâri strategice, dar putea jongla cu livrările de materiale şi cu trupele. A fost unul dintre primii reprezentanţi ai unui nou tip de ofiţer: managerul militar. Prin modernizarea permanentă a tot ceea ce însemna războiul, specialiştii de genul lui Keitel aveau să fie foarte căutaţi.

Pe lângă toate acestea, întâlnirea cu maiorul Werner von Blomberg a avut o foarte mare importanţă pentru viitorul său. Superiorul cu patru ani mai în vârstă decât Keitel era cu totul diferit faţă de acesta din urmă: era educat, citise foarte mult, era pasionat de filozofie. Chiar dacă cel ce avea să devină mai târziu şef al OKW spunea, după ce se produsese ruptura faţă de Blomberg, că nu l-a înţeles pe acesta din urmă ca om, pe cei doi ofiţeri i-a legat mai mult decât simplul fapt că purtau aceeaşi uniformă. Cariera lui Keitel a evoluat şi datorită vechilor camarazi, iar atunci când fiica lui Blomberg, Dorothee, s-a căsătorit, în 1938, cu fiul lui Keitel, Karl-Heinz, în cercurile din Berlin se considera că între cele două familii există o relaţie de strânsă prietenie.

Încheierea războiului în toamna rece a anului 1918 a fost pentru germani ca un cutremur. Cei mai mulţi dintre ei nu puteau

înțelege de ce erau nevoiți să se împace cu ideea înfrângerii, după ce aflaseră despre victoriile armatei lor. Oare trupele germane nu continuau să se afle în Flandra și în Ucraina, în timp ce trupele inamice nu se aflau pe pământ german? Oare ziarele nu scriseseră despre ofensive, despre o „bătălie decisivă" ce avea să urmeze? Puțini erau aceia care cunoșteau adevărul în legătură cu starea armatei germane, cu situația reală a Imperiului German. Așa se explică faptul că Erich Ludendorff, învestit după 1916 de facto cu puterile unui dictator militar, a putut solicita un armistițiu și a putut lansa legenda despre trădarea care a avut loc pe front, despre faptul că germanii au fost „înjunghiați pe la spate". Generalisimul a explicat faptul că mișcările revoluționare au avut ca rezultat pierderea războiului, în vreme ce ele constituiau, de fapt, urmarea pierderii războiului. Căpitanul Keitel, care își făcuse serviciul în ultimele zile ale războiului în cadrul Comandamentului General al Marinei germane, știa despre superioritatea zdrobitoare a inamicului, despre străpungerea frontului german, despre problemele uriașe în ceea ce privea aprovizionarea trupelor. Cu toate acestea, vorbea și el despre faptul că germanii au fost „înjunghiați pe la spate". La 10 decembrie îi spunea socrului său că din cauza „flăcării roșii" a revoluției, care a fost aprinsă chiar în Germania, „răsunătoarele victorii" au fost obținute în zadar. „Poți să-ți închipui cum au stat lucrurile la noi, continuă să se lamenteze Keitel, poți să-ți imaginezi ce a fost, dacă am să-ți spun că nu mi-am putut îndeplini misiunile decât pentru că am dispus de un permis special, eliberat de Comisia Ofițerilor și pentru că am arborat pe automobil steagul roșu. Altfel, mi s-ar fi smuls galoanele și mi s-ar fi luat mașina."

Naivitatea sa pe plan politic l-a făcut să fie foarte impresionat de contrarevoluție. Deoarece a fost incapabil să se folosească de cunoștințele pe care le avea pe plan militar pentru a înțelege situația politică implicată de prăbușirea întregului sistem de aprovizionare al armatei, subordonații rebeli produc asupra lui

o impresie foarte puternică. A fost nevoit să-şi pună steagul roşu pe maşină! Revoluţia l-a traumatizat. I-a traumatizat pe toţi acei care aveau concepţii conservatoare şi erau împotriva republicii. Toţi aceştia erau dispuşi să aştepte până în momentul în care va fi sosit clipa propice pentru o contrarevoluţie. „Mulţumită lui Dumnezeu suntem încă tineri şi în putere, astfel încât să putem refa-ce, muncind cu tragere de inimă, ceea ce s-a distrus în câteva zile de nebunie."

Soţia sa, Lisa, era realistă. Ea vorbea deschis despre „enorma greşeală", pe care o făcuse împăratul şi recunoştea că nutrea simpatie faţă de „conducerea democratică". Era conştientă de faptul că exista un contrast între părerile ei şi cele ale soţului ei: „Mai ales pentru militari este o situaţie deprimantă, în special când ai vederi conservatoare, prusace", scria ea la 5 noiembrie 1918 pe un ton de suficienţă. Aceste „vederi conservatoare, prusace" ale soţului ei reprezentau modul de gândire al majorităţii ofiţeri-lor. Pentru a ascunde eşecurile de pe câmpul de luptă, ofiţerii de rang înalt aruncau vina asupra noii forme de stat, republica. Pro-cedând astfel, ei devin victimele propriului lor orizont politic şi constituie o pradă uşoară pentru Ludendorff, care, ştiind foarte bine ce înseamnă forţa unor simboluri, a procedat în aşa fel încât actele oficiale să fie semnate la încheierea războiului de civili şi nu de militari. Condiţiile de pace pe care le puseseră învingătorii au înăsprit conflictele interne din Germania. Ura faţă de cei care au permis să se producă „ruşinea de la Versailles" şi faţă de revolu-ţionarii care au făcut posibilă „crima din noiembrie" a constituit punctul de pornire al prăbuşirii primei republici germane. Până în momentul în care această prăbuşire avea să se producă, ofiţerii au preferat să trăiască într-o lume a lor. În timp ce se căuta crea-rea impresiei de neutralitate sub sintagma „militar apolitic", în cazărmi şi cazinouri se auzeau tirade încărcate de ură împotriva republicii. Keitel se gândea uneori la „poporul german, care şi-a pierdut minţile"

Conform prevederilor Tratatului de Pace de la Versailles, Republica Germană trebuia să aibă cel mult 100 000 de militari. Din rândurile armatei germane făceau parte doar 4 000 de ofițeri. Până și Belgia sau Polonia aveau un număr mai mare de militari. Pe lângă adâncul sentiment de umilință, pentru zeci de mii de ofițeri profesioniști mai intervenea o problemă, aceea a „lipsei unui loc de muncă". „Este încă neclar ce anume se va alege de noi", scrie Keitel cu îngrijorare. La început caută să se încadreze la unitatea de voluntari care avea ca sarcină paza graniței estice, cu Polonia. Spiritul acelor trupe formate din oameni îndoctrinați politic, lucru de care se va lovi și mai târziu, în cazul Wehrmachtului lui Hitler, este pus în evidență în scrisorile sale. Keitel face referire la „nemernicii de polonezi" și la „cumplitul dispreț față de sine" pe care îl implică serviciul la o trupă compusă din militari indisciplinați. Keitel simte din nou dorința arzătoare de a se „despărți pentru totdeauna de cariera militară" Ulterior i se oferă, însă, șansa de a se număra printre cei ce puteau fi siguri că vor rămâne definitiv în rândurile armatei. Nu se știe dacă s-a hotărât să rămână în armată pentru că se număra „printre puținii aleși" sau dacă a continuat să îmbrățișeze cariera militară pentru că soția lui nu voia să trăiască la țară.

Deja în februarie 1919 a devenit limpede de ce Keitel a fost ales printre cei ce urmau să facă parte în continuare din armata germană. A fost chemat împreună cu comandantul unității militare din care făcea parte la Ministerul Apărării, pentru a discuta despre „viitorul armatei". Keitel avea să dovedească faptul că este un bun organizator și un bun administrator. Cu toate acestea, abia în 1925 Keitel avea să se ocupe de înarmarea în secret a armatei germane, în Serviciul Trupe, deoarece atunci bătrânul mareșal Hindenburg este ales în funcția de președinte și devine clară orientarea de dreapta în conducerea Republicii Germane. De fapt, Serviciul Trupe nu era altceva decât Marele Stat-Major al Armatei, ce ființa în ciuda prevederilor Tratatului de Pace de la Versailles.

În cadrul acestui serviciu Keitel coordona instruirea şi înarmarea militarilor care făceau parte din unitatea Grăniceri-Est, unitate foarte bine înarmată, care constituia de facto o formaţiune prin intermediul căreia erau mărite ilegal efectivele armatei germane. Conform rapoartelor secrete din acea vreme, în formaţiunile militare care fiinţau ilegal existau de cinci ori mai multe puşti şi de şase ori mai multe tunuri decât numărul aprobat pentru armata germană de către reprezentanţii statelor care câştigaseră războiul. Se pare că şi cifrele existente în aceste rapoarte sunt mult diminuate. „Datele legate de numărul militarilor şi armamentul «armatei negre a Reichului» erau secrete chiar şi pentru persoanele aflate la conducerea statului", îşi aminteşte secretara lui Keitel. Şeful ei, care între timp fusese avansat la gradul de maior, a intrat din nou în legătură cu oamenii pe care îi cunoscuse în perioada în care servise la unitatea de voluntari. Trebuie spus că Wilhelm Keitel se afla atunci la limita legalităţii. La Grăniceri lucrau numeroşi foşti ofiţeri care făceau parte din detaşamentele Casca de Oţel, din SA-ul lui Hitler sau din grupuri obscure, cum ar fi, de exemplu, Ordinul Tinerilor Germani şi Lupul. Keitel nu se aventura în sfera politicului, dar recunoştea faptul că în toate organizaţiile amintite exista „material uman minunat" pentru o nouă armată.

Noul post, în care avea foarte multă răspundere, a trezit din nou în Keitel spaima de eşec. Soţia lui relatează că nu putea dormi bine şi că avea „idei fixe". Keitel „nu avea timp pentru nimic", lucra de dimineaţa până seara şi le dădea subordonaţilor impresia că este nervos. „Înjură cumplit şi este foarte prost dispus", se plânge Lisa în ianuarie 1926. Keitel, în vârstă de 44 de ani, are mari probleme de sănătate. Lucrând la Ministerul Apărării, ajunsese să fumeze tot timpul şi se îngrăşase foarte mult. Îl dureau venele şi inima. Din această cauză Keitel afirmă că nu face suficientă mişcare şi că are „prea multe pe cap". Un simţ exagerat al datoriei a început să-i domine personalitatea.

Protejat de şeful Serviciului Trupe, vechiul său prieten, Blomberg, care nu-şi ascundea simpatia faţă de cei ce vor veni la putere, Keitel este numit în 1929 şef al Departamentului Organizarea Armatei. În acel moment Keitel este locotenent-colonel. În noua sa funcţie, încalcă din nou Tratatul de Pace de la Versailles, mai exact prevederile legate de pregătirea şi înzestrarea trupelor în străinătate. Experţi germani puneau la punct în Spania, Suedia şi Olanda armament modern: tancuri şi alte arme, la care Germania nu trebuia să aibă acces. Pe şantierele navale din Japonia se construiau submarine conform proiectelor specialiştilor germani. Armata germană a colaborat până şi cu Armata Roşie a lui Stalin. În Rusia se antrenau în secret unităţi de tancuri din Germania şi din Rusia, pentru a se putea adapta condiţiilor războiului dinamic. Scopul principal al acestor acţiuni desfăşurate în străinătate nu era acela de a se pregăti un număr mare de militari, ci acela de a se perfecţiona industria de armament. Din documentele Ministerului Apărării din Germania rezultă că se făceau şi pregătiri în vederea unui război „modern", în care să se utilizeze gaze toxice. Cel care avea să profite de pe urma tuturor acestor „jocuri de război" avea să fie Hitler. Faptul că înainte de ofensiva asupra Poloniei structura Wehrmachtului corespundea aproape în totalitate cu aceea pusă la punct de Keitel în timpul Republicii de la Weimar nu este o întâmplare.

În 1931, Wilhelm Keitel se deplasează în Rusia pentru a avea o imagine exactă în ceea ce priveşte colaborarea cu Armata Roşie. Unul dintre cei care l-au însoţit a fost Walther von Brauchitsch, cel care avea să fie comandantul Wehrmachtului zece ani mai târziu, în momentul în care s-a declanşat ofensiva germană împotriva Uniunii Sovietice. Deşi călătoria a avut loc vara, era o vreme extrem de rece. Şefii armatei ruse nu au avut relaţii cordiale cu militarii germani. Un ofiţer german îşi aminteşte că ruşii nu aveau voie să poarte „discuţii în particular" cu oaspeţii. În schimb, li s-au prezentat germanilor „realizările comunismului"

Delegații Ministerului Apărării din Germania au vizitat mai multe colhozuri și combinate. Cu doisprezece ani în urmă, Keitel fusese nevoit să arboreze steagul roșu pe automobilul său, semn că patria sa, așa cum o percepuse până atunci, nu mai exista. Acum admira realizările „bolșevicilor" Omul care provenea din mediul rural a fost profund impresionat de „agricultura industrializată" Vădit încântat, Keitel i-a împărtășit tatălui său impresiile sale: „Numai cine muncește are dreptul să trăiască. Armata Roșie este nucleul statului și reprezintă rampa de lansare către cele mai înalte funcții în stat". Anticomuniștii din fosta unitate de voluntari deveniseră niște admiratori ai sovietelor? Nu, Keitel nu devenise socialist peste noapte. El nu era fascinat de învățăturile lui Lenin, ci de „posibilitățile" pe care le descoperea într-o dictatură totalitară. Având în vedere îngrădirile legate de modul de administrare a armatei, strategii și tacticienii din Germania nu puteau avea decât un sentiment de invidie în legătură cu resursele inepuizabile de care dispunea Armata Roșie. Se părea că acea armată și acel stat se puteau angaja în „războiul total", despre care Ludendorff afirmase că va avea loc în viitor, un război pentru care era necesară dinamizarea întregii societăți, a întregii țări. Se părea că dictatura creează premisele ideale în vederea angajării într-un asemenea război. Și Blomberg, prietenul și binefăcătorul lui Keitel, s-a arătat impresionat la întoarcerea din Rusia. Mai târziu, el avea să-și amintească: „Puțin a lipsit să nu devin bolșevic în adevăratul sens al cuvântului"

În momentul în care în Germania un dictator se pregătea să preia puterea, Keitel era la tratament în munții Tatra. Fusese nevoit să facă acest lucru, deoarece avea tromboză localizată la nivelul gambei drepte și suferise mai multe atacuri cardiace. Se pare că inițial colonelul Keitel a fost sceptic în ceea ce-i privește pe național-socialiști și ideile lor. Nu avea să uite niciodată faptul că „numărul celor care activau în SA devenea din ce în ce mai mare"

şi că SA-ul devenise o a doua putere armată în Germania, aflându-se la concurenţă cu Wehrmachtul. La fel ca majoritatea ofiţerilor naţionalişti-conservatori, Keitel considera că Hitler este doar unul care „pălăvrăgeşte", care are priză la mase, dar nu dispune de calităţile necesare pentru a conduce ţara. Keitel nu era singurul care făcea aprecieri eronate în 1933. Mulţi nu şi-au dat seama că alegerea şefului partidului nazist în funcţia de cancelar al Reichului avea să însemne un moment de cotitură în istoria Germaniei, aşa cum avea să se vadă mai târziu. Hitler era, oricum, cel de-al douăzeci şi unulea cancelar al Germaniei din 1919 încoace.

Foarte curând Keitel avea să-l admire pe Hitler. La acest lucru a contribuit şi faptul că vechiul său prieten, Blomberg, a fost numit la 30 ianuarie 1933 în funcţia de ministru al apărării. Werner von Blomberg, care îl cunoştea şi îl admira pe Hitler încă din 1930, a început să ia anumite măsuri, care aveau să aibă efect în ceea ce priveşte evoluţia evenimentelor, încă din primele săptămâni ale mandatului său. El le-a ordonat militarilor din armata Reichului să salute naziştii şi steagurile acestora. Din ordinul său, vulturul, care era un simbol al partidului nazist, a devenit unul dintre însemnele ce apăreau pe uniformele armatei germane. Tot din ordinul său, ofiţerii armatei germane aveau datoria ca la fiecare sfârşit de săptămână să se ocupe de instruirea membrilor detaşamentelor SA şi a membrilor partidului nazist. Era militarilor „apolitici" se încheiase. Şi Keitel a avut un rol în ceea ce priveşte instruirea militară a naziştilor. La 17 mai a ţinut o prelegere adresată „tuturor şefilor nazişti şi conducătorilor detaşamentelor Casca de Oţel", după cum avea să relateze soţia lui, iar la începutul lui iulie avea să participe la o întrunire a şefilor SA, care s-a desfăşurat la Bad Reichenhall. Aici avea să-l întâlnească pentru prima oară pe Hitler. Aşa cum i se întâmplase şi lui Blomberg cu trei ani în urmă, Keitel avea să fie fascinat de personalitatea „Caporalului" Hitler. Lisa îl descrie pe soţul ei în momentul în care s-a întors de la întâlnirea şefilor SA într-o scrisoare adresată mamei ei: „Părea mai tânăr

şi era plin de energie. A stat de vorbă mai mult timp cu Hitler, sus, la cabana lui (reşedinţa de la Obersalzburg), şi este de-a dreptul încântat de Hitler. Mi-a spus că are o privire care fascinează şi că vorbeşte..." Acesta a fost momentul decisiv în viaţa lui Wilhelm Keitel. Puterea de convingere a lui Hitler, despre care vorbesc numeroşi martori oculari, a avut un efect deosebit de puternic asupra ofiţerului care nu era un versat pe plan politic. Însuşi Keitel, care era o persoană pragmatică, avea să utilizeze termenii de „demon" şi „instrument lipsit de personalitate" în momentul în care va privi totul retrospectiv şi va face o caracterizare a dictatorului şi a propriei persoane.

La 1 aprilie 1934, Keitel a fost avansat la gradul de maior şi a fost detaşat la Potsdam, dându-i-se funcţia de locţiitor de comandant de divizie. Această avansare, conformă cu anii de serviciu în cadrul armatei, avea să îl „elibereze" de munca de birou pe care o prestase la minister. Aşa cum au făcut majoritatea militarilor, Keitel a salutat sfârşitul democraţiei parlamentare şi primii paşi făcuţi de Hitler în vederea „ruperii lanţurilor puse de Tratatul de la Versailles". Militarii nu au remarcat aspectele sumbre ale puterii în fruntea căreia se găsea Führerul. Bucuria pe care le-a provocat-o „redeşteptarea" armatei i-a făcut pe militari să treacă cu vederea arestările operate în rândul opozanţilor naziştilor, desfiinţarea sindicatelor şi primele acţiuni antisemite. Nici faptul că militarii începeau să fie educaţi în spiritul antisemitismului nu părea să reprezinte un aspect important. La data de 8 decembrie 1933, ministrul apărării, Blomberg, a emis un ordin prin care se cerea boicotarea tuturor afacerilor care aparţineau evreilor. Foarte curând toţi evreii aveau să fie excluşi din rândurile armatei şi căsătoriile dintre militari şi femei „nonariene" aveau să fie interzise. Nu, armata germană nu a fost o „insulă" în marea nazistă, aşa cum aveau să afirme unii ofiţeri germani. Din rândurile ei au fost excluşi soldaţi şi ofiţeri de origine evreiască, unii dintre

ei fiind decorați pentru faptele de vitejie din Primul Război Mondial. Din acel moment armata începe să fie implicată în crimele comise de regimul nazist.

Hitler a răsplătit tăcerea ofițerilor de rang înalt, arătând că statul se sprijină pe „doi piloni", dintre care unul era armata și celălalt, partidul. Astfel, armata nu mai era Cenușăreasa, așa cum fusese în vremea Republicii de la Weimar. La 3 februarie 1933, noul cancelar le prezentase generalilor din conducerea armatei pactul care avea să ducă la declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial. Reichswehrul, unitățile destinate apărării țării, aveau să constituie singura formațiune armată, dacă se vor afla de partea sa în adoptarea unei politici externe expansioniste. Un martor la întâlnirea lui Hitler cu generalii din conducerea armatei nota cu oarecare scepticism că țelul lui Hitler era „extinderea spațiului vital către est și germanizarea fără menajamente a respectivei zone". La 30 iunie 1934, pactul sus-amintit a fost pecetluit cu sânge. Hitler a reacționat la pretențiile formulate de șefii SA și de prietenul său intim, Ernst Röhm, care dorea o „armată populară", organizând primul masacru din istoria regimului nazist. Dispunând de sprijinul ofițerilor din Reichswehr și sub pretextul unei încercări de lovitură de stat, comandourile SS au ucis, din ordinul lui Hitler, peste 100 de conducători ai SA. Röhm este arestat chiar de Hitler la Bad Wiessee și este împușcat peste puțin timp. Membrii Reichswehrului au acceptat și faptul că toate crimele comise în noaptea Sfântului Bartolomeu au fost declarate acte perfect legale. Deși a avut parte de proteste din partea ofițerilor, ministrul Blomberg a acceptat faptul că „pentru a se încheia niște conturi mai vechi" membri ai SS au executat chiar doi generali, Schleicher și Bredow. În 1946 Keitel credea că fostul cancelar, Schleicher, este „un motan care s-a încurcat în intrigi politice" și că acesta este el însuși vinovat de sfârșitul său.

La 10 mai 1934 moare tatăl său și Keitel se vede iar în fața unei cumpene a destinului. La 1 octombrie el înaintează Serviciului

Personal din cadrul Comandamentului Armatei o cerere prin care solicită trecerea în rezervă, intenționând să se retragă la Helmscherode, pentru a se ocupa de moșia pe care tocmai o moștenise. Soția lui, Lisa, dar și comandantul suprem al armatei, Werner von Fritsch, s-au opus deciziei lui Keitel.

În celula sa de la Nürnberg, Keitel avea să-și amintească: „Soția mea și eu ne-am tot gândit. Mi-aș fi dorit din tot sufletul să mă întorc la Helmscherode, dar soția mea nu putea trăi în compania mamei mele vitrege și a surorii mele, iar eu nu puteam rezolva problema asta" Nu se știe ce a contat mai mult, părerea soției, situația existentă în familie sau refuzul superiorului pe linie militară... Fapt este că Wilhelm Keitel a renunțat la demersul său și a plecat împreună cu soția sa, Lisa, la Bremen, unde urma să ocupe funcția de comandant de divizie. „Așa se decide soarta omului", avea să afirme mai târziu Keitel în legătură cu decizia luată oarecum împotriva voinței sale.

În Bremen el s-a ocupat de Divizia 22 Infanterie, care, conform părerii lui Hitler, avea să fie viitorul garant al „libertății Germaniei". Șapte ani mai târziu, membrii acestei divizii aveau să se numere printre cei care cuceriseră Sevastopolul. Trebuie spus, însă, că divizia a suferit pierderi importante în timpul luptelor pentru cucerirea orașului amintit. Fiind comandant la Bremen, Keitel s-a remarcat prin loialitatea sa față de regimul nazist. În martie 1935 oratorul mediocru a ținut o cuvântare în fața conducătorilor locali ai partidului nazist, cuvântare pe care a încheiat-o strigând de nenumărate ori *Heil*. Dincolo de aceasta el s-a făcut remarcat și prin faptul că respecta cu deosebită strictețe ordinele primite, alunecând astfel în penibil. Dacă mergea cu automobilul de serviciu la o întâlnire oficială, soția lui trebuia să circule cu tramvaiul, cel puțin așa spune una dintre anecdotele acelor timpuri. Ei da, soția lui trebuia să circule cu tramvaiul, pentru că „așa era corect"

În septembrie 1935, Keitel este invitat de către prietenul său, ministrul Blomberg, să participe la festivitățile prilejuite de ziua partidului Reichului. După război, Keitel avea să mărturisească ce sentimente l-au stăpânit atunci: „Am fost adânc impresionat de marşurile organizate la Märzfeld, de numărul mare de membri de partid şi de modul în care s-au organizat pe formațiuni" Keitel a fost mişcat mai ales de „efectele de lumini" şi de „clopotul-reflector" Nu încape nici o îndoială în ceea ce priveşte faptul că Wilhelm Keitel a fost impresionat de marşuri, parade cu steaguri şi retrageri cu torțe. Acest lucru este foarte important şi în ceea ce îl priveşte pe editorul memoriilor lui Keitel. Impresiile acestuia legate de ziua partidului sunt prezentate într-o variantă abreviată, lucru care s-a întâmplat numai atunci când a fost vorba despre anumite comentarii de factură intimă. Nici în scrierile publicate, dar nici în cele nepublicate nu găsim nici o referire la „legile legate de rase", despre care s-a discutat atât de mult la Nürnberg.

Mulțumită obedienței sale față de sistem, Keitel ajunge la Berlin, în funcția de şef al serviciului care răspundea de Wehrmacht, în cadrul ministerului care nu se mai numea Ministerul Apărării Reichului, ci Ministerul de Război al Reichului. Se pare că Lisa a fost din nou aceea care a „tras sforile", cum se spune. La propunerea pe care Blomberg i-o face lui Keitel în ceea ce priveşte ocuparea înaltei funcții în minister, acesta din urmă refuză inițial, spunând că nu doreşte să se amestece în politică. Lisa reuşeşte să-şi convingă soțul să accepte funcția de şef de serviciu în minister, arătând că nimic nu i-a făcut atât de bine, „precum clima Berlinului". Ea bănuia, pe bună dreptate, că după ce va primi această funcție, cariera soțului ei va avea o traiectorie ascendentă. Deja în ianuarie 1936 Keitel devine general-locotenent. Acea incapacitate a lui de a lua decizii, care a făcut din el o marionetă ce a servit intereselor altora, avea să-i marcheze viața în continuare.

Ca şef al serviciului care răspundea de Wehrmacht, Keitel avea, cel puţin teoretic, o funcţie deosebit de importantă. Serviciul său avea în subordine reţeaua de informaţii a armatei, reţeaua de comunicaţii la distanţă şi întregul aparat administrativ al armatei. În realitate, infanteria, aviaţia şi marina se bucurau de autonomie. La fel ca şi armatele altor ţări, armata germană trecea printr-un proces al schimbărilor importante. Dacă în Primul Război Mondial trupele terestre constituiau cea mai importantă parte a armatei, acum începea să se facă simţită din ce în ce mai mult nevoia organizării de operaţiuni la care să ia parte atât unităţi de infanterie, cât şi de marină şi de aviaţie, şi asta din cauză că se făceau progrese în ceea ce priveşte tehnica de luptă. În special aviaţia, care reprezentase până în 1918 partea „exotică" a armatei, devenea din ce în ce mai importantă.

Cu toate acestea, dorinţa de a se înfiinţa un comandament general al infanteriei, marinei şi aviaţiei s-a lovit, în cadrul complicatei scheme ierarhice din al Treilea Reich, de o opoziţie acerbă. Comandamentul General al Armatei, prin comandantul său, Ludwig Beck, unul dintre conjuraţii de la 20 iulie, s-a opus vehement modernizării avute în vedere în cadrul comandamentului Wehrmachtului. Cei ce doreau reforma în cadrul infanteriei erau numiţi în mod făţiş „inamici". Nici aviaţia nu avea de gând să renunţe la autonomie. Şeful acesteia, „al doilea om în stat, după Hitler", Hermann Göring, avea să afirme tăios că îi este indiferent dacă un ordin pe care îl primeşte este semnat de „caporalul Meier" sau de „generalul Wilhelm Keitel", deoarece el era dispus să primească ordine numai de la Hitler personal. Keitel, Blomberg şi colonelul Jodl, dotat cu un extraordinar talent de strateg, au luptat cu disperare, pentru a pune la punct o structură care să aibă comanda asupra infanteriei, marinei şi aviaţiei. Această structură trebuia să funcţioneze atât din raţiuni militare, cât şi din raţiuni ideologice. Keitel afirma: „Noţiunea de stat al Führerului implică faptul că şeful Marelui Stat-Major trebuie să aibă

efectiv posibilitatea de a da ordine. Acest principiu trebuie să fie valabil în nenumărate domenii, mai ales în cel al armatei"

Un Mare Stat-Major care să aibă putere de decizie asupra tuturor unităților armatei a existat într-adevăr numai în ultimele luni de război și asta doar pentru că existența lui a devenit absolut necesară. Până atunci s-a întârziat executarea ordinelor sau s-au transmis în mod eronat ordine tocmai din cauză că structura aparatului de conducere al armatei era atât de complicată. În armata lui Hitler nu a existat niciodată o structură asemănătoare lui Joint Chiefs of Staff[1], care funcționa în cadrul armatei americane. Cauza acestei situații nu o constituie, așa cum a crezut Keitel până la sfârșitul vieții sale, reticența comandanților diferitelor arme. Principalul responsabil a fost Hitler. Așa cum s-a întâmplat în cazul tuturor sferelor societății, deci și în armată, dictatorul a evitat să formeze structuri ierarhice clare, care să dispună de putere decizională. „Voința de neclintit" i se părea mai eficientă decât ierarhiile bine stabilite. Pe lângă toate acestea, rivalitatea dintre satrapii săi îl făcea să fie el însuși mai puternic. Acea afirmație a lui Göring, legată de ordinele venite de la „caporalul Meier" avea să devină valabilă pentru toate puterile din statul nazist, pentru că toate aveau o structură ierarhică foarte complicată. Doar Führerul însuși avea puterea de decizie, el fiind singurul arbitru și unica instanță pentru slujitorii și organele dictaturii sale. Din punct de vedere militar, această situație avea să implice o „răsturnare a logicii" și pierderi grele pe front.

În funcția de șef al serviciului care răspundea de Wehrmacht, Keitel avea să-și câștige foarte curând renumele de „om care nu știe decât să aprobe ce spune șeful" și de reprezentant al partidului nazist în rândurile armatei. În 1936 a colaborat cu Blomberg la redactarea unui ordin care se referea la „excluderea din rândurile Wehrmachtului a militarilor care nu prezintă încredere din punct

[1] Comandamentul Armatelor Reunite (n.tr.)

de vedere politic" Tot în respectivul ordin se cerea să se raporteze Gestapoului care sunt aceşti militari. Pregătirea ideologică a trupelor era foarte importantă pentru Keitel şi Blomberg, deoarece aceasta reprezenta premisa „pregătirii în vederea războiului" În 1937, ministrul de război le spune ofiţerilor săi vag că în viitor se va avea în vedere un „război în Est" Blomberg asigura şi legătura între partid şi armată şi din această cauză discuta frecvent cu „locţiitorul Führerului", Rudolf Heß. În decembrie 1937, cei doi iniţiază o adevărată campanie PR în vederea asigurării unor bune legături între partidul nazist şi armată, lucru care devenea necesar, deoarece existau neînţelegeri între militari şi „cămăşile brune". Drept răsplată pentru această campanie, Keitel a fost decorat cu medalia de aur a partidului, pe care o primiseră până atunci exclusiv „vechii membri ai mişcării". Acum Keitel intrase definitiv în rândul naziştilor.

Datorită faptului că respecta linia trasată de partid, nu peste multă vreme el avea să ajungă în preajma lui Hitler. Culmea este că o poveste de dragoste i-a dat lui Hitler posibilitatea de a prelua puterea definitiv şi total. Într-o dimineaţă de septembrie a anului 1937, ministrul de război a trebuit să renunţe la plimbarea pe care obişnuia să o facă zi de zi călare, deoarece armăsarul său şchiopăta. De aceea Blomberg s-a decis să facă o plimbare pe jos şi pe o bancă în parc văduvul în vârstă de şaizeci de ani a întâlnit-o pe „cea trimisă de soartă" în persoana Ernei Gruhn, care avea douăzeci şi trei de ani. Acest eveniment este comentat mai târziu în termeni duri de către Karl Böhm-Tettelbach, aghiotantul lui Blomberg: „Numai blestematul ăla de armăsar este vinovat pentru tot ce s-a întâmplat" Între tânăra femeie şi mareşal s-a dezvoltat o relaţie foarte strânsă. În 1937, în preajma Crăciunului, Keitel a aflat de la viitoarea sa noră, Dorle Blomberg, că tatăl ei dorea să se căsătorească din nou. Evenimentele în sine sunt clare. Ministrul a dispărut împreună cu aleasa inimii sale pentru câteva zile, „refugiindu-se" într-un hotel discret din Oberhof. Căsătoria,

oficiată la 12 ianuarie, a fost tratată ca o chestiune „strict secretă, a Reichului". La modesta ceremonie, care a avut loc în Cancelaria Reichului, nu au asistat decât Hitler, Göring și aghiotanții. Cea de-a doua căsătorie a lui Göring cu actrița Emmy Sonnemann fusese organizată cu mult fast. Cu ocazia acestei căsătorii, care avusese loc cu puțină vreme în urmă, avusese loc o paradă a trupelor și tunurile s-au făcut auzite în onoarea evenimentului. Ceremonia fusese organizată în domul din Berlin. În contrast cu fastuoasa căsătorie a lui Göring, căsătoria lui Blomberg avea să fie discretă. Masele largi nu aveau să afle despre ea decât printr-un anunț discret, publicat într-un ziar din Berlin.

La 23 ianuarie, șeful poliției din Berlin, contele Helldorf, s-a prezentat în biroul lui Keitel. Contele era „foarte agitat", intrase în minister folosindu-se de una dintre intrările secundare și a început să pună tot felul de întrebări legate de „aspectul exterior al tinerei doamne". Helldorf a constatat cu uimire că Wilhelm Keitel nici nu o văzuse încă pe soția lui Blomberg, deși se putea spune că „făcea parte din familie", din moment ce fiul său se logodise cu fiica lui Blomberg. Helldorf a pus înaintea lui Keitel un dosar întocmit de polițiștii de la Evidența populației și a spus că domnișoara Erna Gruhn, „care s-a lăudat în cartierul în care locuiește că ar fi soția lui Blomberg, a suferit condamnări, din cauza faptului că dusese o viață de desfrâu" Unuia dintre polițiștii de la Evidența populației i-a atras atenția numele de Blomberg.

Acel dosar mai există și în prezent la Procuratura din Berlin. În el se fac referiri la faptul că domnișoara Blomberg a avut „nenumărate legături de scurtă durată" Tot în amintitul dosar există și fotografii pornografice ale delincventei. Este de înțeles de ce Keitel a devenit agitat. Mareșalul se căsătorise cu o prostituată? Keitel a încercat să ia legătura urgent cu Blomberg. Ministrul nu era însă acasă. Keitel i-a cerut șefului poliției din Berlin să-i dea dosarul referitor la Erna Gruhn, dar a fost refuzat. Apoi l-a sunat pe Göring, pentru că acesta fusese martor la căsătoria lui Blomberg,

şi l-a rugat să se uite la fotografiile compromiţătoare. Fără a mai pierde timpul, Helldorf s-a dus la comandantul aviaţiei. Acesta din urmă a recunoscut-o în fotografii pe soţia lui Blomberg şi a făcut cunoscut cine era ea de fapt.

Patru zile mai târziu, Blomberg s-a văzut nevoit să demisioneze. Toată agitaţia provocată de faptul că Blomberg a încălcat codul foarte strict pe care ofiţerii prusaci trebuiau să-l respecte nu a fost decât un pretext. În realitate, Hitler dorea să scape de ministru, considerându-l, pe drept cuvânt, o frână în calea către declanşarea războiului. Într-adevăr, mareşalul şi comandantul suprem al armatei, Fritsch, dispuneau încă de o anume independenţă şi se opuseseră „jocurilor de război" despre care vorbise Hitler. Scandalul legat de căsătoria lui Blomberg îi era de folos lui Hitler. Dictatorul a jucat rolul omului profund dezamăgit, i-a făcut reproşuri lui Blomberg şi i-a cerut acestuia să anuleze imediat căsătoria. Însă Blomberg, care se pare că făcuse, într-adevăr, o pasiune pentru soţia lui, a refuzat. Dictatorul, care avusese o aventură cu propria sa nepoată, Geli Raubal, fapt cunoscut de toată lumea, a făcut pe moralistul şi i-a dat de înţeles ministrului că în aceste condiţii ar trebui să demisioneze.

Blomberg l-a acuzat mai târziu pe Keitel pentru faptul că ar fi contribuit la prăbuşirea sa, arătând că fostul său subordonat l-ar fi „trădat", pentru a face el însuşi carieră. În loc să facă în aşa fel încât dosarul compromiţător să dispară sau în loc să aştepte până ce Blomberg s-ar fi întors acasă, Keitel i-a pasat problema ambiţiosului Göring, despre care se ştia că îşi doreşte funcţia de ministru de război. Numeroşi istorici au mers pe această versiune a evenimentelor. Adevărul este, însă, cu totul altul. Keitel s-a decis să-l pună în temă pe Göring, deoarece comandantul aviaţiei se bucura pe atunci de foarte mult respect. Göring a spus că şi-ar fi dorit să ajungă ministru abia după ce Blomberg a demisionat. În afară de aceasta, atât Keitel, cât şi Helldorf erau convinşi că Blomberg nu ştia nimic în ceea ce priveşte trecutul soţiei

sale, ca să nu mai discutăm de faptul că Wilhelm Keitel nu avea firea unui intrigant. Nu, criza nu s-a declanşat din cauza modului în care a acționat Keitel. Criza s-a declanşat chiar din cauza lui Blomberg, care cunoştea trecutul soției sale şi sperase ca retragerea sa să se poată produce la fel de discret cum avusese loc căsătoria sa. „Bătrânii ăştia cu simțăminte tinereşti", avea să comenteze acid Lisa Keitel, amintind de faptul că o căsătorie l-a costat tronul şi onoarea „pe unul dintre regii Angliei".

Lisa Keitel este de părere că aceea a fost o cumpănă importantă în viața soțului ei. După ce ministrul a fost obligat să demisioneze, Keitel a primit ordinul să se prezinte la 27 ianuarie, la ora 13, la Führer... în civil. În timpul procesului de la Nürnberg, Blomberg a arătat cum s-a ajuns la stabilirea respectivei întâlniri. Chiar când i-a vorbit despre necesitatea ca el să demisioneze din funcția de ministru, Hitler i-a spus că şi-ar dori să înființeze un fel de mare stat-major, mai precis un fel de „comandament suprem al Wehrmachtului". La prima vedere se părea că dictatorul doreşte să pună în aplicare toate sugestiile legate de înființarea unui serviciu care să dețină comanda asupra tuturor armelor care făceau parte din Wehrmacht. Examinat mai atent, planul lui Hitler s-a dovedit a fi doar un grup format din aghiotanți. Hitler l-a întrebat pe Blomberg dacă ştie pe cineva care ar putea conduce acest serviciu, dar acesta nu i-a putut răspunde. Atunci dictatorul a insistat, spunând că se referea la o persoană pe care o avusese în subordine. Blomberg a ezitat, spunând: „Ah, vă referiți la Keitel. El nu a fost decât şef de serviciu în subordinea mea". „Tocmai acesta este omul de care am nevoie!" a exclamat dictatorul. Se pare că până în momentul acela omul pe care şi-l dorea nu îi stârnise interesul, pentru că le cere subordonaților care lucrau în cadrul biroului său să-l cheme pe „generalul von Keitel"

Cu toate că Hitler era vestit pentru faptul că lua decizii în pripă, se poate presupune că pentru ocuparea funcției de şef al OKW era

necesară trecerea unui test amănunțit și nu era suficientă enunțarea unui nume. În cadrul procesului de la Nürnberg, Blomberg oferă o a doua versiune în ceea ce privește evenimentele și declară că el însuși l-ar fi recomandat pe Keitel. Povestea fostului șef care nu-și poate ierta niciodată subordonatul, bănuindu-l că l-ar fi trădat, are în sine un sâmbure de adevăr. Hitler era interesat să-l aibă pe Keitel lângă sine, deoarece acesta din urmă era un om lipsit de un caracter puternic. Hitler nu își dorea un om cu personalitate bine conturată, un general cu idei conservatoare, cu care să se certe permanent. Calitățile de care trebuia să dea dovadă, pentru moment, șeful OKW erau acelea de a fi demn de încredere și de a da dovadă de obediență. Keitel știa foarte bine că nu „era dotat" și nici nu dispunea de „pregătirea necesară pentru a deveni ofițer de mare stat-major". De altfel, el a propus ca funcția sa să fie aceea de „șef al personalului din Înaltul Comandament al Wehrmachtului", titulatură care s-ar fi potrivit mai bine cu activitățile pe care le-a desfășurat, dar Hitler a găsit că „sună prea modest" Istoria OKW-ului a început, deci, cu o problemă legată de titulatură, iar cel ce avea să fie „șef al Înaltului Comandament al Wehrmachtului" avea să ajungă pe banca celor acuzați de crime de război.

Când Keitel intră pentru prima dată în Cancelaria Reichului, Hitler joacă, așa cum face de fiecare dată când dorește să evalueze un om, rolul gazdei respectuoase și prietenoase. „Dumneavoastră sunteți persoana de încredere, singurul meu consilier în problemele Wehrmachtului", îl măgulește dictatorul pe generalul în civil, care chiar credea cele ce i se spuneau, în vreme ce Hitler afirmase în cercul persoanelor care îi erau apropiate că Wilhelm Keitel are „creierul unui portar de cinematograf". Prima problemă de care s-au ocupat stăpânul și sluga a fost aceea a succesorului lui Blomberg. Keitel l-a propus pe Göring, ceea ce dovedește faptul că la acel moment nu a înțeles principiul după care Hitler dorea să conducă. Dictatorul a respins propunerea, argumentând că șeful aviației avea destule pe cap, deoarece trebuia să îndeplinească

planul care fusese întocmit pentru următorii patru ani. Keitel l-a propus apoi pe Fritsch, care era comandantul suprem al armatei. Hitler s-a dus la masa de lucru şi a luat de acolo un dosar întocmit de ministrul justiției. Din acest dosar rezulta că Fritsch încălcase prevederile paragrafului 175, referitor la faptul că actele de homosexualitate se pedepseau conform legii. Mai târziu, Keitel avea să-şi amintească: „Am fost indignat când am aflat de această situație", dar subalternilor săi le spune că „ştia deja de doi ani despre aceste lucruri", aşa cum avea să noteze Jodl în jurnalul său.

De fapt, acuzațiile împotriva comandantului suprem al armatei au fost o înscenare pusă la cale de agenții Gestapo. Un aşa-zis „martor" din lumea homosexualilor berlinezi a afirmat că Fritsch i-ar fi fost client. De fapt, respectivul personaj avusese o legătură cu un instructor de călărie, care avea un nume asemănător cu acela al comandantului suprem al armatei germane (von Frisch), dar acuzațiile jenante şi „confruntarea" – de fapt o comedie ieftină – pusă la cale de agenții Gestapo chiar în Cancelaria Reichului au fost suficiente pentru ca Fritsch să demisioneze. Nu este clar dacă Hitler „a tras sforile" în cazul Fritsch sau dacă a beneficiat doar de pe urma unei erori comise de Gestapo. Pentru cei din anturajul său s-a prefăcut a fi şocat, aşa cum a făcut-o şi în cazul lui Blomberg: „Dacă un asemenea lucru se poate întâmpla în cazul unui general prusac, atunci se poate întâmpla orice pe lumea asta", se lamenta cel ce provenea dintr-o familie de mic-burghezi austrieci. După ce s-a arătat indignat, a trecut la fapte. Armata nu mai avea comandant, aşa că dictatorul s-a instalat, de fapt, el însuşi în fruntea armatei, numindu-l în locul lui Fritsch pe Walther von Brauchitsch, un om obedient şi tern. Se instaurase, aşadar, un regim totalitar, se încheiase procesul prin care dictatorul „a pus mâna pe putere", dispunând acum şi de oamenii care urmau să pună în aplicare ordinele sale.

Nu mai exista un ministru de război. De latura administrativă a ministerului se ocupa OKW-ul lui Keitel. De fapt, OKW-ul avea

în subordine serviciul care răspundea de Wehrmacht şi la a cărui conducere se afla acum Jodl, spionajul militar condus de Canaris, Serviciul Personal, serviciul care răspundea de prizonierii de război, justiţia militară şi, foarte important, serviciul de apărare şi cel de înzestrare a armatei. Era vorba despre un adevărat imperiu administrativ, care avea să se extindă odată cu izbucnirea războiului. De facto, şeful OKW avea foarte puţină libertate de decizie, pentru că Hitler era cel care lua hotărâri atunci când era vorba despre aspecte importante. Keitel nu avea altă soluţie decât aceea de a executa ordinele primite de la „comandantul suprem". Aceasta avea să devină foarte curând formula pe care o va utiliza atunci când se va referi la Hitler.

La scurtă vreme după ce şi-a luat în primire postul, Keitel şi-a dat seama că era un instrument în mâinile unui om care acţiona după bunul plac. La 12 februarie a fost chemat la Berghof împreună cu generalii Reichenau şi Sperrle, „fără a se arăta care sunt motivele". De data aceasta Keitel trebuia să se îmbrace în uniformă. Când cei trei militari de rang înalt se prezintă la Berghof, li se comunică faptul că urma să aibă loc o vizită a cancelarului austriac Schuschnigg şi că ei urmau „să facă impresie" asupra demnitarului din Austria. Aghiotantul lui Hitler pe probleme de aviaţie, von Below, primise sarcina să convoace generali care aveau „un aer marţial" Când delegaţia austriacă s-a retras pentru discuţii, Hitler a început să urle cât îl ţinea gura: „Keitel! Să vină imediat generalul Keitel!" Şeful OKW s-a prezentat imediat şi a întrebat ce i se ordona. „Nimic", i-a spus dictatorul. „Luaţi loc!" Bineînţeles că Wilhelm Keitel a făcut precum i se ordonase, obţinând efectul scontat: Schuschnigg a plecat de la Berghof, intimidat de ameninţările lui Hitler.

La 12 martie 1938, Führerul a cules roadele acestei piese de teatru: a intrat în Austria în fruntea Wehrmachtului. Keitel se afla lângă el şi, văzând „ochii scăldaţi în lacrimi de bucurie"

ai dictatorului german de origine austriacă, el își aduce aminte de cele întâmplate cu o noapte înainte. Comandantul suprem al armatei, Brauchitsch, și câțiva ofițeri de rang înalt îl sunaseră în mod repetat, pentru a-i cere să-l convingă pe Hitler să anuleze ordinul prin care se cerea trupelor germane să intre în Austria. „Nici nu mă gândeam să-i vorbesc Führerului despre acest lucru", avea să-și amintească mai târziu Keitel. „Führerul nu a știut niciodată nimic. Dacă ar fi aflat, deciziile sale în legătură cu ofițerii din conducerea armatei ar fi fost nimicitoare. Nu voiam să se întâmple nimic rău." Era prima dată când șeful OKW îndeplinea funcția de om de legătură între armată și Hitler. El avea să joace acest rol până la sfârșitul războiului. Din evenimentele care au avut loc în noaptea premergătoare Anschlussului[1] rezultă două aspecte: pe de-o parte, generalii, care aveau experiențe cu totul neplăcute, evitau să vorbească direct cu Hitler și se bazau, fără nici un rost, pe talentul de mediator al lui Keitel; pe de altă parte, Keitel evita să-i dea lui Hitler acele vești despre care credea, pe bună dreptate, că aveau să implice un atac de furie al Führerului. Momentul în care trupele germane au intrat în Austria părea să confirmească această tehnică. Nu s-a ajuns la vărsări de sânge și nici nu s-au făcut remarcate semnele unei crize internaționale, de care se temeau cei din conducerea armatei.

La numai două luni după aceea, la data de 20 mai, Keitel a prezentat, așa cum i se ordonase, un proiect pentru următoarea agresiune, Cazul „Grün", făcând în mod expres precizarea că nu discutase cu ofițerii care comandau diferitele arme. Era vorba despre „o situație extrem de favorabilă" și despre „necesitatea de a se acționa fulgerător". Keitel era printre primii oameni din anturajul lui Hitler care aflau despre noile ținte pe care și le propunea dictatorul prin politica de agresiune. Astfel, el a aflat că Hitler

[1] Cuvântul în sine se traduce prin „anexare"; se face referire la anexarea Austriei. (n.tr.)

considera că poziția strategică a Germaniei nu era propice „pentru marile planuri avute în vedere în Est" și că era necesar să se ia o hotărâre în acest sens în timpul vieții sale. Keitel nu s-a opus planurilor lui Hitler. El avea să-și amintească mai târziu că a citit directivele „cu oarecare îngrijorare", dar după aceea a pregătit împreună cu Jodl planurile referitoare la deplasarea efectivelor.

În cartierul general al Armatei au existat din nou proteste. Șeful Marelui Stat-Major al Armatei, Ludwig Beck, a întocmit un memoriu în care se prevedea exact cum va evolua războiul: expansiunea către Est va provoca declanșarea unui război mondial pe care Germania nu putea decât să-l piardă, avându-se în vedere baza materială insuficientă de care dispunea țara. Keitel a făcut recomandarea să i se prezinte lui Hitler doar a doua parte a memoriului, în care se făcea referire la potențialul militar al națiunilor europene. Keitel era de părere că Führerul va respinge imediat considerațiile din prima parte a memoriului. Șeful OKW a acționat din nou ca un filtru între dictator și armată, având grijă ca între Hitler și generalii care se opuneau hotărârilor acestuia să nu se producă o ruptură. Dictatorul a respins chiar și partea a doua a memoriului lui Beck, mulțumindu-se să-i înjure și să-i blesteme pe generali într-un atac de furie. Speriat de această manifestare a lui Hitler, Keitel s-a plâns șefilor diferitelor servicii ale OKW că „Führerul a avut reclamații și în ceea ce privește OKW-ul" și a arătat că nu va tolera „prezența în OKW a vreunui ofițer care devine ținta criticilor" În schimb, despre planurile de lovitură de stat pe care le puneau la cale Beck, Goerdeler și șeful său de serviciu, Canaris, oscilând între război și pace, Keitel nu a știut nimic, nici chiar atunci când a ajuns la tribunalul de la Nürnberg.

Înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Keitel devenise un membru important al „suitei" dictatorului. Există mii de fotografii și filme care îl prezintă în imediata apropiere a lui Hitler. De cele mai multe ori tace, dar este permanent pregătit

să-i dea o mână de ajutor stăpânului său. Limbajul corpului spune multe despre şeful OKW, „Lakeitel", cum îl numeau, pe bună dreptate, în bătaie de joc, ofiţerii. Rolul său îl depăşise de mult pe cel al unui „şef de serviciu", funcţie pe care o avusese pe vremea în care Blomberg îi fusese şef. Hitler îşi dăduse seama de faptul că „ţăranul în uniformă de general" era omul ideal în funcţia de şef al OKW.. Keitel face parte dintre acei câţiva ofiţeri care se bucură de onoruri şi sunt în graţiile regimului de la începutul războiului până la finele acestuia. Cu disponibilitatea sa de a executa ordinele primite şi cu obedienţa de care dădea dovadă, Keitel nu era doar un produs al sistemului, ci şi o persoană care avea grijă ca acesta să funcţioneze fără probleme, şi mai ales, acest lucru fiind deosebit de important, asigurându-se de absenţa oricăror scrupule şi de executarea necondiţionată a ordinelor Führerului.

Şeful OKW era foarte mândru de postul pe care îl ocupa, post care îi dădea prilejul să se afle permanent în preajma dictatorului. Un cunoscut îşi aduce aminte cum l-a văzut la Kurfürstendamm, „mândru de uniforma sa, în tovărăşia celor doi fii ai săi." Generalul şi cei doi tineri ofiţeri arătau „ca nişte ofiţeri prusaci sadea" Soţia lui Keitel, Lisa, se bucura de nenumăratele recepţii care se organizau la Berlin. Chiar şi în memoriile scrise la Nürnberg Keitel va sublinia faptul că Hitler îl chema frecvent la el. „Am fost nevoit să-mi întrerup chiar şi scurtele şederi la Helmscherode, la sfârşit de săptămână, sau partidele de vânătoare de câteva zile, organizate în Pomerania, pentru a-i putea sta la dispoziţie, chiar şi atunci când era vorba doar de un moft." Mulţumirea pe care o avea în legătură cu poziţia pe care o deţinea îl făcea să nu remarce aspectele negative pe care le implica regimul. De exemplu, la data de 10 noiembrie 1938, nu a dorit ca fericirea pricinuită de avansarea la gradul de general-colonel să-i fie umbrită de faptul că doar cu o seară înainte fuseseră incendiate sinagogi. El a aruncat supărat raportul lui Canaris, în care se arăta în detaliu ce făcuseră naziştii dezlănţuiţi. De altfel, lui Keitel nu-i făcea deloc plăcere

să citească rapoartele provenite de la Serviciul Contrainformații/ Străinătate. El era preocupat mai curând de „moralul" trupei. Fostul locotenent al armatei imperiale le-a interzis militarilor să participe la sărbătorile organizate în cinstea sărbătoririi a 80 de ani de la naşterea împăratului Wilhelm al II-lea.

După ce Ținutul Sudeților şi restul Cehoslovaciei au căzut în mâna lui Hitler, fără a se fi tras un singur foc de armă, OKW-ul a început să pregătească ofensiva asupra Poloniei. În ciuda avertismentelor clare, venite de la Paris şi Londra, Hitler şi Keitel credeau că forțele Vestului îşi vor abandona partenerul. Şeful OKW avea să-i spună generalului Thomas, exprimând astfel părerea „stăpânului" său: „Anglia este decadentă, Franța este pacifistă. Vor veni cu amenințări, dar în cele din urmă vor accepta situația". Keitel a respins sugestiile făcute de ofițerii de rang înalt, referitoare la „jocurile de război", care erau nişte ipoteze în legătură cu reacțiile Vestului la acțiunile Germaniei şi care reprezentau o încercare de a-l face pe dictator să renunțe la planurile sale ofensive. Diplomatul Ulrich von Hassell a fost de-a dreptul disperat după ce a avut cu Wilhelm Keitel o discuție despre politica externă, constatând că din gura „lăptarului" ieşeau numai şi numai cuvintele lui Hitler. Cât de superficial este Keitel în ceea ce priveşte planurile politice ale „stăpânului" său ne-o demonstrează faptul că atunci când i se raportează că Armata Roşie a pornit la atac el întreabă iritat: „Împotriva cui?"

Odată cu agresiunea asupra Poloniei, Wehrmachtul s-a implicat şi mai mult în delictele comise de regimul nazist. Încă din primele zile în care germanii au început ofensiva, comandanții armatei au început să trimită rapoarte în care îşi manifestau indignarea față de faptele sângeroase comise de trupele SS, care vânau sistematic evreii, aristocrații şi prelații catolici în spatele frontului. Indignarea nu a avut, însă, nici un rezultat. Mai mult chiar, prin inacțiunea comandanților armatei, aceştia au devenit

complici la crimele în masă. La 12 septembrie, Canaris, aflat în spatele frontului, în trenul Führerului, i se plânge lui Keitel în legătură cu delictele comise de membrii SS. Şeful OKW îl pune la punct cu duritate, spunându-i că „dacă cei din Wehrmacht nu vor să aibă legătură cu asemenea fapte, trebuie să se obişnuiască cu faptul că SS-ul şi Gestapoul sunt alături de ei". Se pare că Wilhelm Keitel se obişnuise să pună semnul egal între scopurile urmărite pe plan militar şi planurile de exterminare. Se pare că îşi însuşise şi limbajul suburban al dictatorului, pentru că i-a spus şefului serviciului administrativ al armatei că teritoriile ocupate de către germani în Polonia trebuie „curăţate de polonezi, de evrei şi de alte neamuri de soiul ăsta". Faptul că Wilhelm Keitel nu avea probleme de ordin moral iese în evidenţă dintr-o discuţie pe care a avut-o cu Wilhelm Canaris. În timpul pregătirii atacului trupelor SA asupra staţiei radio Gleiwitz, ca pretext pentru începerea ostilităţilor, Keitel spune: „Eu personal nu pun nici un preţ pe asemenea lucruri, dar aceasta este voinţa Führerului" Singura iniţiativă pe care a avut-o în primele zile ale ofensivei asupra Poloniei a fost aceea de a căuta măcar să-i declare război inamicului.

În ceea ce priveşte ordinele către trupă, acestea nu încalcă drepturile omului, dar în comportamentul militarilor se fac simţiţi cei şase ani de propagandă nazistă. După cum reiese din documentele Wehrmachtului, se produc numeroase atacuri ale militarilor germani asupra populaţiei civile, care nu sunt pedepsite. Multă vâlvă face în special cazul maiorului Salah. Ofiţerul omorâse cinci femei poloneze şi fusese condamnat la moarte de tribunalul militar. Comandantul suprem al armatei terestre, Brauchitsch, insistase ca sentinţa pronunţată să fie executată. După o serie de tergiversări, Hitler a insistat personal ca maiorului să i se aplice numai o pedeapsă cu închisoarea. Efectul unei astfel de acţiuni şi al altora asemănătoare cu aceasta avea să se facă simţit. „Omul stăpânitor" pornit în marşul său spre victorie nu trebuia să se simtă îngrădit de principiile eticii.

În Wehrmacht, Keitel s-a impus din ce în ce mai mult ca exponent al lipsei de etică. Dacă la începutul ofensivei împotriva Poloniei Helder remarcase cu milă faptul că Wilhelm Keitel „nu avea calitățile necesare pentru a face față sarcinilor pe care trebuia să le îndeplinească", el a reușit, susținând metodele dure ale lui Hitler și dând dovadă de servilism, să-și atragă din ce în ce mai multă ură. Atunci când comandantul suprem al armatei terestre, Brauchitsch, ezită să scrie o prefață la cartea *Cu Hitler în Polonia*, Keitel a scris el însuși prefața, evitând astfel ca dictatorul să fie deranjat de acest mic incident. Von Hassell notează că Wilhelm Keitel este „ascultător" și îi dă generalului Reinecke porecla „micul Keitel", deoarece era foarte loial regimului nazist. Atunci când generalul von Gienath, comandantul trupelor germane din Polonia, face, în iulie 1940, un raport în care se arată indignat de faptele cumplite pe care polițiștii și membrii trupelor SS le comit în ceea ce îi privește pe evreii din Polonia, acesta primește de la Keitel o scrisoare „fără perdea", în care i se cere să nu-și mai bage nasul în treburile altora.

Imediat după serbările organizate la Varșovia în cinstea victoriei, se ajunge la un conflict între Hitler și sluga sa. Nu era vorba despre aspecte legate de etică. Se punea doar problema dacă trupele erau îndeajuns refăcute pentru a se lansa în următoarea ofensivă. Keitel era de aceeași părere cu Brauchitsch; după opinia celor doi ofițeri de rang înalt, militarii aveau nevoie de odihnă, pentru a se reface. Hitler, dimpotrivă, voia să pornească încă din iarnă ofensiva împotriva Franței... pentru ca mai târziu să se răzgândească în această privință. Keitel nu avea să uite niciodată scandalul monstruos pe care l-a făcut dictatorul. Hitler i-a adus „acuzații grave" și „și-a pierdut controlul" Mai mult chiar, l-a acuzat că „sprijină opoziția, din care fac parte și unii generali" Jignit, Keitel formulează o cerere prin care solicită să fie trimis la comanda unei unități aflate pe front, dar dictatorul îl face să se răzgândească și să rămână în funcția de șef al OKW, arătând

că „nu este momentul pentru sensibilități" Keitel s-a supus din nou unei voințe dincolo de voința sa. După război, Keitel a arătat că nu avea calitățile necesare „pentru a face față personalității" lui Hitler.

Ofensiva din Scandinavia, declanşată în primăvara lui 1940, avea să fie pentru OKW un fel de „botez al focului" În Polonia operațiunile fuseseră coordonate de Înaltul Comandament al Armatei terestre, al cărui şef era Brauchitsch. Operațiunile din Norvegia şi Danemarca trebuiau coordonate, însă, de către OKW, deoarece la acestea trebuiau să participe unități ale armatei terestre, ale marinei şi ale aviației. Faptul că operațiunile au reuşit i se datora lui Alfred Jodl, subordonatul lui Keitel. Când vânătorii de munte ai generalului Dietl au ajuns într-o situație problematică la Narvik, Hitler şi Keitel şi-au ieşit din fire. Hitler dorea neapărat cucerirea oraşului Narvik, iar Dietl era de părere că oamenii săi trebuiau să se retragă către Suedia. Jodl notează în jurnalul său, la data de 19 aprilie 1940: „S-a declanşat din nou o criză. Şeful OKW iese din sală. Din nou există pericolul să domnească haosul la nivelul conducerii armatei, deoarece Hitler doreşte să cunoască şi cele mai mici amănunte". Numai la insistențele lui Jodl de a i se da lui Dietl ordinul să staționeze cu trupele sale s-a putut obține o victorie a trupelor germane în nordul Norvegiei. Concluzia pe care o trage Hitler de aici, aceea că ordinul de a staționa, de a rezista poate duce la o victorie, are implicații cumplite pe Frontul de Est. Alfred Jodl, şeful Comandamentului Wehrmachtului din cadrul OKW, preia rolul de consilier al dictatorului pe probleme de strategie, rol pe care Keitel îi permite să şi-l asume. Când aveau loc consilii, şeful OKW se mulțumea să asculte şi să execute ordinele primite de la Hitler.

Odată cu începerea ofensivei împotriva Franței, ofensivă la care Keitel a contribuit executând, ca de fiecare dată, ordinele primite, cei din anturajul lui Hitler au avut pentru prima oară ocazia

să aibă acces la cartierul general al Führerului. Mii de metri cubi de beton fuseseră turnați, astfel încât pe versantul unui munte din apropiere de Bad Münstereifel să se realizeze un buncăr vast, pe care Hitler și suita sa să-l inaugureze chiar în dimineața primei zile a ofensivei asupra Franței. Împrumutând ceva din terminologia specifică lui Karl May, cartierul general a fost denumit Felsennest[1]. Săptămânile petrecute în acest cartier general s-au dovedit a fi un preludiu la viața petrecută neîntrerupt în buncăre, care avea să înceapă peste mai puțin de un an, o viață în egală măsură spartană și marțială. Jodl avea să descrie mai târziu această viață ca fiind „o combinație între mănăstire și lagăr de concentrare" Ședințele de lucru, care durau ore-n șir și în cadrul cărora Hitler dorea să aibă controlul asupra celor mai mici amănunte pe care le implicau operațiunile, începeau pe la orele prânzului și se prelungeau până târziu în noapte. Keitel a fost singurul din anturajul dictatorului care nu s-a adaptat bioritmului acestuia. El se trezea de dimineață și la ora nouă se afla deja la biroul său. Deși, la cei 60 de ani ai săi, era cel mai în vârstă ofițer din cartierul general al Führerului, el dormea cel mai puțin. Era un om de modă veche. Fiind foarte harnic și conștiincios, încerca să scape de sentimentul că nu putea face față sarcinilor pe care le avea de îndeplinit. Aflat în boxa martorilor de la Nürnberg, Jodl a spus că după fiecare altercație cu Hitler, Keitel „se refugia în muncă"

Ofensiva din Vest nu a constituit un prilej de contradicții între dictator și Keitel. În numai șase săptămâni Franța a cedat, în condițiile în care aceasta constituise în Primul Război Mondial un dușman de temut al Germaniei, militarii germani încercând zadarnic să o cucerească timp de patru ani. Toate avertismentele venite din partea ofițerilor cu funcții importante în armată, avertismente conform cărora militarii francezi erau de zece ori mai numeroși decât germanii, s-au dovedit a fi lipsite de temei. La fel ca mulți alți ofițeri, Wilhelm Keitel nu-și putea explica obținerea

[1] „Cuibul de pe stâncă" (n.tr.)

victoriei asupra Franței decât prin calitățile ieșite din comun ale dictatorului. Spunând în acele zile că Hitler este „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor", Keitel chiar credea că așa stau lucrurile. Important de remarcat este și faptul că Wilhelm Keitel a fost acela care, în primul ordin de zi al Wehrmachtului pe care l-a dat, s-a referit la Hitler ca fiind comandantul suprem.

Drept mulțumire pentru laudele pe care i le adusese, dictatorul i-a permis să se ocupe de întâlnirea cu delegații francezi care s-au prezentat la Compiègne pentru a consfinți capitularea Franței. Actele au fost semnate în același vagon de tren în care reprezentanții Germaniei imperiale au fost siliți să solicite în 1918 încheierea păcii. Pentru Keitel acela a fost „apogeul carierei mele de militar" În acordurile imnului național, Hitler și persoanele marcante din conducerea Reichului s-au îndreptat spre garnitura franceză de tren. Keitel, care se afla chiar în spatele dictatorului, alături de Göring și Brauchitsch, nu se mai gândea, cu siguranță, că și-ar fi dorit să administreze moșia din Helmscherode. Cuvântarea sa, ținută în prezența reprezentantului francez, generalul Huntziger, s-a păstrat. De altfel, este una dintre puținele cuvântări ale lui Keitel care s-au păstrat. Pe discul din șelac se aude vocea sacadată a unui bărbat care își poate stăpâni cu greu emoțiile.

„În acest tren", a ținut el să le spună ascultătorilor, citind un manuscris redactat cu aprobarea lui Hitler, „a început perioada de suferință a poporului german, o perioadă în care oamenii au suferit atât pe plan moral, cât și pe plan material. Cuvintele deșarte și trădarea și-au dat mâna pentru a răpune un popor care a rezistat mai bine de patru ani, dar a cedat din cauza propriei sale slăbiciuni, deoarece a dat crezare promisiunilor făcute de oamenii de stat democrați." Aceasta era retorica „cuțitului înfipt în spate", de genul celei adoptate de Führer în atâtea cuvântări. Keitel a vehiculat ideea falsă în care au crezut atâția germani, conform căreia „trădarea în sânul patriei" a provocat pierderea Primului Război Mondial. El a făcut o previziune legată de cel

de-al Doilea Război Mondial, jucând rolul de portavoce a Führerului: „La 3 septembrie 1939, la 25 de ani după izbucnirea conflagrației mondiale, Anglia și Franța au declarat din nou război Germaniei, fără a avea nici un motiv. Acum armele au decis. Franța este învinsă". Învinșii poate că au avut impresia că aceste cuvinte sunt expresia batjocurii învingătorilor, însă Keitel chiar credea că formula „fără a avea nici un motiv" era una potrivită. Ascultând permanent cascadele verbale ale lui Hitler, șeful OKW pierduse de multă vreme contactul cu realitatea și ajunsese să redea gândurile Führerului. Chiar și în memoriile sale se pot detecta cuvintele și frazeologia folosite de Hitler. De exemplu, referindu-se la ofensiva împotriva Poloniei, el arată că aceasta a fost declanșată „în scopuri pur defensive". În ceea ce privește ofensiva împotriva Olandei și Belgiei, Keitel afirmă că aceste țări au renunțat la neutralitate în momentul în care au „permis" trecerea avioanelor britanice prin spațiul lor aerian.

În seara zilei în care a fost semnată capitularea Franței, a avut loc o petrecere organizată în cazinoul Führerului. La finalul petrecerii, participanții au cântat în cor *Nun danket alle Gott*[1]. Hitler i-a strâns mâna slugii sale și a părăsit încăperea fără a rosti nici un cuvânt. Puțin mai târziu, la 19 iulie 1940, Keitel se număra printre cei 19 generali care puteau purta însemnele și bastonul de mareșal. Așa cum au arătat diferiții comandanți de trupe la avansarea lui, șeful OKW nu s-a evidențiat „pe câmpul de luptă", dar toată lumea era prinsă în mirajul victoriilor și de aceea un număr relativ mare de generali sunt avansați la gradul de mareșal. În momentul în care Keitel începe să poarte bastonul de mareșal, el se numără printre puținii cărora dictatorul le mărturisește ce planuri are. Hitler îi spune în treacăt: „Acum am arătat de ce suntem capabili. Crede-mă, domnule Keitel, față de ceea ce am făcut până acum, ofensiva împotriva Rusiei nu va fi decât un joc de copii". La finele lui iulie 1940, Keitel se număra printre puținii care

[1] „Acum mulțumiți-i cu toții lui Dumnezeu." (n.tr.)

au fost chemați la Berghof și cărora Hitler le-a comunicat „hotărârea definitivă" în legătură cu „nimicirea forței vitale a Rusiei" Nu se pusese problema ca în cadrul acelei întruniri să se discute despre faptul că germanii se vor confrunta cu armatele lui Stalin. Teza războiului de prevenire a agresiunii dușmane, formulată mai târziu de Keitel, s-a dovedit a fi incorectă și prin faptul că ofițerii care aveau atribuții de comandă la nivelul armatei găseau că armata sovietică îi este inferioară celei germane. Toată lumea vorbea despre erorile comise de comandanții ruși și de pierderile suferite de armata rusă în războiul cu Finlanda. De asemenea, se știa că Stalin ordonase, cu numai câțiva ani înainte, lichidarea celor mai buni ofițeri de stat-major, în dorința de a face „curățenie" Și oricum, în Primul Război Mondial Germania învinsese Rusia, dar nu putuse învinge Franța.

Cei mai mulți dintre ofițerii de rang înalt au împărtășit ideea lui Hitler, conform căreia „Rusia este un colos cu picioare de lut" Doar câțiva, care aveau darul de a vedea în perspectivă, au prezis catastrofa. Printre aceștia s-au numărat Beck, Halder și Canaris. În mod surprinzător, și șeful OKW s-a numărat inițial printre aceia care erau sceptici în legătură cu ofensiva asupra Rusiei. Pe Keitel îl îngrijora faptul că trupele germane, care controlau zona cuprinsă între Capul Nord și Marea Mediterană, ar fi trebuit să se disperseze. El nu s-ar fi opus ofensivei împotriva comuniștilor, pe care îi ura, dar atâta vreme cât Anglia nu fusese învinsă, ar fi fost mai bine să se amâne confruntarea cu armatele lui Stalin. Keitel a făcut un memoriu, pe care l-a înaintat lui Hitler, și și-a găsit, în mod surprinzător, un aliat în persoana ministrului de externe, Ribbentrop, care i-a spus că nu era pentru deschiderea unui nou front în Est. Alianța pe care au făcut-o Keitel, omul devotat dictatorului, și Ribbentrop, ministrul care nu avea foarte multă putere de decizie, nu era una imbatabilă. Nici propunerea pe care i-au făcut-o cei doi lui Hitler, aceea de a se întâlni cu Stalin și de a discuta despre problemele existente între Germania și Rusia, nu părea

una de care dictatorul să țină cont. Cu o simplă mișcare a mâinii Hitler le-a dat de înțeles „slujitorilor" săi că nu are de gând să ia în seamă propunerile lor. Keitel a fost din nou aspru mustrat, a încercat să solicite un transfer, dar s-a văzut nevoit să rămână cuminte la postul său. I s-a permis, totuși, să-și ia câteva săptămâni de concediu. Avea să fie ultimul pentru Keitel.

Întors din concediu, șeful OKW s-a apucat de treabă cu mai mult zel și a pregătit următoarea ofensivă a armatei germane. Poate că i-a fost ușor să-și reia activitatea, avându-se în vedere faptul că Hitler l-a „înzestrat" cu peste un milion de mărci pentru „serviciul în slujba armatei" Keitel a devenit complicele lui Hitler, dând o serie de ordine care nu aveau alt scop decât acela de a face din ofensiva împotriva Rusiei o acțiune de nimicire a acestei țări. Acesta a fost momentul în care, prin ordinele care purtau semnătura lui Keitel, Wehrmachtul a fost implicat direct în delictele comise de regimul nazist. „Dacă suntem duri în Est, ne va fi bine în viitor", le spusese dictatorul celor aflați în fruntea OKW.. La 13 mai 1941 au intrat în vigoare „Prevederile legate de aplicarea legii marțiale", în care se arăta că „Persoanele care fac parte din Wehrmacht și întreprind diverse acțiuni împotriva civililor care au intenții dușmănoase nu vor fi puse sub urmărire, nici chiar atunci când acțiunile lor contravin prevederilor codurilor militare". Cu alte cuvinte, acest lucru însemna: militarii germani pot fura, ucide sau viola și nici o instanță militară nu îi poate pedepsi pentru faptele lor. Aceste prevederi, care înlăturau orice urmă de îndemn la un comportament civilizat, sunt urmate de „Directivele în ceea ce privește tratamentul aplicat comisarilor care au sarcini politice". Aceste directive sunt, de fapt, un îndemn la crimă. „Cei care stăpânesc metode de luptă barbare, asiatice, sunt comisarii care au sarcini politice. De aceea este necesar să se acționeze cu hotărâre și fără ezitare împotriva acestora. Dacă sunt prinși în timp ce iau parte la acțiuni de luptă sau de apărare, ei vor fi lichidați imediat, făcându-se uz de armă." Foarte important

în ceea ce priveşte acest ordin „de lichidare" a ofiţerilor care aveau ca sarcină pregătirea pe plan politic a trupei este faptul că nu se specifică în ce mod se pot identifica acei „comisari", atunci când este vorba despre prizonierii ruşi. Pentru ca un om să fie lichidat, era suficient să fie bănuit că ar fi fost „comisar". La 23 iunie, OKW-ul lui Keitel redactează „Liniile directoare în ceea ce priveşte comportamentul trupelor în Rusia". Este vorba, din nou, de nişte ordine foarte clare, pe care militarii germani trebuiau să le respecte. În acele „directive" se cerea să se acţioneze „fără milă" împotriva „bolşevicilor care hărţuiau trupele, a voluntarilor care luptau împotriva trupelor germane, a sabotorilor şi a evreilor" Era pentru prima oară când într-un ordin militar se prevedeau măsuri împotriva evreilor.

Chiar şi persoanelor din afara armatei le era cât se poate de clar ce Rubicon a fost trecut odată cu emiterea acestor ordine. Ulrich von Hassell notează, la 16 iunie, că militarii din conducerea Wehrmachtului „s-au implicat în manevrele lui Hitler, în crimele pe care până acum le-au comis numai membrii trupelor SS. Sergenţi-majori lipsiţi de speranţă!" Faptul că nici un ofiţer de rang înalt nu s-a opus acestor ordine, nu s-a dezis de ele sau nu a protestat energic împotriva celor care le-au emis, demonstrează cât de mult se afundaseră capii OKW şi conducătorii armatei în mocirla crimei. Pentru cel care tolera crima aşa cum o făcuse şi în Polonia, participarea la acte criminale nu mai reprezenta o problemă. Desigur că unii aveau conştiinţa nedreptăţii care se comite, aşa cum se întâmpla în cazul lui Halder, care visa să reformeze sistemul din interior, fără să-l elimine pe Hitler, ci eliminând SS-ul şi Gestapoul, care erau elementele terorii. Şi în rândul ofiţerilor aflaţi la nivel mediu sau chiar la nivel inferior în ierarhia armatei s-au găsit curajoşi care au ignorat sau au interpretat ordinele ce îndemnau la comiterea de acte delictuale. S-a întâmplat, însă, frecvent ca acestea să fie puse în aplicare. Numai o parte dintre militarii din Wehrmacht au devenit criminali, dar

numeroşi soldaţi s-au văzut puşi în faţa faptului că erau nevoiţi să lupte cot la cot cu nişte asasini.

Responsabilitatea pentru ordinele barbare pe care militarii germani ar fi urmat să le execute îi aparţine în primul rând comandantului suprem, Hitler. Avea ocazia să ducă războiul pe care şi-l dorise întotdeauna. Putea să ducă lupta pentru „existenţă sau inexistenţă", lupta pentru „victorie sau pieire" aşa cum se exprimase într-un mod cât se poate de deschis. Toţi ofiţerii de rang înalt care i-au stat alături i-au fost complici. Cei care, asemenea lui Keitel, au afirmat că au fost nevoiţi să respecte jurământul depus şi să fie obedienţi, uită că tocmai în vechea armată a Prusiei, cu care îi plăcea lui Hitler să compare Wehrmachtul, respectarea ordinelor în care lipsa de etică era evidentă se pedepsea aspru. Redactarea şi emiterea de ordine care îndemnau la crimă nu mai aveau absolut nici o legătură cu vechile tradiţii militare sau, mă rog, cu vechile tradiţii prusace. Dimpotrivă, militari asemenea lui Keitel se detaşaseră cu totul de tradiţiile militare. Şeful OKW îşi însuşise atât de bine aspectele legate de „războiul de nimicire", încât acţiona în conformitate cu acestea chiar şi atunci când nu primea un ordin direct, venit din partea Führerului. Atunci când Canaris i-a prezentat un document în care se referea la uciderea în masă a peste trei milioane de prizonieri ruşi, şeful OKW notează, la 23 septembrie, pe marginea documentului, fără a se fi consultat cu Hitler: „Problemele la care vă referiţi sunt valabile în confruntările cavalereşti. Este vorba despre distrugerea unei anumite concepţii despre lume. Din această cauză sunt de acord cu măsurile luate" Pentru Keitel sunt „deosebit de utile" şi acţiunile întreprinse de trupele din spatele frontului, care efectuau operaţiuni de transport şi de blocare a accesului inamicului. S-a ordonat modificarea regimului aplicat prizonierilor, dintre care au murit peste două milioane numai în primul an de război, abia în momentul în care a devenit limpede faptul că victoria pe Frontul de Est nu se va obţine uşor şi că prizonierii puteau constitui

forță de muncă. În mod similar, „Directivele în ceea ce privește tratamentul aplicat comisarilor care au sarcini politice" s-au abrogat numai în 1942, când s-a constatat că prin aplicarea lor moralul trupelor sovietice nu a scăzut ci, dimpotrivă, a crescut.

Nu ne-au rămas nici un fel de dovezi în legătură cu faptul că Wilhelm Keitel și-ar fi făcut probleme sau ar fi avut mustrări de conștiință din cauza ordinelor pe care le-a semnat. În memoriile sale, el dă vina pe Hitler și îl citează pe dictator, care avea următoarea pretenție: „Nu le cer generalilor să mă înțeleagă, dar le cer să-mi respecte ordinele". Nici măcar în interogatoriile la care este supus după război și în cadrul cărora recunoaște că are o oarecare vină nu se găsește vreo propoziție în care Keitel să-și fi exprimat regretul față de victimele conflagrației. Dacă descrierea lui Jodl, conform căreia Keitel era un om „impresionabil și sensibil", este adevărată, atunci el era cu siguranță și un maestru în arta stăpânirii sentimentelor.

Șeful OKW era afectat cu adevărat numai atunci când devenea victima crizelor de nervi ale lui Hitler. La finele anului 1941, a ajuns din nou într-o astfel de situație. După ce în primăvară Führerul ceruse să se accelereze ritmul de lucru în industria de armament, având în vedere preconizata victorie asupra Uniunii Sovietice, un atac amplu al Wehrmachtului este oprit. Chiar la porțile Moscovei, grenadierii, care au fost nevoiți să lupte cu zăpada și cu frigul pătrunzător, au suferit o înfrângere. Hitler a căutat vinovați în rândul generalilor săi pentru acest eșec, ce punea dintr-odată sub semnul întrebării reușita întregii ofensive din Est. Mareșalul-comandant von Brauchitsch a fost demis, dictatorul adresându-i cuvinte grele și preluând el însuși și funcția de comandant suprem al armatei. În urma acestei întâmplări, Keitel redactează un document prin care arată că „toți cei care fac parte din OKW" îi sunt credincioși lui Hitler. Cu toate acestea, chiar și devotatul șef al OKW, care nu avea nici o legătură cu erorile strategice care s-au produs, a devenit ținta crizelor de nervi ale

dictatorului, un fel de paratrăsnet al acestuia. Nu se ştie exact de ce s-a supărat Hitler pe Keitel, dar dictatorul face o criză de nervi atât de cruntă, încât află despre ea şi Ulrich von Hassell, care se afla la Berlin: „Între Hitler şi Keitel a avut loc un mare scandal", notează Hassell în jurnalul său. „Hitler i-a făcut lui Keitel nişte reproşuri atât de grave, încât acesta din urmă a afirmat că s-ar sinucide... Evenimentul în sine nu are nici o importanţă. Poate fi doar ceva de ordin simptomatic." La procesul de la Nürnberg, Jodl şi-a amintit şi el despre cele ce au urmat scandalului. El declară că l-ar fi văzut pe mareşal în biroul său, unde redacta o scrisoare de adio. Jodl mai spune că mareşalul ar fi avut pe birou arma din dotare, armă pe care Jodl i-ar fi luat-o.

În memoriile sale, Keitel arată că ar fi vrut „în mai multe rânduri" să se sinucidă, dar că s-ar fi decis să nu o facă, deoarece ar fi putut fi acuzat că a dezertat şi că a dat dovadă de laşitate. El mai arată că sinuciderea lui Hitler în buncărul său de la Berlin ar fi reprezentat pentru el „ceva pe veci de neînţeles şi cea mai mare dezamăgire" Cu toate acestea, momentul în care era deprimat şi avea pistolul pe birou, lângă el, a rămas în memoria lui Wilhelm Keitel. El nu a făcut niciodată nici un comentariu referitor la gândurile sale din seara în care a avut loc scandalul. Tot ceea ce ştim este că a avut o discuţie cu generalul Warlimont şi că l-a întrebat pe acesta din urmă dacă mai poate avea suficient respect faţă de sine pentru a rămâne în funcţia pe care o ocupa. Această întrebare reflectă doar faptul că mareşalul se simţea jignit de dictator sau este vorba despre mustrările de conştiinţă provocate de delictele comise de militarii germani?

Nu există nici o îndoială asupra faptului că Wilhelm Keitel se număra printre cei „care ştiau" tot ce se întâmpla în Reichul lui Hitler. Faptul că declară la Nürnberg că nu a realizat „care sunt consecinţele" faptelor sale nu corespunde realităţii. Ajutorul logistic le-a fost dat trupelor implicate în luptă cu acordul său. Toate ordinele prin care li se ordona militarilor din Wehrmacht

să treacă la un război nimicitor în Est poartă semnătura lui. În afară de aceasta, amiralul Canaris continua să-l informeze în mod regulat despre execuțiile în masă și, începând din 1942, despre camerele de gazare. Uneori șeful Serviciului Contrainformații/Străinătate recurgea la un șiretlic, arătând că și-a întocmit rapoartele pe baza unor dări de seamă găsite asupra unor agenți străini. Canaris a recurs la această tactică, deoarece știa că mareșalului nu-i făcea deloc plăcere să citească rapoarte care proveneau de la compatrioți și conțineau așa-numite reclamații. Dacă pentru majoritatea germanilor aflați pe front continua să fie valabil „Ordinul Führerului nr. 1", conform căruia fiecare trebuia să dețină doar informațiile care îi erau necesare pentru a-și îndeplini misiunea, Keitel era unul dintre cei mai bine informați militari al Wehrmachtului.

După înfrângerea suferită de trupele germane la porțile Moscovei, Keitel a început să creadă și mai mult în Führer. Se întâmpla ca în timpul discuțiilor purtate în cadrul ședințelor tactice Keitel să spună: „Führerul are întru totul dreptate", fără să fie atent la cele discutate, așa cum își amintește contele de Kielmansegg, ofițer în cadrul Marelui Stat-Major. Și sintagma: „Führerul nu se poate înșela", care îi aparține lui Keitel, datează tot din acele săptămâni în care nu existau ținute de iarnă pentru trupe și acest lucru constituia subiectul a numeroase discuții aprinse. Acel ordin de staționare la porțile capitalei sovietice, într-un frig cumplit, pe viscol, care i-a costat viața pe mii și mii de militari germani, este apreciat de Keitel ca fiind o expresie „a caracterului de fier al Führerului" Chiar și atunci când își scrie memoriile, Keitel continuă să fie impresionat de personalitatea lui Hitler, pentru că afirmă că fără contribuția Führerului „armata germană ar fi avut în 1941 soarta pe care a avut-o în 1812" armata lui Napoleon, adică ar fi suferit o înfrângere. În momentul în care, imediat după atacul avioanelor japoneze asupra bazei americane de la Pearl Harbor, Germania a declarat război Statelor Unite,

Keitel arată că s-a simțit fericit, că s-a simțit de parcă ar fi fost „eliberat de tot ce este rău"

Când a fost răsturnat mitul legat de faptul că Wehrmachtul este „invincibil", în toate teritoriile ocupate și-au făcut simțită prezența partizanii și grupurile care se ocupau de sabotaje. Dorința de a lupta împotriva acestora „în spatele frontului" a provocat din nou o avalanșă de ordine venite din partea OKW, ordine de o duritate care nu era cu nimic mai prejos față de cea din directivele care au premers Operațiunii „Barbarossa" Acest nou val de ordine ale terorii, care purtau semnătura lui Keitel, a fost deschis prin Ordinul „Noapte și Ceață", din 7 decembrie 1941. Conform acestuia, toate persoanele care erau suspectate de comiterea unui delict împotriva Reichului puteau fi judecate urgent de către un tribunal de război sau, dacă acest lucru nu era posibil, puteau fi duse într-un lagăr german, fără a se proceda la înștiințarea rudelor persoanelor respective. Adică persoanele suspectate dispăreau... în noapte și în ceață. Într-o primă fază, 7 000 de femei și bărbați din Franța au dispărut fără urmă. În legătură cu aceste persoane, care au fost pur și simplu răpite, mareșalul a spus după război că armata germană a luptat împotriva Rezistenței, „organizație alcătuită din persoane care acționau la adăpostul întunericului" și despre care s-a spus abia după război că „ar fi dat dovadă de eroism și patriotism". În 1942 au urmat ordinele, redactate în termeni din ce în ce mai duri, referitoare la „lupta împotriva bandelor". În aceste ordine se arăta că trupele „au obligația să lupte chiar și împotriva femeilor și copiilor, să se folosească de orice mijloace în lupta lor". Keitel a ținut să le comunice comandanților unităților aflate pe front că „viața unui om din teritoriile ocupate nu valorează prea mult" și de aceea este necesar să se dea dovadă „de foarte multă hotărâre". În unul dintre ordinele sale, mareșalul arată că: „Pentru a se răzbuna moartea unui soldat german, ar trebui uciși între 50 și 100 de comuniști". În respectivul ordin

nu se specifica în ce mod ar putea fi deosebiți comuniștii de restul populației din teritoriile ocupate.

În special în spatele Frontului de Est, al doilea val de ordine ale terorii au implicat o adevărată baie de sânge. Pentru că militarii Wehrmachtului nu reușeau aproape niciodată să-i prindă pe partizani, se luau „măsuri de represiune", adică se incendiau sate și erau uciși oameni nevinovați. Din cauza brutalităților pe care militarii germani le puteau comite din dorința lui Hitler și prin ordinele date de Keitel, s-au înregistrat un număr impresionant de victime, mai ales din rândul populației rurale. În timpul Operațiunii „Barbarossa", a murit în operațiunile de luptă, din cauza foametei sau în urma măsurilor de represiune ale forței de ocupație, aproximativ o cincime din populația care trăia în vestul Rusiei. Între 1941 și 1945 au murit aproximativ 20 de milioane de cetățeni ai Uniunii Sovietice. În final ura s-a întors împotriva celor care au cauzat suferință. Actele de răzbunare săvârșite de soldații sovietici care au ajuns în Germania au traumatizat definitiv generația postbelică.

În memoriile sale și în procesul de la Nürnberg, Keitel s-a apărat, afirmând că toate ordinele care le permiteau militarilor să comită acte de teroare au fost semnate după îndelungi discuții în contradictoriu cu Hitler. Keitel argumentează cele spuse prin faptul că textele ordinelor începeau cu formule precum: „Prin voința Führerului" Din procesele-verbale ale ședințelor tactice rezultă, însă, cu totul altceva. Nu rezultă că Wilhelm Keitel ar fi protestat la 1 decembrie 1942, atunci când Hitler cere „să se tragă și în femei, și în copii, fără a se ține cont de nimic". Jodl remarcă sarcastic că, în urma ordinelor date, soldații germani aveau libertatea de a acționa precum doreau: „Puteau spânzura, puteau atârna omul cu capul în jos, îl puteau tăia în patru" Dimpotrivă, Keitel arată că: „Acum, în spatele frontului toți conlucrează foarte bine." În procesele-verbale nu este vorba despre nici un fel de protest al lui Keitel, nici măcar despre unul cât de modest. Albert Speer

arată, pe bună dreptate, că Wilhelm Keitel devenise „o slugă linguşitoare, prefăcută, lipsită de instincte"

În timp ce devenea din ce în ce mai clar faptul că la Stalingrad se va produce pentru armata germană o adevărată catastrofă, se naşte o situaţie care poate constitui pentru noi un exemplu al eroziunii interioare a lui Keitel. Discutând cu noul şef al Marelui Stat-Major al Armatei, Zeitzler, care voia să-i convingă pe Hitler şi Manstein că singura soluţie de salvare a Armatei VI era aceea de a sparge încercuirea în care era prinsă aceasta, Keitel îi promite „solemn" că îi va susţine punctul de vedere atunci când va discuta cu Führerul. Cu toate acestea, la numai câteva minute după ce începe şedinţa tactică, Wilhelm Keitel „capitulează". Un martor ocular îşi aminteşte că mareşalul s-ar fi apropiat cu paşi repezi de masa pe care se aflau hărţile, ar fi arătat cu degetul poziţia Armatei VI, marcată cu cercuri roşii, şi ar fi spus: „*Mein Führer*, ne vom menţine pe aceste poziţii!" Şi Keitel este, deci, răspunzător de evenimentele tragice ale căror victime au fost în zilele care au urmat aproximativ un sfert de milion de soldaţi germani. Începând din acel moment nu s-a mai întâmplat ca Hitler să dea ordin ca militarii „să reziste pe poziţii" şi Keitel să nu-l susţină. Indiferent dacă Rommel cerea să se dea un ordin prin care să-şi poată retrage armata din Africa, dacă un întreg corp de armată era în pericol de a fi nimicit în 1944, dacă diviziile lui Model erau încercuite în 1945 în regiunea Ruhr, atunci când Hitler ordona „să se reziste pe poziţii", Keitel aproba ordinul său şi militarii aveau de suferit. Şedinţele de tactică se desfăşurau după acelaşi model, mai ales dacă erau decisive. Hitler refuza toate propunerile legate de un mod de luptă flexibil, venea cu argumente de factură ideologică şi în momentele critice îi cerea părerea şefului OKW. Părerile lui Keitel, care constituiau, aşa cum avea să noteze Halder, „vorbărie goală", nu difereau niciodată de cele ale Führerului. Mareşalul îl ajuta pe „stăpânul" său să găsească mereu ţapi ispăşitori. Din cauza metodei atât de frecvent aplicate, conform căreia după

pierderea unei bătălii, este destituit în primul rând comandantul acelei unități militare care a dus la pierderea bătăliei, s-au înregistrat erori în conducerea unităților în timpul retragerii armatei germane. După ce Aliații au debarcat în mod neașteptat în Italia, la Anzio, Keitel a ordonat unui număr de 15 ofițeri tineri, care făceau parte din unitățile germane învinse, să se prezinte la Berghof. Timp de trei zile, Hitler și Keitel i-au supus pe acei ofițeri unor adevărate interogatorii, cerându-le să le explice care au fost cauzele producerii catastrofei.

La fel ca și Hitler, Keitel își făcea iluzii deșarte, deși veștile venite de pe front erau din ce în ce mai proaste și încerca să disimuleze, adoptând un aer marțial. Deoarece în cadrul OKW existau ofițeri care erau conștienți de situația reală, Keitel a trecut la izbucniri fanatice, arătând că „în OKW nu este loc pentru pesimiști și defetiști". Keitel a ținut să spună acest lucru doar pentru faptul că unii dintre colaboratorii săi doreau să propună alternative la tactica lui Hitler, conform căreia era necesar „să se reziste pe poziții". În primăvara lui 1944, când se profila foarte clar prăbușirea Frontului de Est și inevitabila invazie în Vest, Keitel le spune unor ofițeri de rang înalt, pe care îi întâlnește la Sonthofen, că acum este important „să se reziste" până în momentul în care „se sparge" frontul inamicului și că, dacă acest lucru nu este posibil, „pentru poporul german nu rămâne decât pieirea". Mareșalul nu s-a gândit că ar fi fost posibilă și o eliberare „din interior", printr-o lovitură de stat... Dacă s-ar fi gândit la asta, ar fi putut fi acuzat de înaltă trădare.

Cu toate acestea, ironia sorții constă tocmai în faptul că Wilhelm Keitel a făcut posibilă, fie și fără să vrea, producerea atentatului de la 20 iulie 1944. Atentatorul, contele Claus Schenk von Stauffenberg, care avea gradul de colonel, a ajuns cu valiza lui plină de explozibil până la așa-numitul inel de siguranță II al cartierului general al Führerului de la Vizuina Lupului, dar nu a trecut

de punctele de control aferente inelului de siguranță I. Știa foarte bine că bagajele ofițerilor care nu făceau parte din anturajul lui Hitler erau controlate, tocmai din teama producerii unui atentat. Cu toate acestea, Stauffenberg se gândise la o soluție: trebuia să găsească pe cineva care să-l conducă la țintă. Kurt Salterberg, pe atunci soldat în serviciul de pază al inelului de siguranță I, își aduce bine aminte cum colonelul, care avea un ochi acoperit, s-a îndreptat „în tovărășia lui Keitel" spre baraca în care urma să aibă loc, în mod excepțional, în acea zi, ședința tactică. Șeful OKW „îl escorta" pe omul care transporta bomba, cu ajutorul căreia Germania urma să fie eliberată de tiran! Salterberg își amintește: „Aveam ordin să nu controlăm acele persoane care veneau însoțite de Keitel"

Cu toate acestea, bomba lui Stauffenberg nu are efectul dorit. Datorită faptului că ședința tactică s-a desfășurat în baracă, mulți dintre cei care au luat parte la ea au scăpat cu viață. Dacă bomba ar fi explodat în buncăr, nimeni nu ar fi supraviețuit. „*Mein Führer*, sunteți în viață! Sunteți în viață!" Acestea sunt primele cuvinte ale lui Keitel după atentat. Jodl își amintește că mareșalul a fost acela care „l-a prins pe Hitler în brațe și l-a dus calm și foarte liniștit la aer curat, având grijă de el ca de un copil..." Imediat după aceea, șeful OKW a pus mâna pe telefon și le-a ordonat comandanților dispozitivelor de pază ale inelelor de siguranță să nu execute nici un ordin al conjuraților de la Berlin. Keitel a dat dovadă de foarte mult zel. Dacă șeful OKW nu ar fi intervenit atât de prompt, la Berlin evenimentele ar fi evoluat, probabil, altfel. Este important de remarcat faptul că nici după război Keitel nu manifestă înțelegere față de cei care au organizat atentatul de la 20 iulie. Despre Stauffenberg a spus că era „un fanatic religios, care nu putea fi temperat". Mareșalul Kluge, care nici măcar nu făcea parte din cercul conjuraților, a rămas pentru el „același cadet, care nu s-a schimbat până când a închis ochii" Despre toți ceilalți, care au dorit să demonstreze lumii că mai exista și o altă Germanie,

mareşalul a spus că sunt doar „nişte cârcotaşi pesimişti", dând astfel dovadă de ignoranţă.

După 20 iulie, Keitel a pus în scenă contralovitura lui Hitler. Pe generalul Fellgiebel, care a luat parte la tentativa de lovitură de stat, l-a arestat personal. Chiar în seara de după atentat a discutat cu şeful SS, Himmler, în legătură cu modalităţile de acţiune. La nivelul Wehrmachtului s-a constituit o Curte de Onoare, ai cărei membri urmau să-i excludă din rândurile Wehrmachtului pe cei bănuiţi că ar fi fost implicaţi în complot, astfel încât să poată fi deferiţi Tribunalului Poporului. Această curte, care nu putea fi numită în nici un caz „de onoare", şi printre membrii căreia se număra şi Keitel, a condamnat la moarte 55 de ofiţeri, printre care 11 generali. „Nu s-au comis greşeli", a declarat mai târziu şeful OKW, referindu-se la activitatea sa în cadrul „tribunalului morţii", condus de Freisler. Fotografiile conjuraţilor executaţi prin spânzurare erau privite în cadrul şedinţelor tactice. La 24 iulie, Keitel şi Göring au introdus pentru toţi soldaţii Wehrmachtului „salutul german", care reprezenta semnul „credinţei nestrămutate" faţă de Führer. Se pare că toate activităţile lui Keitel de după atentat au legătură şi cu aversiunea sa faţă de ofiţerii „îngâmfaţi", proveniţi din şcolile de cadeţi. Acum Keitel vrea să demonstreze că el, Wilhelm Keitel, cel care „a pornit de jos" era un mai bun „soldat al Führerului"

Într-adevăr, devine din ce în ce mai clar că mareşalul se numără printre preferaţii lui Hitler. La câteva zile după atentatul de la 20 iulie, dictatorul remarcă faptul că abia acum s-a convins că mareşalul îi este „credincios". La 1 septembrie, ţine să-l laude pe Keitel şi arată: „Germania dispune de un serviciu pentru care este invidiată de întreaga lume, Înaltul Comandament al Wehrmachtului". Aceste elogii îl fac pe şeful OKW să emită ordine care erau împotriva propriilor sale trupe. „Precizările legate de modul în care trebuie să se comporte un ofiţer şi un bărbat în vreme de război", semnate de Keitel la finele lui ianuarie 1945,

sunt împotriva „dezertorilor" şi a „defetiştilor" din Wehrmacht. Şi tribunalelor ad-hoc le era permis să pronunțe condamnări la moarte în cazul ofițerilor. Superiorii erau îndemnați să facă „uz de armă" în situația în care constatau că subordonații „dau dovadă de laşitate atunci când se confruntă cu inamicul". Ofițerii care dădeau ordine de retragere urmau să fie „arestați imediat şi împuşcați pe loc", dacă era necesar. Keitel nu s-a dat înapoi să promită „recompense de până la 500 de mărci" pentru cei care denunță dezertori. Tot el este cel care anunță că „vor avea de suferit familiile" celor care nu mai erau dispuşi să lupte de dragul nebuniei lui Hitler. Mareşalul mai arată că: „Aceia care intră în prizonierat fără a fi fost răniți sau fără a fi luptat din răsputeri... vor fi dezonorați şi rudele lor vor răspunde pentru ei. Rudele nu au voie să îi sprijine în nici un fel sau să facă plăți pentru ei şi în numele lor. Aceste prevederi se vor pune imediat în aplicare". Cel mai crunt ordin era acela ca, dacă era nevoie, soldații să fie obligați să lupte „chiar şi sub amenințarea armei". Urmarea acestor ordine date în numele „Reichului de 1000 de Ani" a fost pierderea altor vieți omeneşti. Pe lângă miile de soldați care au murit, fiind obligați să lupte cu boxul şi carabina împotriva tancurilor şi avioanelor, s-au adăugat şi victimele celor care aveau ordin să-i împuşte pe cei considerați „dezertori" sau „oameni care scad moralul celorlalți", precum şi militarii condamnați la moarte de tribunalele ad-hoc. Conform istoricilor militari, au fost executați 25 000 de soldați ai Wehrmachtului, mai mult decât în toate armatele Aliaților.

Acestei băi de sânge i-ar fi putut urma crime în masă, care s-ar fi putut comite cu ajutorul celei mai recente „arme-minune" a Wehrmachtului. Cel mai eficient gaz toxic produs în timpul celui de-al Doilea Război Mondial se numea Tabun şi avea efect asupra sistemului nervos. Pe baza testelor efectuate pe prizonieri ruşi într-un laborator al Wehrmachtului de la Spandau, s-a constatat că acel gaz incolor şi inodor era mult mai eficient decât orice alt gaz toxic produs de inamic şi că nici o mască de gaze existentă

la momentul respectiv nu oferea protecție împotriva letalului Tabun. La finele războiului s-au găsit în depozitele armatei germane 12 000 de tone de gaz toxic. Când frontul a ajuns în apropierea primelor trei depozite, Keitel a decis, după ce s-a consultat cu Hitler, că gazul Tabun nu trebuia să ajungă în mâinile dușmanilor. Oare doreau comandanții armatei germane să-și păstreze un as în mânecă? Oricum, Albert Speer știa că în buncărul Führerului, situat sub clădirea Cancelariei Reichului din Berlin, ar fi avut loc o discuție în cadrul căreia Goebbels și Ley s-au pronunțat pentru utilizarea gazului Tabun. În loc să se treacă la predarea arsenalelor către Aliații care înaintau tot mai mult spre Germania, urma ca grenadele încărcate cu Tabun să fie transportate în camioane în zone din interiorul Reichului, cu toate că un atac al aviației inamice asupra camioanelor respective ar fi putut provoca o adevărată catastrofă. Nu s-a mai ajuns la Apocalipsă, deoarece ordinele șefului OKW nu au mai putut fi executate, fiindcă inamicul înainta foarte rapid.

La ultima aniversare a zilei de naștere a Führerului, membrii „suitei" dictatorului s-au adunat în catacombele buncărului din Berlin. Urările sunt rostite pe tonul folosit atunci când se transmit condoleanțe. Keitel afirmă că în ziua aceea i-ar fi cerut, în sfârșit, lui Hitler să ia „hotărâri definitive". Conform memoriilor lui Keitel, dictatorul îi dă un răspuns evaziv: „Keitel, știu ce vreau. Mă voi bate la porțile Berlinului, în Berlin sau în afara Berlinului". Se pare, însă, că acest apel legat de faptul că Hitler ar fi trebuit să ia „hotărâri definitive" este doar o invenție a mareșalului. Cum se explică faptul că și în ultimele zile ale Reichului lui Hitler el mai dă dovadă de fanatism? Cum se explică faptul că împreună cu Jodl se gândește să-l evacueze, cu forța dacă este nevoie, pe Führerul resemnat și să-l ducă la Berchtesgaden? La ce ne-am putea gândi, având în vedere că Wilhelm Keitel procedează asemenea unui emisar al zeului războiului și încearcă să adune ceea ce a mai

rămas din diviziile germane, îndemnându-le la luptă pentru „eliberarea" capitalei Reichului, care fusese încercuită? Hubertus von Humboldt, ofițer în cadrul Marelui Stat-Major al Armatei Wenck, supraestimată de Hitler și Keitel, își aduce aminte ce s-a întâmplat când a venit Keitel la Waldförsterei, ultimul punct în care a staționat Armata Wenck: „Wenck l-a ascultat, spunându-și: «Lasă-l să-și bată gura de pomană. Oricum, nimic nu mai are rost»."

Nu mai încape nici o îndoială asupra faptului că în ultimele zile ale războiului Keitel pierduse întru totul contactul cu realitatea. Militarii care făcuseră parte din Grupul de Armate Weichsel au eșuat în încercarea de a-l scoate pe Hitler din Berlinul ocupat și Keitel explică acest eșec prin „lipsa voinței". După ce la 28 aprilie ceruse zadarnic permisiunea de a ateriza pe Heerstrasse, pentru a-i raporta personal lui Hitler situația, el îi telegrafiază la 30 aprilie omului care i-a pecetluit soarta. Keitel își face datoria și comunică telegrafic faptul că soldații sovietici au pătruns în cartierul în care se afla comandamentul armatei germane. Imediat după ora unu el raportează că „forțele care au încercuit orașul nu au înaintat". A fost ultimul raport al feldmareșalului și cel mai apropiat de adevăr. Nu știa că într-unul dintre ultimele sale atacuri de furie Hitler îl acuzase pe el, unul dintre cei mai credincioși supuși ai săi, de trădare. Căpitanului de aviație Baur, care îi pilota avionul, dictatorul îi spune cu amărăciune: „Pe piatra mea funerară ar trebui să se scrie: «A fost victima generalilor săi!»" La 1 mai 1945, postul de radio al Reichului anunța că Führerul căzuse în luptă, la Berlin. Chiar și acest epilog a fost o minciună. În realitate, dictatorul s-a sinucis împreună cu Eva Braun în buncărul său.

După ce știrea a fost transmisă la postul de radio amintit, Keitel s-a prezentat, așa cum i-o cerea datoria, la cel pe care Führerul îl desemnase să conducă destinele Germaniei după moartea sa, și anume la noul președinte al Reichului, Dönitz, care se afla la Flensburg. „Sluga" avea să constate la sosirea în cartierul general al amiralului că, în absența stăpânului, nu prezenta nici un fel

de importanță. Jodl a primit sarcina de a păstra legătura cu unitățile care încă mai luptau și a fost chemat la discuții, însă el nu a fost chemat. Dönitz a încercat să scape de mareșal, dar nu a reușit. Președintele Reichului a preferat să-l însărcineze pe Jodl și nu pe Keitel cu semnarea actelor de capitulare, eveniment care a avut loc la Reims. La 7 mai, în sala unei școli din vechiul oraș regal, generalul-colonel Jodl a pus capăt încercării lui Hitler de a stăpâni lumea. Dar Stalin nu era mulțumit. După părerea sa, Armata Roșie dusese greul luptei și insista ca întregul protocol al capitulării să fie reluat pe teritoriul controlat de sovietici. S-a luat decizia ca locul în care se va semna capitularea să fie fostul cazinou din incinta cazărmii geniștilor Wehrmachtului din Berlin-Karlshorst.

La această ceremonie, care nu avea decât valoare simbolică, Dönitz l-a trimis pe șeful OKW. Când s-a terminat totul, feldmareșalul a fost din nou doar figurant, așa cum s-a întâmplat când l-a chemat Hitler la Berghof, pentru a-l intimida pe Schuschnigg. În dimineața zilei de 8 mai, un avion militar britanic, la bordul căruia se afla Keitel, a aterizat la Berlin-Tempelhof. Chiar și Ora Zero a sosit cu întârziere. Din cauză că învingătorii s-au pierdut în amănunte legate de protocol, actul istoric a fost înfăptuit după miezul nopții. În ziua de 9 mai la puțin timp după miezul nopții, Keitel și însoțitorii săi au fost chemați în sală, după ce așteptaseră ore-n șir. „Am auzit un zgomot ciudat", își amintește corespondentul sovietic, Anatoli Mednikov. „Am auzit un zgomot ciudat și n-am știut de unde vine. Era de parcă ar fi bătut cineva cuie." Nu bătea nimeni cuie, era zgomotul făcut de tălpile cizmelor lui Keitel și ale aghiotanților săi. Feldmareșalul ordonase: „Să se reziste pe poziție". Așa cum conveniseră deja, Aliații aflați la masa verde a prezidiului nu au reacționat în nici un fel atunci când Wilhelm Keitel i-a salutat cu bastonul de mareșal. După ce a făcut gestul disprețuitor, brațul i-a înțepenit. O anume rigiditate s-a întipărit pe chipul lui Keitel, care-și îndeplinea ultima misiune din carieră. În fața camerelor de luat vederi avea aerul unui învingător. Era

întru totul imaginea ofițerului prusac. După semnarea documentelor, feldmareşalul aşteaptă instrucțiuni de la învingători. „Ce o să se întâmple acum?" îl întreabă Keitel pe Karl Böhm-Tettelbach, unul dintre ofițerii aflați în subordinea sa. „Ne vor aresta şi ne vor împuşca", îi răspunde acesta.

Abia cinci zile mai târziu, la insistențele americanilor, Keitel este arestat. El nu s-a folosit de ocazia de a-şi pune capăt vieții, aşa cum au făcut-o mulți dintre ofițerii de rang înalt ai Reichului. I-a scris fiului său că în calitate de acuzat el vrea să-şi facă datoria „față de popor şi față de istorie". Deşi a încercat să diminueze rolul pe care l-a jucat în timpul regimului nazist, a declarat că răspunde pentru tot ce a semnat şi acest lucru a făcut impresie asupra multora dintre observatorii prezenți la procesul de la Nürnberg. Spre deosebire de mulți alții, Keitel nu mai lupta „pentru a scăpa cu viață", aşa cum îl sfătuise apărătorul său, ci făcea tot posibilul „pentru a-şi salva onoarea" Deşi a renunțat să mai dea o declarație, din cauză că Göring s-a opus acestei idei, pledoaria sa finală din proces constituie una dintre mărturisirile memorabile, care ne fac să înțelegem cum au gândit după război mulți dintre ofițerii germani: „Am crezut, m-am înşelat. Nu am fost în stare să împiedic ceea ce ar fi trebuit împiedicat. Aceasta este vina mea... Fie ca după ce îşi va da seama care au fost cauzele izbucnirii războiului, metodele cumplite folosite şi urmările groaznice ale acestui război, poporul german să poată spera într-un nou viitor, alături de celelalte popoare". Judecătorii nu i-au aprobat cererea de a fi executat prin împuşcare. La 16 octombrie 1946, Keitel a urcat, după ce avusese loc execuția lui Ribbentrop, pe eşafodul din lemn. Ultimele sale cuvinte au fost: „Totul pentru Germania! Germania mai presus de orice!"

Capitolul 3

STRATEGUL

Sunt loial.

Mediul în care am crescut a fost acela al soldaților prusaci.

Războiul este pierdut doar când îl declari pierdut.

Dacă ar capitula fiecare comandant care crede că se află într-o situație fără ieșire, nu s-ar câștiga niciodată un război.

Mein Führer, dumneavoastră, care ați fost curier în timpul Primului Război Mondial, ar trebui să știți cât de mult timp este necesar pentru ca un ordin să fie transmis trupelor aflate în prima linie!

Sunt ferm hotărât să apăr onoarea armatei germane.

Feldmareşalul von Manstein va fi mereu loial celor care s-au instalat în mod legal în fruntea statului.

Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!

Manstein

Loialitate, de acest cuvânt s-au folosit toți; chiar și Manstein și Kluge au scăpat de toate îndoielile folosindu-se de acest cuvânt.

Albert Speer

Indiferent ce a replicat Manstein, el nu a răspuns ca un feldmareșal.

Baronul Claus Schenk von Stauffenberg

Tata s-a înșelat în ceea ce privește firea lui Hitler. El a crezut că, venind cu argumente, îl poate influența.

Rüdiger von Manstein

Manstein a fost militar și atât. Nu avea nici un fel de înclinație către politică.

Georg Lindemann,
unul dintre opozanții regimului nazist

Punctul slab și vina lui Manstein au fost acelea că între anii 1933 și 1945 nu a putut trece dincolo de tot ceea ce ține de tradiția prusacilor conservatori.

Andreas Hillgruber, istoric

Era o autoritate, un om care avea foarte multă experiență în domeniul militar. Așa a fost, de altfel, perceput de persoanele din Ministerul Apărării.

Ulrich de Mazière,
fost inspector-general în
Ministerul Apărării din Germania

Manstein a făcut tot ce a fost posibil pentru ca acțiunea să reușească. Era în stare să acționeze și împotriva lui Hitler.

General Walther von Seydlitz

A fost o personalitate militară cu totul extraordinară. Era foarte inteligent, avea un bagaj neobișnuit de cunoștințe strategice, era foarte hotărât, vedea lucrurile în perspectivă, avea calitatea de a selecta esențialul.

Hans-Adolf von Blumröder,
ofițer de stat-major aflat în subordinea lui Manstein

Blestematul ăla de Manstein era cel mai de temut adversar al nostru. El avea, din punct de vedere tehnic, soluții pentru toate, dar absolut toate situațiile. Ar fi fost tragic pentru noi dacă toți generalii din Wehrmacht ar fi fost asemenea lui.

Mareşal Rodion Malinovski

Manstein a fost întotdeauna tipul de cadet şi de militarist pentru care brutalitatea şi voluntarismul lui Ludendorff au constituit un model.

Franz Halder, 1946

În realitate, omul Manstein avea în sine un nucleu de sensibilitate pe care încerca să o mascheze prin modul lui de comportare oarecum rigid.

Rudolf Graf,
ofițer de stat-major, aflat în subordinea lui Manstein

Manstein poate fi considerat orice altceva, dar nu adept al regimului național-socialist. Deocamdată nu putem acționa în nici un fel împotriva lui, deoarece avem nevoie de el, cel puțin așa spune Führerul.

Joseph Goebbels

Este normal că Manstein gândea de multe ori retrospectiv. Hitler obişnuia să spună frecvent că, dacă vrei să te foloseşti

de efective mici şi să ai succes, trebuie să te mişti încolo şi-ncoace, dar este mai bine să nu vorbim despre asta.

Hans-Georg Krebs,
ofiţer de stat-major,
aflat în subordinea lui Manstein

Nu există nici un mare comandant care să-l fi înfruntat pe Hitler aşa cum a făcut-o Manstein.

Johann Adolf,
conte de Kielmansegg, ofiţer în cadrul
Serviciului Operaţiuni al OKH

Un original în ceea ce priveşte operaţiunile militare, Manstein a acceptat să nu dea întreaga măsură a capacităţii sale din cauza lui Hitler.

General Adolf Heusinger

Bărbatul îmbrăcat în civil era, cu siguranță, un profesionist. Domnul în vârstă care s-a urcat la tribună și-a prezentat punctul de vedere asupra problemei scurt și la obiect. Modul în care își alegea cuvintele trăda faptul că expertul cu trăsături bine conturate, cu nasul pronunțat și cu părul grizonant provenea dintr-un anumit mediu. Sigur pe sine și cu precizia caracteristică ofițerilor prusaci, el le-a spus reprezentanților din Bundestag cum răspundea el la una dintre întrebările legate de apărare care a stârnit o serie de controverse după război: este necesară formarea unei armate în cadrul căreia să fie instruiți recruți sau e nevoie de o armată formată exclusiv din profesioniști?

La 11 ani după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, problema legată de formarea unei armate în cadrul căreia să fie instruiți recruți a stârnit discuții aprinse în rândul politicienilor și al populației. „De ce să se mai facă recrutări în situația în care trăim în era bombei atomice?" se întrebau unii. „O armată formată exclusiv din profesioniști ar deveni stat în stat", se temeau alții. Clar era doar că RFG trebuia să contribuie într-un fel la programul de apărare pus la punct de specialiștii NATO. În această problemă spinoasă, politicienii din Bonn doreau răspunsuri de la specialiști în domeniul militar, de la cei ce fuseseră cândva militari de carieră... în Wehrmachtul lui Hitler.

În acea zi de 20 iunie 1956, reprezentanții din Bundestag ascultau cu atenție propunerile făcute de acela pe care Hitler îl considerase „cea mai luminată minte" dintre toți generalii săi. Expertul a început cu o analiză amplă pe probleme politice și de securitate, a vorbit despre puterile din Vest, a afirmat că, dintre toate statele membre NATO, RFG este țara cea mai amenințată și a concluzionat că este necesar ca armata să fie constituită din recruți, care ar trebui să fie instruiți timp de 18 sau, mai bine, de 24 de luni.

Exprimând o asemenea părere, feldmareșalul Erich von Manstein se situa pe aceeași linie cu cei din serviciul Dienststelle Blank, precursorul Ministerului Apărării. Trebuie subliniat faptul că angajații acestui serviciu și ai ministerului au acceptat întotdeauna sfaturile lui Manstein. La 69 de ani, feldmareșalul Manstein nu mai dorea să joace un rol activ în conducerea Ministerului Apărării din Germania, dar a considerat că era de datoria sa să-și pună cunoștințele și experiența în slujba noii armate, a unei armate care avea misiunea de a apăra un stat democratic și nu de a purta un război de agresiune în numele unei dictaturi criminale. Trecuseră aproape 12 ani de când Hitler îl condamnase la inactivitate. Cu toate acestea, dictatorul ar fi trebuit să-i fie recunoscător acestui comandant prusac pentru victorii răsunătoare, ca aceea asupra Franței, înregistrată în 1940, cel mai mare succes din istoria armatei germane. Și cucerirea Crimeei, precum și stabilizarea situației de pe Frontul de Est după catastrofa de la Stalingrad i se datorau tot lui Manstein. Acestea au fost realizări pe plan militar care au stârnit chiar și respectul inamicului. Mareșalul Rodion Malinovski, comandantul suprem al forțelor armate care acționau în partea de sud a frontului sovietic, afirma: „Blestematul ăla de Manstein era cel mai de temut adversar pe care îl aveam. El avea, din punct de vedere tehnic, soluții pentru toate, dar absolut toate situațiile. Ar fi fost tragic pentru noi dacă toți generalii din Wehrmacht ar fi fost asemenea lui". Istoricul militar britanic Sir Basil Liddell-Hart îl considera: „cel mai dotat dintre generalii

germani", iar revista americană *Time* îi dedica încă din timpul războiului, la 10 ianuarie 1944, un articol de prima pagină. Datorită faptului că era apreciat, s-a născut mitul „geniului militar" Manstein, mitul legat de un comandant a cărui viață constituie un exemplu în ceea ce privește biografia generalilor prusaci care erau conservatori, aveau rezerve față de ideile național-socialismului sau le respingeau și care au ajuns, totuși, niște instrumente în mâna lui Hitler.

Era foarte devreme când, pe 31 martie 1944, Manstein, care se afla în cartierul său general de pe Frontul de Est, a fost trezit după numai câteva ore de somn. Tocmai se primise o telegramă de la cartierul general al Führerului prin care se anunța că avionul Condor al acestuia va ateriza la Lemberg, pentru a-l transporta pe comandant la Führer. Manstein știa ce însemna acest lucru. Bănuia de mai mult timp că se va ajunge într-o astfel de situație. Toți aveau aceeași bănuială, ofițerii din statul său major, generalii din Înaltul Comandament al Armatei (OKH). Tensiunea plutea în aer. Sosise momentul.

Cu numai o seară înainte, OKH-ul comunicase Grupului de Armate Sud că feldmareșalul Erich von Manstein, comandantul suprem al acestui grup de armate, este destituit „pentru a se ocupa de sănătatea sa" Boala fusese folosită ca pretext pentru destituire? Manstein suferea de cataractă. Amânase în mod repetat operația, dar starea lui de sănătate nu era chiar atât de proastă încât să nu mai poată ocupa funcția de comandant. Destituirea se făcuse din alte motive. Ea reprezenta punctul final al unei serii întregi de tensiuni care existaseră între el și Hitler.

De fapt, Führerul își dorise cu un an înainte să scape de acest comandant incomod, care nu punea prea mare preț pe opiniile sale. Dorise să scape de el atunci când o întreagă armată avusese de suferit la Stalingrad, când întregul sector sudic al Frontului de Est risca să se prăbușească. Ezitase, totuși. Fusese de părere

că nu putea renunța la omul datorită căruia se obținuseră atâtea victorii, la persoana care stăpânea „arta războiului" atât de bine încât avea soluții în situații care păreau a fi fără ieșire. Hitler ar fi vrut să-l aibă pe Manstein alături în marea ofensivă pe care și-o dorise. Voise să cucerească Palestina, să ajungă până în India, să aibă un imperiu mondial... iluzii deșarte despre care nici el nu mai vorbea în martie 1944. Vremea marilor ofensive trecuse... trecuse și vremea feldmareșalului, care îi fusese loial, chiar dacă nu se dovedise a fi supus. Feldmareșalul Erich von Manstein îi fusese destulă vreme util lui Hitler.

Dictatorul s-a decis să renunțe la el în momentul în care avusese loc o nouă discuție în contradictoriu înaintea hărților. Din nou fuseseră încercuite efective importante. De data aceasta era vorba despre Armata I Panzere, care se afla într-o situație dificilă la Kamenez-Podolsk. Hitler ordonase din nou ca militarii germani să nu se retragă nici măcar un singur pas. Manstein îi ceruse din nou dictatorului să fie de acord cu retragerea. Se întâmpla foarte rar ca Hitler să aprobe acest lucru. Manstein nu s-a mai lăsat convins cu argumente, care nu aveau nici o bază reală, a amenințat că trece în rezervă și... a avut câștig de cauză. Hitler a fost de acord cu el. A fost ultima „victorie pierdută", cum avea să numească Manstein mai târziu toate succesele sale. Hitler se săturase să colaboreze cu acest militar capabil, dar încăpățânat.

La 31 martie, Führerul l-a întâmpinat pe Manstein în sala mare a reședinței sale de la Berghof, unde exista o fereastră supradimensionată, care oferea privitorului prilejul să admire panorama orașului Salzburg. Comandantul suprem părea a fi în toane bune. Deși existaseră discuții în contradictoriu între cei doi, Hitler dăduse dovadă de respect față de Manstein. Nu își ieșise din fire și nu îl insultase niciodată. Dictatorul aprecia capacitatea acestui militar prusac, dar în același timp nu avea încredere în el. În cadrul acelei întâlniri, însă, sentimentul de neîncredere al dictatorului nu s-a făcut simțit. Dimpotrivă, Hitler a vorbit frumos,

a lăudat realizările lui Manstein, i-a oferit una dintre cele mai înalte distincții, Ordinul Crucea de Fier cu Săbii și Lauri în grad de cavaler. După introducere, dictatorul a trecut la problema existentă în ceea ce-l privea pe Manstein.

După cum notează mareșalul în jurnalul său, Hitler i-ar fi explicat că „dorea să pună la comanda Grupului de Armate Sud pe altcineva (pe Model). Mi-a spus că vremea operațiunilor ample în Est, operațiuni pentru care eram cât se poate de potrivit, se încheiase. Acum se punea doar problema să se reziste pe poziții" Hitler a mai arătat că nu este vorba de neîncredere. Nu, nici vorbă, el avea „deplină încredere" în Manstein și nu putea uita că el, Manstein, fusese acela care pusese la punct planurile tactice și strategice pe baza cărora a fost cucerită Franța, că Manstein cucerise Crimeea. Probabil că Manstein s-a simțit ca și când ar fi fost lăudat post-mortem. După ce a spus toate acestea, Hitler i-a urat oaspetelui său ca operația oftalmologică pe care urma să o suporte să fie un succes, afirmând că ulterior va mai colabora cu el și că îl va numi în funcția de comandant al Grupului de Armate Vest. Manstein fusese destituit din funcția pe care o avusese. Era un feldmareșal care nu mai avea nici o misiune de îndeplinit.

Chiar și în situația disperată în care se afla armata germană în primăvara anului 1944, Manstein mai vedea șansa încheierii unui armistițiu, în cazul în care Frontul de Est ar fi rezistat suficient de mult. Manstein se gândise de mai multe ori să intervină în mod direct în hotărârile lui Hitler. Cei doi oameni, care ocupau funcții de comandă, aveau păreri cu totul diferite în ceea ce privește „arta războiului". Exista alternativa unor operațiuni în care trupele să dea dovadă de mobilitate, așa cum ar fi dorit Manstein, sau alternativa menținerii pe poziții, la care Hitler ținea atât de mult. Conflictul dintre cei doi a devenit din ce în ce mai acut, dar simțul datoriei și obediența au atras după sine faptul că militarul profund ancorat în tradițiile și principiile prusace nu a solicitat să fie destituit sau trecut în rezervă și nu a sprijinit activ lovitura

de stat îndreptată împotriva tiranului. Pentru Manstein, Hitler simboliza puterea de stat, „consfințită prin lege", iar el, care era un militar „apolitic", avea datoria de a fi obedient și loial acestei puteri. Asta învățase el la școala de cadeți, pe timpul Imperiului German. Fiind comandantul unui grup de armate care acționa pe Frontul de Est, el a acționat în conformitate cu principiile pe care și le însușise. Fiind militar, el trebuia să-și facă datoria și atât. S-ar putea spune, parafrazându-l pe Bertolt Brecht: mai întâi obediența și abia apoi etica.

Se poate afirma că Manstein a crescut într-un mediu dominat de militari. S-a născut la 24 noiembrie 1887, la Berlin, fiind al zecelea copil al familiei Lewinski, veche familie de ofițeri prusaci. La botez a fost adoptat de familia Manstein. Doamnele Manstein și Lewinski erau surori și pentru că Hedwig von Manstein nu avea copii, surorile au decis că al zecelea copil al familiei Lewinski va purta, dacă avea să fie băiat, numele de Manstein. La 24 noiembrie 1887, soții von Manstein, aflați la Rudolstadt, primesc de la Berlin o telegramă cu următorul conținut: „Astăzi v-a fost adus pe lume un băiat. Atât mama, cât și copilul sunt sănătoși. Felicitări. Helene și Lewinski". Din acel moment copilul a purtat numele de „von Lewinski alias von Manstein"

Familia Manstein, o familie de vechi nobili prusaci, a dat ofițeri de pe vremea marilor principi electori și astfel i s-a oferit fiului adoptiv o educație în spiritul corpului ofițeresc prusac. Din fragedă copilărie, Erich von Manstein și-a dorit să fie militar, asemenea înaintașilor săi, și să-l slujească pe regele Prusiei. Lui i s-a transmis, așa cum obișnuia să spună, „ceva milităresc pe cale ereditară" După ce absolvă cursurile unei școli din Strasbourg – „dacă ar fi fost mai harnic, ar fi realizat mai mult", spune despre el un dascăl –, începe, în 1900, cariera militară a lui Manstein, cu instrucție dură în Plön și la Școala de Cadeți din Berlin-Lichterfelde. Educat în spiritul obedienței, onoarei și camaraderiei, Manstein

intră în 1906 ca stegar în Regimentul 3 de Gardă prusac. Era un regiment de elită, din care au făcut parte şi feldmareşalul Paul von Hindenburg, care avea să devină preşedinte al Reichului, dar şi ultimul cancelar al Republicii de la Weimar, generalul Kurt von Schleicher. În fotografiile din acea vreme vedem un băiat slăbuţ şi scund, căruia, aşa cum avea să le povestească mai târziu copiilor săi, i se dădea rolul de domnişoară atunci când se făceau cursuri de dans sau se puneau în scenă piese de teatru.

Cadeţii de la Lichterfelde se bucurau de mare respect şi, în calitatea sa de cadet, Manstein a trăit momentele cele mai importante ale tinereţii sale, fiind paj în slujba marii principese Wladimir, la nunta prinţului moştenitor Wilhelm, care a avut loc în 1905, şi având onoarea să participe un an mai târziu, în aceeaşi calitate, la nunta de argint a cuplului imperial. Tânărul locotenent Manstein s-a văzut nevoit să-şi întrerupă participarea la cursurile Academiei de Război din Berlin în august 1914, când a izbucnit războiul. Cel care era în al Doilea Război Mondial „cel mai de temut inamic al Aliaţilor" nu şi-a încheiat niciodată studiile necesare viitorilor ofiţeri de stat-major. Cu toate acestea, încă de pe vremea când era aghiotant în cadrul unui batalion de puşcaşi, el a demonstrat că are aptitudini de militar. Comandantul batalionului s-a exprimat elogios în ceea ce îl privea, arătând că Manstein a fost: „cel mai bun aghiotant pe care l-am avut vreodată".

În timpul războiului, Manstein a dat dovadă de curaj, a luat parte la cucerirea cetăţii Namur, la luptele care s-au dat în apropierea Lacurilor Mazuriene, pe Somme, la Soissons şi Reims, între Marna şi Vesle... şi a fost rănit grav în timpul campaniei de toamnă din Polonia. La 17 noiembrie 1914, în timpul unor lupte corp la corp, a fost rănit de două gloanţe. Unul i-a pătruns în umăr, celălalt i-a atins nervul sciatic. Din acel moment, Manstein nu şi-a mai simţit niciodată piciorul drept. După ce şi-a petrecut şase luni într-un spital din Wiesbaden, a fost ofiţer de stat-major, a luat parte la ultimele ofensive germane din iulie 1918, iar

în luna noiembrie a aceluiași an a avut o cădere nervoasă, a suferit un șoc puternic. Faptul că epoca împăraților se încheiase a însemnat pentru Manstein pierderea traumatică a unei lumi, care era legată indisolubil de monarhie. „La 9 noiembrie, când împăratul a renunțat la coroană, pentru soldați s-a năruit lumea." Așa cum făcuseră și înaintașii lui, Manstein jurase credință regelui Prusiei. În concepția sa, armata era „regală", atribut care „s-a pierdut" în absența monarhului. Sfârșitul „vechii lumi" a avut un impact cu atât mai puternic, cu cât au urmat haosul și dezordinea. „Cu revoluția și cu sfârșitul războiului a luat sfârșit și cariera mea de tânăr militar. În locul regelui și împăratului, cărora la jurasem credință, a apărut noțiunea de «Reich», o noțiune abstractă, mitică, aș putea spune."

Pentru el, noua formă de stat, republica, era abstractă într-o și mai mare măsură. La fel ca majoritatea ofițerilor care aveau origini asemănătoare cu ale lui, căpitanul Manstein, care fusese preluat în structura Ministerului Apărării, era sceptic în ceea ce privește această nouă formă de stat. Cu toate acestea, el l-a luat ca model pe generalul-colonel Hans von Seeckt, șeful comandamentului armatei, care era apolitic și afirmase că ofițerul „trebuie să-și facă datoria, fără a exprima păreri, fără a se implica sufletește" Manstein avea să fie toată viața un om obedient, loial și cu simțul datoriei. Chiar de la începutul carierei sale, el a arătat că voia să ocupe funcții importante și aceasta deoarece dorea să se bucure de prestigiu și să aibă răspundere. Ofițerul era hotărât să-și pună ordine și în viața privată. În 1920, când se duce la niște rude în Silezia, îi reține atenția o tânără pe nume Jutta Sybille von Loesch. La trei zile după ce a cunoscut-o, i-a cerut mâna. Din căsătoria, care a durat o viață, au rezultat trei copii.

Manstein a fost întotdeauna conștient de valoarea sa și a avut mereu dorința de a se afirma. Probabil că tânărul ofițer le-a părut colegilor săi puțin cam prea hotărât și obraznic, dar poate tocmai de aceea a reușit să se impună. În toamna anului 1929, tânărul

maior, nou-venit în departamentul operativ al Marelui Stat-Major, element vital al Ministerului Apărării, a început să examineze planurile tactice legate de repartizarea efectivelor. A verificat cu foarte multă rigurozitate poziţiile şi a descoperit punctele slabe ale planurilor. Propunerile sale au fost adoptate imediat de superiori. De pe urma acestei întâmplări a avut de suferit locotenentul-major Wilhelm Keitel, viitorul şef al Înaltului Comandament al Wehrmachtului, deoarece planurile fuseseră întocmite de departamentul său. Keitel a trebuit să refacă planurile, respectând indicaţiile ambiţiosului maior von Manstein, care s-a bucurat toată viaţa de respectul oamenilor valoroşi şi a fost invidiat de mediocrităţi. Atâta vreme cât au colaborat în mod direct, dar şi după aceea, Manstein şi Keitel au avut sentimente de antipatie reciprocă.

Unora dintre colegii de generaţie şi multora dintre superiori Manstein nu le-a fost foarte simpatic, deoarece din punct de vedere profesional era mai bine pregătit decât ei. Manstein era considerat un om arogant, care le ştie pe toate şi într-adevăr detecta şi rezolva problemele mai repede şi mai bine decât alţii şi formula totul cât se poate de precis. El dovedea mereu că era un om al viitorului. „Mi-am câştigat respectul printre cei din departamentul operativ." Ofiţerii mai tineri îl admirau pe „copilul-minune al Serviciului Operaţiuni", iar unul dintre aceştia a afirmat, referindu-se la Manstein: „Nici nu trebuie să gândească, mereu are soluţiile la îndemână"

Fără îndoială că, modificând planurile tactice, a arătat că poate îndeplini sarcini importante în cadrul Marelui Stat-Major. În Ministerul Apărării devenise o tradiţie ca ofiţerii să presteze şi activitate în cadrul trupei, după ce îşi încheiau serviciul. Din octombrie 1932 până în ianuarie 1934 Manstein s-a aflat la comanda unui batalion din Kolberg. În orăşelul cochet de pe ţărmul Mării Nordului Manstein a trăit „cei mai frumoşi şi mai liniştiţi ani" ai carierei sale. Nu îl interesa prea mult ce s-a petrecut la Berlin

la 30 ianuarie 1933. Pentru comandantul de batalion Manstein, care era un om conservator cu educație prusacă, venirea la putere a lui Hitler nu era o amenințare, ci o șansă ca Germania să devină „mare, ca pe vremuri" și să dispună de o armată puternică. În special promisiunea lui Hitler că va face tot ce-i stă în putință pentru a se revizui Tratatul de la Versailles l-a făcut pe Manstein să fie de partea noului conducător al țării. În anii aceia nimic nu-l îngrijorase mai mult pe Manstein ca faptul că țările vecine vor ataca Reichul, care aproape că nu avea cum să se apere. Tocmai de aceea dizolvarea republicii nu l-a afectat foarte mult. Asistând la câteva dintre ședințele Reichstagului, Manstein este „stăpânit de repulsie" când observă „certurile de joasă speță" între reprezentanții diferitelor partide. După 14 ani de existență ai republicii, Manstein face un bilanț tranșant arătând că s-a ajuns la „inexistența relațiilor pe plan extern și la dezbinare pe plan intern". „Există o singură soluție: instaurarea pentru scurt timp a unei dictaturi, în condițiile în care la conducerea țării urma să vină șeful celui mai puternic dintre partide. Dacă bătrânul Hindenburg acceptă această soluție, pentru militari totul este în ordine." Așa de simplă părea a fi situația. „Democrație" era pentru Manstein un cuvânt urât.

Așa cum însuși mărturisea, lui, care era „«un domn», în sensul bun al cuvântului", nu i-a plăcut lipsa de finețe de care dădeau dovadă reprezentanții partidului lui Hitler, dar pentru început dorea să remarce numai aspectele pozitive: scăderea ratei șomajului, succesele pe care Hitler le înregistrase pe plan extern. Și lagărele de concentrare și persecutarea evreilor și a tuturor celorlalți care gândeau altfel decât cei ce se aflau la putere? Manstein a afirmat în 1949: „N-am știut nimic în legătură cu multe lucruri". El nu a realizat cât de mare era diferența dintre conservatorismul său și național-socialismul lui Hitler, deși a intrat în conflict cu regimul național-socialist, pornind de la problema discriminării rasiale. A protestat în mod deschis împotriva unei hotărâri a Ministerului

Apărării. La 28 februarie 1934, ministrul Werner von Blomberg a dat dispoziție să se aplice și în armată „Prevederile legate de arieni" Manstein, care era din februarie 1934 șeful Statului-Major al Comandamentului Zonal III Berlin, este indignat. La 21 aprilie protestează împotriva dispoziției date de ministru, înaintând în acest sens un memoriu către șeful său, generalul-locotenent Ludwig Beck, șeful Serviciului Trupe, adică implicit șeful Marelui Stat-Major al Armatei. Nici un alt ofițer german nu a mai îndrăznit să protesteze împotriva dispoziției de a se aplica și în armată „Prevederile legate de arieni". Putem considera că acesta este un act de opoziție la adresa regimului?

Trebuia să ai curajul unui civil pentru a te opune aplicării „Prevederilor legate de arieni", iar strategul știa că un atac frontal nu îi putea aduce victoria. Tocmai de aceea a inclus în protestul său fraze care urmau să exprime neîndoielnic loialitatea sa pe plan ideologic: „Nu încape nici o îndoială asupra faptului că suntem de acord cu ideile național-socialismului și cu cele legate de problema raselor. După părerea mea, putem da uitării onoarea de militar, care până acum a asigurat legături strânse între noi" Manstein a protestat în mod explicit numai împotriva *aplicării retroactive* a „Prevederilor legate de arieni" Pentru el nu părea problematic faptul că aceste prevederi ar fi putut fi aplicate în viitor. În legătură cu acest aspect, Manstein nu menționează nimic în protestul său, care a fost și așa suficient de îndrăzneț pentru a stârni furia lui Blomberg. Un ofițer prusac să protesteze împotriva unei hotărâri a ministrului. Blomberg a fost atât de furios, încât a avut de gând să-l pedepsească disciplinar pe Manstein. „Numai datorită lui Fritsch [comandantul suprem al armatei] nu s-a întâmplat acest lucru."

Pe omul care promovase „ridicarea rasismului la rang de politică" Manstein avea să-l vadă și să-l audă pentru prima oară în primăvara anului 1934, când tensiunile dintre armată și SA-ul condus de Ernst Röhm, care își dorea formarea unei „armate

populare", atinseseră cote alarmante. Hitler asistase inactiv la acest conflict, care devenea acut. Acum, la finele lui martie 1934, credea că venise momentul să își impună punctul de vedere. El a convocat reprezentanți de frunte ai armatei, ai SA și ai SS la Ministerul Apărării și a spus cine este și va rămâne „mâna armată a națiunii": armata. A urmat cunoscutul monolog legat de nedreptatea de la Versailles, despre necesitatea înarmării, despre spațiul vital al poporului german.

Discursul l-a cucerit și pe Manstein, care avea să noteze: „Nu pot să ascund faptul că a făcut o puternică impresie asupra mea". Deși Hitler arătase foarte limpede cum urma să se prezinte situația, tensiunile dintre armată și SA nu s-au stins. Militarii se simțeau în continuare amenințați de membrii SA, iar Manstein se aștepta „la ce poate fi mai rău", adică la o lovitură de stat organizată de membrii gărzii partidului nazist. Prevăzător, i-a trimis pe cei trei copii ai săi, Gisela, Gero și Rüdiger, la bunica lor în Silezia, unde aveau să rămână pe durata vacanței.

La 30 iunie 1934, Hitler pune capăt crizei, organizând primul masacru în calitatea sa de conducător al țării. Deși ofițerii din cadrul armatei erau mulțumiți că au scăpat de cei din SA, aceștia au fost indignați de faptul că generalii von Bredow și von Schleicher fuseseră asasinați. Manstein i-a sprijinit pe cei ce încercau să-l convingă pe superiorul său, un general, să înainteze un protest adresat ministrului apărării, Blomberg. Această inițiativă a fost, însă, abandonată. În afară de aceasta, vâlva stârnită de uciderea celor doi generali s-a stins cu repeziciune. Deși în concepția lui Manstein delictele comise de cei de la conducerea țării erau foarte grave, el nu putea concepe faptul că reprezentanții armatei vor organiza o lovitură de stat. Revolta armatei împotriva lui Hitler ar fi însemnat declanșarea unui război civil. Intervenția armatei ar fi dat dreptul unei „forțe înarmate să preia conducerea statului". Armata nu avea nimic în comun cu politica. Tocmai de aceea militarii nu au îndrăznit să protesteze nici măcar împotriva

faptului că fuseseră uciși doi camarazi de-ai lor. Au tăcut cu toții... și au acceptat tacit ca, după moartea președintelui Reichului, Paul von Hindenburg, la 2 august 1934, să depună un jurământ de credință față de Hitler personal.

Manstein avea rezerve cu privire la ideologia nazistă. Cu toate acestea, a făcut carieră. Hitler începuse acțiunea de înarmare și era nevoie de specialiști. La 1 iulie 1935, Manstein a fost numit la comanda departamentului operativ al Marelui Stat-Major, iar la 1 octombrie 1936 a fost avansat la gradul de general-maior. Ca specialist clasa I în probleme de organizare, era unul dintre ofițerii de rang înalt ai armatei și dorea să ajungă șef al Marelui Stat-Major al Armatei, funcție pe care o deținea Ludwig Beck, generalul pe care Manstein îl respecta.

Manstein își dorise să rămână definitiv la Berlin, după ce fusese transferat în diferite colțuri ale țării. El a cumpărat o casă în Thielpark. Familia Manstein locuia într-un cartier select, având vecini din înalta burghezie, dar și vecini care se bucurau de notorietate și aparțineau lumii finanțelor și lumii filmului. Cu toate acestea, plăcuta viață berlineză a durat numai câțiva ani. Fiica lui Manstein își amintește: „Într-o dimineață, i s-a telefonat tatălui meu și i s-a spus că era eliberat din funcția pe care o avea la Berlin și era transferat la Liegnitz"

Acest lucru s-a întâmplat în februarie 1938 și a provocat un șoc puternic. Manstein era afectat în special de motivele care au dus la transferul lui. Hitler se autopropulsase în fruntea Wehrmachtului, luând două măsuri dure. Dacă Manstein putea înțelege că ministrul de război al Reichului, Werner von Blomberg, fusese destituit deoarece se căsătorise cu o femeie cu un trecut îndoielnic, înlăturarea baronului Werner von Fritsch de la conducerea armatei a constituit pentru el o lovitură greu de suportat. Fritsch, care spunea despre Manstein că este „un om cu o foarte bună pregătire militară, cu un caracter curat, cu niște calități care

fac onoare unui militar şi care este un bun camarad", fusese discreditat în urma unei intrigi bine puse la punct, fiind acuzat pe nedrept că ar fi homosexual. În urma acestei evoluţii a lucrurilor, şi poziţia lui Manstein era periclitată, deoarece el se număra printre colaboratorii apropiaţi ai lui Fritsch, fiind unul dintre militarii care doreau o armată detaşată faţă de mediul politic, militari în care Hitler nu a avut niciodată încredere, deoarece erau prusaci conservatori şi nu naţional-socialişti.

Wilhelm Keitel, noul şef al Înaltului Comandament al Wehrmachtului, era foarte fericit pentru faptul că adversarul său, Manstein, fusese transferat în Silezia. La Liegnitz, Manstein avea să deţină comanda asupra nou înfiinţatei Divizii 18 Infanterie. Din punct de vedere formal, această nouă funcţie echivala cu o avansare, dar de fapt reprezenta înlăturarea dintr-un post important. Îşi dorise întotdeauna să comande o divizie, dar nu acum, când poate ar fi reuşit să se impună chiar şi în faţa lui Keitel în ceea ce priveşte structura de comandă a Wehrmachtului. Nu şi-a dorit să comande o divizie tocmai acum, când era aproape sigur că-l va succeda pe Beck. „Subiectul era încheiat. Nu mai aveam şansa de a mă afla pe locul ocupat cândva de Moltke, Schlieffen şi Beck." Când i-a predat postul, Manstein a pus în palma succesorului său, Franz Halder, cheile de la fişet şi i-a spus sec: „Aşa. Acum puteţi lectura documentele aflate acolo. La revedere" După ce a rostit aceste cuvinte, i-a întors spatele lui Halder şi nu i-a mai acordat nici o atenţie.

„Nici nu pot descrie în cuvinte cât de demoralizat şi de trist era tata", îşi aminteşte Gisela, fiica lui Manstein. „Nu se putea vorbi cu el. Mama a încercat să-l încurajeze, spunând că Liegnitzul se afla în Silezia şi că era cu siguranţă un oraş frumos. Noi văzuserăm până atunci numai gara din Liegnitz şi ştiam cât de mult apreciază lumea castraveţii şi prăjitura cu piper care se prepară acolo. Mama a luat ghidul Baedeker şi a citit: «Liegnitz, oraş în care se practică grădinăritul, situat la poalele muntelui Riesengebirge. Nu merită

să coborâți din tren pentru a-l vizita!» Tata s-a mulțumit să spună doar: «Păi vezi...»". Profund dezamăgit, Manstein i-a vândut unui director de la firma AEG casa din Berlin, pe care o cumpărase cu puțin timp în urmă. Fiica lui Manstein afirmă: „Tata a jurat atunci că nu se va mai întoarce niciodată la minister, că nu se va mai întoarce nicicând la Berlin"

Cu toate acestea, chiar înainte de a-şi lua în primire postul din Liegnitz, a mai fost o dată nevoie de el la Berlin. La 7 martie 1938, Hitler i-a chemat pe Beck şi pe Manstein la Cancelaria Reichului. Führerul le-a comunicat un lucru surprinzător: voia să intre în Austria. După numai cinci ore, Manstein a pus la punct planurile de deplasare ale forțelor militare. La 12 martie, trupele Wehrmachtului intrau în Austria. O zi mai târziu, Manstein pleca la Viena cu avionul pentru a se ocupa de organizarea trupelor austriece. A fost ultima misiune pe care a îndeplinit-o în cadrul OKH.

Aflat în Liegnitz, Manstein observa cum Hitler dădea dovadă de tot mai multă agresivitate în războiul pe care îl declanşase şi cum şeful Marelui Stat-Major al Armatei, Beck, adică omul care era un model pentru el, intra tot mai frecvent în conflict cu Hitler. Într-unul dintre memoriile sale Beck avertiza că o ofensivă asupra Cehoslovaciei putea declanşa un război în Europa. El considera că Hitler este un om lipsit de scrupule şi i-a propus general-colonelului Walther von Brauchitsch, care deținea funcția de comandant suprem al armatei, ca ofițerii cu funcții înalte să solicite in corpore trecerea în rezervă dacă Führerul nu renunța la planurile sale agresive. „Dacă un militar care ocupă o poziție înaltă vede sarcinile şi misiunile sale doar în contextul limitat al aspectelor militare, fără să fie conştient de răspunderea uriaşă pe care o are față de întregul popor, înseamnă că nu are simțul proporției şi nu îşi dă seama de amploarea acțiunilor sale. Trăim timpuri deosebite şi este nevoie de acțiuni cu un caracter deosebit", îi comunică Beck lui Brauchitsch, încercând să-l convingă pe acesta din urmă de justețea ideilor sale. Beck se gândea chiar şi la organizarea unei

lovituri de stat. Deşi, în comparaţie cu Beck, Manstein avea alte concepţii în ceea ce priveşte „conducerea pe plan politic", el îi cere insistent acestuia să rămână în postul pe care îl ocupa, deoarece tocmai în astfel de timpuri era nevoie de oameni ca el. Cei doi ofiţeri au rămas în relaţii bune. Beck a renunţat la ideile pe care le avusese iniţial, în momentul în care nici un general nu a vrut să-i fie alături în lupta împotriva războiului. Manstein şi-a făcut datoria în postul pe care l-a primit, dar a privit cu îngrijorare modul în care evolua războiul. Conform concepţiei lui Manstein, un militar trebuie să se supună ordinelor şi nu are de ce să se amestece în probleme care ţin de politică.

Manstein şi-a făcut datoria şi a condus trupele la sud de Budweis după ce acestea intraseră în Ţinutul Sudeţilor. Avea din ce în ce mai puţin timp pentru familia sa, care rămăsese la Liegnitz. Cariera îşi cerea tributul. În momentul în care venea acasă, se dedica pasiunilor sale – muzica clasică (Mozart), istoria, limbile străine şi grădinăritul –, pentru a da uitării viaţa de militar. „Când venea de la serviciu, tata se schimba, îmbrăcând haine civile, şi făcea acest lucru chiar înainte de a ne spune «bună ziua»", îşi aminteşte Gisela, fiica lui Manstein. „Nu vorbea niciodată despre ceea ce se întâmpla la serviciu. Acesta era un subiect tabu. Nu îi plăceau oamenii care vorbeau despre compromisuri sau bătrânele «excelenţe», care aveau ca subiect de discuţie războiul din 1870–1871."

Pe Manstein nu-l interesau războaiele care avuseseră loc deja şi nu credea că va izbucni o altă conflagraţie mondială, mai ales după ce „se lupta" cu florile, fără a vărsa nici o picătură de sânge. „Noi ştiam că, încă din 1938, Hitler avea de gând să rezolve problema graniţei polono-germane. Generalii nu ştiau nimic despre mersul lucrurilor. Se ştia, în schimb, că Marea Britanie garantase faptul că nu vor interveni modificări în ceea ce privea graniţa cu Polonia. Nimeni nu era atât de redus la minte încât să nu înţeleagă că această garanţie echivala cu un avertisment cât se poate

de serios. Din acest motiv eram convinşi că totuşi nu va izbucni războiul. Ne-am adus aminte de afirmaţia lui Hitler, care spusese că nu va declanşa niciodată un război pe două fronturi."

Manstein se înşela. La 31 august 1939, la ora 17, Grupul de Armate Sud, la comanda căruia se afla Gerd von Rundstedt, a primit ordinul de a ataca Polonia. Fiind şeful statului-major, Manstein a pus la punct planurile de atac asupra Varşoviei, iar în octombrie, după ce luptele se încheiaseră cu succes, grupul de armate comandat de Rundstedt a primit ordin să se deplaseze pe Frontul de Vest, unde Hitler îşi dorea neapărat o ofensivă.

La 23 noiembrie 1939, Hitler i-a chemat pe toţi ofiţerii de rang înalt, pe toţi generalii şi amiralii, printre care se număra şi Manstein, la Obersalzberg, pentru a le comunica tot ceea ce hotărâse. „Hotărârea pe care am luat-o este de nezdruncinat!", le comunică dictatorul. „Voi ataca Franţa şi Anglia în mod fulgerător, în momentul cel mai propice. Faptul că vom încălca prevederile legate de neutralitatea Belgiei nu are nici o importanţă. Nimeni nu va pune problema neutralităţii acestei ţări, după ce noi vom fi câştigat." Apoi i-a ameninţat pe generali, pe care îi plăcea să-i numească în bătaie de joc „iepuri fricoşi" şi despre care spunea că aplică metode „numai bune pentru Armata Salvării" „Nu mă voi da în lături de la nimic şi îi voi nimici pe toţi aceia care sunt împotriva mea." Aceste ameninţări erau îndreptate în special împotriva celor aflaţi în funcţii importante în OKH, respectiv împotriva lui Franz Halder şi a lui Walther von Brauchitsch, care, la fel ca majoritatea ofiţerilor, erau de părere că o ofensivă în Vest era riscantă, dacă nu chiar sortită eşecului. Ofiţerii doreau să câştige timp. Ei sperau la găsirea unei soluţii politice, la evitarea unui război. Generalul-locotenent von Manstein era grăbit. Pentru el ofensiva nu mai putea fi amânată, decât în cazul în care Aliaţii declanşau ei înşişi o ofensivă. Ofensiva germană trebuia declanşată cel târziu în primăvara lui 1940, pentru că:

„Nu putem aştepta până când puterile din Vest ne vor fi superioare, în condiţiile în care avem în spate marele semn de întrebare pe care îl reprezintă Uniunea Sovietică"

După ofensiva asupra Poloniei, cucerirea Franţei rămânea un subiect deschis. Abia la data de 27 septembrie 1939 Hitler le-a prezentat comandanţilor celor trei arme, care făceau parte din Wehrmacht, direcţia în care urmau să se deplaseze efectivele care aveau să ia parte la ofensiva germană: prin Belgia, în direcţia Canalului Mânecii, după un plan asemănător celui pe care îl pusese la punct contele Alfred von Schlieffen în 1905, un plan care avusese ca urmare eşecul înregistrat pe Marna, în 1914. Trei săptămâni mai târziu, şeful Marelui Stat-Major, Halder, i-a prezentat Führerului planul conform căruia urmau să înainteze trupele. S-a ţinut cont de modul în care Hitler îşi imaginase întreaga acţiune, dar acest lucru nu a făcut ca dictatorul să fie mai blând. „Acesta este vechiul plan al lui Schlieffen!" a exclamat dictatorul. OKH-ul a pus la punct noi planuri. Hitler a dat ordin ca şi acestea să fie modificate. Lucrurile au continuat astfel până când, la data de 10 ianuarie 1940, s-a întâmplat un lucru care a dat peste cap toate planurile tactice. În apropiere de localitatea belgiană Mechelen, pilotul unui avion german care era folosit pentru curierat a fost nevoit să recurgă la o aterizare forţată. La bord se afla un ofiţer al Marelui Stat-Major al Diviziei 7 Aviaţie. În geanta acestuia se aflau extrase din planul de atac asupra Europei de Vest, plan care era strict secret. La nivelul conducerii Wehrmachtului acest incident a declanşat o adevărată criză. La ora actuală se cunoaşte faptul că extrasele care au ajuns în mâinile belgienilor nu aveau o importanţă deosebită, dar la momentul producerii incidentului germanii erau nevoiţi să se gândească la tot ceea ce putea fi mai rău. A fost propusă o nouă strategie de atac şi Hitler a fost nemulţumit din nou. După părerea lui, planurile făcute de cei din OKH erau „părerile unui elev de la şcoala de război" Dictatorul

a arătat că generalii săi îl citiseră pe Clausewitz, dar nu îi dedicaseră destul timp lui Karl May. Unde era efectul-surpriză?

Atunci când condițiile meteorologice erau nefavorabile și când avea timp să regândească planurile tactico-strategice, generalul-locotenent von Manstein, care era șeful Marelui Stat-Major al Grupului de Armate A și nici nu răspundea măcar de punerea la punct a planurilor pentru ofensiva armatei germane în Vest, a venit cu idei cu totul noi. Încă de când cei din OKH puseseră la punct primele planuri legate de marșul efectivelor germane, Manstein remarcase punctele slabe. Aflat în castelul princiar de la Koblenz, de pe malul Rinului, castel în care se găsea cartierul general al Grupului de Armate A, Manstein a început să pună la punct o strategie alternativă, care făcea posibil imposibilul, și anume o victorie rapidă și definitivă asupra Franței. Grupul de Armate A avea să înainteze prin acea regiune în care inamicul nu s-ar fi așteptat să pătrundă militarii germani, și anume prin pădurile din munții Ardeni, pe unde se credea că nu pot trece tancurile. Trupele germane aveau să descrie în înaintarea lor un arc de cerc, trecând prin Sedan și ajungând pe coasta Atlanticului. În același timp, Grupul de Armate B avea să atace cetățile belgiene, această acțiune atrăgând după sine faptul că trupele franceze și engleze vor pătrunde în Belgia. Prin „Secera", cum avea să numească Churchill planul lui Manstein, armatele franceze urmau să fie divizate și să le fie închisă calea de retragere. Acesta era conceptul pentru Blitzkrieg – Războiul fulger.

Manstein a expus avantajele planului său în șapte memorii, dar reprezentanții OKH nu voiau să știe nimic despre planurile lui. Generalii Halder și Brauchitsch aveau îndoieli. După părerea lor planul lui Manstein implica prea multe riscuri și nu era nimic altceva decât o încercare, rezultată din egocentrism, de a conferi mai multă importanță Grupului de Armate A. Planul lui Manstein nici măcar nu le-a fost prezentat ofițerilor din Înaltul Comandament al Wehrmachtului. Halder se temea ca Hitler să nu fie atras

de ideile îndrăznețe ale lui Manstein. Într-adevăr, și Hitler se gândea la un atac pe direcția Sedan. Dictatorului nu îi era clar însă dacă un asemenea atac ar fi fost încununat de succes.

Despre planul lui Manstein nu s-a suflat o vorbă până în data de 29 ianuarie 1940, când un militar din anturajul lui Hitler a aflat despre acesta. La o întâlnire cu caracter informativ, colonelul Günther Blumentritt și maiorul Henning von Tresckow, amândoi ofițeri de stat-major, i-au vorbit lui Rudolf Schmundt, aghiotantul-șef al lui Hitler, despre planul lui Manstein. La 4 februarie 1940, maiorul Gerhard Engel, aghiotant pe probleme de efective militare, nota în jurnalul său: „Schmundt a fost la Koblenz și când s-a întors era vizibil impresionat în urma unei discuții avute cu v[on] Manstein. Acesta din urmă a arătat că are mari îndoieli în ceea ce privește reușita planului operativ pus la punct de cei din OKH. Schmundt mi-a povestit că Manstein își imaginase în același mod ca și Führerul repartizarea efectivelor, dar întocmise un plan într-o formă mult mai clară".

Acum era necesar să se aranjeze o întâlnire cu Hitler, fără ca Halder să bănuiască ce se petrece. La 17 februarie 1940, s-a putut organiza o asemenea întâlnire, cu prilejul unui „mic dejun de lucru", organizat în Cancelaria Reichului, la care aveau să participe generalii care fuseseră numiți recent în funcții de comandă. După acest mic dejun, Hitler l-a chemat pe Manstein în biroul său. Folosind o hartă de dimensiuni mari, Manstein și-a prezentat planul în detaliu. În seara acelei zile Manstein avea să noteze în jurnalul său: „Am descoperit cu uimire că avea cunoștințe uluitoare în legătură cu tot ceea ce este nou în toate statele, în domeniul tehnicii militare... Am prezentat punctele esențiale din memoriile pe care le-am adresat celor din OKH. A fost întru totul de acord cu mine. M-a uimit faptul că punctele noastre de vedere coincideau..." Deja în 13 februarie, după ce Schmundt îl informase în legătură cu planul lui Manstein, Hitler hotărâse că în atacul desfășurat spre sud rolul principal îl va juca Grupul de Armate A. „Dar nu avea sclipire

de geniu", mai notează Manstein în jurnalul său. „Ar fi fost nevoie de un general care să aibă într-adevăr pregătire în plan operativ şi să fie animat de dorinţa de a învinge." Manstein i-a prezentat lui Hitler argumentele sale şi astfel acest lucru a atras după sine anularea în ochii dictatorului a oricărui contraargument ce ar fi putut veni din partea ofiţerilor din Înaltul Comandament al Armatei. Hitler considera, oricum, că aceşti ofiţeri erau mult prea prudenţi. Planul „Secera" s-a impus. Ulterior, Hitler avea să remarce pe un ton olimpian: „Dintre toţi generalii cărora le-am vorbit despre ofensiva ce urma să se desfăşoare în Vest, numai Manstein m-a înţeles" Deşi Hitler îi recunoştea meritele, îl considera suspect pe acest general foarte dotat: „Este un om foarte inteligent, este deosebit de capabil atunci când se pune problema realizării unui plan operativ, dar nu am încredere în el"

Şi Halder, şeful Marelui Stat-Major al Armatei, avea aceeaşi părere despre Manstein. Trebuie subliniat faptul că în cercurile militare Halder era considerat un „om de paie, care deţinea funcţia de şef al Statului-Major al Armatei" Halder a intrat în acţiune şi a făcut în aşa fel încât Manstein să fie transferat... la Stettin. Acolo el urma să fie general-comandant al Corpului de Armată XXXVIII, un corp de armată-fantomă, care trebuia format. Era pentru a doua oară în cariera lui Manstein când se vedea „tras pe linie moartă". În 1946, Franz Halder avea să spună: „Manstein a căutat să intre în legătură cu Hitler fără ca eu să ştiu şi a găsit ce a căutat"

La data de 10 mai 1940, la ora 5.35, a început ofensiva germană asupra Franţei, Belgiei, Olandei şi Luxembourgului. Manstein şi-a petrecut acea zi în compania membrilor familiei sale, în Silezia, la Liegnitz. Cele notate în jurnal exprimă dezamăgirea de care este stăpânit: „Începe ofensiva armată! Eu stau acasă, după ce am făcut atât de mult pentru ca aceasta să se desfăşoare aşa cum se desfăşoară" Planul ofensivei, pus la punct de Manstein,

a dus la o victorie răsunătoare. Diviziile germane de Panzere au intrat în Franța, după ce au trecut prin Luxembourg, Belgia și prin Ardeni. Apoi au străpuns liniile franceze și s-a trecut la războiul dinamic. La 20 mai 1940, Panzerele germane se aflau deja la Abbeville, la gura de vărsare a râului Somme și pe malul Canalului Mânecii. Panzerele înaintaseră cu atâta repeziciune, încât nici generalilor nu le venea să creadă că trupele au obținut un asemenea succes. General-colonelul Gerd von Rundstedt, comandantul Grupului de Armate A, era de părere că Panzerele trebuiau să staționeze, în timp ce ofițerii din OKH ar fi dorit ca acestea să înainteze. Hitler s-a implicat în acest conflict, pentru a demonstra că el avea autoritate, fiind comandantul suprem al Wehrmachtului. El a ordonat ca trupele să staționeze. Astfel, trupele britanice, care fuseseră învinse, au avut șansa de a pleca din Dunkerque, de a traversa Canalul Mânecii și de a ajunge în Anglia. Era prima „victorie pierdută" a lui Manstein.

În timpul ofensivei din Vest, Manstein comanda Corpul de Armată XXXVIII și avea ordin să ia toate măsurile, astfel încât 21 de divizii să treacă simultan prin văile înguste ale munților Ardeni. Pentru corpul de armată comandat de Manstein, războiul propriu-zis a început la 5 iunie 1940. Acesta avea o „misiune de luptă" Trupele comandate de Manstein au trecut râul Somme și au urmărit inamicul până în momentul în care, așa cum spune Manstein însuși, „s-a produs prăbușirea totală". În timpul atacului era prezent de multe ori alături de infanteriștii care luptau în linia întâi. Rudolf Graf, primul ofițer de ordonanță al lui Manstein la acea vreme, își amintește: „Generalul nostru aprecia mai mult un răspuns sincer, decât o dovadă de obedință... Nu-i plăcea deloc vorbăria goală. Cel ce nu intra direct în miezul problemei se putea aștepta la o replică dură"

În Franța, Manstein și statul său major își stabileau cartierul general în castele, iar generalul avea mereu aceeași surpriză neplăcută: stăpânii castelului fugiseră. Și-ar fi dorit să discute

cu ei, să abordeze subiecte legate de istorie şi de filozofie, să se bucure de ospitalitatea franceză. Nu îi plăcea deloc să fie considerat inamic... tocmai el, care era „un domn" şi ştia ce înseamnă bunele maniere, tocmai el, care dorea să fie un învingător generos.

La 25 iunie 1940, la ora 0.35, armele au tăcut. Mulţumită ideii lui Manstein, Hitler se afla la apogeu din punct de vedere militar. În timpul Primului Război Mondial, Hitler, căruia îi plăcea să fie numit „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor", trăise el însuşi în Franţa infernul luptelor duse luni de-a rândul de pe aceleaşi poziţii. Acum, duşmanul „istoric" fusese învins în numai şase săptămâni. Capitularea s-a semnat în pădurea Compiègne, în ziua de 22 iunie 1940. Pentru Hitler aceea a fost „cea mai fericită zi" din viaţa lui. Acum simţea că le este superior generalilor care aveau ezitări.

Datorită Planului „Secera", în absenţa căruia nu ar fi fost posibil Blitzkriegul în Franţa, Manstein şi-a câştigat renumele de „geniu militar" şi a devenit o legendă. Cu toate că dictatorul era mulţumit de contribuţia lui Manstein la triumful armatei germane, generalului nu i s-a oferit un post pe măsura capacităţilor sale strategice. Manstein a fost numit la comanda Corpului 56 Panzere, ale cărui efective se puteau deplasa foarte rapid. În cadrul ofensivei asupra Uniunii Sovietice, militarii săi au parcurs 240 de kilometri în cinci zile şi au cucerit la 27 iunie 1941 Daugavpilsul. Manstein şi-a dat seama cât de mult se deosebea războiul dus pe Frontul de Vest de cel de pe Frontul de Est, pornind de la un ordin al lui Hitler care se referea şi la corpul de armată pe care îl comanda generalul. Chiar înainte de a se fi tras primul foc de armă, comandantul Manstein i-a raportat superiorului său, feldmareşalul Wilhelm Ritter von Leeb, că nu poate pune în aplicare prevederile „Ordinului referitor la comisari". Manstein arată că „a ucide pe loc comisarii, făcând uz de armă" nu este o acţiune conformă cu spiritul unui militar. În cadrul procesului de la Nürnberg, Manstein

avea să declare: „Aceea a fost prima situație în care datoria mea de a fi obedient a intrat în conflict cu structura mea de militar. Teoretic, ar fi trebuit să execut ordinul primit" Generalul nu a înțeles, însă, că acel „Ordin referitor la comisari" scotea la lumină caracterul delictual al războiului purtat pe Frontul de Est. O săptămână mai târziu, Manstein avea să uite de acel ordin. „Când am ajuns la Armata XI, ordinul acela devenise deja istorie", mărturisește generalul. Fiind comandant de armată, Manstein nu a considerat necesar sau posibil să interzică punerea în aplicare a acelui ordin. Risca să piardă postul pe care îl ocupa. De aceea, s-a declarat mulțumit când generalii din subordinea lui au raportat că în cadrul Armatei XI „Ordinul referitor la comisari" nu se aplică. De fapt, în raza de acțiune a armatei lui Manstein au fost împușcați numai 14 comisari și cinci au fost predați membrilor formațiunilor SD. Manstein a declarat că nu a știut niciodată nimic despre aceste lucruri. Pentru aceste crime a fost condamnat în 1949 de un tribunal britanic.

Începând din 17 septembrie 1941, el este succesorul generalului-colonel Ritter von Schobert, mort într-un accident, la comanda Armatei XI. Se știa deja că este un om distant. În jurnalul Armatei XI sunt notate următoarele: „Ne vine un nou comandant. Este un «domn» și e oarecum rigid, dar se poate discuta deschis cu el" Ofițerii și soldații care nu îl cunoșteau îndeaproape pe Manstein îl văd ca fiind o persoană distantă: „Nu prea te îndemna să te apropii de el", își amintește Hans-Adolf von Blumröder, ofițer în statul-major al lui Manstein între anii 1943 și 1944. „Nu avea acea căldură de care dau dovadă comandanții care se poartă cu subordonații ca niște părinți. Era greu să ghicești ce sentimente îl animă." Pentru unii nu era doar introvertit, ci și îngâmfat. Johann Adolf, conte de Kielmansegg, ofițer în cadrul Serviciului Operațiuni al OKH, își amintește: „Lui Manstein îi făcea plăcere să le arate altora că era mai deștept decât ei". Probabil că dădea impresia că este îngâmfat și pentru că avea probleme oftalmologice.

Căpitanul Günter Reichelm, ofițer de ordonanță aflat în subordinea mareşalului Model, îşi aminteşte: „Avea probleme de vedere şi nu remarca faptul că soldații îl salutau. De aceea nu le răspundea la salut" Gisela, fiica lui Manstein, are altă părere în ceea ce priveşte impresia pe care o făcea tatăl ei asupra celor din jurul său: „Era, prin firea lui, un om tăcut, cu siguranță distant şi foarte timid. Nu era adeptul marilor reuniuni, însă cu oamenii pe care îi cunoştea era deschis şi destins". Printre cei pe care îi cunoştea se numărau şi ofițerii din statul său major, oameni cu care a avut relații cât se poate de bune. Cu unii dintre ei a rămas prieten şi după încheierea războiului. Cu ofițerii din statul său major Manstein obişnuia să joace seara bridge, iar ei se obişnuiseră cu ideea că Manstein le cerea să dea dovadă de precizie şi de viteză în tot ceea ce făceau.

Fiind comandantul armatei aflate pe flancul sudic al Frontului de Est, Manstein avea misiunea de a cuceri Crimeea şi Sevastopolul. Condițiile nu erau propice. Zona Crimeei nu-i permitea lui Manstein, care era adeptul războiului dinamic, să îşi desfăşoare efectivele, să profite de mobilitatea trupelor sale. În afară de aceasta, pe frontul din Crimeea avea de înfruntat un inamic superior din punct de vedere numeric şi al dotării cu armament. Oricum, era greu să treci de „Zidul Tătarilor", iar cucerirea Sevastopolului a implicat foarte multe victime din rândul militarilor germani. Primul atac a trebuit să fie întrerupt. La acest lucru s-a adăugat faptul că Stalin a declanşat ofensiva în vederea recuceririi Crimeei. La Fedosia au ajuns trupe sovietice foarte puternice, fapt care l-a determinat pe contele Sponeck, comandantul Grupului de Armate XLII, să ordone retragerea din peninsula Kerci, deşi în decembrie 1941 Hitler îi interzisese oricărui militar german să facă fie şi numai un pas înapoi. Manstein s-a enervat, deoarece a aflat despre retragere abia după ce aceasta s-a produs şi l-a destituit pe Sponeck din funcția de comandă pe care o deținea. Acesta din urmă a dorit să-şi susțină punctul de vedere în fața

unui tribunal militar. În loc să-l reabiliteze pe Sponeck, Hermann Göring îl condamnă la moarte. Manstein a încercat să intervină în favoarea lui Sponeck, dar încercările sale s-au lovit de refuzul lui Keitel. Hitler hotărăşte ca Sponeck să fie condamnat la domiciliu forţat, însă contele este împuşcat în iulie 1944 din ordinul lui Himmler. Pe baza cazului Sponeck, Manstein şi-a putut da seama cât de prost se putea sfârşi conflictul dintre conştiinţă şi obedienţă. Prin decizia de a-l destitui pe Sponeck din funcţie, Manstein a demonstrat că, în ceea ce îl privea, obedienţa era prioritară.

Manstein prevăzuse că al doilea atac asupra Sevastopolului va dura 11 zile. Atacul avea să dureze o lună. În acest răstimp s-a folosit un arsenal impresionant. Printre armele utilizate de germani s-a numărat şi tunul Gustav, care era transportat pe calea ferată. Era un tun cu un calibru de 80 de centimetri, cu ajutorul căruia puteau fi aruncate asupra oraşului asediat grenade cu o greutate de şapte tone. La 1 iulie 1942, după un bombardament devastator şi după ce în ambele tabere s-au înregistrat pierderi mari de vieţi omeneşti, Manstein a intrat în Sevastopol ca învingător. Armata XI făcuse aproape 100 000 de prizonieri.

Când postul naţional de radio din Germania a anunţat căderea oraşului Sevastopol, Hitler se afla la masă, în cartierul său general, împreună cu cei mai apropiaţi colaboratori ai săi. Henry Picker, care nota tot ce spunea Hitler atunci când se afla la masă, îşi aminteşte: „Când s-a dat ştirea la radioul nostru mic din sala de mese, Hitler s-a ridicat în picioare şi toţi ceilalţi i-au urmat exemplul, pentru că se cânta imnul naţional". În seara zilei respective, Manstein nota în jurnalul său de război: „1 iulie 1942. Sevastopolul a căzut! Seara am primit un ordin special referitor la avansarea mea la gradul de feldmareşal. Îi mulţumesc lui Dumnezeu şi le mulţumesc tuturor acelora care şi-au vărsat sângele pentru obţinerea acestei victorii" Hitler i-a trimis lui Manstein o telegramă de felicitare şi a ordonat să se execute pentru Armata XI o medalie, Medalia Crimeea. „Să simţi gustul victoriei obţinute

pe câmpul de luptă este un sentiment unic!", scria Manstein în memoriile sale.

La scurtă vreme după cucerirea oraşului Sevastopol, Führerul îl invita pe Manstein la cartierul său general, pentru a-i înmâna bastonul de mareşal. Dictatorul a rostit cuvinte de laudă. S-a discutat despre victorii şi noi ţeluri, dar nu numai. La micul dejun Manstein l-a întrebat pe Führer ce se întâmpla cu evreii. În timp ce la Auschwitz-Birkenau muriseră deja mii de evrei, Hitler îi spune (conform lui Picker) că: „Ar trebui să aibă un stat al lor, că se gândise la Palestina şi la Insula Madagascar, dar că Statul Evreu ar trebui să fie controlat de germani. Se gândise la regiunea Lublin din Polonia unde, dacă s-ar afla Statul Evreu, acesta ar putea fi controlat de germani". Dictatorul nu a spus nici un cuvânt despre „nimicirea" evreilor. Manstein a fost mulţumit de răspunsul primit şi n-a mai insistat.

Tocmai în acea perioadă avea să fie implicat în programul de „nimicire" al lui Hitler. La 20 noiembrie 1941, Manstein a semnat un ordin, valabil pentru armata sa, în care se arăta că „sistemul evreiesc-bolşevic trebuie nimicit odată pentru totdeauna. Acest sistem nu mai trebuie să îşi facă simţită prezenţa niciodată în spaţiul vital european. Soldaţii trebuie să înţeleagă faptul că evreii trebuie să plătească, pentru că ei sunt autorii morali ai terorii bolşevice". A fost Manstein un criminal?

Acest ordin se referea în primul rând la lupta împotriva partizanilor şi la baza lui se afla un ordin la fel de dur, pe care îl primise Manstein la rândul său. La data de 10 octombrie 1941, comandantul Armatei VI, general-colonelul Walter von Reichenau, a subliniat faptul că această ofensivă avea un caracter politic, dar şi unul rasial. La finele lunii octombrie, OKH-ul a transmis tuturor grupurilor de armată şi tuturor armelor o directivă prin care se cerea să se emită ordine de genul celui pe care l-a dat Manstein. El a conferit un ton mai dur ordinului său, dându-i un caracter antisemit. Este adevărat că el nu s-a referit la exterminarea fizică

a evreilor şi nici nu a vorbit despre „evreii care le sunt inferiori oamenilor", dar a făcut referire la „sistemul evreiesc-bolşevic". Pe de altă parte, Manstein a făcut în aşa fel încât măsurile preconizate să fie mai puţin aspre, ordonându-le militarilor săi să acţioneze „împotriva bunului plac, împotriva asumării de foloase, a comportamentului barbar, a lipsei de disciplină, a lezării onoarei de militar". În faţa tribunalului de la Nürnberg, Manstein a declarat că nu îşi mai aminteşte de acel ordin. L-a semnat pentru că dorea să îşi asigure o carieră strălucită? L-a semnat pentru că îşi dorea postul de comandant suprem al armatei? Totul este doar speculaţie. Fapt este că nu ar fi trebuit să semneze acel ordin.

În Crimeea, Manstein, care era comandantul unei armate, a văzut pentru prima dată ce însemna uciderea în masă a unei anumite părţi a populaţiei dintr-un teritoriu ocupat. Membrii grupului D din SD, conduşi de Otto Ohlendorf, au ucis în perioada iunie 1941–martie 1942 de-a lungul coastelor Mării Negre şi în peninsula Crimeea cel puţin 90 000 de evrei, ţigani, comunişti şi membri ai altor grupuri persecutate de regimul nazist. Ohlendorf afirmă că relaţiile sale cu Armata XI, condusă de Manstein, au fost „foarte bune". Armata XI le asigura celor din SD mijloace de transport şi s-a dovedit faptul că Manstein a vorbit cel puţin o dată cu Ohlendorf în perioada în care s-a aflat în Crimeea. Cu toate acestea, generalul afirmă că nu a fost informat în legătură cu crimele comise de cei din SD. În cadrul procesului de la Nürnberg, el declară: „În ceea ce priveşte sarcinile membrilor SD, ştiam doar că ei se ocupă de pregătirea politică, adică de verificarea din punct de vedere politic a populaţiei din teritoriile din est, care au fost ocupate de armata germană". Doar atât ştia Manstein?

Câţiva dintre ofiţerii din statul-major al lui Manstein ştiau destul pentru a-şi putea da seama exact care era poziţia superiorului lor. De exemplu, colonelul Eberhard Finckh, şeful Serviciului Intendenţă al grupului de armate comandat de Manstein, unul dintre cei care au participat la atentatul din 20 iulie, era informat

cu privire la crimele comise de membrii detaşamentelor SD, dar i-ar fi spus unui coleg: „Feldmareşalul trebuie să aibă capul limpede, pentru a se putea ocupa de problemele de ordin operativ. În afară de asta, el se află într-un conflict permanent cu Hitler. Dacă ar mai fi apăsat şi de aceste probleme... conflictul s-ar adânci şi ar fi destituit din funcţie. Mareşalul ne va fi util după ce se va fi dat lovitura de stat" Finck porneşte, se pare, de la premisa că Manstein ar fi protestat împotriva crimelor în masă. Este posibil ca această lumină în care era pus Manstein să fi contribuit la perpetuarea legendei acestuia?

Manstein afla despre crimele comise în spatele frontului, dar dădea crezare rapoartelor pe care le primea? În toamna anului 1943, ofiţerul de ordonanţă al lui Manstein, Alexander Stahlberg, îi spune superiorului său despre zvonurile conform cărora în spatele Grupului de Armate Sud, la comanda cărora se afla Manstein în acel moment, membri ai trupelor SS ar fi ucis evrei. Stahlberg îi comunică faptul că într-o pădure au fost ucişi 100 000 de evrei. „Era debusolat", îşi aminteşte Stahlberg, descriind reacţia lui Manstein. „Nu-i venea să creadă. Mi-a spus: «Ceea ce mi-aţi comunicat mi se pare într-o asemenea măsură incredibil, încât nici nu vreau să înţeleg ce am auzit. Unde să lase 100 000 de cadavre?»" Manstein i-a amintit ofiţerului său de ordonanţă de ceremonia de deschidere a Jocurilor Olimpice din 1936, când au fost prezenţi la stadion 100 000 de oameni. „Gândiţi-vă la această masă de oameni", i-a spus Manstein lui Stahlberg. „Cum să-i îngroape pe toţi? Este doar o provocare propagandistică, de proastă calitate. Nu pot să cred aşa ceva!"

În actele care s-au păstrat nu există nici un indiciu conform căruia ar fi fost ucişi 100 000 de oameni într-o singură zi, undeva, într-o pădure, în spatele grupului de armate comandat de Manstein. Într-o scrisoare a fiului lui Manstein, Rüdiger, care datează din 1987 şi se păstrează la Institutul Est-european din München, se arată că: „Este aproape imposibil să fi fost ucişi atât de mulţi

evrei din URSS «într-o pădure»". Acest lucru nu înseamnă, însă, că Manstein nu ştia nimic. Poate că nu voia să creadă ceea ce i se părea de necrezut.

Cu asta, problema era inexistentă pentru feldmareşal. El refuza să vadă ceea ce nu dorea să vadă şi se concentra asupra sarcinilor pe care le avea în calitatea sa de comandant. După război Manstein afirma: „Pot doar să spun că din cauza sarcinilor grele pe care le-am avut ani de zile pe front nu am putut să detectez derapajele regimului şi să realizez ce fire avea, de fapt, Hitler, lucruri de care acum ne dăm seama foarte bine... Grijile şi sarcinile pe care le aveam de îndeplinit în timpul luptei nu ne lăsau timp să ne gândim la aspecte de ordin general..." Conform unui cap de acuzare de la procesul din 1949, Manstein ar fi fost informat în legătură cu crimele, le-ar fi aprobat în deplină cunoştinţă de cauză şi ar fi admis ca evreii să fie predaţi detaşamentelor SD. S-a arătat, de asemenea, că lipsesc acte doveditoare în acest sens. În ceea ce priveşte acest cap de acuzare, Manstein a fost declarat nevinovat din lipsă de probe. În faţa judecătorilor el a declarat: „Noi, militarii, purtăm împreună cu poporul german aceeaşi vină şi anume aceea de a nu ne fi dat seama care era adevăratul caracter al regimului"

În cazul lui Manstein se poate spune că nu şi-a dat seama de adevăratul caracter al regimului nazist, deşi era informat în legătură cu ceea ce se petrece. Dovada constă în mărturia făcută de Ulrich Gunzert, care în timpul ofensivei din Crimeea avea gradul de căpitan şi fusese repartizat la cartierul general al Armatei XI. El a văzut cum în Crimeea oameni din detaşamentele SD, înarmaţi cu pistoale-mitralieră, au împuşcat copii, femei şi bărbaţi. Gunzert îşi aminteşte: „În gropile adânci se aflau mai multe cadavre. După fiecare salvă, cei din detaşamentele SD coborau în gropi şi îi împuşcau cu pistolul, în cap, pe cei ce se mai aflau în viaţă. Nu voi uita niciodată chipurile acelor oameni care se aflau în gropi, erau înspăimântaţi de ideea că vor muri şi aşteptau

să fie împușcați". Ofițerul a încercat să intervină, dar un membru al unui detașament SD i-a spus tăios: „Plecați de-aici! Nu vă privește ce se întâmplă aici!"

Ajuns la cartierul general, Gunzert i-a raportat superiorului său ceea ce văzuse: „L-am rugat pe Manstein să facă ceva. El a refuzat, spunând că nu avea nici o autoritate în teritoriile aflate în spatele frontului și că acum era frământat de alte griji. Manstein s-a retras, urmând să se ocupe de sarcinile sale pe linie militară și mi-a ordonat să nu discut cu nimeni despre ceea ce văzusem. Asta era fugă de răspundere, un eșec pe plan moral"

Cel puțin începând din momentul în care fusese cucerit orașul Sevastopol, Hitler a văzut în Manstein un fel de „armă secretă", de care se putea folosi în situații dificile, cum ar fi aceea a cuceririi unui alt mare oraș sovietic – Leningradul. În octombrie 1942, Manstein notează în jurnalul său: „Propun un atac în vederea ocupării unor poziții la gura de vărsare a râului Volkov, pentru a împiedica aprovizionarea orașului Leningrad, trecându-se pe lacul Ladoga. Astfel, populația Leningradului va fi înfometată și nu vom avea de dat lupte grele". Între timp, însă, Armata Roșie pornise din nou ofensiva și Operațiunea „Lumina Nordului" a fost amânată până la o dată nedeterminată.

În acele zile, în care aștepta la porțile Leningradului, Manstein a primit „cea mai grea lovitură" din câte a avut de îndurat în timpul războiului. La 29 octombrie 1942, în luptele de pe malul lacului Ilmen, nu departe de cartierul general al lui Manstein, a căzut fiul său, locotenentul Gero Erich Sylvester Manstein, în vârstă de 19 ani. În ferpar ar fi urmat să apară, conform dorinței lui Manstein, versetul rostit de pastor la botezul lui Gero: „Senin a mers pe drumul său!" Este vorba despre un verset din Apostoli (8:39). Cei din conducerea ziarului *Völkischer Beobachter* au refuzat să publice versetul, iar Manstein, care era un creștin convins, a protestat.

La 22 noiembrie 1942, moartea lui Gero Manstein era anunțată în ziarul partidului nazist... fără a se da citatul din Biblie.

Nu a avut prea mult timp să plângă moartea fiului său. După ce a petrecut o perioadă scurtă în compania familiei aflate la Liegnitz, a fost nevoit să se întoarcă pe front, unde a primit, la 20 noiembrie 1942, un ordin venit din partea OKH-ului. Grupul de armate la comanda cărora se afla Manstein și a cărui denumire fusese schimbată în Grupul de Armate Don urma să se deplaseze spre Stalingrad, pentru a veni în sprijinul Armatei VI, care era încercuită și pentru a „restabili" situația frontului. O zi mai târziu, Manstein a urcat într-un vagon-salon și a pornit într-o călătorie care a durat cinci zile și care a fost mereu întreruptă de atacurile partizanilor. După ce a sosit la Novocerkask, la 160 de kilometri de Stalingrad, a început cea mai grea misiune din cariera sa.

În momentul în care Manstein se urca în tren, Armata VI și o parte din Armata IV Panzere erau deja încercuite. Era pentru prima dată în cariera sa când, având calitatea de comandant al unui grup de armate, trebuia să se folosească de capacitățile sale la cu totul alt nivel. Deja în cadrul primei convorbiri telefonice avute cu Hitler, a apărut prima problemă. Manstein a încercat zadarnic să obțină comanda asupra tuturor trupelor din sectorul sudic al Frontului de Est, pentru a putea efectua operațiuni după cum credea de cuviință. Hitler a respins categoric ideea unei retrageri. Pozițiile de pe cursul inferior ale Volgăi trebuiau menținute cu orice preț. Erau în joc resursele de țiței din Caucaz. Nu era admisibil ca Armata VI să se retragă. Pozițiile ocupate în apropiere de Stalingrad trebuiau menținute... cu orice preț.

Inițial, Manstein a fost de aceeași părere cu Hitler, deși era conștient de faptul că „aprovizionarea Armatei VI pe calea aerului se face atât cât [să acopere] zece procente din necesarul de muniție și combustibil" (jurnal, 24 noiembrie 1942). Manstein le-a raportat celor din OKH: „Nu sunt de părere că Armata VI ar trebui să se retragă. Oricum acest lucru nu este posibil nici astăzi, nici

în zilele următoare. Nu ne putem permite riscul de a lăsa Armata VI să staționeze decât atâta vreme cât este posibilă aprovizionarea pe calea aerului. Acest lucru este deosebit de important". El a mai arătat că era de părere ca Armata VI să se retragă, în condițiile în care nu ar exista suficiente efective care să-i scoată pe militarii acestei armate din încercuire, prin declanşarea unei acțiuni ofensive. Manstein a trimis şi un mesaj telegrafic, adresat comandantului Armatei a VI-a, general-colonelul Friedrich Paulus, în care arăta: „Vom face tot posibilul pentru a vă scoate din încercuire"

De ce a fost Manstein de acord cu Hitler în ceea ce priveşte Armata VI? Ştia foarte bine că aprovizionarea acesteia pe calea aerului nu se făcea aşa cum promisese Göring. Manstein bănuia cum va reacționa Hitler în condițiile în care va propune fie şi numai retragerea treptată a Armatei VI. La 25 noiembrie 1942, Manstein notează în jurnalul său: „Führerul tot nu ar fi cedat. Aşa, dacă sunt de acord să se staționeze, sunt şanse mai mari să mă asculte atunci când nu va exista altă soluție decât retragerea. Oricum, retragerea nu este posibilă imediat (cel mai devreme la 28.11.)"

Manstein va realiza foarte curând că speranțele sale erau lipsite de o bază reală. Hitler nu a vrut să-şi modifice hotărârea. El a arătat că era imposibil ca teritoriile cucerite atât de greu în timpul ofensivei din vară să fie abandonate. În anul următor ele ar fi trebuit recucerite, fiind necesare efective şi mai mari. Manstein notează în jurnalul său: „Această argumentare nu este valabilă pentru mine". El este conştient că singurul obiectiv este salvarea situației. La 26 noiembrie 1942, notează în jurnal: „Am avut un lung schimb de mesaje cu Paulus, pe care vreau să-l pregătesc pentru retragere. Führerul respinge această idee"

Între timp, momentul propice pentru retragere trecuse. Tot ceea ce mai rămânea era speranța într-o ofensivă care să-i scoată pe militarii germani din încercuire. Din memoriile ofițerului de ordonanță al lui Manstein, Alexander Stahlberg, rezultă că în acele zile cumplite ale sfârşitului de noiembrie 1942 Hitler i-a

telefonat lui Manstein şi i-a spus: „În primăvara viitoare vom traversa Caucazul. Mă gândesc să vă încredinţez dumneavoastră comanda asupra ofensivei din primăvară. Vă veţi uni în Palestina cu armata feldmareşalului Rommel, care se va îndrepta spre dumneavoastră, pornind din Egipt. Apoi vom porni cu forţe unite spre India şi acolo îi vom învinge definitiv pe britanici"

Toate speranţele erau legate de o nouă ofensivă asupra Stalingradului. Deja la data de 1 decembrie 1942 Manstein dăduse ordinul de declanşare a Operaţiunii „Wintergewitter"[1]. Sub acest nume de cod era cunoscută ofensiva care urma să fie condusă de către general-colonelul Hoth. Îndată ce tancurile lui Hoth aveau să ajungă la 30 de kilometri de zona încercuită, detaşamente de militari ai Armatei VI trebuiau să depună efortul de a ajunge la tancurile venite să îi scoată din încercuire. Prin breşa ce urma să se creeze, coloane de camioane aveau să transporte 3 000 de tone de provizii către Armata VI. În zona încercuită urmau să ajungă şi 30 de autobuze destinate transportului răniţilor. Hitler şi Manstein erau de acord asupra acestui plan. Manstein îşi dorea ca Operaţiunea „Wintergewitter" să fie urmată de Operaţiunea „Donnerschlag"[2], adică de retragerea Armatei VI. Hitler fusese informat în legătură cu „Wintergewitter". Manstein urma să-i aducă la cunoştinţă datele legate de „Donnerschlag" numai după ce acţiunea lui Hoth ar fi reuşit.

La 12 decembrie, cu patru zile mai târziu decât fusese planificat, Hoth a intrat în luptă mai întâi cu două divizii de Panzere, având de înfruntat zăpada, gheaţa şi un inamic mult superior. Deşi lupta a fost crâncenă şi au înregistrat pierderi grele, oamenii lui Hoth au reuşit să se apropie de Stalingrad. La 19 decembrie, Manstein îi telegrafiază lui Paulus: „Armata VI să se pregătească pentru «Wintergewitter»". Detaşamente de militari ai Armatei VI urmau să lupte împotriva inamicului, pentru a ajunge la tancurile

[1] Viscolul (n.tr.)
[2] Tunetul (n.tr.)

lui Hoth, formând astfel o breşă destinată aprovizionării şi evacuării răniților. Manstein nu a precizat când avea să înceapă Operațiunea „Donnerschlag", adică retragerea Armatei VI. Manstein scrie în memoriile sale: „La nivelul grupului de armate s-a decis transmiterea ordinului sub această formă pentru a se evita situația în care Hitler s-ar fi opus" Manstein mai spera ca Hitler să fie de acord cu retragerea Armatei VI deja în timpul operațiunilor efectuate de Hoth. Dictatorul nu avea să fie de acord niciodată cu acest lucru.

Panzerele lui Hoth au reuşit să înainteze 60 de kilometri pe direcția Stalingrad, dar când mai rămăseseră de parcurs 48 de kilometri până la porțile marelui oraş, acestea au fost oprite de militarii ruşi. În situația aceea, pe Paulus nu l-ar mai fi putut ajuta decât un ordin de retragere. Manstein nu a dat acel ordin. Tocmai pentru că el era comandantul unui grup de armate, ordinul său ar fi fost anulat, iar el ar fi fost destituit. Manstein a încercat în mai multe rânduri să-l convingă pe Hitler să dea ordinul de retragere, după cum rezultă din jurnalul său de război:

19 decembrie 1942: „Raport către OKH, conform căruia este necesar să se dea ordinul de retragere a Armatei VI. Să de dea ordin ca Armata VI să treacă la Operațiunea «Wintergewitter» şi apoi la «Donnerschlag»"

21 decembrie 1942: „Convorbire cu Zeitzler [şeful Marelui Stat-Major al Armatei] în care cer să se dea, în sfârşit, ordinul de retragere a Armatei VI"

La 22 decembrie 1942, Manstein notează resemnat: „Toate insistențele mele legate de Armata VI au fost inutile"

Între timp se ajunsese la o situație dificilă pe cursul mediu al Donului. Armata Roşie a străpuns frontul Armatei VIII italiene şi înainta către vest. Acum era în joc soarta a două grupuri de armate germane: Grupul de Armate Don şi Grupul de Armate A (Kleist), care urmau să pună stăpânire pe punctele de exploatare a țițeiului din Caucaz. Un milion şi jumătate de militari se aflau

în pericol de a fi rupți de restul armatei lor. Era necesară mobilizarea tuturor forțelor existente. De aceea, Manstein i-a ordonat lui Hoth, să întrerupă orice operațiune şi să pornească în direcția opusă celei pe care înaintase până atunci. Divizia 6 Panzere, a lui Hoth, trebuia să închidă breșa făcută de militarii Armatei Roșii. Două divizii de Panzere, câte ar mai fi putut continua atacul, nu aveau cum să înregistreze un succes în ofensiva asupra Stalingradului. Încercarea de scoatere a Armatei VI din încercuire eşuase definitiv. Armata VI nu a primit niciodată ordinul de retragere. Manstein arată că l-ar fi sprijinit pe Paulus, dacă acesta ar fi încercat să străpungă încercuirea. După război, Paulus vede cu totul altfel lucrurile: „Cel care credea pe atunci că nu-mi poate da ordinul sau acordul în vederea retragerii nu are astăzi dreptul să scrie că ar fi dorit ca eu să străpung încercuirea şi că m-ar fi sprijinit în acest sens"

Soarta Armatei VI era pecetluită. Cu toate acestea, Manstein era împotriva unei capitulări. Trupele lui Paulus urmau să lupte împotriva militarilor ruşi până în momentul în care el ar fi reuşit să rezolve situația dificilă din sectorul sudic al Frontului de Est. Manstein era de părere că: „Dacă ar capitula fiecare comandant care crede că se află într-o situație fără ieşire, nu s-ar câştiga niciodată un război." La 12 ianuarie 1943, Manstein avea să afle cât de gravă era situația celor încercuiți. Căpitanul Winrich Behr a venit la acea dată la Manstein. Fusese trimis de Paulus, care îi ordonase să-i prezinte mareşalului situația celor încercuiți, astfel încât acesta din urmă să fie de acord cu o capitulare. Behr a arătat că nu se mai punea decât problema salvării de vieți omeneşti şi că din punct de vedere militar Armata VI nu mai avea nici o valoare. Manstein l-a trimis pe Behr la Hitler. Căpitanul s-a întors de la dictator şi i-a spus lui Manstein ceea ce acesta bănuia deja: Hitler nu era de acord cu o capitulare. Militarii Armatei VI trebuiau să lupte până la moarte.

Abia la 22 ianuarie 1943, când se mai stabilizase situația pe Frontul de Est, Manstein a încercat încă o dată să-l convingă pe Hitler să aprobe capitularea Armatei VI. În aceeași zi el nota în jurnal: „Paulus dorește să înceapă negocierile. Am avut o discuție cu Hitler. El a spus că trebuie luptat mai departe, pentru că rusul nu și-ar respecta angajamentele asumate" Văzând cât de încăpățânat era dictatorul, Manstein s-a gândit să solicite trecerea sa în rezervă. De când era comandant al unui grup de armate și primea ordinele operative direct de la Hitler, Manstein a realizat că „Hitler nu avea calități de comandant". Cu toate acestea, el nu a întreprins nimic. După părerea lui, un feldmareșal nu putea renunța pur și simplu. El era obligat să fie obedient și loial. În legătură cu tragedia militarilor prinși în încercuire, Manstein a spus după război: „Chiar dacă s-a dat dovadă de loialitate față de un om care nu merita să se bucure de ea, credința și simțul datoriei reprezintă calități de apreciat ale militarilor germani!"

În această perioadă a crizelor cumplite, când grupul de armate al lui Manstein trebuia să acopere o linie a frontului de 700 de kilometri, având în compunere doar 32 de divizii sleite de luptă, care se vedeau obligate să înfrunte un inamic net superior, mareșalul a primit vizita unui tânăr maior din cadrul Serviciului Operațiuni al armatei. Acest ofițer urma să discute cu Manstein despre posibilitățile de aprovizionare și despre efectivele noi. Maiorul era contele Claus Schenk von Stauffenberg. Până atunci, Manstein nu avusese ocazia să-l cunoască personal, dar îi fusese recomandat ca fiind unul dintre cei mai înzestrați ofițeri de stat-major. Manstein nu cunoștea, însă, adevăratul motiv pentru care Stauffenberg venise la el și anume organizarea de către ofițeri a unei lovituri de stat.

Ca și pentru toți ceilalți patrioți, care își dădeau seama că Reichul se îndreaptă spre o catastrofă, pentru Stauffenberg, comandantul Grupului de Armate Sud reprezenta o speranță. În cartierul

general al lui Manstein de la Taganrog a avut loc o discuție interesantă, pe care ofițerul de ordonanță al lui Manstein, Alexander Stahlberg, a auzit-o mai întâi printr-o ușă deschisă și ulterior printr-o ușă întredeschisă.

Stauffenberg a afirmat că evenimentele de la Stalingrad nu reprezintă prima greșeală pe care a făcut-o conducerea armatei și că întreaga campanie din Rusia nu este decât un șir de greșeli. Tânărul ofițer a mai spus că principalul vinovat pentru aceste greșeli este Hitler. Manstein a ascultat și a arătat că era de acord cu cele spuse. Stauffenberg a subliniat că nu era de acord cu „structura aparatului de comandă" și a atins o coardă sensibilă în ceea ce îl privea pe Manstein. Mareșalul era de părere că, în ceea ce privește Frontul de Est, comanda trebuia deținută de un singur om, care să fie militar de carieră, ca și în Primul Război Mondial. Cu doar patru zile înainte, la 22 ianuarie 1943, Manstein îi spusese generalului Zeitzler, șeful Marelui Stat-Major al Armatei: „Dacă un comandant preia și sarcinile subordonaților săi, dacă se încarcă și cu probleme care țin de politică și de conducerea statului, dacă prin simpla sa voință reușește să aibă la dispoziție mijloacele umane care îi sunt necesare, atunci și cel mai mare geniu se va afla în fața unei probleme de nerezolvat. Eu cred că este neapărat necesar ca un comandant să le acorde subordonaților săi încrederea pe care aceștia o merită, să le ofere acestora libertatea de care au nevoie, astfel încât să poată conduce așa cum se cuvine, să poată dispune de liniștea necesară pentru a lua decizii operative bine gândite. De asemenea, cred că un comandant trebuie să asculte sfaturile unui singur consilier în ceea ce privește fiecare teatru de luptă și să-i acorde acestuia încredere, deoarece în absența încrederii nu se poate realiza nimic"

Manstein l-a asigurat pe Stauffenberg că va insista în continuare pe lângă Hitler în ceea ce privește crearea unui Comandament al Armatelor Reunite în cadrul Wehrmachtului. Stauffenberg nu s-a arătat, însă, mulțumit, spunând că acela ce conducea armata

ar trebui forțat să numească un șef al operațiunilor desfășurate pe Frontul de Est cât mai curând, înainte ca războiul să se transforme într-o catastrofă. Manstein a refuzat să accepte această variantă, arătând că el nu voia să fie amestecat în acțiuni ilegale. De altfel, el îi scrisese lui Beck, omul care fusese un model pentru el: „Războiul este pierdut doar când îl declari pierdut" Când Stauffenberg a continuat să-i prezinte mareșalului ideile sale, acesta i-ar fi spus: „Dacă nu încetați imediat, voi ordona să fiți arestat!" În 1962, Manstein a negat că i-ar fi spus lui Stauffenberg aceste cuvinte, care erau „cu totul nelalocul lor" El arată că l-a ascultat pe Stauffenberg, care era „un camarad mai tânăr, dar valoros" și afirmă: „După cum era și logic, l-am îndemnat să fie mai prudent atunci când își exprimă părerile, pentru că nu orice comandant era dispus să-l asculte criticându-l pe Hitler, așa cum o făcusem eu"

Manstein l-a ascultat și nu i-a fost greu să înțeleagă că Stauffenberg dorea să-l câștige de partea sa în vederea organizării unei lovituri de stat. Dacă nici acum, când se produsese catastrofa de la Stalingrad, Manstein nu era pregătit să acționeze, atunci când? Stauffenberg a fost foarte dezamăgit. Manstein i-a spus că lovitura de stat venea prea târziu, pentru că Aliații își doreau o „capitulare necondiționată" a Germaniei. De asemenea, capitularea venea prea devreme, deoarece poporul german nu era încă pregătit pentru un asemenea lucru, fiindcă Hitler continua să se bucure de popularitate. Mareșalul a ținut să mai spună că nu era de așteptat ca militarii aflați pe front să contribuie la răsturnarea puterii de stat. După ce a discutat timp de o oră cu mareșalul, Stauffenberg a părăsit camera acestuia trist și descurajat. Stauffenberg avea să noteze, sintetizând: „Generalii știu cu toții care este situația, dar foarte puțini sunt dispuși să acționeze!" El devine chiar tranșant: „Oamenii ăia sunt fricoși și au paie-n cap. Nu vor să facă nimic!" Manstein i-a scris soției sale, referindu-se la vizita lui Stauffenberg: „Mă impresionează faptul că are încredere

în mine, dar cum să schimb eu mersul lucrurilor, dacă nu am puterea şi nici posibilitatea s-o fac?"

La despărțire, Manstein l-a sfătuit pe Stauffenberg să-şi ceară transferul pe front, pentru a ieşi din „atmosfera neprielnică a cartierului general al Führerului". Manstein avea să-i scrie soției sale: „Chiar dacă țin la el, chiar dacă este un om plăcut şi inteligent, este prea deştept pentru vremuri grele, este gata să sfideze primejdiile şi vede numai părțile negative"

La 6 februarie 1943, Manstein a intrat el însuşi în „atmosfera neprielnică". Voia să meargă la Führer, pentru a-i solicita să ia măsuri, astfel încât decizia în ceea ce priveşte operațiunile de pe Frontul de Est să aparțină unui singur om. El nu îşi dorea neapărat să fie şef al operațiunilor de pe Frontul de Est, deşi Stauffenberg, dar şi generalul Erich Fellgiebel, comandantul trupelor de comunicații, şi-ar fi dorit ca Manstein să obțină această funcție. Mareşalul îi scrie soției sale în acest sens: „Pot fi util în acea funcție doar dacă ea mi se acordă, adică dacă mi se acordă încredere, astfel încât să se țină seama de sfaturile mele în plan operativ. A te autopropune într-o funcție, fie şi numai vorbind insistent despre ea, înseamnă, după părerea mea, să stârneşti de la bun început neîncredere. Fără încredere nu poți să-i fii util comandantului şi nici cauzei pe care o ai în vedere". Nu încape nici o îndoială asupra faptului că relațiile dintre Führer şi feldmareşal nu erau dintre cele mai bune. În iarna 1941/1942, când situația trupelor germane nu era dintre cele mai fericite, Hitler refuzase să-l numească pe Manstein în funcția de şef al Statului Major al Wehrmachtului, argumentând că „are o minte genială, dar un caracter mult prea voluntar"

Chiar la începutul discuțiilor cu ofițerii de rang înalt, Hitler pregătise o surpriză. Era de aşteptat ca el să caute un țap ispăşitor pentru eşecul de la Stalingrad, dar dictatorul a spus: „Domnilor, pentru început aş vrea să spun câteva cuvinte legate

de Stalingrad. Pentru ceea ce s-a întâmplat la Stalingrad, eu singur sunt răspunzător." Pe Manstein l-a impresionat această atitudine caracteristică „pentru un soldat" şi a profitat de momentul propice pentru a aduce în discuţie problema unui singur comandant care să ia decizii legate de operaţiunile de pe Frontul de Est. Seara va nota în jurnalul său: „Planurile legate de funcţia de şef al Statului-Major al Wehrmachtului se lovesc de opoziţia lui G[öring]." Manstein nu a mai insistat asupra propunerii sale. În cadrul procesului de la Nürnberg el avea să declare: „Un dictator nu se poate lăsa obligat să facă un anumit lucru. Dacă s-ar lăsa obligat, dictatura lui s-ar nărui."

Neînţelegerile au reapărut atunci când Manstein şi dictatorul au început să discute, având hărţile în faţă. Manstein insista asupra ideii că trupele aflate pe cursul mediu şi în partea de nord a Doneţului ar trebui retrase pentru moment, urmând ca oamenii să se regrupeze şi să atace ulterior. În ceea ce îl privea pe Hitler, acesta nu putea concepe ca un teritoriu odată cucerit să fie abandonat. El i-a spus lui Manstein că oamenii trebuiau să reziste, să nu se dea nici un pas înapoi, să se menţină pe poziţie, până ce vor fi tras şi ultimul cartuş. Manstein l-a avertizat, subliniind că acela care vrea să păstreze totul este în pericol de a pierde totul. Discuţia a durat patru ore şi Manstein a obţinut o victorie parţială: Hitler a permis să fie retrase Armatele I şi IV din zona Doneţului, pentru a se porni ulterior la o contraofensivă. Aceasta a început la jumătatea lui februarie şi i-a adus lui Hitler ultima victorie pe Frontul de Est. Manstein avea să se convingă încă o dată că în lupta în câmp deschis, cu efective mobile, pot fi rezolvate şi cele mai dificile situaţii.

Chiar înainte de începerea ofensivei, Hitler a apărut inopinat în cartierul general al lui Manstein de la Zaporojie. „Da, da, Efendi a mirosit ce i-ar fi de folos pentru propaganda lui." Manstein îl numea pe Hitler Efendi de când îl auzise pe un tătar din Crimeea, rugându-se: „Mulţumesc lui Allah şi lui Adolf

Efendi!" În cadrul celor cinci ședințe tactice, ședințe care s-au desfășurat pe parcursul a trei zile, s-a văzut foarte clar că Hitler nu avea încredere în comandanții săi în general și în Manstein în special. Hitler insista asupra faptului că militarii trebuie să se mențină pe poziții cu orice preț. Având în vedere superioritatea numerică a Armatei Roșii, Manstein dorea mobilitate, eschive, atacuri neașteptate din spatele liniilor inamice. Aceasta însemna că trupele puteau fi retrase, că acela care deținea comanda operațiunilor avea libertate de decizie și putea ataca oricând inamicul. În momentul în care tancurile sovietice au ajuns la 80 de kilometri de Zaporojie, discuțiile s-au încheiat brusc. Hitler s-a întors cu avionul la Rastenburg. Manstein avea pentru prima și ultima dată mână liberă. Succesul nu a întârziat să se arate. În 19 februarie, cele două armate de Panzere, care făceau parte din Grupul de Armate Manstein, au înaintat și au cucerit localitățile Harkov și Belgorod. Ofensiva a fost întreruptă abia în martie, din cauză că Panzerele germane se împotmoleau în noroi. Situația de pe front avea să fie asemănătoare celei existente cu un an înainte. Hitler îi spune șefului serviciului său de presă, Otto Dietrich: „Eu am recucerit Harkovul, nu domnul von Manstein!"

Manstein continua să considere că războiul nu era pierdut. Chiar dacă nu mai spera într-o victorie pe Frontul de Est, mai credea în primăvara anului 1943 că era posibilă încheierea unei înțelegeri pe plan militar, ca bază a negocierilor cu Stalin, care aștepta cu tot mai multă nerăbdare ca Aliații să deschidă un al doilea front și, probabil, era dispus să încheie pacea cu fiecare dintre părțile implicate în conflict. Atâta vreme cât era deschisă această cale, Manstein nu dorea să inițieze ofensive de mare anvergură, ci să adopte strategia care dăduse rezultate și până atunci. El nu și-a dat seama de faptul că Hitler nu era dispus să facă pace cu rușii. Nu a realizat că pentru dictator nu exista decât victoria sau înfrângerea. Speranța într-o „înțelegere" a rămas ceea

ce a fost de la bun început – o iluzie a unui strateg rațional, care nu avea nici o legătură cu gândirea irațională a lui Hitler.

Hitler nu era dispus să renunțe cu nici un preț la teritoriile ce fuseseră cucerite, mai ales când era vorba despre bazinul Donețului, cu oțelăriile și rezervele sale de cărbune. Hitler exagera, susținând că dacă această regiune era pierdută, industria germană de armament s-ar prăbuși. Dictatorul spunea pe un ton patetic: „Sovieticii ar avea, oricum, de suferit, dacă am apăra fiecare palmă de pământ" Cu argumentele sale stereotipe, Hitler l-a împiedicat pe Manstein să confere mobilitate grupului său de armate, strategie care ar fi reprezentat ultima șansă a germanilor, având în vedere superioritatea numerică a inamicului. Discuțiile, adeseori foarte lungi, dintre Hitler și Manstein, erau axate pe aceleași probleme: Să rămână militarii pe poziții sau nu? Dacă urmează să rămână pe poziții, atunci pentru cât timp? Hans-Georg Krebs, căpitan în statul-major al lui Manstein, a asistat de mai multe ori la discuțiile dintre superiorul său și Hitler în ceea ce privea situația de pe front: „Bineînțeles că Manstein venea cu idei, care implicau și retragerea. Dacă vrei să cruți trupele și să ai succes, trebuie să dai dovadă de mobilitate. Hitler avea obiceiul să-l întrerupă pe Manstein, spunând: «Să nu mai vorbim despre asta!» De multe ori Manstein amuțea când auzea această replică. Dacă își dădea seama că nu are nici o șansă în a-și impune punctul de vedere, înceta să mai vorbească. Acesta era dezavantajul în ceea ce îl privea pe Manstein. Nu spunea nimic, atunci când considera că altcineva nu are discernământ. Pentru el, Hitler era acel caporal din Primul Război Mondial care nu avea habar de nimic și își închipuia că știe de toate și este în stare să facă anumite lucruri"

Manstein, expertul militar, spunea despre Hitler că „are o anumită perspectivă atunci când este vorba despre aspecte operative", că „dispune de cunoștințe și de o memorie uluitoare", dar atât. „În ansamblu, îi lipsește experiența, care are la bază pregătirea militară și care nu poate fi înlocuită prin intuiție." După

părerea lui Manstein, Hitler supraestima puterea voinței lui, priza pe care o avea în rândul militarilor și... subestima nepermis de mult puterea inamicului. După o ședință tactică în cadrul căreia Hitler își impusese încă o dată punctul de vedere, Krebs l-a auzit pe Manstein spunând: „Dumnezeule, ce idiot!" Manstein vedea ce implicau hotărârile „idiotului" în teatrele de operațiuni. Și își dădea seama că dictatorul pune în joc ceea ce era mai de preț pentru feldmareșalul prusac... Germania. Cu toate acestea, nu dorea să ceară trecerea în rezervă și nici să se acționeze împotriva lui Hitler.

Manstein a rămas la postul său și pentru că se considera de neînlocuit. Niciodată nu i-a oferit lui Hitler motive să se îndoiască de loialitatea sa. Doar în probleme de natură militară avea discuții în contradictoriu cu dictatorul. Politica era pentru el un subiect tabu, fiindcă Manstein s-a ghidat după principiul: războiul e război și politica e politică. Manstein se pricepea foarte bine la strategie și tactică, mai bine decât mulți alții. Nu îi plăcea să iasă în față, dar era stăpân pe cunoștințele sale. Conform generalului Günther Blumentritt, mergea atât de departe, încât numea ideile lui Hitler „prostii". La rândul său, Hitler nu avea încredere în Manstein, dar aprecia foarte mult calitățile de care dădea dovadă pe plan militar. În ceea ce îl privește pe Manstein, Hitler se comporta conform etichetei. Niciodată nu l-a umilit pe Manstein în fața altora, deși acesta din urmă știa să fie acid: „*Mein Führer*, dumneavoastră, care ați fost curier în timpul Primului Război Mondial, ar trebui să știți cât de mult timp este necesar pentru ca un ordin să fie transmis trupelor aflate în prima linie!" Manstein îi oferea lui Hitler soluții în orice problemă de ordin militar. Era, conform părerii generalului-colonel Heinz Guderian, un om incomod: „Avea puncte de vedere proprii și le exprima". Manstein se deosebea și din acest punct de vedere de alți comandanți. Johann Adolf, conte de Kielmansegg, afirmă: „Nu există nici un mare comandant care să-l fi înfruntat pe Hitler așa cum a făcut-o

Manstein". Cu toate acestea, Manstein a reuşit foarte rar să-l convingă pe Hitler să renunțe la ideile sale. Mareşalul avea, printre altele, impresia că se află față-n față cu un dresor de şerpi. Manstein mai scria: „Nu îmi amintesc să mai fi întâlnit vreodată un om a cărui privire să exprime atât de clar voința" Mareşalul notează în jurnalul său că el şi Hitler se mişcă în planuri diferite şi că „de aceea nu se ajunge la nici un rezultat"

Hitler a reprezentat pentru Manstein un al doilea front, care îl solicita aproape la fel de mult ca sarcinile pe care le avea în calitate de comandant al trupelor sale. Nu era suficient ca deciziile sale să fie pertinente din punct de vedere militar, era necesar şi ca ele să fie agreate de Hitler, să corespundă dorințelor acestuia. În primăvara anului 1943, conducerea armatei dorea, la fel ca Hitler, declanşarea unei ofensive înainte ca Armata Roşie să se fi refăcut după înfrângerea suferită la Harkov. Inamicul trebuia obligat să treacă la acțiune. Ocazia declanşării unei ofensive s-a ivit datorită situației existente în sectorul Kursk, teatrul celei mai mari bătălii din întreaga istorie a conflictelor militare în care au fost implicate formațiuni de tancuri. Operațiunea a purtat numele de cod „Citadela" şi a constituit ultima ofensivă germană pe Frontul de Est.

Grupul de Armate Centru, condus de Kluge, trebuia să înainteze, venind dinspre nord, iar Grupul de Armate Sud, condus de Manstein, trebuia să înainteze, venind dinspre sud, pentru a prinde trupele sovietice într-un cleşte. Primul ordin pentru demararea Operațiunii „Citadela" a fost dat în 13 martie. Cu toate acestea, Hitler ezita. Dorea ca trupelor să li se livreze tancuri noi. Manstein insista să se treacă la atac şi asta cât mai repede. Mareşalul arată că dacă ofensiva este demarată mai repede, sovieticii dispun de timp mai puțin pentru a-şi pune la punct o apărare puternică şi pericolul unei contraofensive în regiunea Doneț este mai mic. Hitler nu s-a lăsat convins. Luna aprilie a trecut, fără să se întreprindă nimic. „Manstein era furios", îşi amintește Hubertus von Humboldt, la momentul respectiv căpitan în statul-major

al lui Manstein. „În convorbirile telefonice pe care le-a avut cu domnul Kurt Zeitzler, șeful Marelui Stat-Major al Armatei, a insistat pe ideea că fiecare zi pe care o pierdem implică o diminuare a șanselor noastre. El a arătat că ofensiva nu poate fi încununată de succes dacă ezităm în continuare." Data la care ar fi urmat să înceapă ofensiva a fost stabilită inițial pentru jumătatea lui mai, apoi pentru jumătatea lui iunie.

În această perioadă de inactivitate, în care fronturile nu se mișcau, Manstein a găsit timp să se ocupe de caii de călărie care îi fuseseră aduși din Silezia în cartierul său general. Călăreț pasionat, mareșalul a încercat să facă în fiecare zi câte o scurtă plimbare călare, de cele mai multe ori în compania ofițerului său de ordonanță, Alexander Stahlberg, și a vărului său, Henning von Tresckow, care avea relații dintre cele mai bune în cartierul general al Führerului. Manstein știa deja de la mareșalul Wolfram von Richthofen că acolo se pune la cale „un complot" împotriva lui, complot „pus la cale, probabil, de Göring și Keitel". Se făcea tot posibilul, astfel încât Manstein să nu preia comanda asupra tuturor operațiunilor de pe Frontul de Est. Nici ministrului propagandei, Joseph Goebbels, Manstein nu îi era simpatic: „Manstein poate fi considerat orice altceva, dar nu adept al regimului național-socialist"

La data de 2 martie 1943, Goebbels notează în jurnalul său: „Atunci când s-a deplasat în sectorul sudic al frontului, Führerul voia să-l destituie pe Manstein, dar s-a hotărât să nu facă acest lucru deocamdată. Oricum, trebuie să ne facem prieteni printre vechii generali din Wehrmacht și din armată. Și așa avem printre ei foarte puțini prieteni"

Stahlberg a aflat de la vărul său, Tresckow, un zvon alarmant: „În ultima vreme Hitler a avut ieșiri necontrolate când s-a pronunțat numele Manstein în cercul lui de apropiați" Tresckow a afirmat, citându-și „sursa" de la care avea informațiile, că Hitler aflase că Manstein obișnuia să iasă după-amiaza la plimbare călare, împreună cu ofițerul lui de ordonanță. Ar fi fost foarte ușor

ca partizanii să-i lichideze pe amândoi. Așa spusese Hitler. Se plănuia un atentat împotriva feldmareșalului chiar înaintea declanșării unei operațiuni decisive cum era „Citadela"? Motivele pentru care s-ar fi dorit o astfel de acțiune sunt incerte. Cert este, însă, faptul că relațiile dintre Hitler și Manstein erau foarte reci.

La 2 iulie 1943, așteptarea avea să ia sfârșit. Operațiunea „Citadela" urma să fie declanșată. Hitler se decisese, în sfârșit, să atace. Luase această hotărâre prea târziu, așa cum avea să se vadă ulterior. Militarii Armatei Roșii se folosiseră de perioada de acalmie pentru a pune la punct un sistem defensiv deosebit de puternic. Nici nu mai putea fi vorba despre efectul-surpriză. „A realizat ce se va întâmpla", își amintește Johann Adolf, conte de Kielmansegg. „Nu ne-a spus, însă, destul de clar nouă, celor din Serviciul Operațiuni, că zi de zi creștea riscul legat de întreaga operațiune, iar noi ne-am gândit că până la urmă totul va merge bine." La 4 iulie au început luptele care ar fi trebuit să înceapă în primăvară. Germanii au atacat cu un total de 1 081 Panzere și 376 vehicule rapide de asalt. Oamenii lui Manstein au pătruns adânc în liniile inamice, dar nu au reușit să le străpungă. La data de 12 iulie, după ce s-au înregistrat pierderi enorme în rândurile germanilor, Manstein a primit de la cartierul general al Führerului ordinul de a se prezenta a doua zi la Hitler, împreună cu feldmareșalul Günter von Kluge. Manstein mai spera în obținerea unui succes parțial, deoarece nu își aruncase în luptă rezervele, însă, după ce Aliații debarcaseră în Sicilia, Hitler a hotărât întreruperea ofensivei și deplasarea efectivelor în Italia. „Citadela" era un eșec.

După ce Führerul și-a făcut cunoscute hotărârile, feldmareșalii Kluge, Rommel și Manstein au analizat fără menajamente, „având înainte cel mai bun vin roșu, franțuzesc", evoluția dramatică din ultimele luni. Alexander Stahlberg își amintește că Kluge i-a spus lui Manstein în mod deschis: „Sfârșitul va fi cumplit și, așa cum am mai spus, sunt gata să mă pun la dispoziția

dumneavoastră". Rommel a fost de aceeaşi părere: „Sfârşitul războiului va fi o mare catastrofă. Dacă Aliaţii ajung în Balcani şi pe coasta Atlanticului, se năruie totul". Manstein a replicat: „Nu s-a ajuns încă atât de departe. Hitler va renunţa la funcţia de comandant suprem, înainte ca situaţia să devină atât de gravă". Rommel a ţinut să-i spună: „Hitler nu va renunţa niciodată la funcţia de comandant suprem. Se pare că eu îl cunosc mai bine decât dumneavoastră, domnule von Manstein. Şi eu sunt gata să mă pun la dispoziţia dumneavoastră".

La despărţire, Rommel i-a spus lui Stahlberg, care asistase la întreaga discuţie: „Feldmareşalul dumneavoastră este un strateg genial. Îl admir, dar este un om care îşi face iluzii"

Rommel avea dreptate. Hitler nu s-a gândit niciodată să renunţe la funcţia sa şi să nu mai ia decizii asupra operaţiunilor de pe Frontul de Est. Oricum, nu era gata să renunţe de bunăvoie. Pentru dictator, un astfel de gest ar fi însemnat renunţarea la putere. Manstein era conştient de valoarea sa şi ştia că ar fi putut prelua comanda asupra operaţiunilor de pe Frontul de Est. Deocamdată ezita să-i spună lui Hitler că se gândise la acest lucru, deşi generalii armatei ar fi dorit să-l vadă în funcţia de comandant al operaţiunilor de pe Frontul de Est, ştiind că ar fi putut să îndrepte greşelile lui Hitler. Manstein îi scrie generalului Zitzler: „Faptul că ofiţerii, care sunt comandanţi de grupuri de armată, au o situaţie de ansamblu numai prin intermediul rapoartelor Wehrmachtului este inadmisibil, aşa cum inadmisibil este să nu existe o legătură strânsă între persoanele care ocupă cele mai înalte funcţii". Manstein aprecia că mai există o şansă de a încheia un armistiţiu şi de a salva Reichul german, doar în condiţiile în care exista un comandant al operaţiunilor de pe Frontul de Est. Însă era el pregătit să accepte ideea unei lovituri de stat?

Colonelul, ofiţer de stat-major, Rudolf-Christoph, baron von Gersdorff, a venit la Manstein la 8 august 1943, cu un mesaj din

partea lui Kluge. Înainte ca Gersdorff să plece spre cartierul general al mareşalului din Zaporojie, Kluge i-a spus: „Comunicați-i feldmareşalului von Manstein că îl rog ca după lovitura de stat să preia funcția de şef al Statului-Major General al Wehrmachtului, adică de şef al tuturor statelor majore, al infanteriei, al aviației şi al marinei"

După ce a ajuns la Zaporojie, misiunea lui Gersdorff a început printr-o întâlnire între patru ochi pe care fostul colonel, ofițer de stat-major, nu a uitat-o nici la patruzeci de ani după ce aceasta a avut loc. Conform mărturiilor sale, Gersdorff a deschis discuția, abordând un subiect care îl interesa foarte mult pe Manstein: structura aparatului de comandă al Wehrmachtului. El i-a spus mareşalului că Kluge îşi făcea griji, deoarece uneori ordinele OKW şi cele ale OKH se băteau cap în cap şi Hitler dăduse dovadă de diletantism, iar aceste două aspecte negative ar implica prăbuşirea iminentă a Frontului de Est. Gersdorff i-a mai menționat lui Manstein că lui Hitler trebuie să-i spună cineva că se va ajunge la o catastrofă dacă nu ia măsuri în ceea ce priveşte structura aparatului de conducere al forțelor armate. „Sunt de aceeaşi părere cu dumneavoastră", a spus Manstein, conform memoriilor lui Gersdorff. „Trebuie să ştiți că nu sunt eu omul care să-i spună lui Hitler acest lucru. Propaganda inamicului a făcut din mine, fără ca eu să fi dorit acest lucru, omul care vrea să-i ia locul lui Hitler. De aceea Führerul nu are încredere în mine. Numai Rundstedt şi Kluge pot îndeplini asemenea misiune."

Într-adevăr, la vremea respectivă, numele lui Mastein era pomenit tot mai des în publicațiile şi la posturile de radio anglofone. Agenția Reuter anunțase că Manstein va prelua comanda Statului-Major General al Armatelor Germane, iar revista americană *Time* îi dedica, la 10 ianuarie 1944, un articol de prima pagină. Toate aceste aspecte au implicat faptul că antipatia pe care o aveau față de el cei aflați în anturajul lui Hitler – Goebbels, Göring şi Himmler – a crescut. La 11 martie 1944, Goebbels nota în jurnalul

său, fără a se exprima foarte concret: „Führerul nici nu pare să ştie cât de mârşav s-a comportat Manstein faţă de el"

Gersdorff îndrăzneşte să mai facă un pas şi afirmă: „Poate că ar trebui ca toţi mareşalii să se ducă la Hitler şi să-i pună pistolul în piept" Se pare că Manstein ar fi replicat hotărât: „Feldmareşalii prusaci nu se revoltă!" Gersdorff arată că până atunci nu se întâmplase niciodată ca feldmareşalii prusaci să se afle într-o situaţie similară şi că orice mijloc ar fi adecvat, pentru a salva Germania de la o catastrofă.

Manstein: Vreţi să-l omorâţi?

Gersdorff: Da, ca pe un câine turbat.

Manstein: Nu iau parte la aşa ceva. Armata ar avea de suferit... Eu sunt în primul rând militar... Un asemenea act ar duce la un război între diferitele formaţiuni ale armatei.

Manstein era convins că dacă Hitler era înlăturat de la putere prin forţă, războiul nu ar mai fi putut fi continuat şi în nici un caz nu ar fi putut fi câştigat.

După ce şi-a dat seama că nu îl poate face pe Manstein să se răzgândească, Gersdorff i-a pus problema despre care îi vorbise Kluge. Era Manstein dispus să ocupe funcţia de şef al Statului-Major General al Wehrmachtului? Manstein a răspuns precaut: „Transmiteţi-i feldmareşalului von Kluge că îi mulţumesc pentru încrederea pe care mi-o acordă. Feldmareşalul von Manstein va fi mereu loial puterii instaurate prin lege"

Ce este real în relatarea lui Gersdorff şi ce nu? Un mareşal discută cu un ofiţer de legătură despre lucruri atât de importante? „Persoane care făceau parte din grupul celor care au organizat atentatul de la 20 iulie au făcut tatonări în ceea ce vă priveşte?" îl întreabă apărătorul, Hans Laternser, pe martorul Manstein în timpul procesului de la Nürnberg. Acesta răspunde: „Nu mi-am dat seama atunci că s-au făcut tatonări în ceea ce mă priveşte... Ulterior am înţeles că s-au făcut tatonări, probabil pentru a se vedea care este poziţia mea. A fost la mine o dată colonelul

Gersdorff. Așa cum mi-a mărturisit ulterior, avea asupra sa scrisori de la Goerdeler și de la Popitz, cel puțin așa cred. Ar fi urmat să-mi arate acele scrisori, dacă eram de acord să mă implic în organizarea loviturii de stat. Deoarece am susținut mereu că înlăturarea lui Hitler de la putere ar transforma războiul într-un adevărat haos, Gersdorff nu mi-a arătat acele scrisori. Am înțeles abia acum că acelea erau tatonări. Nu am spus niciodată nimic, nu am făcut nici o afirmație care ar fi dus la concluzia că m-aș implica într-o astfel de acțiune"

În jurnalul lui Manstein nu există nici o relatare care să ateste faptul că Gersdorff i-ar fi vorbit de un atentat împotriva lui Hitler. De altfel, ar fi fost periculos să scrii despre asemenea lucruri în acele vremuri. Riscul ca jurnalul să ajungă în mâinile celor din detașamentele SD era prea mare. Din niște notițe reiese cât de deschis i-a vorbit Manstein lui Gersdorff despre „erorile comise de Führer" El a arătat că Hitler nu trebuia „să dețină el singur comanda asupra tuturor operațiunilor" Conform părerii lui Manstein, ar fi fost necesar ca Hitler să colaboreze cu șeful Statului-Major General sau să aibă comanda asupra marinei și aviației, dar să lucreze cu trei șefi de state-majore. După părerea lui Manstein, Hitler are, ca „șef al statului și comandant", misiunea de a se ocupa „în primul rând de conducerea poporului pe plan politic, latură care acum lipsește, de conducerea pe plan politic a operațiunilor externe, aici intrând și teritoriile străine ocupate, de dotarea armatei și de economie. El ar trebui să se implice în deciziile militare numai în ceea ce privește aspectele de ordin politic" Toate acestea ar fi urmat să i le spună Kluge lui Hitler. Manstein nu o putea face, deoarece „conform propagandei străine, eu sunt acela care dorește să preia conducerea."

Manstein i-a comunicat lui Gersdorff că nu existau șanse de încheiere a păcii la momentul respectiv, deoarece inamicul credea că va obține foarte curând victoria. Era necesar ca orice posibilitate de negociere să fie folosită de Hitler, nu de altcineva. Manstein

a arătat că: „Armata nu are nici o legătură cu astfel de lucruri. Armata a jurat pe stindard, are datoria de a da dovadă de obedienţă şi va fi întotdeauna acea parte a populaţiei care va da dovadă de loialitate. În situaţia în care unii ofiţeri s-ar amesteca în probleme legate de politică, ar însemna că ei ar renunţa la principiul de bază, conform căruia militarul trebuie să respecte ierarhia militară, fapt care s-ar întoarce împotriva lor"

Manstein şi-a întins singur o capcană. El voia să fie „doar" militar şi altceva nimic, afirmând: „Fiind militar, nu voi ascunde sub manta un pumnal" Educat în spiritul ofiţerilor prusaci, Manstein credea că are obligaţia să fie loial şi să dea dovadă de obedienţă faţă de „puterea de stat, consfinţită prin lege", deci şi faţă de Hitler, „singurul bărbat care a câştigat încrederea poporului şi a militarilor. Nici un altul nu s-a bucurat de aceasta" (jurnal, 8 august 1943). O lovitură de stat sau un atentat împotriva celui care devenise şeful statului „conform legii" nu intrau în discuţie conform concepţiei lui Manstein. Măcinat de conflictul dintre conştiinţă şi obedienţă, Manstein a rămas fidel principiului său: „Sunt loial" El avea o răspundere faţă de militarii săi, avea o datorie de îndeplinit ca ofiţer care deţinea o funcţie de comandă. Conform părerii sale, o lovitură de stat ar fi dus la un război între diferitele formaţiuni ale armatei. Manstein nu s-a gândit că moartea lui Hitler ar fi putut scăpa de la moarte milioane de oameni. El i-a explicat generalului Dietrich von Choltitz, cel care avea să fie supranumit „Salvatorul Parisului", de ce ezita între front şi opoziţia împotriva lui Hitler: „Superioritatea inamicului, împotriva căreia lupt de ani de zile, a ajuns de la un raport de 1:3, la unul de 1:20. De aceea, mi se pare penibil să mergem pur şi simplu la cartierul general al Führerului şi să-l ucidem, în timp ce milioane de ruşi sunt gata să pătrundă în Germania. Trebuie să-mi fac datoria faţă de poporul german aici, la conducerea grupului de armate, şi nu mă pot gândi nici un minut măcar să modific prin forţă conducerea statului... Nu am dreptul să-mi pun în pericol

soldații, arătând că nu sunt obedient... Dacă se are în vedere o astfel de modificare, ce este necesară din multe puncte de vedere și pe care aș saluta-o, ea trebuie efectuată de către oameni aflați în Germania, care au posibilitatea să ajungă la Hitler și care sunt mai în măsură să-și facă o imagine asupra efectelor politice pe care le-ar implica respectiva modificare. Eu trebuie să rămân alături de soldații mei, care îmi sunt subordonați și a căror soartă o voi împărtăși"

Discuțiile lui Manstein cu reprezentanții opoziției, care proveneau din rândurile armatei, au decurs după un model anume. Mareșalul sublinia faptul că situația îi este cunoscută și că nu respingea din principiu o lovitură de stat, dar sublinia ideea că el nu poate participa activ la organizarea acesteia. La 25 noiembrie 1943, când colonelul Henning von Tresckow, care făcea parte din Grupul de Armate Centru, a încercat să-l convingă pe Manstein să treacă la acțiune, feldmareșalul i-a spus că nu exista decât o singură posibilitate: aceea de a lupta sub comanda lui Hitler, pentru a obține un eventual armistițiu. Tresckow, care se afla în relații de prietenie cu Manstein, a încercat să-l convingă pe acesta din urmă că Hitler ducea Germania spre catastrofă. „Noi, în schimb, avem puterea de a schimba mersul evenimentelor. Dacă nu o facem noi, nu o va face nimeni." În cadrul unei discuții dintre Tresckow și Manstein, ofițerul de stat-major Hans-Adolf von Blumröder l-a auzit pe Manstein spunând: „Tresckow, te rog să mă lași în pace cu blestemata aia de politică!"

Când l-a vizitat la 25 noiembrie 1943, Tresckow a făcut ultima încercare de a-l câștiga pe comandantul Grupului de Armate Sud de partea celor care erau împotriva lui Hitler. Manstein nu era de acord să participe la o lovitură de stat. Mentorul său, general-colonelul Beck, a afirmat că Manstein avusese o asemenea atitudine dezamăgitoare din cauza caracterului său. Manstein fusese cândva protejatul său, fusese copilul-minune al Serviciului Operațiuni, dar în martie 1944, când el a fost destituit, Beck afirma: „Deși l-am

prețuit multă vreme, nu regret în nici un fel faptul că Manstein a fost destituit"

Manstein nu era singurul dintre ofițerii de rang înalt care erau gata să admită organizarea unei lovituri de stat, dar nu voiau să participe la aceasta. Şi mareşalii Kluge şi Rommel salutau organizarea unui puci, dar nu doreau să ia parte la el. Opoziția împotriva lui Hitler s-a manifestat, în cazul lui Manstein, prin discuții în contradictoriu, purtate înaintea hărților.

După bătălia de la Kursk, în cadrul căreia s-au înfruntat unitățile de tancuri, inițiativa a fost preluată de Armata Roşie. În condițiile în care frontul se întindea pe 900 de kilometri, unitățile lui Manstein se aflau sub permanenta amenințare a unui atac. Aproape în fiecare zi se manifestau situații de criză şi era nevoie să fie închise alte şi alte breşe, care fuseseră create în front. Cu toate acestea, după închiderea unei breşe, apărea mereu o alta. Armata Roşie părea a fi de neînvins, putând fi asemănată cu Hydra. Manstein îşi dorea o reducere a fronturilor mult prea vaste. Hitler era de neclintit: să nu se facă nici un pas înapoi, militarii să rămână pe poziții... Dictatorul a intervenit în mod repetat în hotărârile luate de comandantul Grupului de Armate Sud. Atunci când Manstein voia să-l convingă, venind cu argumente de ordin militar, Hitler aducea argumente de ordin economic şi politic. Manstein arăta resemnat: „Nu am cum să lupt împotriva argumentelor de două feluri". În august 1943, el înaintează un protest către OKW: „Dacă Führerul crede că are un comandant cu o mai bună stăpânire de sine, care are mai multă inițiativă, care găseşte soluții mai bune, are o capacitate mai mare în a prevedea mersul lucrurilor, sunt gata să părăsesc postul pe care îl dețin. Însă atâta vreme cât mă aflu în acest post, trebuie să am posibilitatea de a-mi folosi creierul". Manstein a încercat din nou să-l determine pe Hitler să numească un comandant al operațiunilor de pe Frontul de Est şi, având în vedere situația dramatică a trupelor germane, nu ezită

să se propună el însuşi pentru acest post: „Dacă dumneavoastră, *mein Führer*, v-aţi gândi la mine pentru ocuparea unui asemenea post, vă garantez cu capul meu că pot face în aşa fel încât frontul să stea pe loc"

Hitler i-a răspuns că doar el îi poate comanda pe generali. Dezamăgit, Manstein notează în jurnalul său: „Nu mai începe nici o îndoială asupra faptului că situaţia este cât se poate de serioasă şi că trupele se află la capătul puterilor... Pentru a nu ştiu câta oară le-am semnalat celor din OKH faptul că lucrurile nu mai pot continua astfel... Am obosit să lupt nu doar împotriva ruşilor, ci şi a acelora care nu vor să vadă cum stau lucrurile"

Hitler mai avea nevoie de Manstein, dar vocile celor care doreau înlăturarea lui au început să devină din ce în ce mai puternice. De când avuseseră loc luptele de la Stalingrad şi Manstein arătase că este imposibilă aprovizionarea trupelor germane pe calea aerului, îşi făcuse din Göring un duşman care, asemenea lui Himmler şi Goebbels, vedea în mareşal un adversar, care ar fi dorit să devină favoritul dictatorului, constituind astfel un nou pol al puterii militare. Încă din aprilie 1943, ministrul propagandei, Joseph Goebbels, observase că în teritoriile în care se retrăgeau trupele lui Manstein populaţia se bucura de un „tratament uman" La 19 octombrie 1943, Goebbels notează în jurnalul său, fiind cât se poate de explicit: „Manstein poate fi considerat orice altceva, dar nu adept al regimului naţional-socialist. Deocamdată nu putem acţiona în nici un fel împotriva lui, deoarece avem nevoie de el, cel puţin aşa spune Führerul". La opt zile după ce notează aceste lucruri în jurnal, Goebbels primeşte o veste care este foarte bună pentru el: „În ceea ce priveşte ridicarea stării de urgenţă pe Frontul de Est, Führerul are un plan... El doreşte să-l numească pe general-colonelul Model în locul feldmareşalului Manstein şi să-i încredinţeze comanda Grupului de Armate Sud. Două luni mai târziu, Manstein era tot la postul său, iar nerăbdarea lui Goebbels

creştea, deoarece „Führerul nu l-a destituit, deşi îi spune mereu Mareşalul «Retragere»"

Tensiunea în relaţiile dintre Hitler şi Manstein creştea pe măsură ce Armata Roşie înainta tot mai hotărât către liniile germane. La 27 ianuarie 1944, în cadrul unei întruniri a celor aflaţi în structurile de conducere a partidului naţional-socialist, Hitler i-a îndemnat pe mareşalii şi generalii din toate cele trei arme ale Wehrmachtului să dea dovadă de obedienţă şi loialitate, lucru care însemna pentru Manstein un „incredibil" afront. Mareşalul îi mărturiseşte ofiţerului său de ordonanţă, Alexander Stahlberg, că nu a mai suportat să-l audă pe Hitler fabulând despre o ultimă luptă, în care mareşalii credincioşi îi erau alături. Dictatorul a stăruit atât de mult asupra luptei pe care şi-o imagina, până când Manstein l-a întrerupt, spunând cu subînţeles: „Lucrurile se vor întâmpla chiar aşa, *mein Führer!*"

Hitler este scandalizat şi izbucneşte: „Domnule feldmareşal, vă interzic să mă întrerupeţi. Nici dumneavoastră nu i-aţi permite unui subordonat să facă asemenea lucru"

Incidentul a atras după sine o criză. Rudolf Schmundt, aghiotantul-şef al lui Hitler, notează: „În legătură cu acest incident şi avându-se în vedere tensiunile din ultima vreme, se pune din nou problema dacă feldmareşalul von Manstein nu va fi destituit din funcţia sa de ofiţer cu atribuţii de comandă". De fapt, remarca lui Manstein abia dacă fusese auzită în sală şi nu toţi cei prezenţi o percepuseră ca fiind zeflemitoare. Percy Ernst Schramm, care ţinea jurnalul de război al OKW, relatează că observaţia a fost percepută ca un mormăit venit din primul rând. Fără îndoială că această remarcă a fost picătura de apă care a umplut paharul.

În timp ce Goebbels, Göring şi Himmler continuau să comploteze împotriva feldmareşalului, care era pentru ei un rival, criza de pe front se transforma în catastrofă. La vest de Cerkasi se profila un al doilea Stalingrad. Armata Roşie încercuise şase divizii, cuprinzând 56 000 de oameni. Germanii au încercat să străpungă

liniile inamice, dar fără nici un rezultat. Fără a-i cere aprobarea dictatorului, Manstein a ordonat ca oamenii să străpungă liniile ruseşti şi apoi să se retragă. În noaptea de 17 februarie 1944, zeci de mii de soldaţi germani au străpuns liniile inamice, animaţi de disperare. Acţionând independent, Manstein a salvat vieţile a mii de soldaţi germani. Hitler a aprobat ordinul dat de feldmareşal, dar a făcut-o după ce acesta fusese executat.

„Cel mai mare comandant al tuturor timpurilor" nu avea încredere în generalii săi. În special în Manstein nu avea încredere. Era suspect, pentru că din punct de vedere al pregătirii îi era net superior şi fusese un apropiat al lui Beck şi al lui von Fritsch. În primăvara lui 1944, relaţiile dintre Hitler şi Manstein au devenit şi mai reci. Generalul Seydlitz, care, având funcţia de general-comandant la Stalingrad, era prizonier la ruşi, le scria mareşalilor şi generalilor, în calitatea de vicepreşedinte al Comitetului Naţional Germania Liberă, să înceteze luptele împotriva Uniunii Sovietice şi să se alăture acestui comitet. Tocmai de aceea Schmundt, aghiotantul-şef al lui Hitler, a găsit că era necesar ca mareşalii să depună un jurământ, prin care să-l asigure pe Führer de loialitatea lor absolută. La început Manstein a protestat împotriva faptului că trebuie să semneze un asemenea document. Jurământul de credinţă faţă de Hitler, depus în 1934, după moartea lui Hindenburg, era încă valabil. Dar tocmai pe semnătura lui Manstein Hitler punea foarte mult preţ. De aceea şi-a pus semnătura sub cuvintele scrise cu tocul de Goebbels, cuvinte pline de patos, pe care feldmareşalul von Rundstedt i le-a citit lui Hitler la Obersalzberg, la 19 martie 1944: „Noi, feldmareşalii armatei, am luat cunoştinţă cu serioasă îngrijorare că generalul de artilerie Walther von Seydlitz-Kurzbach a vrut să trădeze cauza noastră... Acum mai mult ca niciodată este sarcina noastră să ancorăm cauza noastră adânc în conştiinţa armatei, astfel încât fiecare soldat să devină un luptător fanatic pentru viitorul naţional-socialist al poporului nostru. Noi ştim că numai o armată educată în spirit

național-socialist poate trece de piedicile care ne mai despart astăzi de victorie. Primiți, *mein Führer*, acest angajament al feldmareşalilor dumneavoastră, ca fiind o dovadă a credinței noastre de nezdruncinat". Hitler a fost profund impresionat. El i-a spus ministrului propagandei că jurământul acela este: „formulat în termeni duri, foarte clar şi cu totul național-socialist"

Bineînțeles că prin depunerea acestui jurământ nu s-a schimbat nimic în ceea ce priveşte faptul că Hitler nu avea încredere în ofițerii de rang înalt în general şi în Manstein în special. Goebbels, Göring şi Himmler aveau grijă, prin intrigile lor, ca această situație să nu se schimbe. La 29 martie 1944, comandantul SS, Himmler, l-a informat pe Hitler că ar pune la dispoziție două unități SS pentru Frontul de Sud, dar că s-ar teme să le treacă în subordinea lui Manstein. Goebbels constata mulțumit: „Argumentele aduse de Himmler au făcut o impresie puternică asupra Führerului"

La scurtă vreme după ce Himmler şi-a prezentat argumentele în fața dictatorului, adversarii lui Manstein şi-au atins scopul. S-a întâmplat din nou ca o întreagă armată să fie încercuită. De data aceasta era vorba despre Armata I Panzere, care fusese încercuită la Kamenez-Podolsk. La 25 martie 1944, Manstein îl informa pe Hitler, care se afla la Obersalzberg, că ar ordona retragerea. „Führerul a fost foarte distant", notează Manstein în jurnalul său. „Discuție lungă legată de evoluția situației din ultimele luni, a cărei cauză crede [Hitler] că ar fi acțiunile de retragere. Eu îi spun că era logic să se întâmple aşa, fiindcă am deplasat forțe acolo unde nu trebuie, pentru a ne menține pe poziții." Discuțiile au căpătat şi accente dramatice. Hitler şi Manstein s-au confruntat mai dur ca niciodată. Imediat după ce s-au încheiat discuțiile, Manstein l-a căutat pe Schmundt, aghiotantul-şef al lui Hitler, „pentru a-i raporta Führerului că îl rog să numească pe un altul la comanda grupului de armate, dacă nu poate fi de acord cu părerile mele" Aflându-se într-o dispoziție bună, „lucru care se întâmpla seara", Hitler a fost de acord cu solicitările lui Manstein. Armata I

Panzere s-a retras. Aceasta a fost ultima „victorie pierdută". Şase zile mai târziu era trecut în rezervă.

Civil fiind, Manstein a urmărit de acasă, de la Liegnitz, înrăutățirea situației din diferite sectoare ale frontului, fără a putea interveni. Nu avea decât speranța vagă că în curând va ocupa o funcție de comandă, așa cum îi promisese Hitler. O să-l cheme Hitler, atunci când situația va deveni deosebit de gravă. Manstein era convins că Hitler va apela la el, pentru că era cel mai capabil dintre comandanți.

După operația suferită la ochiul drept, Manstein a făcut tot posibilul pentru a se însănătoşi cât mai repede. Voia să fie pregătit pentru momentul în care Führerul îl va chema. Chiar şi acum, când nu mai era apăsat de răspunderea pe care o are un comandant al unui grup de armate, Manstein nu se putea gândi la un atentat împotriva lui Hitler, la un act ilegal îndreptat împotriva puterii de stat, „consfințite prin lege" La 20 iulie 1944, se afla la Usedom, în Bansin. Două zile mai devreme, ofițerul său de ordonanță, Alexander Stahlberg, îi spusese despre atentat, în timp ce se aflau pe autostrada care lega Liegnitzul de Breslau[1]: „Domnule feldmareşal, mă simt dator să vă raportez că astăzi sau într-una din zilele următoare Führerul va fi ucis". Manstein a replicat: „Dacă mi-ai spus acest lucru, înseamnă că noi ştim ceva, Stahlberg!" Oamenii din SD nu au găsit nici un indiciu conform căruia Manstein ar fi avut vreo legătură cu cercul conjuraților. „Cei mai inteligenți dintre ofițerii de rang înalt au aşteptat să vadă ce se întâmplă. Printre aceştia se numără şi Manstein", constata Goebbels.

În august 1944, mareşalul, care nu mai avea nici o misiune, şi-a dat seama că pentru el războiul luase sfârşit. Nu fusese numit comandant al Armatei Vest. Dezamăgit, îi comunica lui Guderian: „Între timp, postul de comandant al Armatei Vest a fost ocupat

[1] Wrocław, capitala voievodatului Silezia Inferioară, din Polonia (n.tr.)

de două ori şi aproape toate grupurile de armată au comandanți noi, dar la mine nu s-a gândit nimeni. De aici trebuie să trag concluzia că Führerul nu doreşte să mai apeleze la mine. Ştiți foarte bine că nu-mi place deloc să nu am activitate". Hitler nu se gândea deloc să-l pună în vreo funcție pe „cel mai capabil dintre toți ofițerii din Marele Stat-Major". În martie 1945, Hitler spunea: „Dacă aş avea patruzeci de divizii de asalt, dotate extraordinar de bine, astfel încât să pot obține o victorie răsunătoare asupra inamicului, atunci doar Manstein ar fi cel care ar putea să comande aceste divizii. În situația actuală, însă, nu pot apela la el. Îi lipseşte credința în național-socialism. De aceea nu poate face față solicitărilor cărora le este supus un comandant"

Manstein s-a resemnat. În timp ce frontul rusesc avansa tot mai mult, i-a cerut ofițerului său de ordonanță, Alexander Stahlberg, să achiziționeze un domeniu în Pomerania. Manstein nu putea să-şi închipuie că în acest al Doilea Război Mondial milioane de oameni vor fi alungați de pe meleagurile lor natale şi că teritorii vaste din Pomerania nu vor mai face parte din Germania. „Omul care îşi face iluzii", aşa cum îl caracteriza Rommel pe Manstein, îi va scrie bătrânului mareşal August von Mackensen în octombrie 1944: „Vă doresc să trăiți clipa în care vom obține victoria finală!"

Din cauza faptului că armata sovietică înainta fără a mai putea fi oprită, Manstein a înțeles care era situația. Abia acum, cu o clipă înainte de prăbuşire, el a realizat că pentru germani războiul era pierdut. A plecat imediat de la Liegnitz la Berlin, s-a prezentat la Înaltul Comandament al Armatei (OKH) şi a cerut să i se dea o misiune, fie şi numai aceea de a comanda un batalion. „Dorea neapărat să facă ceva", îşi aminteşte Rüdiger von Manstein, care s-a aflat alături de tatăl său în ultimele zile ale conflagrației. „Nu voia să stea aşa, fără să facă nimic, în timp ce situația de pe front era dramatică." Cei din OKH nu au ştiut ce să facă. Nu aveau nici o misiune pentru „cel mai periculos dintre inamicii Aliaților"

Manstein a plecat mai întâi la Achterberg, domeniul generalcolonelului baron von Fritsch, apoi la Lüneburger Heide, locuind în castelul Weißenhaus, în Holstein. Castelul era situat relativ aproape de Plön, unde amiralul Karl Dönitz comanda ceea ce mai rămăsese din unitățile Wehrmachtului. Manstein s-a prezentat la Dönitz împreună cu feldmareşalul Fedor von Bock, şi el trecut în rezervă, şi a insistat asupra faptului că „armatele de pe Frontul de Est" ar trebui retrase treptat şi amplasate în preajma trupelor americane şi britanice. Manstein nu spune că ar trebui să se pună, în sfârşit, capăt războiului. Probabil că mareşalul spera într-o rupere a alianței militare inamice. Spera, poate, că această rupere îi va oferi Germaniei noi posibilități de negociere.

Noului „şef al statului", Karl Dönitz, îi era util acest feldmareşal trecut în rezervă. După război Dönitz scria: „Am ordonat la 1 mai să se ia legătura cu Manstein. Voiam să-l rog să-l înlocuiască pe Keitel, preluând funcția de şef al Înaltului Comandament al Wehrmachtului". Probabil că Dönitz a sperat că alături de Manstein va putea negocia condiții mai bune de capitulare pentru Germania şi să „aducă acasă" cât mai mulți militari germani care erau prizonieri ai armatei sovietice. Manstein a refuzat propunerea lui Dönitz, deşi el era pentru mulți ofițeri ultima speranță atunci, în ultimele zile ale războiului. Feldmareşalul von Bock, grav rănit în timpul unui raid aerian, i-a cerut pe patul de moarte: „Domnule Manstein, salvați Germania!"

Nu mai era nimic de salvat. Capitularea Wehrmachtului a fost pentru Manstein catastrofa pe care el, în calitate de comandant, ar fi vrut să o evite. La 8 mai 1945, a înştiințat cartierul general al mareşalului Montgomery despre locul unde se afla. Nu voia să se ascundă ca un infractor. În afară de asta, poate că mai era nevoie de el atunci când alianța militară inamică se va rupe. Aflat în Holstein, a făcut o infecție la ochi, din cauza căreia ar fi putut chiar să moară. La 26 august 1945, când încă nu se însănătoşise, ofițeri britanici au venit în jeepuri la castelul Weißenhaus, pentru

a-l aresta. Dinnies von der Osten, fiul adoptiv al mareşalului, care fusese fiul vitreg al mareşalului von Bock, îşi aminteşte de „spectacolul de prost gust", arătând că: „Ofiţerii l-au împins pe Manstein pe scări în jos. Se distrau, jucându-se cu bastonul de mareşal. Manstein nu a reacţionat. Nu a vrut să se înjosească".

După ce a fost timp de patru ani prizonier al armatei britanice, în 1949, un tribunal militar britanic l-a acuzat pe Manstein că ar fi comis crime de război pe teritoriul Poloniei şi al Uniunii Sovietice. Procesul s-a desfăşurat în Curio-Haus din Hamburg şi a fost ultimul intentat unui mareşal din Wehrmacht. Acest lucru a stârnit proteste în special în Anglia. Churchill a vorbit despre „procese care li se intentează tardiv generalilor germani, care sunt în vârstă" Proteste au fost lansate din ambele camere ale Parlamentului britanic. Apoi s-a trecut la acţiune. Lorzii Bridgemen, De L'Isle şi Dudley au instituit un fond pentru apărarea lui Manstein. Churchill a fost primul care a făcut o donaţie, făcând tot posibilul astfel încât la tribunalul militar britanic Manstein să poată avea un avocat englez. Reginald T. Paget, un reprezentant de seamă al Partidului Laburist, aflat la putere în momentul respectiv, s-a oferit să fie apărătorul lui Manstein, fără a accepta să fie remunerat pentru prestaţia sa. Feldmareşalul trebuia să răspundă la 17 capete de acuzare. Conform acuzării, el ar fi încălcat de 17 ori prevederile Convenţiei de la Haga, valabile pe timp de război. Manstein a fost condamnat la 18 ani închisoare. În cazul a opt capete de acuzare, care erau şi cele mai grave şi „se refereau la evrei", după cum s-a exprimat apărătorul Reginald T. Paget, Manstein a fost găsit nevinovat. În 1953 Manstein a fost eliberat înainte de termen din motive de sănătate şi datorită protestelor formulate de Churchill şi Montgomery. El a executat pedeapsa în penitenciarul Werl din Westfalia.

În anii de după război, Manstein s-a comportat la fel ca mulţi alţi ofiţeri de rang înalt, încercând să demonstreze

că Wehrmachtul şi implicit el însuşi nu au avut nici o legătură cu politica dusă de statul lui Hitler, în care s-au comis o serie de nedreptăţi. Prin declaraţiile făcute în faţa tribunalului de la Nürnberg, dar şi în cadrul procesului său, care s-a desfăşurat la Hamburg, Manstein a contribuit la crearea mitului despre Wehrmachtul „curat" şi despre „lovitura dată pe la spate"

De data aceasta „lovitura" nu fusese dată armatei invincibile de oameni aflaţi în Germania, ci catastrofa fusese provocată chiar de Führer. Conform părerii lui Manstein, dictatorul se amestecase în treburile armatei şi astfel împiedicase obţinerea victoriei de către Wehrmacht. După părerea sa, dacă Hitler le-ar fi dat mână liberă generalilor săi, războiul nu ar fi fost pierdut. În consecinţă, Manstein şi-a intitulat memoriile *Victorii pierdute*.

Manstein nu îşi dorise obţinerea unei victorii, ci un armistiţiu. El nu a înţeles că pentru Hitler nu exista decât victoria sau înfrângerea, totul sau nimic, la fel cum nu a înţeles nici faptul că fiind unul dintre generalii lui Hitler nu putea să facă abstracţie de implicaţiile politice ale „războiului total" Ca „militar apolitic", aşa cum se vedea pe sine însuşi, Manstein şi-a investit toată energia în „arta războiului", fiind în stare să meargă până la sacrificiul de sine şi făcând ceea ce ştia mai bine, adică să se ocupe de strategie şi tactică, fără a-şi da seama ce delicte se comiteau pe Frontul de Est, din ordinul lui Hitler. Tocmai aceasta este problema acestui comandant, după cum se arată în necrologul care a apărut în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, în iunie 1973: „Perfecţiunea în domeniul strategiei şi tacticii militare, care urmează să împiedice spaimele inutile cauzate de cruzime şi lipsa de omenie, devine o farsă atunci când se subordonează mentalităţii delincventului şi este dominată într-o asemenea măsură de forţa politică, încât ofiţerul prelungeşte măcelul războiului prin cunoştinţele sale"

La final au existat catastrofa şi propria sa mărturisire, conform căreia era „nepregătit din punct de vedere al originii şi educaţiei pentru provocarea pe care a reprezentat-o dictatura lui Hitler"

În cele din urmă, Manstein a împărtăşit părerea multora. Având-se în vedere situaţia militară, războiul nu putea fi câştigat şi servise unor idealuri politice la care nu putea să adere nici o persoană care gândea limpede. În urma producerii catastrofei, s-a văzut ce a fost Manstein întotdeauna: un om care se pricepea la strategie şi tactică, fără a fi un strateg dotat cu gândire politică. L-a contrazis pe dictator în probleme de ordin militar, dar nu s-a alăturat celor care voiau să lupte împotriva acestuia. În timp ce alţi ofiţeri organizau atentatul împotriva lui Hitler, el arăta că trebuie să dea dovadă de obedienţă şi să-şi facă datoria, servind unui tiran care ducea Germania la pieire şi respectând ideea conform căreia „Germania va fi o forţă mondială sau nu va fi nimic". El auzise acest lucru încă de pe vremea când era la Şcoala de Cadeţi din Berlin-Lichterfelde. Conform principiilor sale, trebuia să dea dovadă de obedienţă faţă de conducerea statului, indiferent dacă şeful statului se numea Hitler. Deşi avea o aversiune faţă de ideile naziste, capacitatea sa a fost folosită în scopuri care nu erau şi ale sale. Manstein a contribuit la prăbuşirea acelei Germanii pe care credea că o putea salva în calitatea sa de comandant, pentru că nu şi-a dat seama ce fel de om era Hitler şi ce scopuri urmărea, pentru că s-a aflat în slujba unui criminal, crezând, în mod greşit, că se află „în slujba patriei"

În noaptea de 10 iunie 1973, feldmareşalul Erich von Manstein a murit în urma unui atac cerebral. Soldaţi din cadrul Ministerului Apărării din Germania, la formarea căruia a contribuit prin sfaturile sale, l-au dus la cimitirul din Dorfmark, în regiunea Lüneburger Heide. A fost un militar... nici mai mult, dar nici mai puţin.

Capitolul 4

PRIZONIERUL

Ca militar mă situez pe o poziție în care execut ordine.

Trebuie să-mi accept soarta așa cum mi-o dă Dumnezeu.

Da, știu că istoria războiului și-a spus deja de pe acum cuvântul în ceea ce mă privește.

Germania încă este puternică, ea va lupta cu succes.

Eram militar și credeam atunci că-mi slujesc poporul, dând dovadă de obediență.

Unii se poartă de parcă la Stalingrad nu ar fi existat nimeni în afară de Hitler și de mine, de parcă nu ar fi existat OKH-ul, de parcă n-ar fi existat comandamentul grupului de armate.

Nu sunt nici est- nici vest-german. Eu sunt german.

Paulus

Ne punem întrebarea dacă feldmareşalul Paulus se mai află în viaţă. Având în vedere situaţia existentă, lui nu-i mai rămâne altceva decât să moară ca un soldat. Soarta l-a adus într-o situaţie în care, dacă au căzut atâţia dintre oamenii săi, trebuie să renunţe la cincisprezece sau douăzeci de ani din viaţă, pentru ca numele său să rămână în conştiinţa oamenilor timp de mii de ani.

Joseph Goebbels

Cum este posibil ca un bărbat să vadă cum mor soldaţii săi şi cum se apără cu vitejie, luptând până la ultima suflare... cum este posibil ca el să se predea bolşevicilor? Mie îmi pare rău pentru că eroismul atâtor soldaţi este anulat din cauza unui singur om laş, lipsit de caracter. În acest război nimeni nu va mai deveni feldmareşal.

Hitler

Singura posibilitate ar fi fost aceea ca armata să se retragă pur şi simplu din Stalingrad şi ca Hitler să fie pus în faţa faptului împlinit, asta dacă ofiţerii din conducerea superioară a armatei ar fi dispuşi să amuţească vreme de 36 de ore. Cred că a fost mai degrabă loialitatea faţă de Hitler care l-a făcut să îi solicite aprobarea ca armata sa să se retragă, mai ales având în vedere faptul că dispunea de o legătură radio cu OKH-ul.

Erich von Manstein

Fiecare propoziţie pe care o scria sau o rostea era bine cântărită. El exprima fiecare idee în mod clar, astfel încât să nu existe nici un fel de dubii. Dacă Reichenau era comandantul căruia îi plăcea să ia hotărâri şi să-şi asume responsabilităţi, impunându-se prin duritate, voinţă de nezdruncinat şi îndrăzneală, Paulus era exact

opusul lui. Încă de pe vremea când era tânăr, camarazii săi îl numeau Cunctator, adică Zăbavnicul.

Wilhelm Adam,
prim-aghiotant al Armatei VI, subordonat al lui Paulus

Până în prezent, istoria nu i-a dat nici unui comandant dreptul de a sacrifica viețile soldaților săi în momentul în care aceştia nu mai pot lupta.

General Hans Doerr

Paulus a fost considerat a fi unul dintre cei mai inteligenți strategi ai armatei germane şi ai Marelui Stat-Major. Oricum, s-a pus mereu întrebarea dacă ar fi dat dovadă de aceeaşi capacitate în funcția de comandant de care dăduse dovadă atunci când se aflase în Marele Stat-Major.

Philip Humbert,
ofițer de ordonanță I în cadrul Corpului IV de Armată

Ne putem pune întrebarea dacă feldmareşalul Paulus şi-a făcut, într-adevăr, sieşi un serviciu în momentul în care a intrat în prizonierat şi a trecut prin toate acele etape, aflându-se în Rusia, la Dresda, la tribunalul de la Nürnberg.

Winrich Behr, ofițer de ordonanță I
în cadrul Înaltului Comandament al Armatei VI

Paulus a reprezentat punctul de vedere conform căruia trebuie să existe o Germanie neutră, independentă.

Heinz Beutel,
aghiotant al lui Paulus în RDG

Atitudinea feldmareşalului Paulus a fost una ireproşabilă, a avut cu anchetatorii relații bazate pe corectitudine, a manifestat

simpatie față de Uniunea Sovietică, a respins ideile vehiculate de propaganda nazistă. Dar în același timp a ezitat să ia o decizie politică în perioada în care a fost prizonier de război.

Leonid Reșin, publicist

Pentru mine, orice militar aflat într-o asemenea situație nu poate fi un infractor, ci un personaj tragic, față de care putem manifesta compasiune, dar în nici un caz ură.

Erich Mende,
fost ministru în Guvernul Germaniei

Odată a spus că nu este vinovat pentru că se mai află în viață.

Erna Eilers,
menajeră în serviciul lui Paulus

Omul nepotrivit la locul nepotrivit.

Paul Jordan, fost ofițer de stat-major
în cadrul Înaltului Comandament al Armatei VI

Berlinul de Est, 26 octombrie 1953. În Planul de măsuri al Departamentului I din Ministerul pentru Siguranța Statului se arată: „Obiectul este întâmpinat de către o delegație în Frankfurt an der Oder. Responsabil: general-maior von Lenski. Sarcina delegației este aceea de a lua Obiectul cu un automobil şi de a-l duce la Berlin. La Berlin, Obiectul va fi întâmpinat în minister, în sediul de pe Schnellerstraße. Acolo se va organiza o masă, la care vor participa tovarăşii Matern, Stoph, Hoffmann, Maron, Müller, Homann, Dölling, Korfes, Bechler, Kessler şi alții. După încheierea mesei, va avea loc o discuție particulară între Obiect, ministru şi general-locotenenții Heinz Hoffmann şi Vincenz Müller.

„Obiectul", cum era denumit în Planul de măsuri al Ministerului Siguranței Statului din RDG, era nimeni altul decât fostul feldmareşal din Wehrmacht, Friedrich Paulus. Da 26 octombrie 1953, puțin după ora 11, fostul feldmareşal ajungea în Frankfurt an der Oder, punând piciorul pe pământ german după ce fusese timp de zece ani şi jumătate prizonier al armatei sovietice.

Zece ani mai devreme, la 2 februarie 1943, la ora 12.35, a ajuns la Grupul de Armate Don, care ținea de Wehrmacht, următorul mesaj: „Plafon de nori la 5 000 de metri, vizibilitate 12 kilometri, cer senin, pe alocuri nori mici, temperatura minus 31 de grade,

deasupra oraşului Stalingrad se observă ceaţă şi fum roşu. Atât de la staţia meteo. Toate cele bune celor de acasă"

Cu două zile înainte luase sfârşit bătălia de la Stalingrad. Era începutul sfârşitului ofensivei Wehrmachtului în Est. În istoria războiului, abia dacă au mai rămas numele celor care au învins în această cumplită bătălie. În schimb, a rămas numele celui învins: Paulus. Numele său este legat indisolubil de Stalingrad.

Stalingrad. Acest nume înseamnă pentru germani mai mult decât o denumire geografică. Oraşul care poartă acest nume a devenit simbol şi legendă. El duce cu gândul la imagini diferite, în funcţie de punctele de vedere ale oamenilor în memoria cărora ele mai dăinuie. Există locuri în care s-au făcut incomparabil mai multe victime, cum ar fi, de pildă, Auschwitz sau Hiroshima. Există înfrângeri suferite de Wehrmacht care au o importanţă strategică mult mai mare, cum ar fi, de pildă cele de la Moscova, El Alamein, Kursk sau din Normandia. Dar acest oraş, situat la mai bine de 2 000 de kilometri sud-est faţă de Berlin, a devenit sinonim cu eşecul unei tactici de succes, cu eşecul Blitzkriegului dus de Wehrmacht.

Cel puţin 260 000 de soldaţi germani, italieni, maghiari şi români, care făceau parte din Armata VI, au fost încercuiţi aici de opt armate sovietice, în noiembrie 1942. Două luni şi jumătate mai târziu sovieticii nu au mai putut strânge laolaltă decât aproximativ 91 000 de inamici epuizaţi fizic şi psihic, pe care i-au transportat în lagărele pentru prizonieri, aflate mult în spatele frontului. După ani de prizonierat, mai trăiau 6 000. Dintre cei 23 de generali care au fost luaţi prizonieri la Stalingrad, doar unul nu s-a întors în Germania: general-colonelul Walter Karl Heitz, care a murit la 6 februarie 1944 într-o clinică din Moscova, de cancer la stomac. Comandantul Armatei VI, Friedrich Paulus, cel pe care Hitler îl avansează la gradul de feldmareşal atunci când armata germană se găsea în plină agonie, a mai trăit 14 ani, o zi şi opt ore din momentul în care a fost luat prizonier. În urma celor

întâmplate la Stalingrad el a devenit unul dintre cei mai controversați comandanți germani din istoria războiului. Chiar și după mai bine de cincizeci de ani de la încheierea marii conflagrații, părerile sunt împărțite în ceea ce îl privește pe Paulus. El este considerat erou, trădător, general care i-a fost credincios lui Hitler, oportunist, marionetă în timpul Războiului Rece, un personaj tragic. Un fost ofițer de ordonanță din Armata VI spune astăzi, concluzionând: „Paulus s-ar fi ferit de multe neplăceri dacă ar fi urmat exemplul generalului von Hartmann"

Generalul von Hartmann, comandantul Diviziei 71 Infanterie, s-a dus în prima linie, după ce divizia lui a fost practic spulberată, și a tras asupra sovieticilor până când a fost împușcat în cap.

La 8 noiembrie 1942, Hitler le spunea „vechilor luptători" din partidul național-socialist, care se adunaseră în München, în Bürgerbräukeller: „Am vrut să ajung pe Volga, într-un oraș anume. Din întâmplare acest oraș purta chiar numele lui Stalin. Să nu credeți că din această cauză m-am îndreptat spre acel oraș... Am făcut-o deoarece acolo era un punct foarte important... pe acela am vrut să-l cuceresc"

Apoi a mințit, continuând: „Știți, suntem modești. Noi am cucerit deja acel punct". Nu cuceriseră și nu aveau să cucerească acel „punct". Armata Roșie a apărat cu înverșunare un cap de pod care avea o lățime de numai câteva sute de metri și se afla pe malul Volgăi, la nord de Stalingrad. Armata LXII sovietică, 75 000 de bărbați din gărzile patriotice muncitorești, 7 000 de tineri comsomoliști, dar și câteva detașamente de femei au ținut piept unităților Wehrmachtului german. Armata VI s-a distins prin cucerirea capitalelor Varșovia, Bruxelles și Kiev. Ordinul nr. 227 emis de Stalin era, însă, cât se poate de clar: „Nici un pas înapoi..." Trupele NKVD au avut grijă ca acest ordin să fie respectat. Timp de cinci luni s-au dat lupte pe viață și pe moarte pe străzi, în imediata apropiere a malului Volgăi, în preajma gării centrale și în jurul fabricilor. Au fost lupte pe care, conform lui Arthur Schmidt, șef

al Marelui Stat-Major al Armatei VI, „nu le-au dat alte trupe care au luat parte la război" Uneori s-a luptat până când totul s-a transformat în rămăşiţe. Stalingradul a devenit un mit în sensul că şi aici soldaţii au murit eroic, şi aici militarii au murit „însufleţiţi de gândul" că se sacrificau pentru alţii. Conform aghiotantului lui Hitler, maiorul Gerhard Engel, Stalingradul a fost declarat „loc sfânt" şi bătălia desfăşurată aici a fost comparată cu marile bătălii ale Antichităţii, cum ar fi cea de la Cannae sau de la Termopile.

Iadul de la Stalingrad nu a fost, însă, lupta de la Termopile şi nici Paulus, avansat în ultimul moment la gradul de feldmareşal, nu a fost un Leonida al epocii moderne. Soldaţii săi nu apărau hotarele ţării lor, ci făceau parte din armata de ocupaţie şi se aflau în inima unei ţări străine. Nu se aflau acolo pentru că aşa o cerea legea, ordinea stabilită conform legilor statului, ci pentru că aşa le ordonase Führerul lor. Feldmareşalul nu a căzut luptând umăr la umăr cu militarii din subordinea sa, ci a intrat în prizonierat împreună cu ofiţerii care îi erau subordonaţi. Finalul a fost unul banal. În raportul pe care Armata LXIV sovietică îl transmitea cartierului general se arăta:

„În seara zilei de 30 ianuarie, părţi ale armatei, care s-au angajat într-o luptă acerbă cu o grupare inamică, aflată la sud, au intrat în centrul oraşului Stalingrad. Brigada 38 Motorizată a întâlnit în Piaţa Eroului Necunoscut militari din Batalionul 329 Cercetare şi au avut de înfruntat o rezistenţă înverşunată a inamicilor aflaţi în două clădiri de pe strada Lomonosov. În urma interogatoriului luat unuia dintre militarii inamici, care a fost făcut prizonier şi care se aflase într-una dintre cele două clădiri menţionate mai sus, a rezultat că respectivele clădiri erau puncte de apărare a intrării magazinului aflat în centrul oraşului şi că în subsolul magazinului se afla statul-major al Armatei VI germane, inclusiv comandantul ei. În noaptea de 31 ianuarie 1943, magazinul a fost încercuit de militari ai Brigăzii 38 Motorizate şi ai Batalionului 329 Cercetare.

Legăturile telefonice au fost întrerupte. La 31.01.43, după un schimb de focuri cu militarii germani, care făceau de gardă, la ora 06.00 a venit aghiotantul personal al lui Paulus, colonelul Adam şi a spus că ofiţerii statului-major ar dori să negocieze cu ai noştri"

Până atunci, comandantul Armatei VI şi şeful său de stat-major, general-maiorul Arthur Schmidt, respinseseră propunerea de a trece la negocieri. Propunerea de capitulare, făcută la 8 ianuarie, fusese însoţită de observaţia că, din acel moment, cei dornici să negocieze vor fi întâmpinaţi cu focuri de armă.

Acum, prim-aghiotantul din Înaltul Comandament al Armatei VI, colonelul Wilhelm Adam, mergea însoţit de locţiitorul comandantului Brigăzii 38 Motorizate, locotenent-colonelul Vinokur prin catacombele unui magazin ciuruit de gloanţe, care se afla în centrul Stalingradului, pentru a negocia condiţiile în care avea să se predea un feldmareşal german.

Friedrich Wilhelm Ernst Paulus s-a născut la 23 septembrie 1890 în Breitenau-Gershagen, în Hessen, şi a crescut în mediul obişnuit pentru o familie de funcţionari din timpul Imperiului German. Originea socială este foarte importantă pentru evoluţia sa. Tatăl lui era contabilul unei case de corecţie, iar mama era fiica directorului respectivei instituţii. Calităţi precum corectitudinea, dorinţa de a fi cât mai exact, respectul pentru tot ceea ce înseamnă spiritul naţional şi structurile ierarhice, cât şi un simţ s-ar putea spune de-a dreptul arhaic al loialităţii, la care se adăuga o inteligenţă peste medie, au făcut din tânărul Paulus un om predestinat pentru cariera militară. A absolvit Gimnaziul Wilhelm din Kessel şi a susţinut examenul de bacalaureat în 1909. În certificatul de absolvire, la rubrica „Meseria pe care ţi-o doreşti" este consemnat „ofiţer al marinei imperiale". Numai că în marina Maiestăţii Sale nu erau admişi decât tinerii care îndeplineau anumite condiţii, adică tinerii care proveneau din rândul nobilimii sau al căror tată era măcar consilier municipal pe probleme de comerţ. Îndeplinirea acestor cerinţe era chiar mai importantă decât talentul,

înclinațiile sau realizările tinerilor. Cererea făcută de tânărul fiu de funcționar de a intra în marină a fost respinsă. Paulus nu avea să amintească niciodată despre acest incident, care îl situa undeva la nivel inferior în ierarhia socială. Inițial s-a hotărât să urmeze o carieră în justiție. În anul 1909/1910 îl găsim pe lista celor care studiau dreptul la Philipps Universität din Marburg. Cu toate acestea, el este atras în continuare de cariera militară. Infanteria avea nevoie de ofițeri și la selecție nu era atât de importantă originea socială a candidaților. La 18 februarie 1910, Friedrich Paulus, care pe atunci avea vârsta de 19 ani, a devenit cadet-stegar în Regimentul de Infanterie nr. 111 din Rastatt, în Baden. După ce a absolvit Școala de Război din Engers în 1911, a obținut mult dorita diplomă de locotenent. O mare influență a avut-o asupra carierei sale căsătoria, în 1912, cu românca Elena Constance Rosetti-Solescu. Coca, nume de alint sub care aceasta era cunoscută, provenea dintr-o familie de boieri care se bucura de un deosebit respect și care frecventa familia regală a României. Această căsătorie a fost una mai puțin obișnuită. Prin intermediul ei tânărului locotenent i se dădea posibilitatea de a avea acces la lumea bună a vechii Europe, o lume care avea să se năruie în curând.

În august 1914, când a început prima conflagrație mondială a secolului trecut, locotenentul Paulus era ofițer de ordonanță în regimentul său de infanterie din Baden. Caracteristic pentru cariera sa este faptul că a deținut funcția de aghiotant și a îndeplinit ulterior diferite alte funcții ca ofițer de stat-major. Lucrul care l-a caracterizat de când era tânăr a fost acela că dădea dovadă de o conștiinciozitate extraordinară. Cei care i-au fost colegi de generație sunt unanimi în ceea ce îl privește pe Paulus: era tipul ofițerului de stat-major de școală veche, înalt, foarte îngrijit, exagerat de modest, stârnea simpatia, era foarte manierat, era un militar foarte capabil, lucra cu foarte mare atenție, era pasionat de aplicațiile tactice în fața hărții sau a lăzii cu nisip, fapt care trăda pasiunea sa pentru aspectele operative, cântărea atent fiecare

decizie în parte înainte de a da un ordin. Paulus nu era atent cu sănătatea sa. Lucra nopți în șir fumând foarte mult și bând cafele, pentru a nu adormi.

Războiul care a durat din 1914 până în 1918 și pe care Germania l-a pierdut, dar mai ales căderea monarhiei l-au afectat pe militarul și monarhistul Friedrich Paulus, care era la încheierea conflagrației căpitan și ofițer de stat-major. Ca militar, a simțit din plin gustul amar al înfrângerii. Pentru el războiul a fost un mijloc de atingere a unor scopuri politice. Într-un document din 1937 se atestă că în 1919/1920 ar fi făcut parte din Unitatea de Voluntari Est. Nu se știe cât de mult s-a implicat el în acțiunile de luptă ale acelor ani. Din păcate, suntem nevoiți să recunoaștem că pentru această perioadă ne lipsesc sursele. Friedrich Paulus nu a avut niciodată dorința de a coresponda prin scrisori sau de a ține un jurnal. Omul care avea obiceiul de a cântări de trei ori fiecare decizie nu a simțit niciodată nevoia de a se confesa. Studiile făcute asupra ultimilor ani de viață ai lui Paulus au ca temă explicarea deciziilor luate în bătălia de la Stalingrad. Din acest motiv biografia lui rămâne fragmentară.

În octombrie 1922, a fost trimis la Berlin la un așa-numit curs „R", pentru ofițerii de mare stat-major. Unul dintre comandanții săi din acea vreme, Heim, care avea să fie avansat ulterior la gradul de general, arată că are talent, dar „dă dovadă de o anume lipsă a puterii de decizie în situații precare". Printre colegii de promoție, Paulus era cunoscut sub porecla Fabius Cunctator, termen latinesc ce se traduce prin Zăbavnicul. S-a păstrat o așa-numită „gazetă de berărie" din 1931, pe care o redactau studenții la finalul unui ciclu de studii. În această gazetă, maiorul în vârstă de 41 de ani este prezentat ca fiind penibil prin pedanteria sa. El era „lordul cel nobil", era „domnul fin și suplu", „maiorul cu sex-appeal". În anii aceia Paulus reprezintă prototipul ofițerului de stat-major cultivat

şi apolitic, aşa cum şi-l dorea conducerea Ministerului Apărării: „Ofiţerii de stat-major nu au nume"

După ce a fost profesor de tactică şi „locţiitor de comandant, pe probleme administrative" în armata de 100 000 de oameni a Ministerului Apărării din Germania, Paulus a fost avansat în 1933 la gradul de locotenent-colonel şi a fost numit în funcţia de comandant al Unităţii 3 Motorizate din Wünsdorf/Zossen. Această unitate avea să constituie mai târziu nucleul trupelor germane de Panzere. Paulus era comandantul acestei unităţi când Hitler a preluat puterea. Deşi din instinct avea ceva împotriva „acestui proletar" şi „partidului său popular", s-a simţit atras de promisiunile lui Hitler, deoarece în timpul Republicii de la Weimar nu-i plăcuseră deloc „lipsa disciplinei şi a ordinii". Este uitată în mod frecvent contribuţia pe care Paulus a avut-o la alcătuirea unor formaţiuni militare noi, denumite „trupele de Panzere" Paulus a contribuit la organizarea, la realizarea structurii de comandă şi la stabilirea situaţiilor în care urma să fie folosit acest nou „instrument al Blitzkriegului", în aceeaşi măsură în care au contribuit generalii Guderian şi Nehring. Ofiţerii de stat-major, care erau „apolitici", se puteau baza pe bunăvoinţa veteranului infanterist Adolf Hitler. Dictatorul avea o gândire modernă şi stăpânea aspectele de ordin tehnic, deoarece pentru el această nouă armă, tancurile, şi noile bombe, care puteau fi lansate de la mică altitudine de avioanele germane, erau deosebit de importante. Punerea la punct a diviziilor de Panzere şi a bombelor a însemnat posibilitatea aplicării unei tactici de succes, tactica Blitzkriegului, iar la aceasta şi-a adus şi Paulus o contribuţie importantă.

Când se discută astăzi despre elita militară a regimului naţional-socialist, se are în vedere, în primul rând, relaţia acesteia cu cei ce s-au opus regimului. Această raportare obiectivă este corectă din punct de vedere istoric şi moral. Din punct de vedere subiectiv, ea poate fi pusă la îndoială. În timpul Republicii de la Weimar, Paulus a fost aproape doisprezece ani doar căpitan şi apoi

a avansat la gradul de maior. La opt ani după ce a ajuns Hitler la putere, Paulus era general-maior. Este absolut logic faptul că ofițerul de carieră Friedrich Paulus considera că avansarea sa se datorează noului șef al statului.

Când a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial, general-maiorul Paulus era șeful Statului-Major al Armatei X, la comanda căreia se afla general-colonelul von Reichenau. Acesta a fost unul dintre cei mai neobișnuiți, sclipitori și controversați comandanți din Wehrmacht. „Perechea" Paulus/von Reichenau s-a dovedit a fi ideală pentru comanda unei armate. Walter von Reichenau avea o pregătire multilaterală și era versat în domeniul tehnicii. Ca artilerist și ofițer de stat-major în timpul Primului Război Mondial, urmărise cu atenție dezvoltarea tehnicii de război. În anii dintre cele două conflagrații a călătorit în Europa, Statele Unite și America de Sud. El întruchipa noul tip de militar implicat în politică. Încă din 1932, von Reichenau a început să se apropie cu prudență de național-socialiști. Cu ajutorul unchiului său, care fusese diplomat și președinte al organizațiilor Uniunii Germanilor din Reich aflate în afara Germaniei, el a reușit să intre în contact direct cu Hitler. Odată cu preluarea puterii de către național-socialiști, calculele politice ale lui Reichenau s-au dovedit a fi corecte. El a căutat să profite din plin de posibilitățile creării unor poli de putere militară, posibilități care s-au ivit prin ascensiunea lui Hitler. A înțeles că naziștii, care preluaseră puterea, doreau să ofere pe termen lung o altă dimensiune meseriei de militar. Reichenau și superiorul lui din acea vreme, Werner von Blomberg, sunt considerați pe drept cuvânt în literatura de specialitate oamenii care au apropiat din ce în ce mai mult armata de regimul nazist și care au reprezentat noul tip de militar „implicat politic" În afară de aceasta, Reichenau își dorea cu orice preț să iasă în evidență ori de câte ori și oriunde avea ocazia: ca sportiv, la tenis, la călărie, la cros, la popice, la înot, la tir cu pistolul, dar și atunci când avea

ocazia să guste din plăcerile vieții, fără a ține cont de faptul că își distruge sănătatea, ca general „cu convingeri politice", în calitate de comandant, care era alături de trupele sale și care nu s-a dat înapoi de la a trece un râu înot, cot la cot cu subordonații săi, atunci când se afla în Polonia sau care, atunci când se afla în Rusia, a intrat el însuși în luptă, pentru a pune capăt unei situații dificile. Nu era simpatic, dar era, fără îndoială, un bărbat curajos și foarte voluntar, nepăsător față de sine și față de ceilalți într-o asemenea măsură încât nu ar putea fi comparat cu nimeni.

Paulus a spus o dată în glumă, referindu-se la Reichenau, că acesta din urmă făcea exact ceea ce, judecând după aparențe, ar fi trebuit să facă el, Paulus, adică să călărească, să facă sport și să aibă tot felul de asemenea activități, dar lui îi rămânea munca. Această afirmație nu avea în sine nimic negativ. Șeful de stat-major trebuia să-i ușureze comandantului munca. Paulus a fost întotdeauna omul căruia i-a făcut plăcere să se afle înaintea hărților și să facă planuri. Paulus era pentru Reichenau omul pe care se putea baza, atunci când făcea escapade.

Ca șef al Marelui Stat-Major al Armatei X, care avea să devină ulterior Armata VI, generalul-maior Paulus a fost martorul unor victorii răsunătoare, obținute în Polonia, Belgia și Franța. La parada organizată în Varșovia în cinstea învingătorilor și în momentul capitulării armatei belgiene, conduse de regele Leopold al III-lea, capitulare semnată la 28 mai 1940 în palatul de lângă Anvaing, militarul Friedrich Paulus a avut cu siguranță senzația că avându-l în frunte pe Führerul și cancelarul Reichului, Adolf Hitler, poporul german a scăpat definitiv de „rușinea de la Versailles"

Aflată sub comanda lui Reichenau, Armata VI și-a câștigat renumele unei formațiuni de elită. Paulus trecea drept unul dintre puținii ofițeri de stat-major care punea la punct tactica trupelor de tancuri, bazându-se pe ani de experiență. Având în vedere campania din Rusia, care avea să înceapă în curând, general-colonelul

Franz Halder l-a numit pe Paulus, care fusese avansat între timp la gradul de general-locotenent, în funcția de ofițer de intendență I în cadrul Marelui Stat-Major al Armatei. Astfel Paulus a ajuns pe poziția a treia în ierarhia ofițerilor de rang înalt din structurile armatei. Comandantul suprem era feldmareşalul von Brauchitsch. Îi urma şeful Marelui Stat-Major, Franz Halder, şi apoi Paulus. Acum locul său de muncă era în subteranele obiectivului Maybach I/II, în Wünsdorf/Zossen.

Dornic să aibă o carieră strălucită, Paulus îşi îndeplineşte îndatoririle cu conştiinciozitate. Era sceptic în ceea ce priveşte războiul împotriva Uniunii Sovietice, dar nu respingea ideea intrării Germaniei în acest război. Paulus nu îşi dorea responsabilități mari. El se concentra asupra sarcinii pe care o avea de îndeplinit, luând-o ca pe o oportunitate pe care o putea fructifica pentru sine. Unul dintre cei doi fii ai săi, Ernst Alexander Paulus, locotenent în Regimentul 6 Panzere, l-a auzit spunând pe instructorul său de la Şcoala de Tancuri din Wünsdorf că la momentul respectiv nu existau în armata germană decât două mari capacități în ceea ce priveşte problemele operative: von Manstein şi Paulus. Ernst a întrebat dacă nu cumva această afirmație este o exagerare. Instructorul i-a spus că la Serviciul Personal al armatei li se prevăd amândurora cariere strălucite.

Aşa cum s-a întâmplat în cazul multor ofițeri, şi Paulus a devenit în mod conştient sau nu unealta politicii expansioniste a național-socialiştilor. În septembrie 1940, când îşi ia în primire postul de ofițer de intendență I, strategul este pus în fața unei sarcini deosebit de importante: punerea la punct a planului conform căruia trupele germane urmau să pornească ofensiva împotriva Uniunii Sovietice. Întocmirea unui astfel de plan face parte din îndatoririle principale ale unui ofițer de stat-major şi Paulus a trecut la îndeplinirea acestei sarcini, considerând-o o provocare. În planul pentru Operațiunea „Barbarossa", pus la punct în principal

de Paulus, se prevedea nimicirea forțelor sovietice, avându-se în vedere toate aspectele operative. Singurul aspect dificil pe care îl întrevedea Paulus era acela al aprovizionării trupelor.

În cadrul Înaltului Comandament al Armatei (OKH), părerile erau împărțite. Unii susțineau că Uniunea Sovietică va organiza o ofensivă în 1941. Alții erau de părere că prin așa-zisa ofensivă Armata Roșie avea să întreprindă numai o acțiune de apărare, o acțiune defensivă. Fapt este că trupele Armatei Roșii, care erau concentrate la granița apuseană a Uniunii Sovietice, au fost luate prin surprindere de atacul german, organizat la 22 iunie 1941.

Chiar dacă planul ofensivei a fost elaborat în secret, în familie s-a aflat ce urma să se întâmple. Fiii lui Paulus, amândoi ofițeri de tancuri, au auzit zvonuri care circulau în unitățile lor, conform cărora Germania va începe o ofensivă împotriva Rusiei. Soția, Elena Constance, deși îi era credincioasă soțului ei, își păstrase obiceiul de a spune deschis ce gândea. Fiica boierilor români considerase și ofensiva împotriva Poloniei ca fiind o crimă de neiertat. Pentru ea ofensiva împotriva Uniunii Sovietice era o nedreptate strigătoare la cer. Paulus însuși avusese printre elevii săi ofițeri proveniți din Rusia sovietică. Casa soacrei din Baden-Baden era frecventată și de imigranți ruși, datorită faptului că familia Rosetti-Solescu avea legături în întreaga lume. Chiar dacă venea în contact cu mentalitatea rusească, comunismul sau bolșevismul ca orânduire socială sau ca mod de viață nici nu intrau în discuție în cazul lui Paulus. De altfel, în anii 1940/1941 el și-a însușit ideea conform căreia ofensiva împotriva Uniunii Sovietice ar fi reprezentat singura cale pentru ca războiul să se încheie într-o oarecare măsură favorabil pentru Germania. Conform mărturiilor membrilor familiei sale și celor ale cunoscuților, el nu a încercat niciodată să vină cu argumentul conform căruia ofensiva împotriva Uniunii Sovietice a fost organizată pentru a se preveni un atac al acesteia asupra Germaniei.

Oricum, Paulus nu era omul care să-şi rişte cariera, opunându-i-se lui Hitler. El fusese educat ca un adevărat militar şi, în concepţia sa, deciziile politice – printre care se număra, după el, şi decizia în ceea ce priveşte ofensiva asupra Rusiei – reprezentau un domeniu de care el trebuia să se ferească. După campania împotriva Franţei, care se încheiase cu succes, Reichul creat de Hitler se afla la apogeu. Ofiţerii de stat-major formaţi de Seekt şi Schleicher nu considerau că trebuie să fie preocupaţi de probleme de politică externă sau de politică internă.

Chiar în faza de pregătire a ofensivei din Est, planificată pentru luna mai a anului 1941, la finele lunii martie a avut loc puciul armatei iugoslave împotriva prinţului regent Paul şi a cabinetului său care era fidel Axei. Din cauza acestui eveniment, întreaga planificare a fost dată peste cap. Paulus a fost trimis la Budapesta, pentru a discuta cu ministrul de război şi cu Marele Stat-Major al Armatei, astfel încât să fie pus la punct un plan comun de operaţiuni împotriva Iugoslaviei. Hitler şi ofiţerii din Înaltul Comandament al Armatei au fost de părere că Paulus este omul potrivit pentru a îndeplini o misiune similară, diplomatico-militară, şi în România, deoarece era foarte manierat, dispunea de o stăpânire de sine proverbială şi avea, mulţumită soţiei sale, numeroase relaţii importante în România, care era în acea vreme aliatul Germaniei. De exemplu, unul dintre verii soţiei era mareşal al Curţii pe lângă mama Maiestăţii Sale, Elena, care nu avea sentimente dintre cele mai bune faţă de germani.

Ofensiva germană împotriva Iugoslaviei şi Greciei, cu sprijin din partea Ungariei şi României, care a avut loc în luna aprilie, nu a constituit singurul motiv pentru care Operaţiunea „Barbarossa" a fost amânată. Pe lângă faptul că trebuia să asigure flancul sud-estic al Europei, astfel încât să poată ataca Uniunea Sovietică, trupele Wehrmachtului trebuiau să mai intervină într-un teatru de operaţiuni. După ce armata italiană a suferit mai multe înfrângeri

în Africa, Mussolini a cerut ca un corp german de armată să intervină în Libia. Şeful trupelor germane din Africa era charismaticul general-locotenent Erwin Rommel. Rommel, care fusese coleg cu Paulus la Regimentul 13 Infanterie din Stuttgart, era general de tancuri şi se bucurase de succes în ofensiva împotriva Franţei. El nici nu se gândea să-şi îndeplinească misiunea apelând la metode defensive. Chiar înainte ca grosul trupelor sale să fi ajuns în portul Tripoli, el recucerise deja aproape întreaga regiune Cirenaica, partea apuseană a Libiei şi periclita astfel căile de acces pentru aprovizionarea trupelor sale şi pentru întăririle pe care ar fi urmat să le primească. Deşi maşinăria propagandistică a lui Goebbels profita cât putea de victoriile obţinute în îndepărtatul teatru de operaţiuni şi le prezenta în *Wochenschau*, ofiţerii din OKH îşi făceau griji. Era posibil ca, printr-o planificare corespunzătoare, în cadrul căreia să se ţină seama de efectivele umane şi de posibilităţile materiale, să se organizeze două ofensive, una împotriva britanicilor aflaţi în Africa şi cealaltă împotriva uriaşei puteri din estul Europei? Conform părerii lui Franz Halder, şeful OKH, Africa nu putea fi decât un teatru de luptă secundar, în condiţiile în care se avea în vedere, într-adevăr, o ofensivă împotriva Uniunii Sovietice. Fiecare teatru de luptă implică existenţa unor condiţii specifice, iar Rommel, Vulpea Deşertului, modifica aproape zilnic situaţia existentă prin acţiunile sale pline de îndrăzneală.

La 23 aprilie 1941, general-colonelul Halder nota în jurnalul său: „De aceea este important să ne dăm seama care este situaţia în Africa de Nord. După ce m-am gândit bine, am refuzat să zbor eu însumi acolo. Nu pot să-mi asum calitatea de organ de cercetare. Dacă mă duc acolo, vreau să am dreptul de a da ordine. Comandantul infanteriei are ezitări şi vorbeşte despre probleme care ar fi cauzate de faptul că italienii deţin comanda asupra trupelor de acolo. Desigur că problemele reale sunt altele. De aceea este mai bine să fie trimis acolo general-locotenentul Paulus, care se află în relaţii bune cu Rommel, pentru că au fost cândva colegi.

Poate că el va fi în stare să-l domolească pe acest militar care şi-a pierdut minţile"

În seara zilei de 25 aprilie 1941, Paulus a plecat împreună cu o serie de ofiţeri din statul-major în Africa, trecând prin Roma. Diviziile de Panzere ale Afrikakorps se aflau într-o situaţie destul de dificilă, în special din cauza faptului că pentru a se face aprovizionarea şi pentru a se aduce întăriri trebuiau parcurse distanţe foarte lungi. Paulus a putut observa el însuşi cum decurgea atacul lui Rommel asupra portului libian Tobruk, port apărat de britanici.

Paulus a stat în Africa două săptămâni şi jumătate. La 11 mai i-a transmis lui Halder raportul său: „Situaţia din Africa de Nord nu este dintre cele mai bune. Depăşindu-şi atribuţiile, Rommel a creat o situaţie din cauza căreia aprovizionarea şi transportul întăririlor se efectuează cu mare greutate. Rommel nu face faţă situaţiei în care se află"

Faţă de cei din familie, Paulus manifestă şi mai puţină înţelegere în legătură cu fostul său coleg: „Capul ăla pătrat din Suabia... se poartă de parcă nu ar avea nimeni dreptul să-i spună ce are de făcut"

Paulus, care îşi dorea de multă vreme să ajungă la comanda unor trupe, se gândea în perioada aceea dacă nu ar fi fost bine să solicite OKH-ului preluarea diviziilor de Panzere din Africa. Se cunoaşte şi astăzi părerea soţiei sale: „Nu te băga! Cu ce te alegi, dacă or să te omoare în Africa..."

În ziua de 22 iunie 1941, la primele ore ale dimineţii, planul Operaţiunii „Barbarossa" a devenit realitate. Deoarece ofensiva de tip Blitzkrieg se dovedise a fi un succes în vestul Europei, în întinderile uriaşe ale Uniunii Sovietice urma să se apeleze la acelaşi gen de ofensivă. După câteva atacuri reuşite, aveau să se vadă, însă, şi punctele slabe ale planului: problemele în ceea ce priveşte aprovizionarea şi transportul întăririlor, aprecierea incorectă

a condițiilor din teren și a resurselor de care dispuneau sovieticii. În noiembrie, când s-a lăsat iarna peste Rusia, iluziile în legătură cu o victorie rapidă asupra „colosului pe picioare de lut" au început să se spulbere. S-a văzut care era „călcâiul lui Ahile" al Wehrmachtului german. Diviziile de infanterie dotate cu tehnică provenind aproape de pe întregul continent utilizau pentru transport aproape 100 de tipuri diferite de camioane, pentru a străbate distanțe imense. Piesele de schimb fabricate în Belgia nu erau potrivite pentru transportoarele de trupe produse în Franța. Muniția produsă în Germania nu era potrivită pentru pistoale-mitralieră produse în Cehoslovacia. Tancurile fuseseră perfecționate permanent cu o perseverență tipic germană, numai că în toamna lui 1942 nici un tip de șenilă nu mai era potrivit pentru tancurile existente. În afară de aceasta, militarii erau dotați doar pentru o luptă pe timp de vară. Uniformele de iarnă fuseseră considerate un balast inutil, avându-se în vedere că era vorba despre un Blitzkrieg, adică despre un război fulger. Deși Operațiunea „Taifun" este considerată a fi cea mai mare bătălie pe care au purtat-o trupele Wehrmachtului, în condițiile în care erau încercuite, atacul asupra Moscovei a fost un eșec lamentabil. Wehrmachtul își pierduse definitiv renumele de armată invincibilă. La toate acestea se mai adăuga și faptul că Hitler intervenea din ce în ce mai frecvent în hotărârile ofițerilor din statul său major. Cel care fusese caporal la infanterie în timpul Primului Război Mondial trăia cu impresia că are dreptul să ia decizii în ceea ce privește formațiunile de Panzere și batalioanele de infanterie care se aflau la 2 000 de kilometri de Berlin. Statul-major format prin contribuția lui Scharnhorst și Moltke avea să ajungă curând un grup de oameni care îndeplineau dorințele dictatorului.

În cel de-al doilea an de război, Hitler s-a concentrat asupra sectorului sudic al Frontului de Est. Scopul urmărit în planurile tactice era acela de a se prelua controlul asupra resurselor

de petrol din Caucaz, mai precis din Baku, Groznîi şi Maikop, fără de care – şi asupra acestui fapt Hitler era absolut convins – formaţiunile de Panzere aveau să-şi piardă mobilitatea. Nu se mai punea problema câştigării războiului, ci a continuării lui. Faptul că dictatorul se concentra asupra resurselor de petrol amintite nu constituia o întâmplare. În 1938 fuseseră extrase în Uniunea Sovietică aproximativ 30 de milioane de tone de petrol. Aproape trei sferturi din această cantitate se obţinuseră din regiunea Baku, 16% de la exploatările din zona Maikop, aflată în nordul Caucazului, din Groznîi şi din Daghestan. Doar o zecime se obţinuse în alte zone ale URSS. Era clar că Hitler se pregătea pentru un război lung. Pentru un război îndreptat şi împotriva forţelor anglo-americane, care dispuneau aparent de resurse inepuizabile. După ce SUA au intrat în război în 1941, situaţia în ceea ce priveşte materiile prime constituia cel mai important punct în planurile strategice ale dictatorului.

La finele anului 1941 şi începutul anului 1942, când avangarda Grupului de Armate Sud s-a oprit la Rostov şi feldmareşalul von Reichenau, care comandase Armata VI, a trecut la comanda Grupului de Armate Sud, a avut loc o schimbare radicală în viaţa lui Paulus. Însuşi Reichenau l-a propus ca succesor al său. Paulus, care la 1 ianuarie 1942 era avansat, devenind general al trupelor de Panzere, avea misiunea să comande cea mai puternică armată a Wehrmachtului, Armata VI, adică acea armată care cucerise o serie de capitale.

Nu se ştie ce l-a făcut pe Hitler să ia această hotărâre în ceea ce priveşte comanda Grupului de Armate Sud şi a Armatei VI. Se pare că a vrut să se asigure, printre altele, de faptul că Reichenau îi va rămâne loial. Oricum, au fost încălcate legile nescrise legate de ocuparea unei funcţii de comandă asupra unor trupe. Paulus nu se aflase niciodată la comanda unui regiment, a unei divizii sau a unui corp de armată. El nu mai avusese comanda asupra unor trupe de un an şi jumătate. Fostul ofiţer-instructor al lui

Paulus, generalul Ferdinand Heim, a considerat, chiar şi la mulţi ani după încheierea războiului, că Hitler a făcut o mare greşeală numindu-l la comanda unei armate care opera pe Frontul de Est. Paulus fusese întotdeauna un bun teoretician, dar nu un ofiţer care să dispună de experienţă practică.

La numai câteva zile după ce Friedrich Paulus fusese numit la comanda Armatei VI, la 15 ianuarie 1942, mareşalul von Reichenau a murit în mod neaşteptat, în urma unui atac cerebral. La comanda Grupului de Armate Sud a venit feldmareşalul Fedor von Bock, „militarul lipsit de noroc", după cum avea să-l numească un biograf pe superiorul lui Paulus. Puţin mai târziu, Hitler emitea „Recomandarea nr. 41", conform căreia scopul principal al ofensivei germane urma să fie acela „de a nimici definitiv forţele de care mai dispun sovieticii şi de a pune stăpânire pe resursele lor, care au cea mai mare importanţă în condiţii de război... În orice caz trebuie să se încerce încercuirea Stalingradului şi concentrarea tirurilor de armament greu asupra acestui oraş, astfel încât să nu mai funcţioneze ca nod de transport şi centru al industriei de război"

Abia după ce această fază operativă s-ar fi încheiat cu succes, ar fi urmat ca trupele germane să ajungă în Caucaz. Înainte de a se putea anticipa mersul evenimentelor, Armata VI, aflată sub comanda lui Paulus, s-a confruntat cu o defensivă hotărâtă în sectorul sudic al Frontului de Est. Militarii Armatei VI au rezistat acestor lupte, având noroc şi dând dovadă de pricepere în luptă. Pierderile suferite au fost relativ reduse. Datorită acestui fapt, Paulus, care avea cincizeci şi unu de ani, a fost decorat cu Ordinul Crucea de Fier în grad de cavaler şi toate acele voci care spuneau că ofiţerul de stat-major nu face faţă funcţiei de comandant al unor trupe care luptă pe front au amuţit. Fotografia noului comandant al Armatei VI a apărut în ziare. Numele lui se afla pe buzele tuturor. Pentru o vreme se părea că el va deveni, alături de Rommel şi de alţii, un exponent al propagandei naţional-socialiste.

Armata VI devenise renumită datorită lui Reichenau şi se părea că sub comanda lui Paulus renumele ei va dăinui, transformându-se în mit. Din acea vreme datează afirmaţia lui Hitler, care a spus plin de entuziasm că, dispunând de Armata VI, ar putea „lua cu asalt şi Cerul"

Începând din 28 iunie 1942, ofensiva planificată pentru armata germană pe durata verii a avut ca direcţie sud-estul. Wehrmachtul a înregistrat victorii de importanţă mică şi medie, dar nu a reuşit să înfrunte marea masă a diviziilor sovietice într-o bătălie decisivă. După primele victorii, la 3 iulie, numai Armata VI a luat 40 000 de prizonieri. Acum Hitler emite bine-cunoscuta „Directivă nr. 45". În acest moment este lăsată deoparte orice logică pe plan militar. Conform părerii lui Hitler, inamicul era la pământ. El a ordonat să se atace două ţinte simultan şi a împărţit forţele care operau în sectorul sudic al Frontului de Est. Urma ca Armata VII, Armata III română, precum şi Armatele germane I şi IV Panzere să intre în structura Grupului de Armate A, comandat de feldmareşalul List, şi să treacă prin Rostov, pentru a cuceri Caucazul. Armata VI a primit sarcina de a înainta pe direcţia nord-est şi de a cuceri Stalingradul. În cadrul acestui concept tactic nu se prevedea constituirea de rezerve. Generalii lui Hitler cunoşteau riscurile şi au tăcut... A tăcut şi Paulus.

Mai târziu i s-a spus că, dintre toţi comandanţii de trupe, în primul rând el ar fi trebuit să-şi dea seama că modul în care Hitler conducea războiul era o adevărată nebunie. Această afirmaţie nu îşi are rostul, deoarece el cunoştea foarte bine planurile tactice pentru Frontul de Est şi ştia cum ar fi trebuit comandate trupele, pornindu-se de la o imagine de ansamblu. Paulus a arătat că, în condiţiile în care armata este compusă din milioane de oameni, el nu poate dispune de imaginea de ansamblu şi de aceea nu poate lua el singur decizii în vederea îndeplinirii misiunii încredinţate.

Acest mod de gândire a fost fatal pentru zeci de mii de militari germani.

Dispunând de peste 300 000 de soldați, la 21 august 1942, Armata VI, aflată sub comanda lui Paulus, a ieşit din cotul Donului şi a început asaltul asupra oraşului care purta numele lui Stalin.

Despre bătălia de pe malul Volgăi s-au scris nenumărate cărți şi în unele academii militare ea constituie material de studiu obligatoriu. Îngâmfarea ofițerilor germani de rang înalt, care luau decizii de ordin tactic şi strategic, s-a lovit de o defensivă înverşunată.

Trupele sovietice au opus rezistență şi s-au retras până în suburbiile metropolei de pe Volga. Prin faptul că luptele au început să se poarte chiar în oraş, nenumărate planuri ale ofițerilor germani de stat-major sunt anulate. Armata germană, care avansase mult prea mult spre est şi nu mai dispunea de un sistem adecvat de comunicații a fost măcinată în confruntări care aveau loc în clădiri. Elementele clasice ale Blitzkriegului, care implicau studierea terenului şi nimicirea rapidă a adversarului, nu mai funcționau. Era foarte greu ca avioanele Flotei IV, conduse de general-colonelul Richthofen, să lanseze bombe de la mică altitudine, deoarece, în cadrul luptelor desfăşurate în clădiri, nu se puteau delimita exact taberele. În păienjenişul clădirilor, Panzerele erau o pradă uşoară pentru infanteria inamică. La jumătatea lunii octombrie 1942, nouă zecimi din oraş se găseau în mâinile germanilor, dar Armata LXII sovietică apăra cu înverşunare un sector aflat pe malul Volgăi.

Această armată era comandată de generalul Ciuikov, care dădea ordine dintr-un buncăr aflat pe malul Volgăi, la câțiva metri de locul unde se lupta. În loc să poată raporta că a cucerit oraşul, Paulus era nevoit să constate că din totalul de 260 000 de oameni câți mai avea în subordine, doar 25 000 erau infanteriști. Nu a primit întăriri semnificative, deşi a solicitat în mai multe rânduri

acest lucru. I s-au dat doar cinci batalioane de cercetaşi, având câte 600 de oameni fiecare, pentru a cuceri ultimele hale din zona industrială a oraşului. La finele lunii octombrie şi începutul lunii noiembrie, lui Paulus şi şefului său de stat-major, general-maior Arthur Schmidt, le este din ce în ce mai clar că ruşii pregătesc o contraofensivă, care ar putea pune în mare pericol Armata VI. Din ambele flancuri ale frontului, de la armata italiană şi de la armata română, soseau mesaje conform cărora se grupau forţe ruseşti, care aveau posibilitatea de a străpunge frontul, întins mult spre est, şi de a-i încercui pe germanii care asediaseră Stalingradul. Drept urmare, Înaltul Comandament al Armatei VI a propus să se înceteze luptele, care se dădeau inutil în interiorul oraşului Stalingrad, să se retragă efectivele armatei pe linia Don-Cir şi să se pregătească de luptă Corpul 14 Panzere, care trebuia să aibă rol de rezervă. Această propunere a fost respinsă de Hitler. La 7 noiembrie, Serviciul German de Comunicaţii a raportat că situaţia se modifica dramatic. Existau indicii conform cărora sovieticii pregăteau o mare ofensivă asupra flancului drept şi a flancului stâng al Armatei VI.

Într-o prelegere ţinută în mai 1954 în faţa elevilor unei şcoli de ofiţeri de miliţie din RDG, Paulus a explicat situaţia de atunci după cum urmează:

„Pregătirile de atac aveau ca scop, în mod evident, încercuirea Armatei VI. Comandamentul Armatei a transmis permanent, în acord cu reprezentanţii corpului de armată, rapoarte şi solicitări către Grupul de Armate B...

Reprezentanţii Grupului de Armate B erau de aceeaşi părere cu ofiţerii din Comandamentul Armatei VI, dar nu au reuşit să se impună în faţa celor din OKW.

a) OKW-ul a transmis că din aprecierea situaţiei de ansamblu a efectivelor ruseşti nu rezultă că ar exista un pericol în regiunea Don a frontului, în cazul unui atac inamic.

b) Pentru noi şi aliaţii noştri, rezervele existente în spatele acestui sector de front (respectiv Corpul de Armată XLVIII Panzere şi Armata III română) ar fi suficiente.

c) În situaţia dată era necesar să se cucerească şi celelalte zone ale oraşului Stalingrad, pentru a se lichida acest punct problematic al frontului.

d) În sectoarele pe care se deplasează trupe ruseşti va interveni aviaţia, îndată ce se observă masări de trupe în sectoarele respective"

La 19 noiembrie, când a început marea ofensivă sovietică, viscolul a fost atât de puternic, încât Flota IV Aeriană nu a putut interveni timp de mai multe zile. Rezerva anunţată cu atâta mândrie, respectiv Corpul de Armată XLVIII Panzere din armata germană, se afla într-o situaţie jalnică. Divizia 22 Panzere dispunea de 42 de tancuri, Divizia 14 Panzere urma să intre în luptă fără infanterişti, iar Divizia 1 Tancuri a armatei române nu era pregătită pentru luptă.

Cu doar câteva zile înainte, Hitler le spunea „vechilor luptători" din partidul naţional-socialist, care se adunaseră în München, în Bürgerbräukeller: „Am vrut să ajung pe Volga, într-un oraş anume. Din întâmplare acest oraş purta chiar numele lui Stalin. Să nu credeţi că din această cauză m-am îndreptat spre acel oraş... Nici o putere a lumii nu-l poate alunga pe soldatul german din locul în care a ajuns"

În literatura de specialitate se arată că trupele româneşti, maghiare şi italiene, care erau insuficient dotate şi motivate, poartă o parte din vină pentru reuşita sovieticilor din 19 şi 20 noiembrie. Această abordare este incorectă, deoarece trupele anterior amintite au luptat cu înverşunare. Cu toate acestea, trebuie spus faptul că forţelor care au atacat la 19 noiembrie 1942 trupele germane nu le-ar fi putut ţine piept nici măcar nişte militari odihniţi, care ar fi dispus de dotarea corespunzătoare şi care ar fi aparţinut trupelor de elită ale Wehrmachtului. S-a pus în mişcare o forţă

sovietică nemaiîntâlnită până în acel moment: 900 de tancuri noi, tip T-34, superioare Panzerelor germane, 13 500 de tunuri și aruncătoare de grenade, 1 250 de aruncătoare de rachete tip Orga lui Stalin și 1 100 tunuri pentru atac pe flanc. Toate acestea au transformat pentru prima dată în cel de-al Doilea Război Mondial Armata Roșie într-o forță ofensivă. Flotele aeriene ale armatelor implicate în bătălie însumau peste 1 000 de avioane de luptă. Pentru transportul rezervelor au fost puse la punct încă șase linii de cale ferată cu o lungime totală de 1 100 kilometri. S-au refăcut 1 958 de kilometri de șină și 293 de poduri. Numai către Stalingrad se îndreptau 142 000 de vagoane cu trupe și material.

La 19 noiembrie 1942, s-au făcut nenumărate copii ale *Wochenschau*, ediția 637/42, care au fost trimise cinematografelor germane. În pelicula referitoare la luptele de la Stalingrad se spunea: „Fosta metropolă de pe Volga a fost smulsă din mâinile dușmanului cu excepția câtorva sectoare. Militarii Wehrmachtului se află pe malurile Volgăi"

Înainte ca rolele de film să ajungă în cele mai multe dintre cinematografe, între Volga și Don situația era cu totul alta. La 20 noiembrie 1942, Paulus se vedea nevoit să raporteze: „Forțe rusești importante au reușit să străpungă liniile armatei aflate la vest de noi, între Klețkaia și Blinov. Militarii se mai mențin pe pozițiile de la Baskovski... Trebuie să se ia în calcul faptul că rușii vor încerca să mărească breșa, pe care au făcut-o, cu ajutorul tancurilor. Nu sunt sigur că efectivele românești vor putea rezista". Răspunsul OKW-ului a venit prompt: „Armata VI trebuie să-și mențină poziția pe care o are acum la Stalingrad. S-au luat măsuri, astfel încât inamicul să nu poată străpunge liniile noastre"

La 20 noiembrie, către ora 14.45, a fost dat un ordin al Comandamentului Armatei către toate corpurile de armată subordonate: „Armata încetează ofensiva în Stalingrad și se menține pe pozițiile ocupate până în acest moment. În flancul vestic se vor masa forțe, astfel încât să se formeze acolo un front de apărare.

Se are în vedere o ofensivă, pornind din acel front". Cu alte cuvinte, militarii aveau obligația să se mențină pe poziții, iar Paulus și Schmidt erau conștienți de soarta Armatei VI înainte ca tancurile Armatei Roșii să ajungă la Kalaci, închizând cercul format în jurul combatanților germani.

La 22 noiembrie, avangarda Corpului 26 Tancuri al armatei sovietice cucerea podul de peste Don, situat la Kalaci, și făcea imposibilă aprovizionarea cu material logistic pentru Armata VI, dar, în același timp, limita posibilitățile de mișcare ale acestei armate. Ariergarda germană nu dispunea de efective suficiente pentru a recuceri capul de pod al sovieticilor. Nu s-a putut organiza un contraatac al Corpului 14 Panzere din cauză că nu mai exista combustibil (!). Armata VI dispunea de rezerve atât de puține, încât nici măcar nu se mai putea apăra împotriva forțelor care o încercuiseră. În momentul în care Armata VI a fost încercuită, punctul de comandă al lui Paulus se afla în afara încercuirii. Din ordinul dat de comandamentul grupului de armate, acest punct de comandă urma să se situeze la Gumrak. Paulus și ofițerii din statul său major au fost aduși cu avionul în încercuire. Un ordin al Führerului îi obliga pe militarii din Armata VI să rămână în Stalingrad: „Armata VI trebuie să știe că fac tot ce pot pentru a o scoate din încercuire"

Începând din acel moment militarii germani aflați în încercuire spuneau cu amărăciune: „Führerul ne scoate de-aici!" Era doar o mostră de umor amar. În noaptea de 23 spre 24 noiembrie, generalul Paulus i se adresează telegrafic lui Hitler și îi solicită pentru prima oară libertate de acțiune: „*Mein Führer*, de când am primit mesajul dumneavoastră din seara de 22 noiembrie situația s-a modificat mult... Se prevede că dușmanul va străpunge frontul în mai multe puncte. Ni se termină rezervele de muniție și de combustibil. Numeroase baterii și arme din dotarea tancurilor nu mai pot fi utilizate, deoarece s-au uzat. Este exclus să putem fi aprovizionați corespunzător și la timp. Armata va fi pierdută dacă

inamicul, care atacă dinspre sud şi dinspre vest, nu va fi nimicit. În afară de aceasta este necesar ca diviziile existente acum în Stalingrad să fie retrase şi să se aducă efective din sectorul de nord al frontului... Este adevărat că s-ar pierde o parte a materialului, dar s-ar putea salva cea mai mare parte a combatanţilor şi cel puţin o parte din material... Având în vedere situaţia, vă rog să-mi acordaţi libertate de acţiune. Toţi generalii-comandanţi ai Armatei VI îmi împărtăşesc părerea".

În dimineaţa următoare, la Comandamentul Armatei VI s-a primit o „hotărâre a Führerului", adică un ordin cât se poate de strict, venit „de la vârf", care se încheia după cum urmează: „Se vor menţine cu orice preţ poziţiile de pe Volga şi din sectorul nordic al frontului. Se va face aprovizionare pe calea aerului". După ce i s-a adus la cunoştinţă acest ordin, generalul de artilerie Walther von Seydlitz-Kurzbach, comandantul Corpului de Armată LI, i-a transmis şefului său ierarhic un memoriu, în care îi solicită retragerea trupelor pe proprie răspundere şi insistă: „Pentru ca armata să mai existe, este necesar să se dea un alt ordin sau să luaţi imediat o altă hotărâre"

Din încheierea acestui memoriu rezultă clar faptul că situaţia este disperată: „Dacă Înaltul Comandament al Armatei nu anulează ordinul prin care cere menţinerea pe poziţii, aveţi faţă de propria conştiinţă, faţă de armată şi faţă de poporul german datoria de a vă asuma libertatea de acţiune. Sunt în joc vieţile a 200 000 de luptători şi întreaga dotare materială de care dispun aceştia. Nu există o altă soluţie"

Specialiştii au păreri împărţite în ceea ce priveşte faptul că ofiţerii comandanţi, şi deci Friedrich Paulus, ar fi făcut o greşeală ordonându-le militarilor să se implice în lupte, care se desfăşurau în clădiri. Dacă i s-ar fi opus la acea vreme lui Hitler, Paulus ar fi comis un act de „trădare". Din perspectiva actuală, ar fi comis un act de patriotism. Însă, pentru a i se opune lui Hitler, Paulus ar fi trebuit să-şi abandoneze toate principiile.

La multă vreme după încheierea războiului, Paulus i-a descris fiului său situația dramatică de atunci și i-a spus, referindu-se la memoriul generalului von Seydlitz: „Mi se pare că i se dă prea multă importanță generalului. Totul a fost transformat în legendă! Toți am fost de acord cu spargerea încercuirii și cu retragerea. Și generalii din statul meu major au fost de acord cu asta. În acest sens mi-am formulat și eu solicitările către conducerea superioară a armatei. Nici nu se poate pune problema să se dea comanda unei întregi armate să plece de pe pozițiile pe care se afla, fără a se cunoaște situația de ansamblu" Chiar în primele zile, în care germanii erau încercuiți, s-a văzut ce ar fi însemnat retragerea în grabă de pe niște poziții relativ sigure, cum erau cele de la Stalingrad. La 24 noiembrie, generalul von Seydlitz a retras o parte din trupele sale din proprie inițiativă, pentru a mai micșora frontul. Sovieticii au ajuns din urmă o mare parte a acestor trupe și aproape că le-au nimicit. Paulus a afirmat că la momentul respectiv a organizat o întâlnire în cadrul căreia a prezentat două soluții: spargerea încercuirii sau menținerea pe poziții și apărarea. La această întâlnire au participat și Seydlitz precum și șeful său de stat-major, Clausius (cel care a redactat de fapt memoriul): „I-am spus lui Seydlitz: «Dacă renunț acum la comanda Armatei VI, nu există nici o îndoială asupra faptului că Führerul vă va numi pe dumneavoastră la comandă, deoarece sunteți *persona grata*. Vă întreb dacă ați încălca ordinul lui Hitler și ați străpunge încercuirea».

După ce s-a gândit puțin, Seydlitz a răspuns: «Nu, aș rezista».“

Hitler știa cu siguranță că la nivelul conducerii armatei existau păreri contradictorii, deoarece hotărârile sale atestă faptul că era un fin psiholog. El l-a avansat pe Paulus la gradul de general-colonel, asigurându-se astfel că acesta îi va rămâne loial. În același timp i-a transferat lui Seydlitz răspunderea pentru sectorul nordic al încercuirii, dându-i astfel de lucru. Paulus nu mai putea fi convins să acționeze împotriva unui ordin dat de Führer.

Pe lângă toate acestea, Hitler i-a ordonat feldmareşalului Erich von Manstein, care avea în Wehrmacht reputaţia de mare tactician, să preia comanda nou formatului Grup de Armate Don. Primul ordin pe care l-a primit în această calitate a fost cât se poate de clar. Manstein trebuia să restabilească „vechea situaţie", acest lucru implicând şi faptul că trebuia să scoată Armata VI din încercuire. În acest scop era necesar ca o forţă de atac, respectiv Armata IV Panzere, condusă de general-colonelul Hoth, să se deplaseze din regiunea Kotelnikov către Stalingrad, pentru a crea o legătură cu Armata VI, care era încercuită. Podul aerian promis cu multă îngâmfare de Göring şi Richthofen nu s-a realizat niciodată. În perioadele bune, la trupele germane ajungea zilnic o cantitate de 40 de tone de muniţii şi alte materiale, ceea ce însemna aproximativ 15% din cantitatea necesară. Ofensiva lui Hoth a început abia la 12 decembrie, deoarece abia atunci au existat efectivele necesare pentru această acţiune (Divizia 6 Panzere, care avea în componenţă 136 de tancuri, a venit în marş forţat din Franţa. Divizia 23 Panzere a venit din Caucaz cu forţe diminuate, dispunând de 96 de taburi.). Cu toate acestea, trupele lui Hoth se deplasează între 19 şi 23 decembrie luptând şi ajung la o distanţă de 48 de kilometri în linie dreaptă faţă de încercuire. Aici s-a oprit Armata IV Panzere. Sovieticii au pornit o ofensivă în forţă împotriva Armatei VIII italiene, care se afla în flancul nordic al Grupului de Armate Don. Întregul grup de armate avea probleme. Pentru Manstein şi Paulus era clar că dacă ofensiva Armatei Roşii se transforma în reuşită la Rostov pe Don, situaţia de la Stalingrad s-ar fi repetat, dar la scară mult mai mare. Într-o asemenea situaţie, Armata XVII şi Armata I Panzere, care se aflau în Caucaz, ar fi fost rupte de restul trupelor germane. Manstein a hotărât să întrerupă atacul Armatei IV Panzere. Hoth urma să procedeze în aşa fel încât să asigure retragerea Grupului de Armate Caucaz. Pentru armata general-colonelului Paulus, acest lucru a însemnat condamnarea la moarte. Armata VI era încercuită la acel moment de opt

armate sovietice şi astfel se putea efectua retragerea trupelor germane aflate în Caucaz.

Se poate prezenta în câteva cuvinte ceea ce s-a întâmplat în continuare cu cei încercuiţi. Nu s-a mai încercat nici o altă acţiune ofensivă asupra încercuirii. Aviaţia germană nu a putut asigura aprovizionarea Armatei VI, aşa cum promisese Göring. Sovieticii au făcut mai multe propuneri de capitulare, care au fost respinse de conducerea Armatei VI. Din cauza numeroaselor atacuri ale trupelor sovietice, trupele germane fuseseră forţate să se concentreze în centrul oraşului Stalingrad. La 13 ianuarie a plecat cu unul dintre ultimele avioane germane din zonă ofiţerul de ordonanţă din cadrul Înaltului Comandament al Armatei VI, căpitanul Winrich Behr. El primise de la Paulus şi de la Schmidt ordinul de a se duce la Führer, la Rastenburg şi de a-i prezenta situaţia dramatică a Armatei VI. În afară de aceasta, căpitanul Behr avea ordinul de a-i trimite soţiei lui Paulus, Elena Constance, jurnalul de război al Armatei VI, verigheta şi inelul-sigiliu al general-colonelului, precum şi o scrisoare de adio. În scrisoarea respectivă se spune: „Dragă Coca. Vei primi această epistolă, dacă soarta mea este pecetluită sau dacă ea va rămâne indecisă pentru multă vreme. Ca militar mă situez pe o poziţie în care execut ordine. Nu ştiu care va fi soarta mea. Trebuie să-mi accept soarta aşa cum mi-o dă Dumnezeu"

La 22 ianuarie 1943, a început atacul decisiv în vederea nimicirii Armatei VI. Finalul era previzibil şi Paulus l-a rugat pe Hitler – împotriva voinţei lui Schmidt – să dea ordin de încetare a luptei. Hitler l-a refuzat şi imediat după aceea l-a sunat Manstein, care a avut o poziţie asemănătoare cu aceea a dictatorului, doar că motivul invocat a fost altul: din raţiuni legate de onoare, nu se poate pune problema unei capitulări. Seara, Hitler trimite un mesaj telegrafic, adresat Armatei VI, în care arată că aceasta „şi-a adus o contribuţie hotărâtoare la lupta istorică, dusă de poporul german!" Cu aceasta, soarta Armatei VI era pecetluită şi ultima

încercare de a „salva vieți" dăduse greș. Ofițerii din statul-major al lui Paulus încep să se gândească la capitulare.

La 30 ianuarie, „ziua venirii la putere", între Paulus și Hitler a avut din nou loc un schimb de mesaje: „General-colonel Paulus către Führer. La aniversarea zilei în care ați preluat puterea, Armata VI își salută Führerul. Steagul cu zvastică mai flutură încă deasupra Stalingradului. Fie ca lupta noastră să constituie un exemplu pentru generația de astăzi și pentru cei ce vor veni, că nu trebuie să capitulezi nici măcar atunci când ești lipsit de orice speranță. Dacă va fi urmat acest exemplu, Germania va învinge.

Heil mein Führer! Paulus, general-colonel"

Răspunsul lui Hitler a fost următorul: „Dragul meu general-colonel Paulus! Poporul german privește deja cu adâncă durere spre eroii din acel oraș. Așa cum se întâmplă întotdeauna în istoria lumii, nici acest sacrificiu nu va fi unul zadarnic. Ceea ce a prezis Clausewitz se va împlini. Națiunea germană înțelege abia acum cât de grea este lupta și va face cele mai mari sacrificii. Mă gândesc permanent la dumneavoastră și la oamenii dumneavoastră. Al dumneavoastră Adolf Hitler"

În noaptea care a urmat, Hitler a vrut să se asigure de sacrificiul lui Paulus, urmând teoria lui Clausewitz, și l-a avansat pe generalul în vârstă de cincizeci și doi de ani la gradul de feldmareșal. Hitler a mizat în mod cinic pe faptul că un feldmareșal german nu se predă, ci piere odată cu oamenii săi. Din punct de vedere propagandistic, sacrificiul Armatei VI avea sens numai dacă mureau toți militarii care făcuseră parte din ea.

În dimineața de 31 ianuarie, în subsolul unui fost magazin aflat în ruine au avut loc discuții legate de condițiile în care urma să se predea Statul-Major al Armatei VI. Aceste discuții s-au purtat între șeful Statului-Major al Armatei LXIV sovietice și comandantul Diviziei 71 Infanterie din armata germană. Paulus nu a luat parte la ele. Mareșalul era apatic și aștepta ca totul să ia sfârșit.

Cu puțin înainte de a fi luat prizonier, îi spune unui ofițer de stat-major: „Da, știu că istoria războiului și-a spus deja de pe acum cuvântul în ceea ce mă privește"

În procesul-verbal întocmit atunci când Paulus a fost luat prizonier de trupele sovietice se arată: „La solicitarea generaluluimaior Laskin de a ordona trupelor din sectorul de nord să înceteze acțiunile de rezistență, Paulus a spus că nu se află în legătură cu acel grup de combatanți și nu este comandantul lor. Cu o seară înainte, el i-ar fi comunicat mareșalului Reichului, Göring, atunci când au discutat cu ocazia aniversării zilei în care naziștii au preluat puterea, că nu mai deține comanda asupra trupelor sale. A spus că este „persoană particulară" și că ar fi numit responsabili peste trupele care acționează în cele două sectoare ale încercuirii. Singura condiție pe care le-a pus-o subordonaților săi a fost aceea ca, în situația în care va fi nevoit să se predea, toți ofițerii și soldații să fie înarmați atâta vreme cât el se mai găsește în locul în care se află trupele. După ce el va fi părăsit acel loc, deciziile aveau să aparțină celor care comandau trupele din sectorul de nord și din sectorul de sud"

Aceasta înseamnă că, prin ordinul său, Hitler a avansat la gradul de mareșal o persoană particulară, care ar fi urmat să se sinucidă, care dorea să fie protejată de militarii înarmați ai armatei sale, dar care nu avea de gând să își ia viața. Când a aflat ce se întâmplase, Hitler părea să-și fi pierdut mințile: „Cum este posibil ca un bărbat să vadă cum mor soldații săi și cum se apără cu vitejie, luptând până la ultima suflare... cum este posibil ca el să se predea bolșevicilor? Mie îmi pare rău pentru că eroismul atâtor soldați este anulat din cauza unui singur om laș, lipsit de caracter. În acest război nimeni nu va mai deveni feldmareșal"

Prizonierul a vrut să sublinieze care era noul său statut încă din cadrul primului interogatoriu pe care i l-a luat generalul Șumilov:

Șumilov: Vă rog să ne prezentați actele dumneavoastră.

Paulus: Am un paşaport.

Şumilov: Dispuneţi de un act care să ateste faptul că dumneavoastră, domnule feldmareşal, aţi fost avansat la gradul de feldmareşal?

Paulus: Nu există un asemenea act.

Şumilov: Aţi obţinut o telegramă în acest sens?

Paulus: Am primit ordinul transmis prin radio de Hitler.

Şumilov: Îmi este permis să le raportez superiorilor mei acest lucru?

Paulus: Da, domnul Schmidt, care este şeful statului-major, poate confirma.

Şumilov: Cine a mai fost luat prizonier împreună cu dumneavoastră?

Paulus: Şeful statului-major, general-locotenentul Schmidt şi un colonel din Statul-Major al Armatei VI.

Şumilov: Altcineva?

Paulus: Numele celorlalţi le-am menţionat în scris şi am predat lista persoanei care a negociat.

Şumilov: Ce motive aţi avut pentru a depune acum armele?

Paulus: Nu am depus armele. Eram epuizaţi şi nu mai puteam continua lupta. După ce trupele dumneavoastră au străpuns liniile noastre şi s-au apropiat de combatanţii noştri, câţi mai erau apţi de luptă, nu mai aveam cu ce să ne apărăm... nu mai aveam muniţie... şi de aceea am încetat lupta.

Şumilov: Aţi ordonat combatanţilor din sectorul de sud să depună armele?

Paulus: Nu am dat un asemenea ordin.

Laskin: Ordinul a fost dat de generalul-maior Roske, comandantul Diviziei 71 Infanterie, în prezenţa noastră. Ordinul a fost transmis trupelor.

Şumilov: Şi dumneavoastră aţi confirmat acel ordin?

Paulus: Nu. Ordinul l-a dat el din proprie inițiativă. Eu nu am sub comanda mea trupele din sectorul de nord și din sectorul de sud. Eu nu am sub comanda mea trupe. Domnul Roske a luat hotărârea să se depună armele.

Șumilov: Ați ordonat trupelor din sectorul de nord să capituleze?

Paulus: Nu.

Șumilov: Vă rog să faceți acest lucru.

Paulus: Nu am nici un drept să dau ordine.

Șumilov: Dar dumneavoastră sunteți comandantul.

Paulus: Nu pot să dau ordin unor trupe care nu se află sub comanda mea să capituleze. Sper că înțelegeți poziția unui militar, știți care sunt îndatoririle sale.

Șumilov: Fiecare militar trebuie să lupte până la ultima suflare. Un superior poate să le ordone subordonaților săi să înceteze lupta, atunci când observă că oamenii mor zadarnic.

Paulus: Acest lucru poate fi decis de cel care se află alături de trupe. Acest lucru s-a întâmplat în cazul trupelor din sectorul de sud, la care am ajuns întâmplător.

Șumilov (adresându-se translatorului): Spuneți-i feldmareșalului că acum îl invit la masă și după aceea va fi dus la comandamentul frontului.

În urma acestui dialog se remarcă două aspecte interesante: pe de-o parte este vorba despre politețea generalului sovietic – nu trebuie să uităm că trupele germane au venit în patria sa, aducând cu sine război și moarte –, pe de altă parte este vorba despre ciudata indiferență a prizonierului german. A fost el un om slab sau a fugit de răspundere?

În timpul prizonieratului, Paulus a ajuns, la începutul lui februarie 1943, cu trenul, în lagărul Krasnogorsk de lângă Moscova, apoi în aprilie îl găsim la mănăstirea Susdal și în iulie în lagărul pentru prizonieri de la Voikovo. O mare parte a adreselor

de pe plicurile scrisorilor sale s-au păstrat. În primul rând ținea să se vadă ce grad avea. Feldmareşalul intrase în prizonierat purtând epoleți de general-colonel. Una dintre primele scrisori este adresată ataşatului militar de la Ankara:

„Dragă domnule Rhode, sunt prizonier şi nu am asupra mea decât ceea ce am avut când am intrat în prizonierat. V-aş ruga să-mi faceți serviciul de a-mi cumpăra câteva lucruri... (3.) şase perechi de epoleți de feldmareşal, (4.) o caschetă de general, mărimea 58, (5.) o uniformă de campanie (solicitați soției mele să v-o trimită pe aceea pe care am comandat-o la Paris)...

Vă mulțumesc anticipat pentru grija pe care o aveți în ceea ce mă priveşte şi vă transmit salutări călduroase.

Al dumneavoastră, Paulus

Adresa mea este: Lagărul pentru Prizonieri 27, URSS, Paulus, 25.02.43"

Nu încape nici o îndoială asupra faptului că propaganda sovietică avea interesul ca Paulus să obțină rapid însemnele corespunzătoare gradului pe care îl avea. În fotografii făcute mai târziu, în timpul prizonieratului, el apare purtând însemne de feldmareşal. Nu avea să obțină niciodată bastonul de mareşal, pentru că pe acesta nu-l oferea decât Führerul personal.

Până în vara lui 1944, Paulus a făcut eforturi pentru a sta cât mai departe de tot ceea ce însemna politică. Urmărea evenimentele, servindu-se de o hartă din sala de mese, şi avea să ajungă curând la concluzia că pentru Germania războiul era pierdut. Cu toate acestea, nu se putea hotărî să se alăture Comitetului Național Germania Liberă şi Uniunii Ofițerilor Germani (BDO) şi să dea astfel un semnal că este necesar să se pună capăt cât mai curând războiului. În 1943, Paulus nu agrea deloc „mişcarea antifascistă", deşi sistemul său de valori s-a modificat rapid. Privind retrospectiv, el şi-a caracterizat poziția astfel: „Rămânând consecvent în atitudinea mea ca ofițer aflat la comanda unei armate,

nu am crezut că am dreptul ca din prizonierat, adică părând că aş colabora cu un inamic al Germaniei, să intervin în ceea ce priveşte soarta ţării mele." Se temea de stigmatul „cuţitului înfipt" în spatele poporului său. În timp ce Paulus era chinuit de frământări interioare, realizând că era vinovat de soarta Armatei VI, el era convins că avea o răspundere din punct de vedere militar, dar nu din punct de vedere politic.

La 24 iulie 1944, prizonierii din lagărul pentru generali de la Voikovo află despre atentatul nereuşit asupra lui Hitler. Pe mulţi dintre conjuraţi Paulus îi cunoştea şi îi respecta, aşa cum se întâmpla în cazul generalilor Beck, Fellgiebel, Olbricht şi a colonelului Stauffenberg. După ce prietenul său, mareşalul Witzleben, a fost ucis prin strangulare la 8 august 1944, la Plötzensee, Paulus a renunţat la atitudinea sa de până atunci. A semnat un apel către „ofiţerii şi soldaţii germani care sunt prizonieri şi către poporul german" şi a vorbit la postul de radio Germania Liberă: „Germania trebuie să se rupă de Adolf Hitler şi să dispună de o nouă conducere a statului, care să pună capăt războiului şi să dea poporului nostru posibilitatea de a exista mai departe şi de a avea cu inamicii de acum relaţii de pace, ba chiar de prietenie". Acesta era un punct de vedere neaşteptat pentru cel care pusese la punct Operaţiunea „Barbarossa"

Uniunea Sovietică avea omul său printre prizonierii germani. Paulus renunţase la atitudinea neutră de până atunci. Hitler îşi pierduse minţile de furie, deoarece Paulus ieşea în evidenţă şi legenda aceea propagandistică, în care se spunea că mareşalul a luptat la Stalingrad cot la cot cu militarii săi, până la ultimul cartuş, nu mai stătea în picioare. „Eroul de la Stalingrad" trăia şi era prizonierul lui Stalin. Soţia mareşalului, Elena Constance Paulus, se opunea presiunilor naziştilor, care îşi doreau cu orice preţ să se dezică de soţul ei. Ea a fost arestată împreună cu fiul ei, Ernst şi cu fiica ei, Olga. Abia după ce au fost eliberaţi deţinuţii din

lagărul de concentrare de la Dachau, în aprilie 1945, suferințele ei au luat sfârșit.

Paulus a intrat în Uniunea Ofițerilor Germani într-un moment în care scopurile acestei organizații deveniseră niște iluzii. Armata Roșie se afla la granița estică a Reichului german, iar Stalin nici un se gândea să le ordone militarilor săi să se oprească acolo. Nici propunerile de capitulare redactate și semnate de Paulus nu au fost acceptate de germani. Războiul s-a încheiat cu o capitulare necondiționată a Germaniei.

La începutul anului 1946, prizonierul a ajuns din nou în atenția opiniei publice. La 11 februarie, procurorul-șef al părții ruseşti pe lângă tribunalul de la Nürnberg, Rudenko, a anunțat că mareşalul Paulus va veni la tribunal în calitate de martor al acuzării. La ora 14 se afla față-n față cu foștii săi superiori, Keitel și Jodl. Venirea lui Paulus la tribunal fusese planificată cu multă grijă de sovietici. Nici măcar atunci când Paulus ajunsese deja în Germania, într-o vilă din apropiere de Plauen, în Saxonia, nimeni nu bănuia ce va declara acesta.

Generalul de infanterie Erich Buschenhagen a reconstituit călătoria mareşalului la Nürnberg într-o scrisoare din 1959, adresată fiului lui Paulus, Ernst Alexander:

„20.01.46: Plecarea feldmareşalului Paulus împreună cu generalul Buschenhagen din Lagărul Lunovo la Moscova (un imobil al MVD-ului).

01.02.46: La prânz zbor de la Moscova (aeroport militar) într-un avion special al MVD-ului, împreună cu generalul-maior Pavlov, locotenent-colonelul Georgadse și trei locotenenți. Trecem pe deasupra orașelor Allenstein și Küstrin și ajungem la Berlin (aeroportul Staaken). Plecăm imediat cu mașina. Trecem prin Potsdam și ajungem la Babelsberg. Suntem cazați într-o vilă din Kaiserstraße (care se va numi mai întâi Straße der SA și apoi Leninstraße).

03.02.46: Duminică – facem prima încercare de a ajunge la Plauen, dar nu reuşim, deoarece avem probleme cu maşina la Ravensbergen, dincolo de Potsdam.

04.02.46: Călătorim cu un automobil nou, trimis de la Dresda. Trecem prin Treuenbrietzen, Leipzig, Altenburg, Zwickau, Reichenbach şi ajungem la Plauen. Suntem cazaţi la vila Torterotot din Mommsenstraße (astăzi Antifa-Straße).

11.02.46: Dimineaţa călătorim pe Autostrada Hof, de la Plauen la Nürnberg. La ora 10.00 ajungem la Tribunalul Militar Internaţional din Palatul de Justiţie situat în Fürther Straße. După-amiaza este audiat feldmareşalul Paulus în calitate de martor. Înnoptăm într-o clădire de la marginea oraşului Nürnberg, care este păzită de militari ruşi.

12.02.46: În cursul dimineţii feldmareşalul Paulus este supus unui scurt interogatoriu. După-amiaza este audiat în calitate de martor generalul Buschenhagen. Seara ne întoarcem la Plauen.

Începând din 13.02.46: Ne măcinăm nervii aşteptând «întâlnirea cu rudele».

28.03.46: Plecăm noaptea, pe neaşteptate, la Dresda.

29 şi 30.03.46: Ne aflăm în Dresden-Neustadt.

31.03.46: Zburăm de la Dresda la Moscova. Suntem cazaţi într-o clădire a MVD-ului din strada Gorki. Opt zile mai târziu suntem duşi într-o căsuţă din suburbia Tomillino, aflată la sud de Moscova".

Cu o zi înainte ca Paulus să se prezinte în faţa instanţei, fotoreporterul rus Evgheni Caldei îi explicase, folosindu-se de nişte fotografii, cum sunt aşezaţi cei din sală. În special ofiţerii de rang înalt din Wehrmacht erau şocaţi de faptul că Paulus era dispus să depună mărturie împotriva lor. Hermann Göring i-a cerut apărătorului său să-l întrebe „pe porcul împuţit dacă ştie că este un trădător". Când Paulus a intrat în sală, a depus jurământul şi a răspuns la întrebările generalului Rudenko, unii dintre acuzaţi abia dacă au putut fi temperaţi. Militarii din poliţia militară

americană i-au făcut să se liniştească. Declaraţiile martorului nu au scos la iveală detalii senzaţionale legate de planurile de agresiune ale lui Hitler, însă apariţia sa era mai valoroasă decât orice document. Paulus i-a incriminat în special pe Göring, Keitel şi Jodl. Chiar dacă unora dintre acuzaţi le era milă de el, majoritatea îl acuzau, ca şi când ar fi decis deja că nu vor mai apela la el în următorul război.

Apărătorul celor din OKW, dr. Hans Laternser, a reuşit să creeze o situaţie dificilă pentru ruşi, deoarece l-a întrebat pe Paulus în cadrul unui interogatoriu cum le merge soldaţilor lui în prizonierat. Prin vetoul ruşilor, întrebarea nu a mai fost pusă în instanţă. Jurnalistul austriac Joe Heydecker i-a pus aceeaşi întrebare lui Paulus, dar în afara sălii de judecată. Mai întâi Paulus s-a eschivat spunând că şi în timpul procesului sovieticii ţinuseră ca întrebarea să nu fie formulată, dar apoi a răspuns: „Spuneţi-le mamelor şi soţiilor că prizonierilor le merge bine". Această afirmaţie avea să apară a doua zi în toate ziarele. Pentru faptul că a fost atât de curios, s-a dorit ca lui Joe Heydecker să i se retragă acreditarea. Au intervenit, însă, americanii.

După ce a fost în Germania, Paulus nu s-a mai întors în lagărul pentru generali. I-a fost pus la dispoziţie un cartier general propriu, la Tomillino, un sătuc situat la aproximativ 50 de kilometri de Moscova. Reşedinţa era o casă tipic rusească. Avea şi grădină. Dorinţa de a-şi vedea soţia în timpul scurtei şederi în Germania nu i-a fost îndeplinită. Elena Constance Paulus a murit în noiembrie 1949, fără să-şi mai fi văzut soţul. Pentru Stalin, Paulus era o preţioasă perlă în coroana de comandant victorios. El i-a pus la dispoziţie prizonierului său o vilă cu aghiotant, medic personal şi bucătar (bineînţeles că aceşti trei oameni, care făceau parte din serviciile secrete, se supravegheau şi reciproc).

Friedrich Paulus a scris care erau părerile sale despre război şi a ţinut prelegeri în faţa generalilor sovietici. Deşi era prizonierul

german cel mai înalt în grad din URSS, el nu a fost acuzat de un tribunal sovietic şi condamnat la 25 de ani de muncă într-un lagăr, aşa cum s-a întâmplat în cazul preşedintelui BDO, generalul von Seydlitz. Stalin însuşi a ordonat ca lui Paulus să nu i se aplice nici o pedeapsă. I-a dat feldmareşalului chiar şi posibilitatea de a-şi îngriji sănătatea în Ialta. Cu toate acestea, Paulus dorea să se întoarcă la ai săi şi a declarat că doreşte să participe la reconstrucţia Germaniei. A înaintat în acest sens cereri către Stalin şi Beria. Să nu se creadă că un prizonier de război i se adresa şefului statului. Mareşalul Paulus i se adresa mareşalului Stalin. Nu se ştie dacă Stalin a luat acest lucru drept o lipsă de respect. Oricum, pentru dictator aceste cereri constituiau ceva amuzant.

Chiar şi temutul procuror-şef care a organizat o serie de procese trucate la Moscova, Andrei Vîşinski, a intervenit în 1948 pentru importantul prizonier. Stalin a răspuns solicitării procurorului, arătând că doar el decide când va fi pus în libertate feldmareşalul.

Într-una din dimineţile anului 1951, cel mai important prizonier al Uniunii Sovietice a fost găsit leşinat în vila sa. În zilele care au urmat, feldmareşalul în vârstă de şaizeci de ani nu a părăsit patul. El nu a mai vorbit cu nimeni. Pacientul suferea de o gravă depresie. Ani la rând se luptase pentru a i se permite să se întoarcă în Germania. Îi scrisese mereu lui Stalin. Pentru dictatorul sovietic Paulus era un trofeu de o valoare inestimabilă, era amintirea legată de cea mai mare victorie a sa, aceea de la Stalingrad. Acum, însă, Stalin începuse să se teamă că „pasărea închisă în colivia de aur" va muri. A luat decizia să-l pună pe Friedrich Paulus în libertate, dar era necesar să se aleagă momentul propice, astfel încât să se obţină capital politic din repatrierea mareşalului. Pentru asemenea lucruri era nevoie de timp şi Stalin a murit. La Kremlin a început lupta între „urmaşii" săi.

La 27 septembrie 1953, Walter Ulbricht s-a oprit la Moscova, aflându-se în drum spre litoralul Mării Negre, unde urma

să se trateze. Oficialitățile sovietice au aranjat o scurtă întâlnire între Paulus și Ulbricht. Discuția, care a avut loc între patru ochi, a durat mai bine de o oră și jumătate. O zi mai târziu, înainte de a-și continua călătoria, Ulbricht a discutat cu un reprezentant al Comitetului Central al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică. În ceea ce privește discuția sa cu Paulus, Ulbricht a arătat următoarele: Paulus și-ar fi exprimat dorința să se stabilească în RDG și să se implice într-o activitate din sfera conducerii statului sau din sfera economică. Paulus era gata să se adreseze opiniei publice, făcând o declarație de ordin politic. Conform părerii tovarășului Ulbricht, această declarație avea să fie utilă, în sensul că se vor putea trage concluzii în legătură cu războiul care a adus Germania la catastrofă.

La puțin timp după întâlnirea cu Ulbricht, Paulus avea să scrie: „În calitatea mea de comandant al trupelor ce au participat la bătălia de la Stalingrad, care a fost cumplită pentru patria mea, mi-am dat seama care sunt grozăviile unui război de ofensivă nu numai din punctul de vedere al poporului pe care l-am atacat, dar și din punctul de vedere al soldaților mei. Din ceea ce am trăit eu însumi, dar și pe baza modului în care s-a derulat al Doilea Război Mondial, am tras concluzia că soarta poporului german nu se poate construi prin dorința de putere, ci numai pe baza unei prietenii durabile cu Uniunea Sovietică și cu toate celelalte popoare care iubesc pacea... Nu aș dori să părăsesc Uniunea Sovietică fără a le spune sovieticilor că, din cauza oarbei obediențe de care am dat dovadă, eu am fost cândva un dușman al lor, dar plec de pe aceste meleaguri ca prieten al acestei țări"

Această declarație a fost publicată în ediția din 24 octombrie 1953 a ziarului *Pravda*.

La 26 octombrie 1953, Friedrich Paulus a ajuns în Berlinul de Est. Se hotărâse să trăiască în RDG. La această hotărâre au contribuit probabil moartea soției sale în 1949, teama de a nu avea

de suferit în RFG şi aversiunea faţă de politica lui Adenauer în legătură cu integrarea într-o alianţă a ţărilor apusene. Paulus nu era comunist. Nici nu-şi dorea o Germanie comunistă, dar voia „un viitor paşnic pentru o Germanie democrată unită şi paşnică". Foarte important a fost faptul că în RDG i se ofereau condiţii mai bune de viaţă. Ca şef al Serviciului de cercetări în domeniul istoriei războiului, serviciu care abia se constituia, în august 1954 Paulus a început să ţină cursuri la şcoli de ofiţeri de miliţie din Dresda. A participat activ la formarea serviciului al cărui şef era şi a ţinut prelegeri despre bătălia de la Stalingrad şi despre Planul Schlieffen. Conducerea RDG s-a revanşat faţă de Paulus, oferindu-i o vilă în cartierul select Weißer Hirsch din Dresda şi diferite facilităţi, cum ar fi, de exemplu, permis de portarmă, dreptul de a vâna şi un Opel Kapitän, plătit din banii partidului comunist. Armata Populară Naţională, în rândurile căreia intrau tot mai mulţi oameni, i-a pus la dispoziţie un tânăr ofiţer, pe căpitanul Beutel, care avea să-i fie ordonanţă. Batalionul de gardă al unităţilor mecanizate de intervenţie din Dresda (care a devenit din martie 1956 Divizia 7 Panzere a Armatei Populare Naţionale) s-a ocupat de paza lui Paulus. În corespondenţa pe care a avut-o cu conducătorii „statului muncitorimii şi ţărănimii", Paulus semna „Friedrich Paulus, feldmareşal al fostei armate germane"

Conducătorii RDG au reuşit să-l folosească pe feldmareşal în scopuri politice. Ulbricht şi conducerea partidului comunist îşi făceau propagandă subliniind „poziţia patriotică" a lui Paulus şi faptul că acesta se opunea integrării vestice, susţinute de Adenauer, al cărui scop i se părea „periculos" fostului mareşal, care de zece ani nu avea alte informaţii decât acelea care circulau în RDG. Folosindu-se de cei care luaseră parte la al Doilea Război Mondial, conducerea RDG voia să creeze un fel de facţiune militară, care să se opună Convenţiilor de la Paris. Paulus, ale cărui articole şi prelegeri erau urmărite cu interes, s-a exprimat deschis împotriva Convenţiilor de la Paris în cadrul unei conferinţe de presă

din iulie 1954, dar şi în cadrul unui interviu acordat în acelaşi an unui post de radio german. La întrunirile foştilor ofiţeri din Wehrmacht şi SS, organizate în Berlinul de Est la 29/30 ianuarie şi 25/26 iunie 1955, ca şi la două manifestări de mai mică importanţă, Paulus a arătat că toţi cei care au participat la cel de-al Doilea Război Mondial au o mare responsabilitate faţă de Germania democrată şi s-a pronunţat împotriva implicării RFG într-o alianţă din care să mai facă parte şi alte ţări apusene.

Pentru foştii camarazi, Paulus devenise „Saulus"[1], dar feldmareşalul credea în continuare că a fost corect faţă de toată lumea. Paulus nu le-a mărturisit nici măcar apropiaţilor care era poziţia sa în legătură cu înarmarea RDG, cu sovietizarea Germaniei de Est, cu dictatura comuniştilor, cu modul în care îşi imagina el o Germanie unită. Paulus a fost foarte afectat de refuzul foştilor camarazi de a participa la întâlnirile foştilor ofiţeri, pe care le organiza. General-colonelul Franz Halder l-a acuzat chiar că a trădat cauza şi că a trecut de partea comuniştilor. L-au impresionat şi scrisorile rudelor luptătorilor de la Stalingrad, care se interesau unde le sunt fiii, fraţii sau soţii. Paulus răspundea conştiincios, oferind toate datele de care dispunea. Aceste lucruri i-au şubrezit sănătatea şi au făcut să crească responsabilitatea de care se simţea apăsat. În cadrul unei prelegeri de deschidere a uneia dintre întrunirile ofiţerilor, Paulus a încercat să formuleze un fel de crez politic astfel: „Având în vedere experienţa noastră amară, pe care am căpătat-o din cauza aşa-numitei politici de forţă, şi ţinând cont de sentimentul de responsabilitate pe care îl avem în ceea ce priveşte starea naţiunii germane, ne exprimăm convingerea că nu este nevoie de noi convenţii militare, care să ducă la separarea noastră şi să o adâncească, ci de unirea germanilor din est şi din vest, de unirea lor cu celelalte popoare. Dorim o Germanie puternică, respectată, suverană şi independentă, în care să nu existe trupe de ocupaţie. Dorim o Germanie a cărei integritate

[1] Derivat de la numele evreiesc Saul (n.tr.)

teritorială este garantată de toate statele europene şi de marile forţe ale lumii, o Germanie ale cărei graniţe să fie apărate de forţe armate naţionale, care să nu se supună decât poporului german"

Ulterior s-a găsit în actele Ministerului pentru Siguranţa Statului un citat din Paulus, extras în urma operaţiunilor de ascultare efectuate de agenţi: „Nu sunt nici est- nici vest-german. Eu sunt german"

Nu există nicăieri nici un act care să ateste contribuţia personală a lui Paulus la punerea la punct a forţelor armate naţionale ale RDG, aspect asupra căruia s-a insistat în mod repetat. Dimpotrivă, până la sfârşitul vieţii celebrul feldmareşal a fost un străin în „statul muncitorimii şi ţărănimii" Conducătorii Ministerului pentru Siguranţa Statului au avut grijă ca în jurul său şi al apropiaţilor săi să existe o adevărată reţea de agenţi. Pentru agenţii est-germani, Paulus a constituit pretextul declanşării Operaţiunii „Terasa". Într-un raport amplu, întocmit în 1956, se arată între altele: „... este evident că nu a desfăşurat şi nu desfăşoară nici un fel de activitate în sensul formării şi conducerii efectivelor de miliţie sau ale armatei naţionale. Nu există şi nu a existat nici o legătură între el şi comandanţi sau unităţi; Ministerul Apărării Naţionale îi oferă, deocamdată, mijloace financiare, dându-i o funcţie oarecare". Grav afectat de boală, Paulus a dispărut din sfera politicii la finele anului 1955. Suferea de o paralizie bulbară cu scleroză laterală aminotrofă, o afecţiune organică a creierului, care implică faptul că bolnavul judecă foarte limpede, în condiţiile în care este paralizat complet. Această boală este incurabilă. Poate că anamneza ei reprezintă o imagine a vieţii lui Friedrich Paulus.

La 1 februarie 1957, la 14 ani de la înfrângerea suferită de germani la Stalingrad, feldmareşalul a murit la Dresda, chinuit de o adâncă depresie. După o ceremonie modestă la care au participat cei apropiaţi, membri ai Adunării Naţionale a RDG şi o mică delegaţie a Ministerului Apărării Naţionale, Paulus a fost incinerat

şi urna a fost trimisă, la dorința familiei, la Baden-Baden, unde a fost aşezată alături de rămăşițele Elenei Constance Paulus. Friedrich Paulus îşi văzuse soția pentru ultima dată în 1942.

Nu se poate deduce din actele oficiale ce gândea şi ce simțea Paulus. Era un om introvertit, conştient de rolul important, din punct de vedere istoric, pe care l-a jucat la Stalingrad. La ora actuală persoana feldmareşalului din Wehrmacht nu trebuie asimilată nici cu figura comandantului care i-a fost credincios lui Hitler, nici cu figura comunistului „Saulus". Bărbatul introvertit trebuie privit astăzi ca fiind un om greu încercat de soartă, un om care a afirmat că este personajul tragic al istoriei germane a războiului. Prins între povara răspunderii pentru catastrofa de la Stalingrad şi presiunea politică a celor două societăți, care se formau în Est şi în Vest, Paulus a rămas fără patrie. Întoarcerea din prizonierat a fost pentru el o reîntoarcere pe meleaguri străine. Speranțele sale animate de patriotism, legate de o Germanie unită, în care să domnească pacea, precum şi încercarea de a transmite şi altora experiența acumulată au fost doar folosite. Omul care a contribuit de două ori la scrierea istoriei tragice a Germaniei a sfârşit în singurătate.

La 6 februarie 1957, un angajat al Ministerului pentru Siguranța Statului din RDG a încheiat dosarul lui Paulus, ținând să arate: „Obiectul «Terasa» era un fost feldmareşal al armatei fasciste. Prin moartea sa la 1 februarie, s-a încetat urmărirea Obiectului". Friedrich Paulus nu a ajuns niciodată în Germania de Vest.

Capitolul 5

AVIATORUL

Zborul devine pasiune. Cine ştie să zboare nu va mai renunța niciodată la acest lucru.

Nu trebuie să te gândeşti că există o mamă care plânge pentru fiecare om pe care-l împuşti.

Ştirile despre ceea ce se întâmplă în Germania sunt exagerări... Au existat unele situații în care evreii au fost tratați prost, dar pentru asta se vor acorda despăgubiri băneşti.

Hitler nu va duce Germania în război.

Noi am fost soldați fără stindard. Ne-am desfăşurat din nou stindardul. Führerul ni l-a înapoiat. Pentru vechii soldați viața merită trăită.

De dragul de a pilota un aparat de zbor, trebuie să te faci frate şi cu dracul, dar trebuie să fii atent să nu te şi ia dracul.

Eu sunt doar un spirit în uniformă.

Dar eu trebuie să merg înainte. Curând începe imensa noapte şi atunci piere tot ce înseamnă viață.

Udet

Pe la ora 5.15 am observat cum avionul roşu al locotenentului-major Udet a doborât mai întâi un aparat D.H. 9 şi a incendiat la puţin timp după aceea un aparat D.H. 2.

A consemnat: Göring, comandantul Escadronului de Vânătoare Freiherr von Richthofen

Hermann Göring

Udet este un maestru al aerului şi în aer el se simte atât de bine, precum un motociclist pe autostradă... Ne bucură faptul că tehnica germană progresează neîntrerupt şi că avem în domeniul aviaţiei oameni asemenea lui Udet, care sparg barierele existente. Aviaţiei germane i s-a pus un căluş, dar ea nu poate fi omorâtă.

Würtzburger Volksblatt

Hitler îl consideră pe Udet pe bună dreptate ca fiind unul dintre cei mai buni piloţi germani, fiind de părere că este şi unul dintre cei mai buni tehnicieni ai aviaţiei, dar din acest punct de vedere nu are dreptate.

Erhard Milch,
secretar de stat în Ministerul Aviaţiei

Aş vrea să-mi pot da seama la ce s-a gândit Udet. A transformat întregul program al aviaţiei în haos. Dacă ar mai trăi astăzi, m-aş vedea obligat să-i spun: „Dumneavoastră sunteţi răspunzător pentru distrugerea aviaţiei germane"

Hermann Göring

Este un artist al domeniului său, care a căpătat har de la Dumnezeu, este un om care se simte bine în solitudinea înălţimilor. „Nu disprețuiți maeştrii", acesta este sloganul şi strigătul de deşteptare pe care îl adresăm tinerilor. Cu siguranţă

ei nu îl disprețuiesc pe pilotul Ernst Udet, ci își înalță privirile cu admirație și bucurie spre înălțimi, considerând că el este un model de urmat.

Die Luftwelt

Udet avea o locuință nici foarte mare, dar nici foarte mică, pe care o umpluse cu trofee obținute ca pilot sau ca vânător și cu suvenire dintre acelea pe care le strângi sau le primești în dar de-a lungul unei vieți active, în nenumărate călătorii. Pe un perete erau fotografiile unor femei frumoase. Eu am tras de cinci ori, apoi a tras Udet de cinci ori. Udet a câștigat...

Charles Lindbergh

Emana atâta șarm, atâta simpatie, atâta spirit dedicat zborului. Putea să bea foarte mult și apoi să fie perfect lucid într-o clipă.

Adolf Galland, pilot de vânătoare

Ne-am simpatizat reciproc imediat după ce am schimbat câteva cuvinte și am băut pentru prima oară prima sticlă de coniac împreună.

Carl Zuckmayer

Să nu vă faceți nici un fel de probleme în ceea ce privește serviciul dumneavoastră. Colaboratorii dumneavoastră, care sunt extraordinari, se vor ocupa de toate... În afară de asta, l-am rugat pe Milch să se ocupe și el de problemele care apar.

Hermann Göring

Când se ducea la Göring, vorbeau despre vremurile de altădată. Se evita orice discuție care ar fi putut avea legătură cu problemele de serviciu.

Procuror-general Christian von Hammerstein

S-a văzut obligat să lupte împotriva intrigilor lui Milch, să facă față solicitărilor exagerate ale lui Göring şi trebuia să facă în aşa fel încât să aibă controlul asupra colaboratorilor săi. Asta a fost prea mult pentru el.

Seidel, general de aviație

Nu era un om deschis, era foarte vanitos şi foarte sensibil.

Erhard Milch,
secretar de stat în Ministerul Aviației

Doar câțiva dintre cei prezenți știau ce se întâmplase de fapt. În sala de festivități a Ministerului Aviației domnea o liniște încărcată de tensiune, întreruptă numai de zumzăitul monoton al aparatului de filmat, care înregistra cu minuțiozitete pentru *Wochenschau* înscenarea perfectă.

Lângă sicriul așezat pe un suport stăteau nemișcați ofițeri cu sabia scoasă. Pe fețele lor se reflecta lumina flăcărilor provenite de la torțele așezate pe coloane negre, care flancau coșciugul. Printre cei ce veniseră la ceremonia funerară se numărau personaje foarte importante, care fuseseră chemate de regizorii ce puseseră la punct întregul spectacol: Adolf Hitler și cei mai buni piloți din aviația germană, Emmy Göring, „prima doamnă a celui de-al Treilea Reich", în spatele ei, membrii corpului diplomatic și persoane din conducerea partidului nazist. Ultimul a apărut Hermann Göring, mareșal al Reichului și comandant suprem al aviației germane, împodobit ca un păun, cu uniformă de culoare deschisă, cizme maro-roșcate și caschetă cu cozoroc auriu. În acordurile simfoniei *Eroica* de Beethoven, Göring a urcat treptele care duceau la tribună. S-a auzit zornăitul pintenilor de la cizmele sale. Mareșalul Reichului și-a dres glasul și a spus:

„A venit momentul să ne luăm adio. Nu ne vine să credem, dragul meu Udet, că nu mai ești printre noi. Nu ne vine să credem, deoarece tu erai plin de forță, dătător de viață și atât

de vesel. Ai fost atât de viu, încât avem impresia că tu eşti mereu printre noi. Rămâi printre noi. Atotputernicul te-a chemat la El şi acum tu te poţi duce la cei care au căzut înaintea ta. Şi acum... nu mai pot să spun... tu, care eşti cel mai bun camarad al meu, mergi cu bine!"

Ultimele cuvinte ale lui Göring au putut fi înţelese cu greu. Glasul i-a cedat. În timp ce supraponderalul mareşal al Reichului cobora treptele, pe care le urcase pentru a ajunge la tribună, orchestra a intonat *Ich hatt' einen Kameraden*. Göring cânta cu ochii în lacrimi. Adolf Hitler a făcut un pas înainte şi a strâns mâna unei doamne mai în vârstă, cu faţa acoperită de voaletă neagră. Paula Udet făcea eforturi pentru a-şi păstra stăpânirea de sine. Ceea ce se reprezenta acolo era punctul culminant al unei piese, în care chiar şi mama îndoliată trebuia să se încadreze în rol.

Ofiţerii au ridicat coşciugul şi au ieşit cu el în stradă, trecând prin mulţime. Cortegiul funerar s-a format: în faţă, cei care purtau steagurile, orchestra, persoanele care duceau coroanele, aghiotanţii, apoi coşciugul şi, în sfârşit, singur, mareşalul Reichului, Hermann Göring.

Cu patru zile înainte, Biroul German de Informaţii transmisese: „Responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei, general-colonelul Ernst Udet, a suferit la data de 17 noiembrie 1941 un accident atât de grav, în timp ce testa un nou aparat, încât a murit din cauza leziunilor suferite, în timp ce era transportat la spital. Führerul a ordonat să se organizeze funeraliile de stat pentru ofiţerul care a căzut la datorie"

Moartea unui aviator... Germania era în doliu. Până în 1945, cei mai mulţi au crezut „povestea", conform căreia Udet a murit ca un erou pentru popor şi pentru patrie. Udet se bucurase de faimă. Lumea îl cunoştea de la nenumăratele demonstraţii aviatice, în cadrul cărora se dovedise a fi un adevărat artist al aerului. Copiii îl iubeau pe omul care „era în stare să dea din aripi" şi care, atunci când era binedispus, ridica de la pământ o carte, folosindu-se

de una dintre suprafețele portante ale avionului său. Pentru tinerii îndrăgostiți el era cel care îl întruchipase pe ecran pe eroul zburător din *Bergnot*. Berlinezii își aduceau aminte că Udet obișnuia să petreacă nopți întregi prin baruri, el fiind mereu unul dintre cei ce mai erau prezenți în localurile respective la ora închiderii. În afară de aceasta, mulți îl cunoșteau din reportajele prezentate în *Wochenschau*, în cadrul cărora putea fi văzut alături de Hermann Göring și de Führer.

Scriitorul Carl Zuckmayer, care se afla în America, a aflat din ziar despre tragedie și a scris primele rânduri ale dramei *Generalul diavolului*. Acest titlu a rămas mereu legat de numele lui Udet. Zuckmayer nu a făcut niciodată un secret din faptul că în realizarea personajului său, Harras, s-a inspirat din viața prietenului său.

Piesa a fost reprezentată foarte frecvent pe scenele teatrelor din Germania postbelică. Udet s-a contopit cu alter ego-ul său literar, aviatorul Harras. „General sau clovn, eu sunt un aviator și nimic mai mult", spunea personajul despre sine. Era un pilot, fie chiar și unul aflat la ordinele lui Hitler. S-a implicat din ce în ce mai mult în delictele comise de regim, până când el însuși a recunoscut resemnat că devenise „Generalul diavolului" El trage concluzii și moare ca un erou, prăbușindu-se cu avionul său și provocându-și astfel moartea. Scriind piesa, Zuckmayer îi face un monument lui Udet, realizând o piesă controversată, pe care a modificat-o la douăzeci de ani după ce scrisese primele rânduri repede, de parcă s-ar fi aflat sub influența unui drog. În 1966, autorul modifică piesa și în cele din urmă o retrage definitiv de pe scenele teatrelor. Se întâmplase prea frecvent ca piesa lui să fie interpretată ca fiind „o scuză pentru un anumit tip de om, care este luat de val", cum se spune.

Dar cine a fost Ernst Udet? A fost un general al diavolului sau unul care s-a opus stăpânirii diavolului?

Războiul său se desfăşurase între 1914 şi 1918. Nimbul „celui mai de succes pilot de vânătoare alături de «Baronul Roşu», Manfred von Richthofen" l-a însoţit mereu şi a deschis pentru el uşile celor bogaţi şi puternici în perioada interbelică. Era fermecător şi galant, era un om prietenos şi deschis, făcându-i pe cei mai mulţi din jurul său să fie deschişi la rândul lor. Era, însă, şi nepăsător. În anii Republicii de la Weimar, Udet a fost un pilot care făcea acrobaţie şi vedetă de film. Nu era militar. Nu ştia ce înseamnă să-ţi duci viaţa respectând o anumită cadenţă şi situaţia aceasta a durat până în anul 1935, când intră în nou creata aviaţie germană, având gradul de colonel. Din ordinul lui Hitler el a coordonat dotarea aviaţiei, care era condusă de Göring, în vederea declanşării unei noi conflagraţii mondiale, al cărei sfârşit nu avea să-l mai găsească în viaţă. A murit la vârsta de 45 de ani. A lăsat un munte de datorii, pe care le făcuse la localul de lux Horcher din Berlin, mai mulţi copii nelegitimi şi un minister al aviaţiei pe care succesorul său l-a numit, exasperat fiind, „un cumplit grajd"

În 1896, unul dintre pionierii aviaţiei, germanul Otto Lilienthal, a murit în timpul unui zbor. În acelaşi an se năştea la Frankfurt am Main Ernst Udet, la 26 aprilie, într-o zi de duminică. Părinţii, Paula şi Adolf Udet, erau mândri de primul lor fiu. Mama lui îl alinta, spunându-i Erni. La puţin timp după naşterea băiatului, familia s-a mutat la München. Acolo Erni a devenit un adevărat băieţaş bavarez, care se ţinea numai de pozne. Rezultatele sale şcolare nu erau strălucite. Conform părerii dascălilor de la Theresiengymnasium din Kaiser-Ludwig-Platz, băiatul era zăpăcit: „Învaţă repede, dar uită la fel de repede, este interesat de orice, dar nu-l interesează nimic în mod special. Este în stare să vorbească mult şi despre multe... Nu este serios şi nu dă dovadă de minuţiozitate în tot ceea ce face". Aceasta este caracterizarea făcută în certificatul de absolvire al primului an de gimnaziu. Erni era interesat de lucruri care se petreceau dincolo de zidurile întunecate

ale unității de învățământ. Avea talent la desen, era pasionat de fotografie și mai ales de pilotaj. Printre eroii copilăriei sale se numărau frații Wright, care reușiseră să zboare în 1903 folosind un aparat cu motor.

Înaintea primei Expoziții Internaționale de Aeronautică din 1904, a fondat împreună cu prietenii lui Aero-Club München. Tatăl său, domnul Udet, le-a pus tinerilor la dispoziție podul casei, unde s-au desfășurat întrunirile membrilor clubului. În fiecare miercuri, după ce terminau cursurile, băieții se întâlneau acolo și construiau machete de avioane sau vorbeau despre problemele lor. Fabrica de avioane Gustav-Otto din Milbertshofen îi atrăgea cu „magia" ei. Lipiți de gardul fabricii, membrii Aero-Club-ului au văzut primul avion biplan și i-au admirat pe curajoșii piloți. Uneori le era permis să învârtească elicea câte unui motor, astfel încât acesta să pornească. În 1909, francezul Louis Blériot reușește pentru prima dată în istorie să traverseze Canalul Mânecii la bordul unui avion. „Canalul" micilor aviatori din München era râul Isar. Machetele trebuiau să treacă în zbor de pe un mal pe celălalt. La 9 ianuarie 1909, Erni Udet a obținut prima sa „diplomă": „Brevetul oficial al Aero-Club München a fost obținut de domnul aviator Ernst Udet, pe monoplanul Dornier, realizat de M.G.W. Aparatul a parcurs distanța de 3 m în prezența prim-vicepreședintelui și a domnului secretar."

În vacanța de vară din 1910, băiatul își construiește în Aschau, satul în care își petrecea vacanța, primul planor din bambus și pânză. Făcând salturi îndrăznețe, Ernst coboară un deal abrupt folosind aparatul său, până când acesta se dezmembrează. Pentru sătenii care au râs de el, membrii Aero-Club-ului München, care fuseseră chemați să asiste la „eveniment", au avut o explicație. Chiar în acea regiune magnetismul terestru era atât de puternic, încât era imposibilă efectuarea unui zbor.

Dascălii nu vedeau cu ochi buni „fantasmagoriile" tânărului: „Deși este inteligent și are aptitudini, nu are decât rezultate

mediocre. Acest lucru se întâmplă deoarece este împrăştiat şi neatent. Mintea lui este plină de tot felul de idei, în special de idei legate de aviaţie. Spune că a construit el însuşi un monoplan şi că vrea să devină mai târziu aviator". Pe tânăr nu-l preocupa faptul că nu are rezultate bune la învăţătură. Nici pe părinţii lui nu-i preocupa acest lucru. În actele şcolii se consemnează faptul că părinţii lui Ernst nu au luat niciodată legătura cu reprezentanţii instituţiei de învăţământ. Tânărul era lăsat să facă ce voia. Oricum, domnul Udet, care avea o mică fabrică de cazane şi instalaţii pentru apă caldă, a încercat să-l pregătească pe Ernst astfel încât acesta să poată prelua afacerea familiei. Succesul obţinut nu a fost cel scontat, deoarece Erni nu dorea să-şi petreacă viaţa între ţevi şi căzi de baie.

Cu chiu cu vai băiatul a reuşit să ia bacalaureatul în 1913, având rezultate mediocre. Tatăl, om cu avere, l-a răsplătit, făcându-i cadou o motocicletă, probabil pentru a-i „îndulci" intrarea în afacerea familiei. Tânărului îi era, însă, suficient să se plimbe, visând, prin fabrica de avioane Gustav-Otto. Tot văzându-l, unuia dintre piloţi i s-a făcut milă şi l-a luat cu el. Era pentru prima dată când tânărul călătorea cu un avion. Acesta a fost primul său zbor. Aveau să-i urmeze nenumărate altele.

În 1914 aveau să ia sfârşit jocurile de copii. Odată cu focurile trase la 24 iunie la Sarajevo asupra prinţului Franz Ferdinand, moştenitorul tronului austriac, s-a destrămat echilibrul fragil în care Europa trăia de ani de zile sub ameninţarea unui război. În München, Berlin, Viena, Paris şi în alte oraşe oamenii se bucurau, pentru că avea să înceapă bătălia în cadrul căreia avea să se descarce ura acumulată de mulţi ani. Animat de teoria războiului, care era foarte răspândită în acea vreme, Udet s-a prezentat imediat ca voluntar. „Prea mic", a fost lapidarul verdict al comisiei pentru voluntari. Era, într-adevăr, mic, dar era şi încăpăţânat. În fiecare zi a vorbit cu reprezentanţii sucursalei din München

a Automobilclubului din Germania, care trimiteau pe front curieri-motocicliști. Datorită faptului că se număra printre puținii care aveau în posesie o motocicletă, el a fost admis în cele din urmă. Mai întâi a fost încadrat ca șofer la Divizia 26 Infanterie, la Guvernământul din Strasbourg și apoi la parcul auto din Namur. Soldații îi ironizau pe curieri, numindu-i „husari pe benzină" sau „șoferii stăpânilor" Oricum, era o ocupație periculoasă. Udet a intrat într-o zonă în care se desfășura un tir încrucișat cu grenade și a fost rănit.

În octombrie, armata a reziliat contractele pe care le avea cu tinerii curieri-motocicliști și soldatul Udet se afla iar acasă fără nici o ocupație. Tatăl său a înțeles că venise momentul să se întâmple ceva. Cu un efort financiar și după ce i-a refăcut baia lui Gustav Otto, el a reușit să facă în așa fel încât Ernst să fie admis la școala de piloți din Oberwiesenfeld. În aprilie 1915 Ernst Udet primea brevetul de pilot civil. La data de 4 septembrie 1915, a fost admis ca pilot în cadrul Departamentului de Artilerie 206. Era un serviciu care nu implica violență, deoarece pe atunci piloții aveau doar misiuni de observare. Udet a fost transferat la Departamentul 68 Aviație și aici avea să trăiască o serie de experiențe noi. Olandezul Anthony Fokker pusese la punct o pușcă automată montată la nivelul elicelor, pe care piloții o puteau utiliza. Cu această invenție cerul se transforma în câmp de luptă. În decembrie Udet a luat parte pentru prima dată la o bătălie aeriană și s-a văzut față-n față cu un biplan francez de tip Caudron. Deși ar fi avut ocazia s-o facă, nu a putut să-și împuște inamicul. În autobiografia sa, *Viața mea de aviator*, el face din această confruntare o experiență deosebit de importantă a vieții sale. „Panica pusese stăpânire pe mine în așa măsură, încât am simțit că mi-a înghețat sângele în vine. Era ca și când mi-ar fi paralizat brațele și toate gândurile mi s-ar fi șters din minte cât ai bate din palme." Udet continuă: „Cel ce dorește să rămână bărbat între bărbați trebuie să aibă puterea de a-și învinge teama animalică din el însuși în momentul decisiv.

Trebuie să o facă, deoarece animalul din noi doreşte să rămână în viaţă cu orice preţ. Cel ce se lasă copleşit de această teamă nu se va putea număra printre acei bărbaţi pentru care contează foarte mult onoarea, datoria şi credinţa faţă de patrie."

Bunătatea aceea, cu care avea să cocheteze mai târziu cu atâta plăcere, nu avea să-l stăpânească foarte multă vreme. Era deosebit de ambiţios şi ţinea cu orice preţ să scape de punctul său slab. A instalat la marginea aerodromului o machetă de avion şi a tras de atâtea ori asupra ei, zburând în picaj, până când a început să dea dovadă de mai multă precizie. După aceea a reuşit, în sfârşit, să obţină prima victorie aeriană. „Nu pot să descriu sentimentul pe care l-am avut atunci. Îmi venea să urlu de atâta bucurie şi mândrie."

Începând din acel moment, toate victoriile încep să fie contabilizate cu grijă. În *Viaţa mea de aviator* este notat fiecare inamic doborât. Punctul culminant: trei inamici doborâţi într-o singură zi. Piloţii refuzau să-şi ia concedii sau făceau tot posibilul pentru a nu se îmbolnăvi, deoarece nu voiau să rateze locul fruntaş în ceea ce priveşte numărul de inamici doborâţi. Războiul pare să fi fost un roman de aventuri.

Aviaţia militară reprezenta noua elită a armatei împăratului. Piloţii erau nişte „cavaleri ai aerului". Ei erau cei ce se puteau ridica deasupra nenorocirii din tranşee, acele tranşee în care au murit sute de mii de oameni.

Datorită faptului că avioanele erau personalizate, piloţii ştiau exact pe cine anume au de înfruntat. Ei îşi pictau pe avioane diferite formule. Pe aparatul lui Udet scria: „Du doch nicht" – „Tu, totuşi, nu". „Le voilà, le foudroyant" – „Iată nimicitorul" – se putea citi pe un avion francez.

Încă de pe vremea când mai era în viaţă au luat naştere tot felul de legende legate de faptul că Udet era un adevărat cavaler. În 1916 Udet se află faţă-n faţă cu francezul Georges Guynemer, un as al pilotajului. Cei doi s-au înfruntat timp de opt minute, până

în momentul în care mitraliera lui Udet a cedat. Udet a lovit arma, nemaiştiind ce să facă. Guynemer s-a apropiat de aparatul germanului, şi-a dat seama că acesta se găseşte într-o situaţie dificilă şi... s-a îndepărtat. Aceasta este varianta pe care a prezentat-o Udet, deşi există persoane care afirmă că şi Guynemer ar fi avut probleme cu mitraliera sa.

Visul legat de „o camaraderie adevărată" era împărtăşit de piloţi şi după război, când se întâlneau cu foştii inamici. În 1928 Udet s-a întâlnit cu celebrul pilot francez René Fonck. Acesta a scris pe o fotografie, pe care i-a dat-o lui Udet: „Cu cât luptăm mai mult unul împotriva celuilalt, cu atât înţelegem mai bine ce înseamnă adevărata camaraderie în aer"

În realitate, războiul care se purta în aer se transformase de multă vreme într-o luptă pe viaţă şi pe moarte. Şi Udet a fost nevoit să vadă cum toată formaţiunea sa a fost spulberată într-un timp scurt. Din cauză că şi-a pierdut prieteni şi camarazi, Udet s-a ferit să aibă relaţii strânse. Şi statutul de privilegiat, de „copil norocos", l-a marcat. El era considerat erou şi eroii sunt curtaţi.

În cadrul unor demonstraţii organizate cu multă grijă, numite „sesiuni de zbor de testare", producătorii de aparate de zbor făceau tot posibilul pentru a se bucura de atenţia piloţilor. Se rezervau etaje întregi ale hotelurilor de lux din Berlin. Cei de la Pfalzwerke rezervau întreg hotelul Adlon din Parizer Platz, cei de la Fokker îşi aşteptau invitaţii la Bristol şi atunci când se întâmpla ca un aviator să deschidă dulapul din camera sa găsea în el „din întâmplare" câte un cojoc.

Chiar şi atunci când se aflau pe front, piloţii ştiau să facă uz de aura lor de eroi. Şampania rechiziţionată de la inamic se termina foarte rar, iar în castelele ocupate de trupe se găsea prilejul pentru a se organiza câte o petrecere. Modul acesta de viaţă era exact pe gustul tânărului Udet. Camarazii îl porecliseră „Micuţul". Îl plăceau pe omuleţul care părea să strălucească şi era mereu pus pe glume. Carl Zuckmayer îşi aminteşte de prima lor întâlnire: „Ne-am simpatizat reciproc imediat după ce am schimbat

câteva cuvinte şi am băut pentru prima oară prima sticlă de coniac împreună"

Udet îşi dobora duşmanii unul după altul. Ajungea tot mai sus pe lista piloţilor de vânătoare care se bucurau de succes. La unul dintre inamicii doborâţi de Udet s-a găsit o fotografie a acestuia, pe care scria „asul aşilor"

Într-o zi ploioasă, în noiembrie 1917, în Le Cateau, Udet l-a întâlnit pe „Baronul Roşu", Manfred von Richthofen, comandantul Escadronului de Vânătoare nr. 1, cel mai mare pilot de vânătoare din Primul Război Mondial. „Câţi inamici aţi doborât, domnule Udet?" îl întreabă Richthofen. „Nouăsprezece în mod sigur şi în afară de aceştia încă unul, conform rapoartelor." „Înseamnă că aţi putea fi unul dintre noi", spune Richthofen. „Doriţi să faceţi parte din rândurile noastre?"

Intrat în escadronul lui Richthofen, Udet a cunoscut o nouă dimensiune a luptei aeriene. Despre „Baronul Roşu" camarazii spuneau că vânează englezi ca şi când ar vâna mistreţi în pădure. Richthofen îi scrisese mamei sale: „Mamă, inima parcă-ţi bate mai tare atunci când inamicul, a cărui faţă tocmai ai zărit-o, este cuprins de flăcări" El trăia pentru a zbura şi a zbura însemna pe atunci a doborî duşmani. Avioanele se aflau la numai câţiva kilometri în spatele frontului, în nişte barăci, şi se înălţau de trei ori pe zi, pentru a lua parte la lupte aeriene. Acest efort fizic şi psihic enorm implica anumite neplăceri pentru Udet. Din cauza unei inflamaţii la nivelul urechilor, a fost nevoit să-şi ia concediu. Această afecţiune avea să-l chinuiască ani la rând. Ajuns acasă, la München, Udet a primit Ordinul „Pour le mérite", deoarece doborâse peste 20 de inamici. Aceasta a fost rampa de lansare spre categoria militarilor de rang înalt. Plin de mândrie, Udet s-a plimbat cu prietena lui pe străzile din München, amuzându-se copios, deoarece militarii care asigurau paza şi ordinea în marele oraş erau nevoiţi să ia poziţie de drepţi şi să-l salute. Micul aviator devenise dintr-odată foarte mare. La 21 aprilie 1918, Udet a primit vestea

că a murit Manfred von Richthofen. După ce a murit şi Reinhard, succesorul acestuia, Udet a preluat provizoriu comanda vestitului escadron de vânătoare. Cine avea să devină comandant? Nu se puteau face nici un fel de pronosticuri. Udet doborâse deja 40 de duşmani. Şi Lothar von Richthofen putea să preia comanda escadronului. Oricum, piloţii erau siguri că va veni la comandă unul dintre ei. O telegramă a pus capăt tuturor speculaţiilor şi a adus cu sine o surpriză: „Conform ordinului nr. 178654 din 8 iulie (19)18, ordin dat de generalul care se află la comanda forţelor aeriene, la comanda Escadronului de Vânătoare Richthofen va veni locotenentul-major Hermann Göring". Care va să zică, domnul Hermann Göring, care doborâse 21 de inamici şi fusese decorat cu Ordinul „Pour le mérite", întocmai ca Udet! Se pare, însă, că aceste date nu erau întocmai corecte. Se zvonea că Göring ar fi „umflat" frumuşel cifrele care indicau câţi duşmani doborâse. Noul comandant a făcut o vizită la escadronul său şi apoi a plecat în concediu. Udet avea să aibă de-a face încă multă vreme cu acest bărbat dificil, pe care îl numea „Omul de Fier"

Vestea legată de semnarea acordului de încetare a războiului în Franţa, la Compiègne, l-a lovit pe pilot ca un trăsnet. Oare toate sacrificiile fuseseră zadarnice? Hermann Göring şi membrii escadronului său au încercat zadarnic să ascundă aparatele într-o fabrică de hârtie de la Aschaffenburg, astfel încât să nu le confişte inamicul. Piloţii se duc să-şi înece amarul la berăria din oraş, unde Göring exclamă patetic: „Ceasul nostru va veni din nou!"

În ziua următoare, Ernst Udet a fost exclus din rândurile armatei. Doborâse 62 de inamici şi era, din acest punct de vedere, cel mai valoros pilot german de vânătoare care supravieţuise războiului.

Ce să facă? A revenit la München şi a împărtăşit soarta tuturor acelora care s-au întors din război. Piloţii aterizau din lumea eroică din timpul conflagraţiei în lumea cruntei realităţi, care pentru

cei mai mulți însemna o viață de șomer. Unii dintre ei au reușit să se angajeze în aviația civilă, alții și-au găsit câte un post în unitățile de voluntari. Pentru început, Ernst Udet s-a angajat ca mecanic auto la Fabrica de avioane Gustav-Otto. Singurul lucru pe care știa să-l facă, într-adevăr, era acela de a zbura, dar odată cu semnarea Tratatului de la Versailles, nu se mai puteau transforma în realitate ambițiile unui pilot. Germaniei îi era interzis să posede avioane militare, iar numărul celor civile fusese limitat cu strictețe. Timp de o jumătate de an în Germania a fost interzisă producerea de motoare și componente pentru motoare. Despre producția de avioane sau de componente pentru aparate de zbor nici nu putea fi vorba. În domeniul aeronauticii germane se înregistra un regres drastic, aceasta fiind într-un stadiu echivalent celui din vremea fraților Montgolfier.

Udet, care rămăsese în continuare un optimist, a început să caute avioane împreună cu prietenul său, Robert Ritter von Greim, pentru a pune în aplicare o idee care avea să aducă mulți bani în anii ce aveau să urmeze: organizarea de demonstrații aviatice în stil mare. La 10 august 1919, mii de oameni veniseră la Oberwiesenfeld. Programul era unul spectaculos: zbor în picaj, loopinguri, rostogoliri în aer, zbor în marșarier... Udet era în elementul său. Punctul culminant al spectacolului îl reprezenta duelul între Cavalerii Aerului, în cadrul căruia Udet și Ritter von Greim făceau pe cer acrobații extrem de periculoase.

În 1920, cei doi tineri pasionați de zbor au fost aduși cu picioarele pe pământ. La data de 10 ianuarie au intrat în vigoare prevederile Tratatului de la Versailles. Aproape 15 000 de avioane și 28 000 de motoare au fost distruse. Un milion de metri pătrați de hale au fost făcuți una cu pământul. Visul legat de o carieră de pilot de acrobație s-a năruit.

Udet s-a văzut nevoit să-și încerce norocul în alt domeniu. A fost motociclist de curse și aviator pentru curse civile. Nu putea trăi decent din aceste ocupații, dar l-a ajutat foarte mult

optimismul său. În München tocmai începuseră anii de aur ai boemei. În localurile frecventate de artişti petrecerile erau în toi, iar sufletul acestor petreceri era... Ernst Udet. „Bătălie aeriană pe pământ" numea pilotul „numerele" sale şi aducea domnişoarele de pe stradă direct la masă, pe motocicleta sa. S-ar putea spune că „făcea parte din inventarul" barurilor Maxim şi Odeon. La bar şi pe ringul de dans făcea cunoştinţă cu tot felul de oameni, pe care îi caricaturiza în carneţelul său. Printre aceştia se număra poetul Joachim Ringelnatz, care era un minunat partener de pahar. Udet spera că va avea cât de curând o ocupaţie.

Ocazia în acest sens a apărut chiar mai repede decât s-ar fi aşteptat. În 1921 l-au abordat fraţii Heinz şi Wilhelm Pohl. Wilhelm făcuse avere în America şi era dispus să finanţeze o firmă care să poarte denumirea Udet Flugzeuge[1].

Este adevărat că în Germania era interzisă construcţia de avioane, dar acest lucru nu-l deranja deloc pe Udet. Împreună cu prietenii săi, Udet a camuflat ferestrele unui mic atelier din Milbertshofen şi a pus, ca în romanele a căror acţiune se desfăşoară în Vestul Sălbatic, capcane împotriva oaspeţilor nepoftiţi.

De altfel, Udet şi prietenii săi nu erau singurii care încălcau prevederile Tratatului de la Versailles. Heinrich Focke şi Georg Wulf, de exemplu, construiau avioane într-o pivniţă din Bremen. Totul decurgea conform concepţiei generalului von Seeckt, care în 1920, atunci când se desfiinţase oficial aviaţia militară, spusese: „Această armă nu a murit. Spiritul ei trăieşte"

În 1922, atunci când a fost pus la punct primul avion realizat de firma lui Udet, U-1, prevederile formulate de cei ce învinseseră în prima conflagraţie mondială deveniseră mai blânde, astfel încât avionul a putut fi prezentat marelui public. Producţia de avioane nu s-a dovedit a fi un mare succes din punct de vedere economic. Tehnicienii lui Udet au pus la punct mai multe tipuri de avioane, care aveau nume răsunătoare, dar nu se vindeau.

[1] Avioane Udet (n.tr.)

În 1925, 27 de aparate de zbor şi-au găsit cumpărător. În momentul lichidării, firma avea la Banca Merck, Finck und Co. datorii care se ridicau la 800 000 de mărci. Proprietarii firmei nu vor să arate cine a garantat pentru achitarea acestei datorii. Este de presupus că şi aceştia, ca şi alţii care se aflau în situaţia lor, au primit sprijin de la guvernul german, deoarece acesta găsise mijloacele necesare pentru a produce în afara graniţelor ţării arme interzise prin Tratatul de la Versailles. În 1924 guvernul german finanţa, de exemplu, un aerodrom în localitatea Lipeţk din Rusia, aerodrom aflat departe de Aliaţii care controlau activităţile germanilor.

În 1924 a fost produs aparatul Udet-Flamingo, care s-a dovedit a fi un adevărat succes din punct de vedere al vânzărilor, numai că nestatornicul Udet se plictisise de producţia de avioane. El dorea să ducă o viaţă liberă, ca pe vremuri, o viaţă în care nu trebuia să-l preocupe problemele de natură organizatorică, aspectele legate de contabilitate sau de organizare. El dorea să retrăiască frumoasele vremuri în care făcea acrobaţii. A decis să intre din nou în showbiz împreună cu prietenul său, Walter Angermund.

În cea de-a doua jumătate a anilor 1920 demonstraţiile-spectacol erau organizate una după alta. În 1926, în numai trei luni, Udet a organizat spectacole în Krefeld, Würzburg, Karlsruhe, Mannheim, Chemnitz, Villingen, Fürth, Berlin, Traunstein, Stuttgart şi Hof. „Udet zboară", această propoziţie inserată în paginile ziarelor era suficientă pentru a pune în mişcare masele de oameni. Walter Angermund se ocupa de organizare, iar Udet făcea ceea ce îi plăcea lui mai mult: zbura. Atunci când demonstraţiile pe care le făcea în timpul spectacolelor i se păreau monotone, făcea spectacole pentru persoane private. Zbura pe sub podul care traversa Rinul la Düsseldorf, pe sub podurile de peste râul Isar sau printre turnurile bisericii Frauenkirche. Spectacolele aviatice i-au adus faimă, dar nu l-au transformat într-un om bogat, deşi obţinea câştiguri foarte mari din acrobaţiile sale. Angermund,

care își cunoștea bine prietenul, i-a propus acestuia să-i deschidă un cont în care să-și depună câștigurile. „Aș prefera bani-gheață", a replicat Udet. „Dar dă-mi banii în bancnote de câte o mie de mărci. Așa o să-mi ajungă mai mult timp." Deși primea banii în bancnote mari, tot îi scăpau printre degete. Udet părea să arunce cu banii. Numai în 1925 el a câștigat din zboruri acrobatice și curse aproximativ 140 000 de mărci, o sumă enormă pentru acele vremuri. Bineînțeles că această sumă nu i-a ajuns prea mult timp. Lui Udet îi plăcea foarte mult să cheltuiască, îi plăcea să aibă un întreg restaurant la dispoziție sa. Din păcate, cei la care avea datorii reușeau „să pună mâna pe el", înainte de a-și putea lua zborul. De exemplu, în decembrie 1926, el îi scrie primarului din Villingen: „Vă rog să mă iertați că nu am achitat încă hidrogenul livrat la Rheinfelden, cu ocazia demonstrației aviatice organizate acolo. Am anumite dificultăți financiare și îmi este greu să achit acum suma de 75,30 mărci. Deoarece nu pot achita această sumă, îmi permit să vă rog să-mi acordați un împrumut"

Situația financiară a lui Udet s-a mai îmbunătățit pentru scurtă vreme, deoarece a făcut reclamă. O firmă de jucării a adus pe piață un avion în miniatură, care era denumit Udet, și i-a oferit pilotului o parte din câștiguri. Pentru firma de lame de ras Rotbart, Udet „a bombardat" litoralul Mării Nordului și al Mării Baltice cu balonașe, pe care scria: „Bine ras, binedispus. Salutări de la Udet!" Firma Udet-Schleppschrift GmbH, înființată de pilot, organiza zboruri în cadrul cărora bucăți mari de pânză, inscripționate cu sloganuri, erau prinse de cozile avioanelor și purtate pe cer.

„Să nu ne supărăm din atâta lucru", obișnuia să spună Udet, dând din umeri, atunci când i se prezentau facturi neachitate, la care contribuiau și partenerele sale de sex feminin.

La scurtă vreme după încheierea războiului, Udet încercase să ducă o viață ordonată, căsătorindu-se cu prietena lui din tinerețe, Lo Zink, fata unui om de afaceri prosper, din Nürnberg. Nunta

a fost una „nebunească", după gustul lui Udet, dar îndată ce s-a încheiat căsătoria, totul a devenit o problemă de obligație. În timpul războiului, într-un moment de melancolie, pictase pe avionul său literele „LO" și o vizitase pe fată de câte ori venise în concediu. Pentru tatăl lui Lo, tânărul care nu avea o ocupație stabilă era o adevărată pacoste. Nici măcar nu voia să-l cunoască. Cu toate acestea, el trebuia să finanțeze traiul luxos al tinerilor căsătoriți, care aveau o locuință de cinci camere în Widenmayerstraße. În 1923, frumoasa viață de cuplu se terminase deja. Udet dorea să-și recapete libertatea. Fiind un adevărat gentleman, el a afirmat că Lo i-ar fi cerut să plece. Divorțul s-a produs discret și Udet și-a închiriat câteva camere în hotelul Vier Jahreszeiten, pe care le-a mobilat după gustul său. Pereții erau încărcați cu trofee și elice ale avioanelor inamice pe care le doborâse, fotografii ale unor femei și o țintă, în care Udet, care consuma din ce în ce mai mult alcool, reușea să tragă mai mult sau mai puțin bine, folosind arma cu aer comprimat.

La brațul său a fost văzută foarte curând o femeie: contesa Einsiedel, o *femme fatale* mondenă, căreia îi plăcea să îmbrace haine din blană de leopard și să fie văzută în avionul lui Udet. După ce își părăsește soțul, contesa se mută cu totul, împreună cu copiii și cu bona, la Udet, la Vier Jahreszeiten. Ea apare brusc în viața aviatorului, dar dispare la fel de brusc. În februarie 1927 a plecat cu noua ei cucerire, un pilot de curse de automobile, lăsând în urmă datorii astronomice. Udet nu s-a supărat pentru că acum avea datorii enorme la Vier Jahreszeiten. Contesa îi lăsase așa-zise polițe, niște bucăți de hârtie pe care scrisese ce datorii avea și care erau, desigur, lipsite de orice valoare. Udet a sărbătorit plecarea neașteptată a contesei, cu o petrecere între domni, organizată la Garmisch-Partenkirchen.

Oricum, contesa nu fusese singura femeie care îl făcuse fericit pe aviator în „zbuciumații ani '20", însă nu toate relațiile s-au încheiat atât de discret. Un plăcut sfârșit de săptămână, petrecut

în Garmisch de afemeiatul aviator, ar fi putut să-l coste scump. Când doamna pe care a vizitat-o și al cărei nume Udet nu l-a pomenit niciodată a găsit în portofelul pilotului poza unei alte femei, a făcut o criză de isterie și i-a înfipt în piept un piron de dimensiuni mari. Sângerând abundent, Udet a ajuns cu greu la un medic. Ulterior el a ținut să-i spună mecanicului său, Erich Baier, cu care avea și o relație de prietenie: „Nu mă țin eu după femei. Ele se țin după mine". Au urmat multe alte legături, dar nici una nu a fost trainică.

Având un stil de viață mai puțin obișnuit, Udet era cunoscut drept „un cal breaz" Putea fi văzut prin baruri, ducând cu el un „fierăstrău cântător" sau având un ac înfipt în buză, întocmai ca un fachir. La Sankt Moritz a speriat clienții unui hotel, trecând cu avionul Flamingo la câțiva milimetri de balcoanele lor, după ce avusese grijă să-și doteze aparatul cu pneuri pentru zăpadă. Micul dejun luat la Berlin, păstrăvi consumați la Eibsee și cocktailul savurat la Sankt Moritz – așa arăta o zi pe gustul lui Udet.

Cu toate că părea mereu vesel, Udet avea o mare problemă. Suferea de insomnie, pe care încerca să o „trateze" consumând alcool în cantități din ce în ce mai mari. Aproape întotdeauna avea o sticlă de alcool asupra lui, dar nu era niciodată beat. Putea să bea uluitor de mult. Chiar și în carlinga avionului său și-a amenajat un mic bar, astfel încât să poată bea și în timpul zborului. El obișnuia să spună că atunci când este beat pilotează cel mai bine. Acrobațiile sale erau din ce în ce mai riscante: zboruri în picaj, cu motorul oprit, loopinguri la mică altitudine, zborul cu un planor, pornind de pe o locomotivă. Nici un număr de acrobație nu părea prea periculos pentru el. Se părea că avionul lui este protejat în permanență de un înger nevăzut. Alții, care au încercat să-l imite, au avut de suferit. Colegi de-ai săi, care au executat numere de acrobație cu avionul, și-au pierdut viața. În 1926, de pildă, Udet a făcut o demonstrație împreună cu Otto Fussḧoler, un student în vârstă de numai douăzeci de ani, care era pasionat de paraşutism. Fussḧoler a sărit de la o înălțime de 380 de metri, paraşuta

nu i s-a deschis şi a murit. Udet nu a avut nici o reacţie la producerea acestui accident, dar nici cu ocazia altor întâmplări nefericite de acest gen, deşi în acest fel a pierdut foarte mulţi prieteni.

Părea că vrea să se autodepăşească şi juca permanent cu aceeaşi miză: propria viaţă. Şi câştiga mereu. Aşa cum se întâmplase şi în timpul războiului, a reuşit să scape întotdeauna cu viaţă.

Anii în care făcuse acrobaţii cu avionul păreau să fie cei mai fericiţi din viaţa lui Ernst Udet. În 1928 i s-au publicat sub titlul *Mult noroc* o serie de caricaturi reprezentând prieteni sau cunoscuţi de-ai săi: constructorul de avioane Junkers, celebrul aviator american Charles Lindbergh şi mulţi alţii. Udet s-a reprezentat pe sine la bordul aparatului său Flamingo, având atârnată de gât o sticlă de coniac. Sub desen, el a scris următoarele versuri: „Cine zboară-n zori, laolaltă cu vântul? Este Udet cel vesel şi mai iute ca gândul"

În Berlin a cunoscut-o pe regizoarea Leni Riefenstahl. Aceasta l-a întrebat, pur şi simplu, dacă nu ar dori să joace într-un film. Udet a spus că doreşte. În filmul *Die weisse Hölle vom Piz Palü* (*Iadul alb din Piz Palü*), el a jucat rolul unui erou zburător, care salvează o pereche de îndrăgostiţi surprinşi de un viscol în munţi. Filmul nu avea cine ştie ce acţiune, dar impresiona spectatorul. În publicaţia *Berliner Zeitung* se arăta că filmul regizorului Arnold Fanck este „o odă dedicată celui mai nobil sentiment de omenie, celei mai nobile dorinţe de a veni în ajutorul altora". În numai patru săptămâni au venit la Ufa-Palast din Berlin peste 100 000 de oameni dornici să vadă filmul. Numai în Germania filmul a făcut încasări de peste un milion de mărci.

Lui Udet a început să-i placă să apară în filme. După *Die weisse Hölle vom Piz Palü* a urmat *Stürme über dem Mont Blanc* (*Furtună pe Mont Blanc*), un fel de dramă romantică în cadrul căreia se îmbină dragostea şi pasiunea pe înălţimile munţilor. De această dată Leni Riefenstal joacă rolul fiicei unui astronom, care se întâlneşte cu meteorologul de pe Mont Blanc. Atunci când personajul

masculin se află în pericol, apare eroul salvator, interpretat de Ernst Udet.

În 1930 a avut loc expediția „Păsări străine pe cerul Africii", iar cu ocazia acesteia Udet și prietenul lui, Hans Schneeberger, zis și Scheefloh (Purice-de-zăpadă), ajung în Tanzania. Cei doi aveau aparate de fotografiat și de filmat. Ei reușesc să înregistreze imagini extraordinare, imortalizând diverse animale. Odată, când Udet a zburat razant cu pământul, o leoaică a făcut un salt și a zgâriat cu laba suprafața portantă a unei aripi. „Repertoriul" lui Udet s-a îmbogățit cu aventuri trăite în Africa, pe care clienții barurilor din Berlin le ascultau fascinați. Cei care aveau privilegiul de a-i vizita locuința din Pommersche Straße puteau admira suvenirele aduse din Africa, pe care aviatorul le-a expus pe pereți: capete de animale, scuturi, lănci și măști.

Germania, în care Ernst Udet s-a întors în 1931, își modificase înfățișarea. Udet trecuse nepăsător, în zbor, prin anii care se scurseseră, dar începeau să se vadă roadele ideologiei naziste. În 1923 locuitorii orașului München avuseseră ocazia să vadă cum Adolf Hitler și adepții săi se strânseseră în Bürgerbräukeller și pregătiseră o revoluție. În fruntea „cămășilor brune" se aflase și Hermann Göring, cel care fusese colegul de escadron al lui Udet în timpul Primului Război Mondial. La 9 noiembrie 1923 Udet își făcea griji doar pentru avioanele sale. Puciștii puseseră ochii pe ele. După ce revolta naziștilor fusese anihilată și Göring fugise în Suedia, Udet, care avea mentalitatea celor formați în Escadronul Richthofen, nu înțelegea nimic din această nouă mișcare. El nu înțelegea doctrina național-socialistă și nu îl interesa această doctrină. La 30 martie 1936, când SA-ul a dat avioane aviației, astfel încât în cadrul acesteia să se poată forma un escadron de vânătoare, căruia i s-a dat numele de Horst Wessel, Udet a notat pe calendarul său: „Oare trebuie să mulțumim pentru numele de Horst Wessel?" El se simțea legat de „Baronul Roșu", de luptele purtate pe cerul Flandrei. Trei dintre cei care fuseseră staționați în 1917

pe Frontul de Vest, nu departe de locul în care se aflase şi Udet, se aflau din nou împreună. Adolf Hitler şi Hermann Göring sărbătoriseră la 14 septembrie 1930 victoria în alegeri a partidului nazist. Erhard Milch, maistru-constructor la uzinele Lufthansa, cel care ţinea cu orice preţ să devină membru al partidului nazist, era aşteptat mereu cu plăcere de cei ce se aflau de partea lui Hitler. Din păcate pentru el, nu a fost primit în partid, aceasta deoarece Hitler era de părere că Milch era mai util în situaţia în care nu se număra printre cei ce făceau parte din partidul nazist.

Udet a ignorat schimbările care se produseseră în ţară şi a fugit pur şi simplu de ele. Oricum, zborurile demonstrative organizate în străinătate erau mult mai rentabile decât cele organizate în Germania, unde situaţia economică nu era dintre cele mai bune.

Pornit în căutarea de avioane noi, Udet s-a îmbarcat cu tot cu aparatul său Flamingo şi a plecat în America. Printre aparatele pe care le-a văzut, s-a numărat şi un Curtiss Hawk, un avion cu ajutorul căruia se puteau executa zboruri în picaj. Udet a fost încântat. Găsise aparatul ideal pentru acrobaţii aeronautice. Aparatul costa 18 500 de dolari, o sumă pe care aviatorul nu o avea, decât dacă s-ar fi întâmplat să fie susţinut financiar.

Întors în Germania, Udet s-a pregătit pentru următoarea sa aventură. *SOS Eisberg* se numea filmul a cărui regie era semnată din nou de Arnold Fanck. Udet a pornit spre Groenlanda împreună cu o echipă formată din oameni dintre cei mai diverşi: aviatori, cameramani, actori şi actriţe, printre care se număra şi noua sa prietenă, Elloys Illing, poreclită Laus (Purice), trei urşi polari şi doi lei-de-mare de la Circul Hagenbeck.

Filmările realizate în Groenlanda au fost cele mai spectaculoase dintre cele care îl au în prim-plan pe Udet. Pornea de pe aisberguri, care se spărgeau sub roţile avionului său şi plonja cu avion cu tot în apa rece ca gheaţa. A fost adânc impresionat de viaţa eschimoşilor. I-a îndeplinit unui eschimos vârstnic ultima dorinţă, aceea de a zbura ca o pasăre. Cântecul plin de voioşie al bătrânului,

care a murit în noaptea ce a urmat, a rămas în mintea aviatorului. El își încheie cartea *Viața mea de aviator* evocând această experiență. Ultima frază a cărții este plină de semnificații: „Dar eu trebuie să merg înainte. Curând începe imensa noapte și atunci piere tot ce înseamnă viață"

„Imensa noapte" a început, însă, mai întâi pentru Germania. Cu o seară înainte ca naziștii să vină la putere, înalta societate s-a întâlnit la Balul Presei din Berlin. În Ullstein-Loge șampania curgea în valuri. Prietenul lui Udet, Carl Zuckmayer, avea să-și amintească: „Atmosfera... din sălile aglomerate... era una ciudată... Toți simțeau ce plutește în aer, dar nimeni nu voia să creadă ce se întâmplă. Guvernul Schleicher demisionase în după-amiaza aceea... Oamenii se mișcau cu un amestec de seriozitate încrâncenată și veselie, erau fantomatici și macabri... Udet și cu mine am băut coniac. Foarte curând aveam să fim într-o stare în care abia dacă mai puteam scoate un cuvânt. «Ia uită-te la ăștia», mi-a spus Udet, arătând spre cei din sala în care ne aflam. «Și-au scos cu toții medaliile și decorațiile de la naftalină. În urmă cu un an treaba asta nu era la modă». Într-adevăr, la revere se vedeau panglicile decorațiilor primite în timpul războiului, panglici pe care nu le-ar fi purtat până atunci nimeni la un bal al presei. Udet și-a scos de la gât Ordinul «Pour le mérite», pe care îl purta sub cravata albă, asortată la frac, și l-a băgat în buzunar. Apoi mi-a spus: «Știi ceva, acum ar trebui să ne dăm pantalonii jos și să ne prezentăm în lojă...» De fapt, nouă situația nu ni se părea deloc una comică"

La scurtă vreme după ce se întâmplă cele relatate de Zuckmayer, în sala în care avea loc balul se răspândește vestea că Hitler a fost numit cancelar al Reichului. Cei doi domni s-au retras împreună cu soția lui Zuckmayer și mama lui Udet în „Barul cu elice" al lui Udet. „Să nu spui nici un cuvânt despre Hitler", îi șoptește Udet prietenului său. „Vreau ca bătrâna doamnă să petreacă o noapte frumoasă, de bal." Ajunși la bar, domnii și-au înecat amarul în coniac.

În lunea care a urmat, pe 30 ianuarie, Ordinul „Pour le mérite" pe care îl primise Udet se afla din nou la locul său. El privea de la o fereastră a hotelului Adlon retragerea cu torțe a formațiunilor SA. Manifestarea fusese organizată de noii deținători ai puterii. Ordinul prusac pe care îl primise avea să-i fie util lui Udet acum mai mult ca oricând.

El nu era singurul care primise mult râvnitul ordin. La aeroportul din Tempelhof s-au prezentat doisprezece aviatori-eroi ai Primului Război Mondial, pentru a-l saluta pe Hermann Göring, care avea să ajungă după toate probabilitățile ministru al aviației. Göring a trecut pe lângă grupul de civili și a salutat mai întâi garda de onoare a SA. În urma acestui gest devenea foarte limpede pe cine punea preț noua elită a societății. Dar Göring avea nevoie de numele sonore, de eroii Primului Război Mondial. Pentru asta a trecut și peste jignirea de a fi fost exclus din Uniunea Richthofen. La festivitățile prilejuite de cea de-a XXV-a aniversare a Aeroclubului German, s-au strâns vechile relații și s-au sudat altele noi. Noul comisar al Reichului pe probleme de aviație îi tenta pe cei de care avea nevoie. Printre aceștia se număra și Udet, care mărturisea: „Mi-a promis că-mi dă banii pentru două aparate Curtiss Hawk"

Cu toate acestea, aviatorul nu părea a fi dispus să intre în rândurile „cămășilor brune" La 21 aprilie 1933 s-a făcut o filmare unică, având ca temă aniversarea a 15 ani de la moartea lui Manfred von Richthofen. La Cimitirul Invalizilor, o delegație a Uniunii pentru Sport Aeronautic din Germania a depus o coroană de flori. În fruntea acestei delegații se aflau trei bărbați, care fuseseră decorați cu Ordinul „Pour le mérite". Doi dintre ei erau îmbrăcați în noile lor uniforme. Între ei strălucea Ernst Udet, îmbrăcat ca un dandy, cu frac și țilindru, purtând la gât un elegant fular din mătase.

Începând cu data de 1 mai 1933, aviatorul Ernst Udet este membrul nr. 2010976 al partidului nazist din Germania. „Depinde

cât plătesc", spusese el cu câteva săptămâni în urmă, când fusese întrebat dacă dorea să zboare pentru partid. Se spune că a sărbătorit intrarea sa în partidul nazist consumând mult coniac şi exersând „salutul german"

Pentru vechii membri era un avantaj faptul că „tovarăşul" Udet intrase în partidul lor. Era cunoscut, se bucura de faimă, călătorise mult şi cunoştea lumea. Atunci când Aeroclubul German a invitat 25 de parlamentari britanici, Udet s-a aflat în centrul atenţiei. Era un om fermecător, un *bon viveur*, care le făcea invitaţilor caricaturi în carneţelul său şi îi întreţinea, povestindu-le aventurile sale. Era un orator desăvârşit, care îi putea convinge pe străini că nu trebuie să-i îngrijoreze faptul că în Germania puterea a fost preluată de nazişti. Udet urma să plece din nou în America, unde avea să execute zboruri demonstrative la Los Angeles şi la Expoziţia Universală de la Chicago. De data aceasta nu avea să plece fără bani asupra sa. Ministerul Aviaţiei din Germania i-a oferit suma necesară pentru achiziţionarea a două aparate Curtiss Hawk. Göring se ţinuse de cuvânt.

Acum Udet era cel ce trebuia să se achite de datorii.

La întrebările jurnaliştilor, care criticau regimul nazist, Udet răspundea: „Poziţia pe care o are Hitler în Germania nu este înţeleasă sau este apreciată greşit în alte ţări. Hitler nu face ceea ce doreşte, ci face ceea ce doresc patruzeci de milioane de germani. Ştirile despre ceea ce se întâmplă în Germania sunt exagerări. Un lucru este clar: împăratul nu se va mai întoarce pe tron. Vremurile acelea au trecut. Au existat unele situaţii în care evreii au fost trataţi prost, dar pentru asta se vor acorda despăgubiri băneşti. Evreul din Germania, care îşi vede de afacerile sale şi este un bun cetăţean, nu este deranjat în nici un fel. De altfel, toţi evreii care nu au fost membri ai partidului comunist trăiesc la fel ca şi până acum şi au linişte. Lucrurile au evoluat până la un anume punct, în care era necesar să se ia măsuri împotriva răspândirii comunismului" La următoarea ocazie care i s-a ivit, Udet a spus: „Hitler

nu va duce Germania în război. El se străduieşte să se debaraseze de câteva elemente nedorite din rândul populaţiei şi să cureţe ţara de cei care au idei revoluţionare, dar fiecare naţiune are dreptul să facă astfel de lucruri".

Oare Udet a învăţat nişte fraze pe dinafară sau a spus toate aceste lucruri din convingere? El nu se ocupase niciodată de politică, iar ideologiile îl preocupaseră cu atât mai puţin. La anumite ocazii, care aveau un caracter oficial, el întrebuinţa modul de exprimare al noilor stăpâni, în slujba cărora intrase, în particular, însă, folosea un cu totul alt ton. El îi spune, de pildă, lui Clifford Henderson, şeful „National Air Races": „Credeţi că aş putea găsi aici o slujbă interesantă? Credeţi că aş putea găsi o americancă pe care să o iau în căsătorie? Nemernicii ăia de nazişti! Când ajung acasă, o să fiu şi eu un nazist obedient, dar..." Pe drumul de întoarcere în Germania, Udet îi mărturiseşte mecanicului său, Baier, că Göring i-ar fi cerut să lucreze pentru el în Ministerul Aviaţiei. I-a spus, de asemenea, că probabil va accepta.

El a prezentat, la 25 octombrie 1933, la aerodromul de la Rechlin, cadoul pe care l-a primit, aparatul Curtiss Hawk.

Propaganda nazistă avea să îl ridice la rangul de părinte al aparatelor Stuka. Pe parcursul cuvântării ţinute la ceremonia funerară a lui Udet, Göring devine melancolic şi spune: „Atunci ai vorbit tu pentru prima dată despre avioane de luptă care pot zbura în picaj. Trebuie să mărturisesc faptul că atunci mi-a venit o idee nemaipomenită şi am întrezărit nenumărate posibilităţi..."

În realitate, însă, Ernst Heinkel construise deja în 1930 avionul He 50, un aparat de luptă care putea zbura în picaj. Acest tip de avion fusese testat de multă vreme în secret pe aerodromul de la Lipeţk. Cu două săptămâni înainte ca Udet să efectueze zborul demonstrativ la Rechlin, Göring comandase deja primele aparate Stuka la Schwerin. Avându-se în vedere faptul că Germania dispunea de rezerve mici de materie primă şi de combustibil, aparatul Stuka părea a fi avionul viitorului, deoarece oferea o precizie mare

de tragere. Pentru a i se face reclamă acestui nou tip de avion, era nevoie de Udet. El era în stare să piloteze un astfel de avion, datorită talentului său. El era capabil să se impună în fața celor care se opuneau promovării acestui aparat. Lui plăcea foarte mult să facă reclamă. Datorită preciziei de tragere, aparatul era pe gustul lui Udet, care era pilot de vânătoare, dar și maestru al acrobațiilor.

La 1 aprilie 1934, Udet a prezentat aparatul Hawk la Hamburg, în fața a 120 000 de spectatori. Un reporter de la *Hamburger Fremdenblatt* era entuziasmat:

„Motorul urlă și acoperă totul. Aparatul-minune al lui Udet pornește cu cei 750 de cai putere ai săi. Germanul, care este un maestru al aeronauticii, oferă un spectacol nemaivăzut. Aparatul țâșnește prin aer, întocmai ca o uriașă insectă, se înalță vertical, găurește norii și apoi dispare. După aceea se întâmplă ceva ciudat. Întocmai ca un vultur rănit, aparatul coboară, tot pe verticală. Avionul se îndreaptă spre pământ cu o viteză de peste 600 de kilometri pe oră. Toți cei prezenți își țin respirația. Tensiunea fantastică îi face pe cei câțiva zeci de mii de oameni să păstreze o tăcere mormântală. S-a întâmplat ceva? S-a defectat aparatul? Vulturul metalic urmează să se lovească de pământ! Udet cade de la aproximativ 3 000 de metri înălțime, dar motorul urlă *fortissimo*, consumând ultimele rezerve de combustibil și zboară razant cu pământul. Mulțimea răsuflă ușurată, dar curajosul Udet se înalță din nou spre cer.

Udet avea să zboare sub noi auspicii. La 10 septembrie 1935, a fost prezentată „noua aviație germană", la „aniversarea partidului". În martie, Hitler anunțase oficial existența aviației germane, asupra căreia secretul fusese păstrat doar formal. Forțele aeriene germane au prezentat la Nürnberg tot ce aveau mai de preț. Uriașa machetă a unei uzine de electricitate a fost atacată de formațiuni de avioane. Punctul culminant al demonstrației a fost atins atunci când, ieșind dintr-un nor cenușiu, un aparat s-a năpustit

asupra machetei şi a transformat-o în praf şi scrum. Era aparatul pilotat de Ernst Udet.

Udet acrobatul, Udet actorul, Udet escrocul sentimental devenise aviatorul aflat în slujba propagandei naziste. În iunie 1935 a renunțat la hainele elegante şi a îmbrăcat uniforma. Intrase în aviația militară germană, având gradul de colonel. Constructorul de avioane Ernst Heinkel şi-a adus aminte ulterior cât a fost de uimit atunci când l-a văzut pentru prima oară pe Udet în uniformă. Acesta i-ar fi spus: „De dragul de a pilota un aparat de zbor, trebuie să te faci frate şi cu dracul, dar trebuie să fii atent să nu te şi ia dracul"

Cei din anturajul său au fost uimiți de această schimbare. Trecerea de la *bon viveur* la militar disciplinat era izbitoare. Udet, care era obişnuit să cheltuiască mii de mărci într-o singură noapte, ar fi urmat să se descurce dintr-o soldă de colonel de aviație? El, cel care de când se încheiase Primul Război Mondial se ferise de orice responsabilitate, avea să se supună ordinelor primite?

El zburase pentru patrie, pentru publicul care îl aclama, pentru bani. Acum avea să zboare pentru partid. Avea să înțeleagă, însă, cât de curând, ce însemna să intri în conflict cu noii stăpâni.

Prietenul lui, Walter Kleffel, jurnalist la Ullstein şi om de radio, care a comentat nenumărate spectacole aviatice ale lui Udet, a fost victima acțiunilor de „purificare" organizate de naziști. Într-un reportaj folosise sintagma „avioane de bombardament care zboară în picaj". Puțin mai târziu s-a trezit cu oamenii Gestapoului la uşa sa. Aceştia l-au acuzat că ar fi divulgat un secret de stat. Acuzația absurdă fusese formulată deoarece începuse o campanie de hărțuire a celor de la Editura Ullstein, campanie inițiată de ministrul propagandei, Joseph Goebbels, în vederea preluării editurii respective. Kleffel s-a apărat împotriva acuzațiilor care i s-au adus. În octombrie a fost dus în lagărul de concentrare de la Dachau. Jurnalistul a încercat cu disperare să ia legătura cu Udet. Spera ca prietenul său, care avea relații, să-l ajute. Îşi făcuse

speranțe deșarte. Udet nu a mișcat un deget. În 1939, când a fost eliberat din lagărul de concentrare, Kleffel l-a rugat din nou pe Udet să-l ajute. Rezultatul a fost același. Aviatorul nu a făcut nimic pentru el. În cele din urmă, Udet i-a spus jurnalistului că nu dorea ca prietenii săi din Ministerul Aviației să-l vadă în compania sa.

Udet renunța la prietenii vechi și își făcea prieteni noi. Aceștia din urmă știau să profite de popularitatea lui. În 1935 aviatorul avea să fie văzut pentru ultima oară pe marile ecrane. Juca în filmul *Wunder des Fliegens*, o peliculă ce purta amprenta celor veniți de curând la putere.

Conform unui ordin al ministrului pentru educație, Rust, era necesar să se stimuleze substanțial interesul tinerilor pentru aeronautică atât în școală, cât și în timpul liber. Acțiunea filmului amintit anterior era în concordanță cu noul ideal al unui tânăr pilot. Un tânăr, a cărui dorință arzătoare este aceea de a ajunge pilot, ca și tatăl său, care a murit, îl întâlnește pe Ernst Udet, care îl ia sub aripa sa și îl face pilot. Bineînțeles că punctul culminant al peliculei este plasat în Alpi, unde Udet îl salvează pe tânărul său prieten.

Spectacolele organizate în 1934 și 1935 aveau să fie ultimele. Udet părăsea showbizul. Fusese numit inspector pentru avioane de vânătoare și aparate destinate acțiunilor efectuate la mică înălțime. Ceea ce a urmat a fost o ascensiune rapidă printre oamenii care se aflau în preajma lui Göring. În vara lui 1939, acesta din urmă l-a numit pe Udet în funcția de șef al Departamentului tehnic din cadrul Ministerului Aviației. Se pare că Udet s-a împotrivit, spunând: „Nu mă pricep absolut deloc la producție. Nu mă pricep nici la avioanele de mari dimensiuni. Postul acesta nu este pentru mine. Nu mă atrage“ Göring a încercat să-l liniștească, spunând: „În postul acesta este nevoie de inventivitate. Pentru rezolvarea tuturor celorlalte probleme vei dispune de câți oameni

dorești. Înainte de toate avem nevoie de numele tău. Pe moment numele tău este mai valoros decât orice altceva"

Göring nu făcea nici un secret din direcția pe care avea să se meargă în ceea ce privește progresul în domeniul tehnicii. La 20 mai 1936 el declara la Berlin: „Visez să dispun de o aviație care, atunci când va veni momentul, să funcționeze ca o formațiune militară a războinării"

În 1936, cei doi buni prieteni, Carl Zuckmayer și Ernst Udet, s-au despărțit. „Scutură de pe umerii tăi praful acestei țări, du-te-n lume și nu te mai întoarce. Aici nu mai există onoare", îi spune Udet prietenului său. „Și tu?" îl întreabă Zuckmayer. „Eu am devenit un împătimit al zborului. Nu mai pot să scap de această pasiune, dar într-o zi ne va lua dracul pe toți", îi spune Udet. Cei doi nu aveau să se mai revadă niciodată.

Udet mai încearcă doar o singură dată să se smulgă din ghearele sorții, pentru a scăpa de naziști. El i-a scris pilotului american Eddie Rickenbacker, rugându-l să răspândească printre piloții militari ai SUA ideea conform căreia s-ar dori foarte mult ca bine-cunoscutul pilot Udet să fie atașatul german pe probleme de aviație din Statele Unite. Această încercare nu a dat nici un rezultat și de aceea pilotul a rămas în Germania lui Hitler.

În aprilie 1937 era general-maior, în 1938 avea gradul de general-locotenent. S-a bucurat ca un copil că poate purta guler alb, de general, și în cadrul unei petreceri a dansat cancan pe o masă.

Udet avea funcția de șef al Departamentului tehnic din cadrul Ministerului Aviației și răspundea de tot ceea ce însemna punerea la punct a aparatelor de zbor și producția lor, ceea ce însemna pentru el o sarcină deosebit de grea. În industria aeronautică „bătălia" se dădea între firme precum erau Heinkel, Messerschmitt și Junkers, care doreau să primească orice nou contract și să realizeze orice tip de avion. Reprezentanții marilor firme Messerschmitt și Heinkel nu erau interesați de planuri făcute pe termen lung și primeau frecvent comenzi de la Udet, care se entuziasma pentru

tot ceea ce era nou. Rolul lui era acela de a-i aduce pe constructori la un numitor comun şi de a proceda în aşa fel încât tot ceea ce era nou să fie introdus pe piaţă treptat.

Udet vedea, însă, lucrurile cu totul altfel. El voia să fie primul pilot de încercare al aviaţiei. Dorea să testeze aparate noi, să le optimizeze, să le poată comanda. Ministerul Aviaţiei devenise un fel de magazin de jucării, plin de machete de avioane şi cheia acelui magazin se afla la Göring.

„Unde s-a mai întâlnit un şef al Departamentului tehnic din cadrul Ministerului Aviaţiei care să vrea să testeze fiecare nou tip de avion? S-a întâmplat de două ori ca atunci când ai testat aparate noi să fii nevoit să sari cu paraşuta şi astfel să-ţi salvezi viaţa", spunea Göring la ceremonia funerară organizată în cinstea lui Ernst Udet. Într-adevăr, Udet se folosea de fiecare moment pe care îl avea sau nu la dispoziţie, pentru a testa un nou tip de avion. Umbla de la o fabrică la alta, de la un aerodrom la altul, dădea aici o comandă, făcea în altă parte o observaţie de ordin tehnic, dar nu verifica niciodată dacă se făcea într-adevăr ceea ce spusese el.

Lui îi plăcea mai mult aventura. În 1937 a aterizat cu avionul pe zepelinul Hindenburg, o acţiune deosebit de riscantă, imortalizată de camerele de luat vederi. La numai câteva zile după aceea, zepelinul a explodat în localitatea Lakehurst din Statele Unite. În acel accident şi-au pierdut viaţa 35 de persoane. Timp de ani de zile Udet se obişnuise să se urce în orice tip de aparat şi să decoleze, fără a face nici un efort. Reuşise acest lucru, atâta vreme cât avioanele avuseseră o structură relativ simplă. Trecuseră însă vremuri, în care avionul era pilotat doar prin acţionarea ambreiajului şi a manşei. La testarea unui aparat He 118, Ernst Heinkel i-a spus explicit lui Udet să fie atent la poziţia elicei. Aşa cum se întâmpla de obicei, Udet nici măcar nu l-a auzit. Elicea a cedat şi Udet a încercat să iasă din carlingă, dar nu a reuşit imediat, pentru că un picior i-a rămas agăţat în ceva. A reuşit să se elibereze, totuşi, pentru că el nu purta niciodată cizme de aviator, ci pantofi

largi. La ultima sa aterizare cu parașuta și-a pierdut cunoștința și a fost necesar să fie transportat la spital. Seara se simțea din nou bine. Atât de bine, încât l-a sunat pe Heinkel și i-a spus: „Veniți urgent la mine. Mor de sete!" La scurtă vreme după acest apel, lângă patul de spital al lui Udet se bea șampanie.

Acest accident nu l-a speriat deloc pe pilot. El își dorea tot mai multă viteză, tot mai multă mobilitate, tot mai multă îndrăzneală.

În 1938, de Florii, l-a vizitat pe Ernst Heinkel în Warnemünde. Voia neapărat să vadă prototipul aparatului He 100, un avion de vânătoare despre care Heinkel spusese că avea să atingă o viteză de 700 kilometri pe oră. La ora 19.27 Udet a urcat în avion și a decolat, mergând pe distanța măsurată dintre Müritz și Wustrow. A atins o viteză de 634,320 kilometri pe oră. Un nou record mondial! După ce a coborât din carlingă a spus sec: „Nu am făcut nimic deosebit. Ce caută tâmpeniile astea de becuri roșii în față, în dreapta? Nenorocirile astea au funcționat tot timpul" „Nenorocirile" erau niște lămpi care semnalaseră supraîncălzirea sistemului de răcire.

Aceasta, dar și alte anecdote de genul ei s-au născut și au circulat în Germania, stârnind amuzamentul. Cu toate acestea, de fiecare dată când Udet se urca într-un avion, miza era tot mai mare. Se întâmpla de multe ori să fie o minune că mai era în viață când cobora din avion sau când reușea să iasă dintre rămășițele acestuia, fără să fi pățit nimic. Îi plăcea să se joace cu soarta, dar era și foarte norocos. Se întâmpla frecvent să intre beat în carlingă. Generalul Mahnke, șeful școlilor de zbor, a dorit ca *Viața mea de aviator*, cartea lui Udet, să fie eliminată din bibliotecile unităților de aviație militară. El credea că nici aventurile descrise în carte și nici autorul cărții nu constituie un exemplu pentru viitorii piloți.

După ce a realizat un record mondial, Hitler i-a interzis curajosului pilot să mai zboare. Udet a reușit cu mari eforturi

ca doar efectuarea de zboruri acrobatice să fie interzise, numai că el a continuat să efectueze şi astfel de zboruri.

Udet căuta aventura. Dorea să evadeze din chinurile muncii monotone pe care o presta la minister. Locul său de muncă nu mai era la manşă, ci la birou, în camera 201 a uriaşului Minister al Aviaţiei, condus de Göring. Clădirea de pe Leipziger Straße era din piatră şi avea dimensiuni impresionante. Era un adevărat regat cu 3 000 de încăperi, în care regele îşi făcea apariţia foarte rar. Göring ajunsese „împuternicit al Reichului, însărcinat cu planul pe patru ani", iar în această calitate interesul său, şi aşa redus, pentru dezvoltarea aviaţiei militare, s-a diminuat, ajungând la minim. El şi-a lăsat colaboratorii să se descurce în „jungla" muncii administrative, a conferinţelor şi a actelor de tot felul.

În ceea ce îl priveşte pe Ernst Udet, el era omul nepotrivit la locul nepotrivit. La fel ca Göring, Udet nu era în stare să se concentreze prea mult timp atunci când trebuia să facă muncă de birou. El dorise numai să zboare şi îi fuseseră furate aripile. Udet, „cel vesel" s-a desenat pe sine legat de scaun cu un lanţ supradimensionat, înaintea unui birou încărcat de acte. Peste capul său, într-un balon, în care era cuprins visul său, zbura tot el, râzând, deasupra munţilor.

Adevăratul stăpân al ministerului din Leipziger Straße era harnicul Erhard Milch. Fiul unui farmacist din Wilhelmshaven, Milch avea o carieră impresionantă chiar şi în 1933, când Göring l-a chemat la minister. În 1926, la numai 26 de ani, el avea o funcţie importantă la nou înfiinţata Lufthansa AG. După ce naziştii veniseră la putere, Göring insistate ca el să devină secretar de stat în Ministerul Aviaţiei. Milch, care îl admira pe Hitler, a acceptat.

Milch era dur faţă de ceilalţi, dar şi faţă de sine însuşi. Secretarul de stat Paul Körner spunea despre el: „Milch urinează gheaţă". Când au apărut zvonuri referitoare la faptul că ar fi de origine evreiască, Milch a luat de la tatăl lui o adeverinţă, conform căreia el ar fi copil nelegitim şi că părintele lui natural ar fi unchiul

mamei sale, un arian „autentic" Pe Göring nu-l interesau astfel de zvonuri şi obişnuia să spună: „Eu decid cine este evreu"

Göring avea nevoie de oameni ca Milch la minister. Aşa cum se întâmpla în cazul celor mai mulţi dintre cei care lucrau acolo, el nu se pricepea la tehnica aeronautică şi nu era interesat de problemele organizatorice. Milch era un om de altă factură. El era competent în ceea ce priveşte aeronautica şi era dornic să lucreze. Pe Göring îl deranja, însă, ambiţia exagerată a lui Milch. Sigur că avea nevoie de el, atunci când se iveau probleme de ordin tehnic, dar nu voia să-i ofere prea multă putere.

În ceea ce priveşte angajaţii din minister, deviza lui Göring era: „Dezbină şi stăpâneşte". Ernst Udet era asul pe care Göring îl avea în mânecă şi îl putea întrebuinţa împotriva lui Milch. Aşa a început jocul, pe care labilul Udet avea să-l piardă în cele din urmă.

În 1936, la moartea generalului Wevers, şeful Marelui Stat-Major al Aviaţiei Militare, Göring îşi făcuse jocurile în ceea ce priveşte oamenii de la minister. Îl adusese pe Albert Kesselring pe postul generalului Wevers. Ernst Udet l-a înlocuit pe generalul Wimmer, care devenise incomod pentru Göring. În acest fel, secretarul de stat, Milch, a constatat că nu mai putea lua hotărâri în ceea ce priveşte o serie întreagă de probleme tehnice şi tactice.

În 1937, Göring şi-a restructurat ministerul. Milch a fost retrogradat din nou. Şeful aviaţiei militare era subordonat direct marelui stat-major şi astfel Milch înceta să mai fie locţiitorul lui Göring. Putea să preia funcţia de locţiitor numai în „situaţii neprevăzute". Era o situaţie intolerabilă pentru omul pe care Hitler ştia că se poate baza. Doar primise insigna de aur a partidului şi în iunie îi fusese încredinţată „pregătirea trupelor în sensul formării devotamentului faţă de partid şi a unei imagini despre lume"

La 1 februarie 1939, Udet este avansat şi i se dă funcţia de „responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei", o funcţie pompoasă, în stilul lui Göring. După ce fusese avansat la gradul de general-locotenent, pentru Udet, care era şef de departament

în minister, nu mai existau, teoretic, posibilități de promovare. Era necesar să se găsească asemenea posibilități și, pentru că în timpul Primului Război Mondial acea funcție existase, ea a fost adusă în actualitate. În ceea ce privește avansarea pe acest post, biografii arată că ea a fost necesară și pentru că Udet avea în permanență probleme financiare. Noul post nu implica, însă, o creștere substanțială a veniturilor. Se pare că între timp Udet devenise și el dornic de titluri și onoruri și se afla la concurență mai ales cu Erhard Milch, care fusese mereu cu un pas înaintea lui. Faptul că Udet a devenit „responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviației" a constituit pentru Milch o ofensă. Nu el, care organiza totul muncind din greu a obținut mână liberă în ceea ce privește dotarea aviației, ci Udet, care era un zăpăcit. Numeroși istorici afirmă că acesta ar fi fost momentul în care Milch s-a decis să nu-l mai ajute deloc pe Udet. Trebuie spus că între cei doi existase cândva o relație de prietenie. Udet îi dăduse lui Milch lecții de pilotaj și îi spusese chiar că are încredere în proaspătul pilot. Mai mult decât atât, Udet demontase mansa și o aruncase. Milch făcuse pe speriatul, dar știa foarte bine că originalul pilot are întotdeauna montat un alt dispozitiv de comandă. Udet se amuzase copios. La fel făcuse la momentul respectiv și Erhard Milch.

Pentru Udet, reversul medaliei l-a constituit faptul că avea enorm de multă răspundere, în condițiile în care el nu putuse face față nici sarcinilor pe care le avusese până în momentul respectiv. Pe lângă faptul că răspundea de testarea noilor tipuri de aparate, trebuia să se ocupe și de comenzi, rezerve și aprovizionare. Îi erau subordonate 26 de departamente, un adevărat labirint, compus din 4 000 de ofițeri, funcționari și ingineri, care aveau multe sarcini, dar nu și responsabilități. Nici măcar Milch, care făcea muncă de birou, nu avusese în subordine mai mult de patru departamente. „În mâinile lui Udet totul se face praf și pulbere", se plângea secretarul de stat. Omul care era plătit în bancnote mari, pentru a nu cheltui toți banii într-o singură noapte, manevra bugete

destinate dotării aviației în valoare de milioane de mărci. Omul care era înnebunit după noi tipuri de avioane trebuia să tempereze tentația producătorilor de a optimiza permanent aparatele existente. Omul care avea la activ nenumărate aterizări forțate avea cea mai mare răspundere în ceea ce privește tehnica aviației militare. O situație absurdă în care omul nepotrivit se afla la locul nepotrivit.

De multă vreme era clar că aveau să se ivească probleme. În timp ce oamenii lui Göring luptau, teoretic, unii împotriva altora, „situația de criză" se profila tot mai clar.

Când se aflau în străinătate, cei doi dușmani păreau a se înțelege. Udet și Milch au plecat la Londra și la Paris, pentru a-și face o imagine în ceea ce privește dotarea inamicului în domeniul aviației. La Tower Bridge și în umbra Turnului Eiffel, cei doi formau un cuplu perfect: expertul și oratorul fermecător, de care își aduceau aminte cu plăcere piloții străini. După fiecare călătorie, cei doi mergeau la Berghof, la Hitler, și îi dădeau raportul. I-au povestit dictatorului și despre faptul că britanicii acordau foarte mare importanță înarmării. Führerul le-a spus că Germania nu va intra în război cu Anglia și cei doi l-au crezut.

Au început să vină și străinii în Germania. În august 1938, Göring i-a făcut o invitație lui Joseph Vuillemin, șeful Forțelor Aeriene Militare din Franța. Pe aerodromul din Döberizt, aparatele Me-109 luceau în soare, aliniate unul lângă altul și tocmai atunci a aterizat un Focke-Wulf Condor, venit tocmai de la New York. La Heinkel, în Oranienburg, francezul a avut ocazia să admire avioanele de bombardament He-111, iar Udet, căruia îi plăcea foarte mult „să se joace", l-a plimbat pe Vuillemin cu avionul. Chiar când au aterizat, deasupra capetelor lor zbura cu viteză năucitoare un avion de vânătoare He-100. Udet și Milch și-au jucat rolurile, spunând replicile pe care le învățaseră pe de rost. Milch a vrut să afle care era situația în ceea ce privește producția, iar Udet i-a răspuns pe un ton obraznic: „Cea de-a doua linie de producție

tocmai a fost dată în folosință, iar cea de-a treia va începe să funcționeze peste trei săptămâni". Ajuns la Paris, Vuillemin a raportat că „aviația militară germană dispune de o forță nimicitoare". Germanii obținuseră o victorie în plan teoretic.

În mod real, aviația militară germană nu era pregătită pentru o luptă de durată, deşi până în 1939 industria aeronautică germană deținea un loc fruntaş în lume. La începutul războiului, germanii aveau să dispună de peste 4 000 de aparate, care urmau să fie folosite în luptă şi de peste 8 000 de aparate, care urmau să fie utilizate pentru pregătirea piloților şi în alte scopuri. Cu toate acestea, aviația militară germană, care era un adevărat colos, stătea pe picioare de lut. Germanii nu dispuneau de combustibil şi de rezerve. La aceasta se mai adăuga şi faptul că unii constructori de avioane realizaseră aparate care nu se aflau în faza corespunzătoare producerii în serie. Bombardierele cu o rază mai mare de acțiune nu existau decât pe planşetele proiectanților. Încă din 1936 se renunțase la producerea lor. „Führerul nu mă întreabă cât de mari sunt bombardierele mele, ci de câte dispun", spusese Göring. Cu siguranța comandantului îngâmfat, care are convingerea că nimeni nu-l poate învinge, el a pregătit aviația militară pentru un război scurt, de agresiune, dar nu a pus la punct o strategie de luptă, deoarece lui şi colaboratorilor săi le lipsea capacitatea de a aprecia lucrurile în perspectivă.

Pentru rezolvarea tuturor problemelor urma să se construiască aparatul Ju 88.

Comanda, dar şi sarcina de a verifica efectuarea ei i-a fost dată lui Heinrich Koppenberg, director general la Junkers. Göring îi scria acestuia: „Începeți producția şi dați-mi cât mai curând o flotă imensă de bombardiere Ju 88". Acest aparat trebuia să poată înainta în picaj la fel ca tipul mai vechi, Ju 87. Aparatul Stuka „s-a impus" în timpul războiului civil din Spania. Acum se dorea un avion care să poată fi utilizat în orice situație. Se dorea un aparat care să fie bun pentru picaj, fără a se ține seama că un asemenea

aparat avea un grad redus de mobilitate şi era mai greu. În timpul interminabilei faze de producţie a lui Ju 88, care a implicat, conform mărturisirilor lui Koppenberg, aproximativ 25 000 de modificări ale planului de producţie, aparatul a ajuns de la o greutate iniţială de şase tone, la 13 tone. Viteza de deplasare a aparatului s-a micşorat de la 500 la 350 kilometri pe oră. Milch avea să spună cu dispreţ că acest aparat era „o poartă de şură care zboară". Bombardierul de dimensiuni mari He 177 avea să aibă aceeaşi soartă ca aparatul Ju 88. Pentru că urma să fie folosit şi în acţiuni la mică înălţime, avionul a fost gata mai târziu decât s-a prevăzut iniţial, în condiţiile în care nu au fost puse la punct toate detaliile tehnice. Abia în toamna lui 1942, Göring şi-a dat seama că ar fi fost „o idioţenie" să se acţioneze în picaj cu un asemenea avion. La fel ca şi alţi importanţi reprezentanţi ai aviaţiei militare germane, Udet susţinea teoria că era necesar ca avioanele să poată fi folosite în picaj. Lui i-a aparţinut ideea conform căreia aparatele trebuiau să fie dotate cu o sirenă care să urle în timp ce se acţiona în picaj. Aşa-numita „trompetă Jericho" provoca teamă şi panică printre cei atacaţi. Datorită faptului că germanii au obţinut rapid câteva victorii la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, cei ce se pronunţaseră pentru avioane care să poată fi utilizate pentru acţiuni în picaj aveau câştig de cauză.

La 26 septembrie 1938, Hitler a ordonat ca dotarea aviaţiei militare să fie de cinci ori mai mare decât era la momentul respectiv. 31 300 de avioane, dintre care 3 500 aparate de vânătoare şi 7 700 bombardiere, trebuiau „scoase din pământ". Dintre toate bombardierele pe care germanii le aveau la acea oră, nu exista nici un prototip care să funcţioneze. Toţi ştiau că planul propus pentru aviaţia militară nu era unul realist. Cel care semnase acel program trebuia să şi răspundă pentru el. Acela care trebuia să-şi asume responsabilitatea era Ernst Udet. Cu cât devenea mai clar că va izbucni un război, cu atât problema celor ce răspundeau de aviaţia militară devenea din ce în ce mai mare. Nu erau pregătiţi

de un război şi mai ales nu erau pregătiți pentru o confruntare cu Anglia. Era necesar să i se prezinte Führerului dificultățile cu care se confrunta aviația militară, „fără a i se da o impresie negativă" După aceea se spera că dictatorul va aloca aviației cote mai mari de combustibil. La 3 iulie 1939, aviatorii i-au arătat Führerului ce realizaseră. Hitler era impresionat... şi convins că aviația militară este dotată aşa cum se cuvine.

Udet părea să nu vadă norii negri care se adunau deasupra lui. Devenise şi mai nepăsător. Dovada faptului că era binedispus o reprezintă „Calendarul" său din 1938, o serie de caricaturi pe care obişnuia să le dea prietenilor săi în fiecare an. Dacă în anul precedent desenase „Visul unui şef de serviciu", acum în calendarul său era reprezentat Göring în timp ce admira flotele de avioane şi vrăjitorul „Koppenbergini" care scotea din joben o întreagă armada de aparate Ju 88. S-a desenat şi pe sine stând pe o scară şi vrând să apuce cu mâna o stea. O caricatură reprezentativă în ceea ce îl privea.

În dimineața zilei de 1 septembrie 1939, când trupele germane intră în Polonia, Ernst Udet petrece în compania soților Heinkel şi a prietenei sale, Inge Bleyle. Costumat în amerindian, pilotul s-a distrat trăgând la țintă. Ernst Heinkel avea să-şi amintească ulterior de atmosfera destinsă. Cineva deschisese întâmplător aparatul de radio: „... Se răspunde cu foc de la ora 5.45" Udet ar fi spus sec: „Deci se întâmplă, totuşi"

Trupele germane au trecut ca un tăvălug peste inamic. Göring triumfa, bătându-se cu pumnii în piept: „Ce a făcut aviația militară germană în Polonia, va face şi în Anglia şi în Franța"

La 10 mai 1940, trupele germane au început ofensiva spre vest şi „s-au impus" din nou. La invitația lui Göring, Udet s-a aflat la Compiègne, în vagonul-salon unde reprezentanții Franței au semnat capitularea. Venise „ceasul" lor, aşa cum prezisese Göring în 1918.

Udet şi Milch au străbătut braţ la braţ Champs Élysées, purtând la gât eşarfele roşii de aviatori şi au sărbătorit momentul. Hitler a făcut în aşa fel încât „să plouă" cu promovări. „Pentru merite deosebite în constituirea aviaţiei militare" Udet a fost avansat la gradul de general-colonel. Mentorul său, Göring, s-a putut împăuna cu titlul de „mareşal al Reichului"

Acum mai trebuia „doar" să fie învinsă Anglia. Această acţiune avea să scoată la iveală punctele slabe ale aviaţiei militare germane. Aceasta era dotată pentru Blitzkrieg, dar nu pentru lupta împotriva Royal Air Force. La 4 iunie 1940, germanii au suferit prima înfrângere la Dunkerque. Englezii au trecut Canalul Mânecii, întorcându-se la bazele lor, fără a înregistra aproape nici un fel de pierderi. Göring se bucurase anticipat, spunând: „Am reuşit. Ai noştri or să-i învingă pe englezi pe coastă". El a zburat împreună cu Bruno Loerzer şi Ernst Udet la Haga şi Amsterdam pentru a „pune mâna" pe obiecte de artă şi antichităţi. La o „vizită de curtoazie" făcută în cartierul general al dictatorului, Göring a ţinut să spună: „Numai bărci de pescari traversează Canalul Mânecii. Sper ca englezii să ştie să înoate". La 30 mai, 300 000 de britanici şi francezi aveau să plece de la Dunkerque, traversând Canalul Mânecii.

Şase săptămâni mai târziu, mareşalul Reichului, care se afla la reşedinţa sa, Karinhall, a ordonat ca atacurile asupra Angliei să devină mai hotărâte şi să fie nimicită aviaţia militară britanică. El a prezis că germanii vor avea nevoie de cinci săptămâni pentru a-şi dovedi „supremaţia în aer" şi pentru a se putea declanşa Operaţiunea „Leul de Mare", adică pentru a se trece la invazia Angliei. Atunci când unul dintre invitaţi i-a spus că „Royal Air Force" este foarte puternică, Göring îi spune tăios: „Chiar dacă avioanele englezeşti ar fi atât de bune pe cât spuneţi, dacă eu aş fi Churchill, aş da ordin ca şeful aviaţiei militare să fie împuşcat, deoarece este incompetent" Udet, care era de faţă, s-a amuzat copios şi a ţinut

să sublinieze cele spuse de şeful său, făcând un gest, ca şi când ar fi tăiat gâtul cuiva.

La 13 mai 1940, o dată cu Adlertag[1] a început adevăratul botez al focului pentru aviaţia militară germană, care nu avusese până atunci dificultăţi foarte mari. Fighter Command-ul britanic era gata de luptă şi se dotase serios, devenind un adversar redutabil. Mitul aviaţiei germane imbatabile s-a spulberat sub grenadele unităţilor antiaeriene britanice.

Nici bombardarea masivă a Londrei nu a adus cu sine succesul dorit. Efectul a fost devastator, dar scopul propus, acela de a demoraliza inamicul, nu s-a realizat. Dimpotrivă, în august 1940, când au apărut primele bombardiere britanice pe cerul Berlinului, Göring a avut de pierdut în ceea ce priveşte prestigiul său. El arătase că lumea poate să-i spună „Meier"[2], dacă se va arăta pe cerul Germaniei fie şi numai un avion inamic. Cu umor negru, germanii îl numeau aşa cum îi îndemnase să-l numească – „Hermann Meier". Pagubele produse de avioanele britanice au fost mici la început, dar totul era doar preludiul la dezastrul pe care acestea aveau să-l provoace.

Aviaţia militară germană a înregistrat pierderi catastrofale în timpul raidurilor efectuate în Anglia. Până în octombrie 1940 aceasta a pierdut 1 700 de avioane, aproape dublu faţă de pierderile înregistrate de britanici. În mai 1941, bombardierele lui Göring au pornit pentru ultima dată într-o acţiune ofensivă îndreptată împotriva Londrei. Hitler a suspendat Operaţiunea „Leul de Mare". El avea acum alte ţeluri – „crearea de spaţiu vital în est" –, un plan ale cărei cumplite urmări Ernst Udet nu avea să le mai vadă.

Eşecul înregistrat în Anglia a fost prima palmă primită de aviaţia militară a lui Göring. Pentru mareşalul Reichului, care iubea

[1] Ziua Vulturului (n.tr.)
[2] Fermier, arendaş (n.tr.)

fastul, acest lucru reprezenta mai mult decât o înfrângere într-o bătălie. El pierduse şi încrederea lui Hitler.

Göring nu voia ca disprețul să se reverse asupra lui. Avea nevoie de un țap ispăşitor. Udet ştia ce însemna pentru el acest lucru. El lipsea de la şedințele organizate de Göring şi se ascundea în spatele glumelor pline de sarcasm. În momentul în care pilotul de încercare Warsitz a insistat pentru punerea la punct a sistemului de propulsie cu turbină, inventat de Heinkel, Udet îi spune ironic: „Domnule Warsitz, dumneata nu înțelegi că într-un an războiul va fi câştigat şi că nu mai este nevoie de avioane de vânătoare?"

Nu a fost deloc greu să se facă un inventar al greşelilor comise de responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviației, mai ales în plan tehnic. Aparatul Ju 88, despre care crezuse cu un an în urmă că va fi salvarea lui, era criticat vehement de piloți. Acest lucru însemna apă la moara lui Milch. „Trupa nu se teme de inamic, ci de Ju 88", i-a şoptit Milch mareşalului Reichului, care era din ce în ce mai dispus să asculte criticile formulate la adresa protejatului său, Udet şi să-l țină în frâu pe acesta din urmă. Stăpân al unei reşedințe pompoase, Karinhall, Göring a ordonat în toamna lui 1940 ca Udet să părăsească locuința sa din Pommersche Straße, care era adecvată pentru un tânăr şi să se mute într-o locuință mai mare. Udet s-a mutat în Stallupöner Allee, într-un cartier select din Grunewald, unde era supravegheat şi controlat de angajații serviciului de cercetări al lui Göring, adică de cei care se ocupau de operațiuni de ascultare în timpul celui de-al Treilea Reich. Casa din Stallupöner Allee avea să fie ultima reşedință a lui Udet. Această locuință nu i-a plăcut niciodată. „E o cruce la uşă. Nu intru aici!" a strigat aviatorul, când a observat o cruce mică, parte a ornamentului din fier forjat, care dubla uşa de la intrare.

La două zile după ce s-a mutat, a leşinat. După ce a fost dus la spital, medicii i-au pus diagnosticul de hipotensiune acută. Starea de sănătate a lui Udet se înrăutățise mult. Era de nerecunoscut. Aviatorul care fusese cândva vioi era palid şi buhăit. Părul îi era

neîngrijit. Privirea, cu care şi-ar fi fixat pe vremuri inamicul, era acum neliniştită şi tulbure. Consumul de alcool, căruia nici un om normal nu i-ar fi putut face faţă, a crescut. Oricum, Udet îşi căuta de ceva vreme liniştea, consumând un drog nou: Pervitin. Produsul era un stimulent folosit ca panaceu pentru militarii obosiţi de pe front şi le dădea acestora posibilitatea să reducă la minimum perioada de somn.

Udet se folosea de medicament pentru a putea duce propria sa luptă, lupta cu sine şi cu rivalii săi. După ce îşi administra Pervitin, era vesel, vorbăreţ şi sigur pe sine. Conform mărturiilor unor martori, el lua medicamentul, care se administra în doze de trei miligrame, în cantităţi foarte mari. Conform cercetărilor efectuate de specialişti, consumul abuziv de Pervitin provoacă mania persecuţiei şi trecerea de la o stare euforică la una depresivă. Persoanele dependente de medicamentul amintit declară că aud voci şi că văd persoane necunoscute, care le ameninţă.

Şi Ernst Udet avea asemenea manifestări. El a relatat că a văzut umbre negre cu pălării negre. Erhard Milch părea a fi pentru el întruchiparea a tot ceea ce era rău: „Totul pare a fi împotriva mea. Omul de Fier a plecat pur şi simplu în concediu. Mă lasă singur cu Milch. Milch este cel care îl reprezintă în faţa Führerului. El va avea grijă ca Führerul să afle despre fiecare greşeală pe care eu am făcut-o vreodată. Nu mai pot să fac faţă acestei situaţii. Nu mai pot să lupt împotriva acestei urmăriri permanente la care sunt supus", îi şopteşte aviatorul lui Ernst Heinkel.

Când l-a vizitat din nou, constructorul de avioane abia dacă l-a mai recunoscut. Părea agitat şi nervos: „Omul de Fier vrea să mă trimită la Bühler Höhe. Eu nu vreau să mă duc"

Se pare, totuşi, că împotriva voinţei sale, aviatorul a fost dus la bine-cunoscutul sanatoriu din Pădurea Neagră. În timpul călătoriei spre sanatoriu, bancheta din spate a automobilului său s-a umplut de cartuşe de ţigări şi de lăzi cu băuturi alcoolice. Medicii l-au putut ţine la Bühler Höhe doar câteva zile. Göring i-a trimis lui Udet o telegramă, care pentru aviator era plină

de cinism: „Să nu vă faceți nici un fel de probleme în ceea ce privește serviciul dumneavoastră. Colaboratorii dumneavoastră, care sunt extraordinari, se vor ocupa de toate și mă refer aici în special la generalul Ploch. În afară de asta, l-am rugat pe Milch să se ocupe și el de problemele care apar"

Milch, tocmai Milch! Udet a înțeles că „Omul de Fier" se debarasa de el și nu mai făcea un secret din asta.

Pilotul și-a adunat încă o dată toate forțele și a început să se ocupe de sarcinile pe care le avea. De Anul Nou, el a editat ultimul său calendar, ale cărui imagini sunt mai grăitoare decât cuvintele. Unul dintre desene îl reprezintă pe Erhard Milch, jucându-se cu niște avionașe, care plutesc deasupra unui oraș în flăcări. Pe sine însuși s-a prezentat trist, stând în ploaie, pe drumul care duce către Bühler Höhe.

În 1941 situația se degradează și mai mult. Prietenii aviatorului sunt îngrijorați. În martie, când l-a vizitat pe Bruno Loerzer la Amsterdam, Udet i-a șoptit resemnat: „Bruno, eu nu sunt omul potrivit pentru postul acesta. Până la urmă or să mă distrugă. Au nevoie de un țap ispășitor. Să nu-ți faci griji. Nu mă dau bătut. Mă obosește doar uneori jocul"

Pilotul de bombardiere Werner Baumbach își amintește de o întâlnire pe care a avut-o la Göring în martie 1941: „Către finalul conferinței m-a bătut cineva ușor pe umăr. Era general-colonelul Udet... El mi-a zis în glumă că nu este important ce spune domnul mareșal al Reichului. M-a întrebat dacă nu vreau să mă așez într-un colț împreună cu el și câțiva prieteni și a scos la iveală o sticlă de coniac"

Acum Udet nu mai voia să fie singur. După ce trecea prin nenumărate baruri și restaurante înecate în fum, își implora însoțitorii să vină în locuința lui. În timp ce aceștia din urmă adormeau pe fotolii, pentru că erau obosiți și beți, Udet vorbea, înviind vremurile de demult. Din când în când oaspeții tresăreau speriați, deoarece stăpânul casei trăgea la țintă, de parcă s-ar

fi aflat la vânătoare de urşi. Foarte rar vorbea deschis despre situaţia lui. Elly Beinhorn, femeia-pilot de care îl legau mulţi ani de prietenie, a fost surprinsă când Udet i-a mărturisit, în timp ce se amuza cu băieţelul ei: „Am şi eu o fiică. E mică. A venit vremea să mă împrietenesc cu ea"

Partenerei sale de viaţă, Inge Bleyle, îi spunea resemnat: „Eu sunt doar un spirit în uniformă". Ea a fost aceea care a încercat să îi ofere un pic de stabilitate în ultimele luni de viaţă. Îi spusese de mai multe ori că se va căsători cu ea, dar nu îşi respectase promisiunea. Ea a încercat să facă în aşa fel încât starea sănătăţii lui să nu se degradeze şi mai mult şi a început să-i reproşeze faptul că bea: „Ingelein, cine are griji, bea. Iar eu am griji", a replicat pilotul. Aceasta este perioada în care Udet spune pentru prima dată că vrea să se sinucidă.

Intervalele de timp în care era în stare să se adune, pentru a lucra, au devenit din ce în ce mai mici. În aprilie i-a înmânat lui Erhard Milch un studiu, în care aducea tot felul de argumente, susţinând că în septembrie războiul ar trebui să se încheie, deoarece... nu mai exista combustibil pentru avioane. Milch a aruncat studiul în coşul de gunoi şi a ţipat la Udet, cerându-i să se adune. Din calendarul pe care îşi nota ce întâlniri avea, rezultă că în primăvară a avut o serie de discuţii cu Göring, legate, de exemplu, de „situaţia livrărilor". De fapt, Udet încerca să-l atragă pe mareşalul Reichului în alte subiecte de discuţie. Procurorul-general Christian von Hammerstein îşi amintea: „Când se ducea la Göring, vorbeau despre vremurile de altădată. Se evita orice discuţie care ar fi putut avea legătură cu problemele de serviciu"

În *Wochenschau* se arăta, fără a se retuşa nimic, ce devenise omul care „strălucise" cândva. La aniversarea zilei de naştere a lui Emmy Göring, Udet stătea şi privea în gol. Vrea să execute „salutul german", dar nu reuşeşte. Cei prezenţi râd de el. Aşa era prezentat eroul acum. Îl demascau. În cadrul unei şedinţe tactice din vara lui 1941 i-au căzut nişte acte. Scena este filmată

de aparatele *Wochenschau*. Udet nici nu s-a obosit să ridice actele care i-au căzut.

Chiar şi constructorii de avioane au început să-l critice din cauza întârzierii livrărilor. La 13 martie 1941, Messerschmitt se adresează într-o scrisoare Serviciului Planificare aflat în subordinea responsabilului cu problemele tehnice din domeniul aviației: „Cu vremea am ajuns la concluzia că cele mai mari probleme în ceea ce priveşte livrarea la timp a avioanelor şi dotarea lor apar din cauza lipsei unui plan, pe care să-l fi elaborat responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviației. Îmi amintesc de faptul că programele avute în vedere au fost modificate de nenumărate ori. V-aş fi recunoscător dacă ați înlătura această problemă a lipsei unui plan, care să fie elaborat de responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviației sau dacă ați diminua-o într-un fel, în loc să faceți reproşuri reprezentanților diferitelor firme pentru probleme care se nasc numai din vina responsabilului cu problemele tehnice din domeniul aviației"

Cu toate acestea, Udet continua să lupte. Ce vină avea el că aparatul Me 210 nu ajunsese nici măcar în faza de proiect bine gândit din punct de vedere tehnic, că aparatul Ju 88 nu avea o rază de acțiune suficient de mare, că motoarele modelului He 177 luau mereu foc?

Abia acum Udet întrebuințează tonul pe care ar fi trebuit să-l folosească pentru a-i pune la respect pe constructorii de avioane: „Un lucru trebuie să fie clar, dragă domnule Messerschmitt. Nu trebuie să mai înregistrăm pierderi de aparate la aterizări normale, din cauza unor defecțiuni la trenul de aterizare. Trenul de aterizare nu reprezintă o noutate tehnică în construcția de avioane" Cine să mai creadă, însă, că el reprezintă autoritățile statului? De multă vreme alții țineau frâiele.

După ce a început ofensiva împotriva Rusiei, în vara anului 1941, Göring a solicitat diversificarea dotării aviației militare. Harnicul Milch i-a prezentat şefului său un program, şi ştiind

cât de îngâmfat era acesta, l-a numit Programul Göring. De dreptul de a verifica ducerea la bun sfârşit a programului dispunea o singură persoană: Erhard Milch. Göring a semnat şi Milch a devenit succesorul responsabilului cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei chiar dacă acesta din urmă se mai afla încă în viaţă.

Ernst Udet era un om distrus. Inge Bleyle a reuşit să-l convingă încă o dată să facă un tratament. Între timp, Göring şi Milch au făcut schimbări în Ministerul Aviaţiei. Milch l-a destituit pe şeful Departamentului Planificare tehnică, Tschersich, şi l-a înlocuit cu Carl August von Gablenz. Vechiul prieten al lui Udet, generalul-maior Ploch a trebuit să plece pe Frontul de Est.

„Responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei" nu mai era decât o titulatură. Udet nu mai era decât un om care trebuia să i se supună lui Milch. Era o marionetă în mâinile lui Göring. O marionetă care putea fi manevrată de el după bunul plac.

În octombrie a avut loc la Ministerul Aviaţiei ultima şedinţă importantă, la care a participat şi responsabilul cu problemele tehnice din domeniul aviaţiei. La această şedinţă au asistat 50 de angajaţi ai ministerului. Fritz Seiler, director financiar al firmei Messerschmitt, care a fost deranjat de o modificare propusă de Udet, în ceea ce privea producţia, a prezentat acte din care rezulta că Udet ar fi luat decizii pornind de la date false. Udet a fost scandalizat. Nu se aşteptase la un asemenea atac frontal. Începuse să înţeleagă cum se ajunsese la organizarea acelei şedinţe. Messerschmitt îl sunase pe Milch şi îi dăduse acestuia toate motivele care îi erau necesare pentru a scăpa definitiv de Udet. Messerschmitt, Milch şi Göring au pus la cale acel „proces". „Ar fi fost bine să mă informaţi în prealabil în legătură cu toate acestea", a spus Udet consternat. „Asta-i piesa pe care trebuie să o joc, domnule Udet", a replicat Seiler sec. Milch i-a propus să plece împreună cu el la Paris „pentru câteva zile", ca să se refacă şi „să reînnoade prietenia" dintre ei. Inamicul amabil ţinea încă la aparenţe. La data la care cei doi ar fi trebuit să plece, Udet murise.

La 16 noiembrie 1941, Erich Baier, mecanicul lui Udet din vremurile bune a sunat la locuința aviatorului din Stallupöner Allee. Acesta i-a spus lui Udet că se afla în Berlin şi că ar fi fost frumos dacă s-ar fi întâlnit şi ar fi vorbit despre vremurile de altădată. Udet s-a bucurat şi a comandat un taxi care să-l aducă repede pe mecanic la locuința sa. „Ce ciudat că veniți tocmai astăzi", a mormăit Udet gânditor, deschizându-i uşa mecanicului. La masa de prânz a fost aproape ca pe vremuri. Udet era mai liniştit decât în zilele precedente. A povestit despre Africa, despre Groenlanda, despre ceea ce înseamnă să zbori. După ce şi-a luat rămas-bun de la Baier, i-a spus Ingei Bleyle, întunecându-se la față: „Nu mai vine. N-am să-l mai văd niciodată". Apoi a început să plângă, spunând: „Astăzi suntem împreună pentru ultima oară. Mâine vei fi văduvă". Inge Bleyle încearcă să-l liniştească. Este servită cina: rață, varză roşie, ştrudel cu mere. „Ieri rățuşca a mai trăit. Asta e soarta multora. Astăzi mai trăiesc, mâine sunt morți." Starea de spirit a lui Udet nu se schimbă: „Nu mai vreau. Nu mai vreau să verific bombardiere şi să mă uit la *Wochenschau*". Doamna Inge îl convinge să dea curs unei invitații făcute de nişte prieteni. „Mâine n-o să-l mai vedeți pe nenea", le spune Udet copiilor prietenilor respectivi. Udet o duce pe Inge la locuința ei, apoi merge la Tempelhof. Kurt Schnittke, mecanicul lui Udet, meşterea la o machetă de avion. Schnittke îşi mai aduce aminte şi astăzi că Udet s-a urcat în vechiul Fh 104, avionul său preferat. Şi-a luat o sticlă de coniac din bar şi a băut. Înainte de a se despărți de Schnittke, a luat din buzunarul de la piept al salopetei acestuia o bucată de cretă roşie.

În dimineața următoare, Inge Bleyle a tresărit când a auzit soneria stridentă a telefonului. Era Udet. L-a rugat să ia micul dejun împreună, în locuința lui. „Nu, nu veni", i-a spus aviatorul. „Este prea târziu, Ingelein. Pe nimeni nu am iubit mai mult decât pe tine. Spune-i lui Pilli Körner că găseşte testamentul meu în dulap." Apoi Inge Bleyle a auzit împuşcătura.

În Stallupöner Allee, soții Peters, administratorii clădirii, tresar speriați. Tocmai erau la micul dejun. Urcă repede scara care duce spre locuința lui Udet. Ușa este închisă. „Ce facem? Să deschidem! Să deschidem! Am forțat ușa și l-am văzut..."

Ernst Udet zăcea plin de sânge pe pat. Era îmbrăcat în halatul său de baie. Continua să țină în mână coltul lui mexican cu care își trăsese un glonț în cap. Peste tot era plin de hârtii și sticle de coniac.

Apoi a apărut și Inge Bleyle. Doamna administrator a spus, dând din cap: „Nu mai trăiește. A mai apucat doar să horcăie" După ce s-au întâmplat toate acestea, totul a mers foarte repede. Aghiotantul lui Udet, colonelul Pendele, a venit cu un medic. Și secretarul de stat, Pilli Körner, a sosit repede în apartamentul aviatorului. El a fost cel care a observat primul ceea ce era scris cu roșu la capul patului: „Omule de Fier, tu m-ai trădat!"

Cei prezenți șterg repede ceea ce este scris pe perete și adună hârtiile. Jură să nu spună nici un cuvânt despre cele văzute.

Nu s-a putut spune niciodată cu precizie care era sensul ultimelor cuvinte ale lui Udet. Tocmai de aceea au luat naștere speculațiile. S-a spus că ar fi fost victima „evreilor" Milch și Gablenz. „Inge, de ce m-ai părăsit?" îi reproșa aviatorul prietenei sale. Injuriile scrise pe pereți și pe pat au fost șterse urgent. Udet pusese capăt vieții sale dezordonate, lăsând în urmă sentimente de culpă în inimile celor apropiați. Trebuie spus, însă, că el însuși și vremurile în care a trăit au dus la faptul că a eșuat.

Ernst Udet nu a fost un opozant al regimului nazist, așa cum este pilotul Harras din romanul lui Zuckmayer. Manifestările sale de opozant se consumau în bârfe și conversații purtate prin cazinouri. Dincolo de masca de om sarcastic se ascundea repulsia față de viața dusă conform unor reguli foarte bine stabilite. Istoricul militar Horst Boog spune despre Udet că este: „cea mai mare eroare pe care a comis-o Göring în ceea ce privește numirea anumitor persoane în diferite posturi" El a fost omul nepotrivit la locul nepotrivit. A acceptat, însă, de bunăvoie, postul care

i s-a oferit şi s-a luptat pentru acel post până la sfârşit. Devenise războinicul lui Hitler şi contribuise la dotarea aviației militare, la Blitzkriegul din anii 1939 şi 1940, la „bătălia aeriană pentru Anglia" Cel mai important rol al său a fost acela pe care l-a jucat pe tărâmul propagandei. El a fost aviatorul nepăsător, al cărui portret era dezlipit de copii de pe pachetele de ţigări, aviatorul pe care l-au admirat femeile şi pe care bărbaţii l-au invidiat pentru curajul său nebunesc. Popularitatea a reprezentat capitalul său şi tocmai popularitatea l-a distrus. El nu avea mustrări de conştiinţă precum aviatorul Harras. Nu le-a spus niciodată celor apropiaţi dacă îşi dădea seama către ce anume se îndreaptă regimul nazist. Îşi ascundea îndoielile, dar şi insuccesele pe plan profesional şi privat, sub masca omului vesel, căruia îi place să bea. Şi şi-a jucat rolul atât de mult, până când a fost distrus fizic şi moral şi nu a mai găsit altă soluţie, decât aceea de a ieşi teatral de pe scena pe care el însuşi şi-a ales-o.

Udet nu a mai avut posibilitatea de a se apăra împotriva avalanşei de acuzaţii care s-au revărsat asupra persoanei sale după moartea sa. Hitler şi Göring au găsit în el un ţap ispăşitor, care le era util pentru a se deroba de greşelile care se făcuseră în ceea ce priveşte dotarea aviației militare. În cadrul unei şedinţe care semăna cu un tribunal militar, i s-a pus pe umeri întreaga răspundere pentru „tragedia" aviației militare germane. Führerul nu a regretat prea mult dispariţia obiectului său de propagandă. „Şi-a uşurat situaţia", spunea la un an după moartea lui Udet acela care, la 30 aprilie 1945, avea să se sinucidă, fugind astfel de răspunderea pentru catastrofa pe care el însuşi o provocase.

„Am fost doar un aviator", spusese Harras despre sine. Ernst Udet devenise mai mult decât atât, acceptând ceea ce i s-a oferit, deşi el dorise întotdeauna să fie doar un aviator.

Succesorul său la funcţia de responsabil cu problemele tehnice din domeniul aviației a fost Erhard Milch.

Capitolul 6

CONJURATUL

Cel ce este un bun militar va fi – fie că doreşte sau nu – şi un bun naţional-socialist.

Cel ce se poartă urât cu animalele nu poate fi un om bun.

Dacă plec eu, vine Heydrich şi atunci totul e pierdut.

A venit momentul ca Abwehrul să stârnească atenţia prin noi fapte mari.

Un război care se duce în condiţiile renunţării la orice fel de normă a eticii nu poate fi câştigat niciodată. Există o justiţie divină şi pe pământ.

Canaris

Canaris s-a străduit să fie în relații foarte bune cu Himmler și Heydrich, astfel încât să nu devină suspicioși în ceea ce îl privește.

Alfred Jodl

... în vremurile în care servea în marina militară era un ofițer căruia nu i se acorda foarte multă încredere. Era cu totul altfel decât noi. Noi spuneam că are șapte suflete în piept.

Karl Dönitz

La prima vedere, Canaris dezamăgea. Dădea impresia că este bătrân, obosit, uzat. Avea părul aproape alb, puțin peste 1,60 metri înălțime, mergea aplecat și dădea impresia de om neîngrijit.

Walter Huppenkothen, Standartenführer SS

După părerea mea, prin modul în care și-a structurat serviciul, a dovedit că nu era – așa cum spunea legenda – un geniu misterios al serviciilor secrete, ci un ofițer german tipic, care organizează totul conform structurilor militare și un german al epocii sale, care are darul de a organiza totul. Sub conducerea lui, serviciul secret al armatei a devenit o structură uriașă, aflată în slujba statului, care avea mai mulți referenți decât agenți.

Werner Best, Obergruppenführer SS

Putea fi naiv ca un băiețaș, dacă nu s-ar fi ferit să fie prea des naiv. Putea să facă așa niște grimase, încât celor care erau înțepeniți în uniformele lor le înghețа zâmbetul pe buze. Tocmai această înmărmurire îl făcea să se amuze copios în sinea lui. Încă mai văd privirea jucăușă pe care o avea atunci când îl călărea necuratul. Aceste ieșiri comice s-au pierdut cu vremea sub povara seriozității, iar pe măsură ce timpul a trecut el avea

izbucniri grotești, provocate de o instabilitate psihică încărcată de amărăciune.

Otto Wagner

Canaris a fost un intelectual prin excelență, care în adâncul structurii ființei sale interesante, cu totul originale și foarte complicate, ura violența în sine și de aceea îi repugnau războiul, Hitler și sistemul acestuia.

Erwin Lahousen, șeful Departamentului Sabotaj din cadrul Serviciului Contrainformații/Străinătate

Toată trupa lui Canaris s-a mai dat din când în când de gol și nu a fost chiar așa cum s-ar fi dorit. Dacă „cei buni" nu ar fi înțelepți precum șerpii și fără de prihană precum porumbeii, atunci nu s-ar putea realiza nimic.

Ulrich von Hassell, diplomat la Roma

Canaris l-a asigurat întotdeauna pe soțul meu că el a făcut tot ceea ce era posibil, dar că din punct de vedere politic situația lui nu mai era atât de bună încât să-și poată permite să bată cu pumnul în masă. Soțul meu a fost de altă părere.

Christine von Dohnahyi

Rar mi-a fost dat să întâlnesc un om care să intuiască atât de exact ce se va întâmpla în viitor. De cele mai multe ori era atât de acaparat de aceste realități ireale, încât nu avea timp nici măcar să se exteriorizeze.

Hans Bernd Gisevius, Serviciul Contrainformații/Străinătate

Pe de-o parte era un patriot înflăcărat, care era în stare să facă orice pentru Germania lui, dar pe de altă parte era un egocentric şi se gândea: „Dacă iau parte la toate astea, îmi consolidez poziția".

Wilhelm Höttl, Obersturmbannführer SS

Cred că domnul Canaris a suferit cumplit de-a lungul anilor în care a fost război. Tocmai de aceea călătorea atât de mult. Tocmai de aceea a devenit atât de neliniştit. De fapt, nici nu şi-a mai găsit liniştea. Dispărea pe neaşteptate. Dispărea câte-o săptămână întreagă şi apărea pe neaşteptate.

Reinhard Spitzy,
colaborator al Serviciului Contrainformații/Străinătate

Prin serviciul său şi prin implicarea serviciului său, Canaris a făcut posibilă existența mişcării de opoziție.

Profesor doctor Eberhard Bethge,
Serviciul Contrainformații/Străinătate

Deținuții au fost treziți în zori de lătratul câinilor de pază. Curtea lagărului de concentrare Flossenbürg era scăldată în lumina rece a farurilor electrice. În barăci se auzeau ordine date pe un ton aspru și tropot de cizme. Colonelul Hans Lunding, fost ofițer danez, care a lucrat pentru serviciile secrete, a auzit cum s-a descuiat ușa celulei 22, aflată imediat lângă a sa. „Afară!" a strigat cineva. Cătușele de la mâini și lanțurile de la picioare au căzut pe podea, zornăind. Printr-o crăpătură din ușa celulei sale, Lunding l-a văzut pentru ultima oară pe vecinul său de celulă, care fusese adus în lagăr cu numai două luni în urmă. Bărbatul mic de statură, cu părul alb ca neaua era palid. Știa ce îl așteaptă. Cu o seară înainte îi transmisese lui Lunding ultimul său mesaj, folosindu-se de alfabetul morse: „Timpul meu a expirat. Nu am fost un trădător de țară. Ca german mi-am făcut datoria". Puțin mai târziu, danezul a mai auzit comanda: „Dezbracă tot!" Deținutul din celula 22, primul dintre cei cinci condamnați la moarte care urmau să fie executați, a fost dus în curte... dezbrăcat. Deși se afla într-o situație degradantă, era liniștit și pregătit pentru ceea ce îl aștepta. Un militar SS, care a vrut neapărat să asiste la spectacolul de groază, avea să spună mai târziu că lupta cu moartea „a durat foarte mult. L-au tras de câteva ori în sus și-n jos".

Mii de oameni aveau să mai moară în acea zi de 9 aprilie 1945. În est cădea „cetatea" Königsberg, în vest se dădeau lupte grele

în regiunea Ruhr. Tancurile americane ajunseseră pe malurile Elbei. În Flossenbürg şi în multe alte lagăre ale morţii îşi pierdeau viaţa nenumăraţi bărbaţi şi nenumărate femei. Deţinuţii erau executaţi prin spânzurare, prin împuşcare, în camerele de gazare sau mureau pentru că erau subnutriţi, conform unui plan bine pus la punct. Făptaşii înlătură martorii. Acest lucru a fost valabil în special în cazul celor cinci crime comise la Flossenbürg, în dimineaţa zilei de 9 aprilie 1945. Hitler personal ordonase să fie comise acele crime, în timpul unuia dintre cumplitele sale atacuri de furie. El trimitea la moarte un om pe care îl admirase multă vreme. Un om care venise cu idei geniale, pe care le folosise în războiul dus de tiran, dar care a luptat apoi din răsputeri pentru a elibera Germania de el. Acest om era şeful serviciilor secrete ale celui de-al Treilea Reich, amiralul Wilhelm Canaris.

Rar s-a întâmplat ca un ofiţer de rang înalt al regimului lui Hitler să fie controversat într-o asemenea măsură precum „micul amiral" Nici un ofiţer de rang înalt nu s-a bucurat de atâta apreciere şi în acelaşi timp nu a fost acuzat atât de aspru precum Canaris. A fost el cu adevărat „trădătorul care a trimis în ghearele morţii multe mii de soldaţi germani", cum afirmă unii dintre biografii săi? A fost unul dintre cei care i-a ajutat pe Hitler, „foarte legat fiind de regimul nazist", aşa cum se arată într-un studiu recent? Şi-a condus serviciul secret ca „un om de geniu", aşa cum arăta şeful CIA, Allan Dulles, sau a fost „un diletant", aşa cum avea să afirme mai târziu şeful Serviciului German de Informaţii, Reinhard Gehlen („Canaris, Societate Familială cu Răspundere Limitată"). A fost el „organizatorul şi conducătorul opoziţiei", aşa cum doresc să-l vadă foştii săi colaboratori sau a fost un om care a ezitat, un om „care nu a găsit niciodată calea spre faptă"? S-a aflat de partea lui Hitler sau a fost adversarul lui? I-a fost dictatorului şi aliat, şi adversar în acelaşi timp?

Este clar faptul că Wilhelm Canaris şi colaboratorul său, Hans von Dohnanyi, i-au ajutat pe evrei şi în general pe cei urmăriţi

de regimul nazist să plece în străinătate. Sute de oameni au fost salvați de la moarte. Unii dintre ei au ținut să-i aducă un omagiu salvatorului lor, Dohnanyi, și au cerut ca el să fie numit „om drept între oamenii tuturor popoarelor" și aceasta chiar la monumentul de la Yad Vashem, dedicat Holocaustului. Cererea le-a fost respinsă, arătându-se că omul este prea controversat, pentru a i se putea face o asemenea onoare. Nu există nici o cazarmă în Germania care să poarte numele amiralului Canaris. El nu a fost erou, nici când ajunsese la apogeul carierei sale, fiind șef al serviciilor secrete al celui de-al Treilea Reich, nici pe timpul lui Adenauer, când aceia care i s-au opus lui Hitler au devenit eroi. Chiar și în filmul dedicat lui Canaris, în care O.E. Hasse joacă rolul titular, tragicul este mai puternic decât eroicul. Drumul parcurs de eroul peliculei este mult prea încâlcit. Canaris, omul, a fost prea mult „în penumbră", cum avea să se exprime biograful său, Heinz Höhne.

La 1 ianuarie 1935, la aniversarea a patruzeci și opt de ani de viață, când Wilhelm Canaris a fost numit în fruntea Serviciului Contrainformații/Străinătate, el era militar de trei decenii. Depusese jurământul în trei rânduri: jurase credință împăratului, apoi republicii, apoi Führerului. Trecuse prin suișurile și coborâșurile carierei de militar. Scăpase de câteva ori de moarte și credea că nu va mai fi promovat, în momentul în care a ajuns comandantul garnizoanei din orășelul Swinemünde, așezat pe malul Mării Baltice. Era căsătorit, avea două fiice, care erau eleve, trecea drept un călăreț pasionat și un talentat bucătar amator. Canaris bănuia vag de ce tocmai el urma să ocupe biroul șefului din clădirea de lângă aceea a Ministerului Apărării, preluând conducerea unui serviciu modest care, din cauza condițiilor impuse prin Tratatul de la Versailles, urma să se încadreze în tradiția unui serviciu secret al armatei. El cunoștea foarte bine holurile întunecoase ale clădirii de pe malul râului Tirpitz. Aici lucrase ca aghiotant al ministrului apărării, Noske, și asigurase legătura cu unitățile de voluntari. El mai obișnuia să vorbească încă despre „vremurile bune", când

lupta împotriva „Roşiilor“ Ca vechi ofiţer de marină ştia foarte bine că acolo amiralul Alfred von Tirpitz visase, la fel ca şi împăratul în slujba căruia se afla, o marină foarte puternică. Acesta era un vis pe care îl aveau mulţi germani. Un vis de care s-a lăsat atras şi tânărul Canaris, care, împotriva voinţei familiei sale, a îmbrăcat uniforma de marinar.

Cu Tirpitz începuse totul. Avalanşa de articole din ziare, care aduceau elogii marinei, „fluturaşii“ şi broşurile, toate plătite de amiralitate, au avut efect şi asupra lui Wilhelm Canaris, un tânăr din Duisburg, care tocmai absolvise gimnaziul. Foarte curând el avea să fie animat doar de gândul de a-şi servi patria pe mare. Tatăl său, un om de afaceri prosper, care investise în industria prelucrării fierului, o industrie care luase un avânt nemaipomenit în regiunea Ruhrului, ar fi dorit să-l vadă pe fiul său cel mai mic la cavalerie. Bătrânul domn Canaris a murit, însă, în urma unui atac cerebral şi în această situaţie tânărul Wilhelm era liber să facă ce voia. La 1 aprilie 1905 el a devenit cadet al împăratului. Deşi nu avea un fizic impunător, a făcut rapid carieră. În 1908, primul său comandant apreciază că: „Promite să devină un ofiţer destoinic, îndată ce va da dovadă de mai multă siguranţă şi de mai multă încredere în sine“ În momentul în care a izbucnit Primul Război Mondial, Canaris a fost locotenent-major pe crucişătorul Dresden, care opera în Atlanticul de Sud. La 31 august 1914, crucişătorul a primit următorul mesaj de la conducerea marinei germane: „Crucişătorul va lupta aşa cum s-a stabilit în planul de răspândiri“ Toţi cei aflaţi la bord ştiau că acest ordin însemna moarte sigură. Nu se putea lupta cu Marina Regală Britanică, deoarece aceasta dispunea de cea mai mare flotă din lume. Pe lângă toate acestea, germanii nu dispuneau de baze în Atlanticul de Sud. Strădaniile lui Alfred von Tirpitz îşi arătau rezultatele. Marina Imperiului German era mult prea mare pentru a fi aliatul Marinei Regale Britanice, dar mult prea mică pentru a o putea învinge pe aceasta din urmă. Conform codului onoarei, valabil în marină, germanii nu mai aveau decât o singură soluţie: să-şi

scufunde nava. Pentru a câștiga timp, căpitanul crucișătorului german îi cere locotenentului său major, care se pricepea foarte bine să vorbească, să acționeze ca și când ar vrea să negocieze cu britanicii.

Ajuns la bordul navei *Glasgow*, negociatorul a fost expediat urgent la ai săi. Nu era nimic de negociat. Canaris arată că *Dresden* se află în apele teritoriale ale unui stat neutru. Căpitanul britanic îi răspunde că nava germană se află în apele teritoriale ale unei țări străine și că are ordine să o distrugă. De alte probleme urmau să se ocupe „ulterior diplomații" Canaris a trebuit să părăsească bordul navei *Glasgow*, dar reușise să câștige minute prețioase pentru cei ce montau explozibilul la bordul crucișătorului *Dresden*. La ora 11.15 o explozie puternică a tulburat liniștea din Golful Más a Tierra.

Ajuns la mal, echipajul de pe *Dresden* a dat onorul pentru ultima oară, apoi a fost preluat de autoritățile chiliene. Cei mai mulți dintre membrii echipajului se simțeau norocoși, pentru că puteau să aștepte sfârșitul războiului fiind bine hrăniți și îngrijiți și aflându-se pe uscat. Nu așa stăteau lucrurile și în ceea ce îl privea pe Canaris. El s-a folosit de prima ocazie de a fugi, în august 1915, din lagărul păzit nu foarte strict. Pentru prima dată se făcea simțită o anume neliniște, care avea să-l însoțească tot restul vieții, un refuz interior de a se supune limitelor pe care le impunea situația în care se afla. El nu devenise ofițer de marină pentru ca în momentul luptei crâncene să stea pe uscat, undeva departe de țară. Ceea ce era mai greu nu trecuse încă. S-a văzut nevoit să traverseze Anzii iarna, pentru a ajunge din Chile, care era țară neutră, în Argentina, care era stat filogerman. Era o încercare îndrăzneață. Nenumărați alți militari care fugiseră din lagăr își pierduseră viața încercând să traverseze Anzii. Canaris a reușit. Se pare că în tânărul ofițer se ascundea o energie care nu se făcea remarcată din primul moment.

Amiralitatea din Germania a răsplătit reușita lui Canaris, avansându-l la gradul de locotenent-comandor. După aceea, Canaris

a fost trimis în Spania. El avea ordin ca într-o țară neutră să pună la punct rezerve pentru submarinele germane. Ofițerul german de marină își spunea „domnul Kika" și încerca să stabilească relații cu domni mai mult sau mai puțini serioși din înalta societate spaniolă, care aveau un lucru în comun: interesul pentru banii cheltuiți în mod ilegal de marina germană. Aceasta nu era o misiune care să aducă „onoare pe câmpul de luptă", dar pe Canaris îl amuza jocul. Pentru tânărul ofițer în vârstă de douăzeci și opt de ani se deschidea o altă lume. Încă de copil se jucase cu cerneală simpatică și își dăduse tot felul de nume de cod. Acum se afla în miezul jocurilor serviciilor secrete. Îi plăcea să lucreze sub acoperire, să joace dublu și această plăcere l-a însoțit toată viața.

„Domnul Kika" a reușit să facă în așa fel încât submarinele germane să poată fi aprovizionate de pe coastele spaniole. În special seara, „lupii de mare" își făceau apariția în golfuri retrase și își luau de pe nave pescărești, care erau de fapt nave de aprovizionare, muniție, alimente și combustibil. Războiul ucigaș împotriva navelor comerciale și navelor de pasageri a luat amploare și prin concursul lui Canaris, făcându-se simțit și în sectorul vestic al Mării Mediterane. S-a văzut la Canaris acea trăsătură de caracter care părea să iasă la iveală în situații dintre cele mai periculoase. Omul serviciilor secrete, care acționase în Spania, începea să devină neliniștit, deoarece își îndeplinise misiunea. Prietenilor le dădea impresia că este mereu neliniștit, un om aflat permanent în trecere.

În 1916, marina germană i-a remis lui Canaris un ordin conform căruia trebuia să se prezinte la Kiel, pe un torpilor. Pleca, în sfârșit, pe front. Dar cum să ajungă acasă? Exista o variantă care îi oferea siguranță. Ar fi putut să plece cu un submarin și să ajungă din Marea Mediterană în Marea Adriatică, dar drumul i se părea prea lung. El a preferat să-și asume altă identitate. S-a dat drept chilian, pe nume „Reed Rosa", care dorește să ajungă într-un sanatoriu din Elveția, călătorind cu trenul prin Franța și nordul Italiei, adică prin teritoriu inamic. Planul nu i-a reușit. Chiar înainte

de a ajunge la granița italiană, a fost arestat de poliția din această țară. Canaris a fost dus în penitenciarul din Genova.

Ceea ce s-a întâmplat începând din acest moment a devenit legendă. Cert este un singur lucru: la jumătatea lui martie 1916, Wilhelm Canaris era un cetățean liber, care se plimba prin Madrid. Cum a ajuns în această situație? Conform unei versiuni a „legendei" care a luat naştere în penitenciarul din Genova, Canaris ar fi fost condamnat la moarte, l-ar fi ucis cu sânge rece pe preotul care venise să-l spovedească şi reuşise să evadeze, îmbrăcat în sutană. Există şi biografi care cred că italienii l-ar fi pus în libertate din lipsă de probe. Ulterior, Canaris avea să-i mărturisească unui medic din cadrul marinei că fusese „tratat rău" şi că îşi pusese la punct „evadarea" Mai multe nu a spus despre acest episod nebulos din viața sa. De altfel, Canaris nu a vorbit niciodată despre anii tinereții sale.

După ce dăduse greş, asumându-şi identitatea lui „Reed Rosa", în 1916 s-a reuşit aducerea în Germania a tânărului plin de idei îndrăznețe, dar de data aceasta Canaris a călătorit cu submarinul. Ajuns în patrie, a avansat în ierarhia marinei militare a împăratului. La sfârşitul primei conflagrații mondiale era comandant de submarin şi avea un palmares impresionant: scufundase trei nave inamice şi avariase grav o a patra. Chiar şi Maiestatea Sa începuse să-i acorde atenție.

Revoluția şi faptul că Germania fusese învinsă au făcut din cel care fusese un erou în timpul războiului un ofițer preocupat de politică. El apărea mereu acolo unde se crea o ruptură între stat şi armată şi îşi făcuse la un moment dat un renume din acest lucru. Ziarele cu orientare de stânga, cum ar fi, de exemplu *Weltbühne* au făcut în 1928 „dezvăluiri incendiare" legate de uciderea Rosei Luxemburg şi au transformat totul într-o campanie împotriva lui Canaris. Din avalanşa de acuzații nu a rămas nimic clar. Cu toate acestea, a rămas ideea conform căreia Canaris ar fi avut o legătură cu crima. Bănuielile în acest sens nu erau cu totul neîntemeiate. În noaptea de 15 ianuarie 1919, când militarii au ucis-o

pe conducătoarea mişcării socialiste, el nu se afla la Berlin, dar în procesul care a luat naştere în urma crimei el a dat dovadă că avea cunoştinţe de drept cât se poate de solide.

La câteva săptămâni după încheierea războiului, Canaris îşi făcuse din Unităţile de voluntari o nouă patrie. Militarii care făceau parte din aceste unităţi şi care purtau în suflet dezamăgirea înfrângerii străbăteau Germania şi comiteau crime sub pretextul luptei împotriva „bolşevizării" ţării. Militarii cu gândire radicală, care făceau parte din Divizia de Gardă Cavalerie şi Trăgători de Elită, primiseră de la comandantul lor, căpitanul Waldemar Pabst, ordinul să-i ucidă pe Rosa Luxemburg şi pe tovarăşul ei, Karl Liebknecht. În momentul în care nehotărâtul ministru al apărării, Noske, a hotărât, supus presiunilor membrilor Partidului Socialist din Germania, să le aplice legea marţială celor care fuseseră amestecaţi în uciderea Rosei Luxemburg, Pabst a reuşit să facă în aşa fel încât Canaris să fie unul dintre judecători. Cu aceasta avea un as în mânecă, deoarece la fel ca toţi membrii unităţilor de voluntari, Canaris credea că uciderea „Rosei Roşii" nu era o crimă politică, un delict, ci un act cu totul legitim.

Ca judecător a făcut tot posibilul pentru a ascunde adevărul şi a avut succes. La finalul procesului, Vogel a fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de doi ani şi patru lui pentru „abuz în serviciu şi ascunderea unui cadavru". Pabst, superiorul lui Vogel, cel care a dat propriu-zis ordinele, s-a bucurat de libertate şi, când s-a constituit Republica Federală Germană, a putut vorbi nestingherit despre faptul că prin instigarea sa la crimă a „împiedicat o victorie a comunismului", care ar fi dus la „o prăbuşire a întregii lumi apusene. Judecătorul Canaris nu s-a mulţumit cu faptul că Vogel a primit o pedeapsă mică. La 17 mai 1919, la penitenciarul din Moabit s-a prezentat un anume locotenent-major Lindemann, care a adus un ordin scris, conform căruia deţinutul Vogel urma să fie transferat în alt penitenciar. La câteva minute după aceea, ucigaşul Rosei Luxemburg dispărea împreună

cu misteriosul locotenent-major. Abia peste şase zile avea să se afle adevărul: Lindemann nu era nimeni altcineva decât Canaris. Actele sale şi ordinul erau false. Un judecător îl eliberează din penitenciar pe acela pe care l-a condamnat! Cu o astfel de abilitate de a încălca legea, Canaris şi-a făcut un renume ca persoană potrivită pentru cazuri dificile.

Nu a fost pedepsit pentru fapta sa. Ministrul Noske l-a numit om de legătură pentru serviciul său de aghiotanţi. Desigur că acest fapt avea să se răsfrângă asupra ministrului. În primăvara anului 1920, Noske primeşte de la Canaris informaţii conform cărora nu există probleme la nivelul armatei şi a fost luat prin surprindere în momentul în care domnii Kapp şi Lüttwitz au organizat un puci. Lovitura de stat a eşuat din cauza unei greve generale, dar ministrul, care nu şi-a dat seama că omul său de legătură era de partea celor care organizaseră lovitura de stat, a fost nevoit să demisioneze. În majoritatea statelor din lume, ofiţerul, care acţionase împotriva şefului său ar fi fost cel puţin demis. Canaris, însă, a fost găsit nevinovat de o comisie de anchetă şi a fost trimis la Kiel. Un superior de-al său, amiralul von Gagern, avea să-l laude ceva mai târziu, în scris, arătând că: „Ştia să aprecieze exact situaţia politică". Democraţia se dovedise a fi un sistem prea slab pentru a face astfel încât armata să dea dovadă de credinţă în adevăratul sens al cuvântului.

În 1935, după abolirea Republicii de la Weimar, „serviciile" pe care le făcuse Canaris s-au dovedit a fi o carte de vizită excelentă pentru un şef al serviciilor secrete. În afară de aceasta, Canaris captase atenţia, manifestându-şi de multă vreme simpatia faţă de cei care au preluat puterea. „Trebuie să arăt că domnul căpitan de marină Canaris depune eforturi ca, în postul pe care îl deţine, să răspândească spiritul mişcării naţionale şi ideile de bază care sunt legate de construcţia unui nou Reich", scria despre Canaris şeful său ierarhic, cu două luni înainte ca acesta să fie numit în funcţia de şef al serviciilor secrete. Chiar dacă mulţi dintre

biografii săi, care doresc să îi confere un profil pozitiv, nu vor să recunoască acest lucru, ascensiunea lui Canaris în cel de-al Treilea Reich a început ca simpatizant al naziștilor. „Aproape toți am fost luați de val", spune Otto Wagner, vechi coleg al lui Canaris din marina germană.

Pe lângă experiența în activitatea sa de agent al serviciilor secrete din timpul Primului Război Mondial și „poziția" sa politică, a mai existat și un al treilea motiv pentru care Wilhelm Canaris a fost ales în funcția de șef al serviciilor secrete, și anume prietenia sa cu Reinhard Heydrich, care data din 1923, când se aflau amândoi pe crucișătorul-școală *Berlin*. Heydrich, care era pe vremea aceea cadet, subordonat lui Canaris, ajunsese șef al Serviciului de Informații al SS (SD), adică unul dintre oamenii învestiți cu putere în cel de-al Treilea Reich. Din cauza faptului că era un om plin de sine și pentru că dorea să pună la punct un aparat de supraveghere atotputernic, avusese mereu disensiuni cu predecesorul lui Canaris, căpitanul de fregată Conrad Patzig. Patzig își atrăsese aversiunea lui Heydrich pentru că ținuse cu orice preț ca serviciul său de informații interne să dețină supremația printre serviciile secrete și îi numise pe cei din SS „o adunătură de porci" Blomberg, ministrul apărării, care mergea după principiul că „armata trebuie să se integreze fără probleme în noul stat", nu avea nevoie de asemenea șefi de serviciu. Patzig a fost demis. Colaborând cu Wilhelm Canaris, Blomberg spera să aibă relații bune cu „negrii"[1], respectiv cu toți cei care fuseseră cândva în marină. Când Canaris s-a întâlnit cu predecesorul său, acesta i-a spus că a avut probleme în ceea ce privește colaborarea cu Heydrich. De asemenea, l-a avertizat pe Canaris că în noul stat al Führerului se expunea unei serii întregi de pericole. Canaris a replicat cât se poate de calm: „Stați liniștit, cu băieții ăștia mă descurc eu" Patzig a plecat, făcând previziuni sumbre.

[1] Ofițerii din SD și ulterior cei din SS, care purtau uniforme negre. (n.tr.)

Primele acțiuni întreprinse de Canaris în noua sa funcție nu lăsau să se întrevadă faptul că el ar putea deveni conducătorul celor care i se opuneau lui Hitler. Canaris le părea colaboratorilor săi „bătrân şi uzat" Unii sunt dezamăgiți, pentru că Wilhelm Canaris poartă un veston uzat, merge aplecat şi pare „neîngrijit" La toate acestea se adaugă şi faptul că noul şef al serviciilor secrete rosteşte, spre deosebire de bătăiosul Patzig, formule tipic naziste. „Ofițerul trebuie să îmbrățişeze național-socialismul", le spunea Canaris şefilor de grupuri operative. „Acțiunile apolitice reprezintă acțiuni de sabotaj şi delicte." Subordonaților săi le cerea să colaboreze în foarte bune condiții cu oamenii din SD şi Gestapo.

El însuşi dorea să fie un exemplu şi cultiva relațiile cu Heydrich, reînnoind vechea prietenie. În grădina locuinței lui Heydrich, cele două familii, Canaris şi Heydrich, se relaxau jucând crichet. Erika, soția lui Canaris, care cânta foarte bine la vioară, făcea un duet excelent cu şeful SD. Câteodată, Canaris, care era afon, îşi punea boneta de bucătar şi le pregătea melomanilor preparate excelente. Specialitatea sa era salata de hering cu icre şi coniac, dar se pricepea să prepare şi filé de porc umplut. Deşi între Abwehr şi SS relațiile erau din ce în ce mai tensionate, Canaris şi Heydeich au avut o relație bună. În suburbia berlineză Schlachtensee, familia Heydrich deținea o locuință din grădina căreia se putea ajunge în locuința familiei Canaris. Canaris şi Heydrich obişnuiau să facă împreună plimbări călare, discutând pe aleile din Tiergarten unele probleme „mai delicate", legate de serviciu.

Curând Canaris şi-a dat seama că Heydrich ar fi vrut ca serviciile secrete să treacă în subordinea SD-ului şi a presimțit că în Germania balanța puterii înclina din ce în ce mai mult în favoarea „negrilor" O rezistență hotărâtă, de genul celei practicate de predecesorul Patzig, nu părea să fie productivă. Noul şef al serviciilor secrete a preferat colaborarea cu Hydrich. El a făcut chiar contracte cu cei din SD şi şi-a sfătuit colaboratorii să aibă relații

de „camaraderie" cu aceştia. Procedând astfel, Canaris a creat condiţii pentru a-şi pune la punct serviciul. Acesta fusese scopul său în decursul primilor ani în funcţia de şef al serviciilor secrete: realizarea unui serviciu de informaţii militar. Werner Best, cel care a fost multă vreme mâna dreaptă a şefului SD, îşi aminteşte: „Lupta dusă cu Heydrich nu a fost o luptă împotriva lui, ci pentru dobândirea puterii în statul naţional-socialist"

Era o relaţie ciudată, care se crease între doi bărbaţi cu totul diferiţi unul faţă de celălalt, un fel de amestec de dragoste şi ură, resimţite reciproc. După prima întâlnire cu foştii săi colegi din marină, Canaris notează în jurnalul său că nu va putea lucra niciodată în condiţii bune cu Heydrich, deoarece acesta ar fi devenit „un fanatic brutal". La rândul său, Heydrich şi-a avertizat colaboratorii că vecinul său de la Schlachtensee ar fi „o vulpe bătrână, faţă de care trebuie să se manifeste foarte multă atenţie". Soţia lui Heydrich, Lina, afirmă că Wilhelm Canaris i-ar fi spus că soţul ei îi este „aproape ca un fiu"

Toate ceasurile petrecute împreună nu au fost oare decât un joc dublu, făcut de Canaris, pentru a obţine informaţii de la Heydrich, aşa cum afirmă cei ce cred în Legenda Canaris?

Nu, probabil Canaris avea „o slăbiciune" pentru bărbatul înalt şi blond, cu ochii de mongoloid. Poate că se vedea într-o oarecare măsură pe sine în Heydrich, care avea o inteligenţă sclipitoare, ce nu te îndemna să te apropii prea mult de el. Amândoi aveau o oarecare sensibilitate, care contrasta cu funcţiile pe care le ocupau. Amândoi erau pasionaţi ai manevrelor de derută, trucurilor şi eschivelor. Nu este o întâmplare faptul că sportul preferat al şefului SD era scrima, acest joc al acţiunii şi reacţiunii, al atacului şi al ostentaţiei. Atunci când cei doi domni discutau probleme de serviciu, în timp ce se plimbau călare, probabil că avea loc un duel verbal.

Walter Schellenberg, omul numărul unu din serviciul secret al lui Himmler, relatează că atât Canaris, cât şi Heydrich dispuneau de materiale compromiţătoare, cu ajutorul cărora s-ar fi putut

şantaja reciproc. Nici unul dintre ei nu putea întreprinde nimic împotriva celuilalt, fără a se pune pe sine însuşi în pericol. Canaris strângea dovezi în legătură cu bunica non-ariană a lui Heydrich, în vreme ce acesta din urmă strângea materiale din care rezulta că Wilhelm Canaris ar avea relaţii cu inamicul. În acest mod s-a creat un echilibru bazat pe teamă. Chiar şi atunci când Canaris devenise un adversar înverşunat al regimului nazist şi ştia că Heydrich este responsabil pentru crimele în masă, mai avea respect pentru acesta din urmă. Familia Canaris a petrecut Anul Nou 1941/1942 la domeniul de vânătoare al lui Heydrich de la Stolpshof. În 1942, la înmormântarea lui Heydrich, care fusese ucis de un grup de membri ai Rezistenţei cehoslovace, Canaris plânge şi regretă sincer moartea şefului SD.

Când şi-a luat postul în primire, Canaris a fost dezamăgit. În Vizuina Vulpii, cum era denumit sediul serviciilor secrete, care era plin de cotloane şi coridoare, noul şef a găsit o „debandadă". Departamentul I, condus de colonelul Piekenbrock, departament care se ocupa de obţinerea de informaţii din străinătate, se compunea din câţiva agenţi, despre care nu se putea spune că reprezintă nişte surse credibile. Canaris a pus pe picioare serviciul, al cărui şef era. În scurt timp, serviciul său dispunea de mijloace financiare necesare pentru a plăti o armată de informatori şi agenţi care să dea informaţii referitoare la înzestrarea armatelor şi la mişcările de trupe din străinătate. Canaris intervenea personal în toate problemele. Participa direct la supravegherea fabricilor germane de armament, dădea sfaturi legate de recrutarea agenţilor din alte ţări, era foarte interesat de tot ceea ce era nou în domeniul microfotografiei. Ofiţerii din conducerea serviciului şi-au schimbat părerea despre Canaris şi spuneau despre el că „ştie o mulţime de lucruri". Serviciul său secret nu se putea compara cu Secret Service-ul britanic, dar era suficient de activ încât să stârnească atenţia lui Hitler asupra şefului său.

Dictatorul avea nevoie de informații pentru „loviturile fulger" pe care le plănuia. Se va mobiliza Franța, dacă el ar reintroduce legea conform căreia tinerii trebuiau să fie recrutați și încadrați în rândurile armatei sau dacă ar intra în Renania, care fusese complet demilitarizată? Canaris era cel care trebuia să-i răspundă la aceste întrebări și i-a dat răspunsul, care a fost pe placul lui Hitler.

Din decembrie 1935 până în martie 1936, Canaris a fost chemat de șaptesprezece ori la Cancelaria Reichului. Lui Hitler îi plăcea faptul că Wilhelm Canaris îi prezenta situația pe un ton cât se poate de liniștit. În afară de aceasta, dictatorului din Männerheim, care îl citise pe Karl May, îi făcea plăcere ca șeful serviciilor secrete să-i povestească aventurile agenților săi. Canaris a știut atât de bine să câștige încrederea Führerului, încât acesta nu a crezut până în ultima clipă că șeful serviciilor secrete ar fi fost amestecat în complotul împotriva sa. Și Canaris se înșela, însă, în ceea ce îl privește pe Hitler. Cunoscuților le spunea, referindu-se la dictator: „Se poate discuta cu el și înțelege lucruri care nu i se explică foarte clar" Era atât de fericit că se află în anturajul lui Hitler și că este învestit cu putere, încât a început să muncească excesiv de mult. Fiica sa, Brigitte, își amintește că „pe vremea aceea venea foarte rar acasă" Pentru colaboratorii apropiați ai lui Canaris nu exista sâmbătă liberă, iar șefii de departamente erau obligați să vină și duminica la serviciu, pentru că aveau ședințe, adică erau obligați „să se încoloneze". Dacă era necesar să se ia hotărâri importante, legate de acțiunile în străinătate, celor apropiați li se părea că Wilhelm Canaris este „băgat în priză"

În primăvara lui 1936 aveau loc evenimente importante. În Spania izbucnea războiul civil. Liderul rebelilor conservatori, generalul Franco, se afla în zona spaniolă a Marocului împreună cu trupele sale de elită și nu dispunea nici de vapoare, nici de avioane, pentru a-și arunca oamenii în luptă pe tărâm spaniol. Căutând ajutor, Franco i s-a adresat în același timp lui Mussolini

şi lui Hitler. Dictatorii au ezitat, însă. Canaris avea să-i dea o mână de ajutor lui Franco, pe care îl cunoscuse la Madrid şi pe care îl preţuia. La o şedinţă tactică, desfăşurată în prezenţa Führerului, Canaris a intervenit în favoarea generalului spaniol. El a arătat că sud-vestul Europei era ameninţat de comunism şi că ajutându-l pe Franco, germanii ar fi avut influenţă în bazinul Mediteranei. Hotărârea în această problemă a fost luată la 25 iulie 1936, la Bayreuth, după un spectacol cu opera *Walkiria* de Wagner, cu Wilhelm Furtwängler. Hitler s-a retras împreună cu Göring, Blomberg şi Canaris. Nu se ştie dacă l-a inspirat opera sau au avut efect sfaturile lui Canaris. Cert este că acum Hitler era gata să pornească în „aventura spaniolă"

Deja peste două zile au pornit primele avioane de transport Ju-52, cu ajutorul cărora urma să se creeze un pod aerian pentru trupele lui Franco. Câteva luni mai târziu luptau în Spania şi militarii germani ai Legiunii Condor. Canaris a jucat un rol deosebit de important în acest război al ideologiilor. Agenţii săi întreprindeau acţiuni de spionaj în tabăra „Roşiilor" şi îl informau pe Franco despre planurile de ofensivă ale inamicilor săi. Săptămâni în şir Canaris a fost în Spania incognito. Nici nu a mai apucat să facă ordine pe biroul său din Berlin. Acum era din nou în elementul lui, ca în 1919, când făcea parte din unităţile de voluntari şi se ocupa de diverse jocuri de culise. Specialiştii lui Canaris se ocupau până şi de legăturile telefonice dintre unităţile lui Franco. În războiul civil s-au legat relaţii durabile de amiciţie între generalul Franco şi agenţii germani. Începând din 1939, când a obţinut victoria, Franco îşi făcea mereu timp pentru Canaris ori de câte ori acesta din urmă se afla la Madrid. Pe biroul său din Berlin, Canaris păstra o fotografie a lui Franco şi le spunea apropiaţilor că, după ce se pensionează, ar dori să-şi petreacă viaţa în Spania.

Deocamdată, Canaris nu se putea gândi la pensionare. Serviciul său se extindea şi, cu toate că avea unele disensiuni cu SD-ul lui Heydrich, poziţia sa părea a fi inatacabilă. La începutul anului 1938, Canaris urma să fie avansat la gradul de viceamiral.

De fapt, viața lui Wilhelm Canaris ar fi trebuit să fie una fericită în acea fază a iluziei naționale, în care cei mai mulți dintre germani se bucurau încă de faptul că făceau parte din „națiunea" lui Hitler. Tocmai în această perioadă s-a produs, însă, schimbarea în ceea ce îl privește pe Canaris. Colaboratorii săi au remarcat primii că șeful lor începuse să se comporte ciudat. Dragostea lui pentru cei doi teckeli sârmoși pe care îi avea, Sabine și Seppel, s-a transformat în obsesie. Când era plecat, se interesa telefonic de starea celor doi câini. Cel ce nu le dădea destul de multă atenție cățeilor era făcut „cu ou și cu oțet", cum s-a exprimat unul dintre colaboratorii lui Canaris. Chiar și în legendarul său jurnal, care s-a pierdut după război, Canaris face referiri la cei doi teckeli ai săi. Un ofițer din serviciul lui Canaris arată că „din diferite exprimări rezultă faptul că teckelii erau mai importanți decât soția"

Canaris se comporta din ce în ce mai ciudat. Fiind un ipohondru notoriu, a început să înghită cantități imense de medicamente. Dacă un colaborator al său era răcit, îl trimitea imediat acasă, intrând în panică. Unul dintre subordonați arată că Wilhelm Canaris a fost „cel mai dificil șef pe care l-am avut în treizeci de ani de carieră militară". Aghiotantului său i se putea întâmpla, așa cum a fost cazul pe ruta Wiesbaden–Berlin, ca șeful să-l trimită la mecanicul de locomotivă, pentru a-l ruga să meargă mai repede.

Puțini dintre apropiați și-au dat seama că Wilhelm Canaris trecea printr-o criză interioară. În primăvara anului 1937 îl vizitează predecesorul său, Conrad Patzig, și constată că omul care îi spusese că „se descurcă" cu Heydrich și Himmler îi spune, oftând deprimat: „Ăștia sunt toți niște infractori, care duc Germania de râpă". Patzig îl sfătuiește să demisioneze, dar Canaris îi spune: „Dacă plec eu, vine Heydrich și atunci totul este pierdut". Ce se întâmplase în cei doi ani de când venise la conducerea serviciului secret? Nu încape nici o îndoială că Wilhelm Canaris își făcea datoria față de Führer, că este convins atunci când spune că: „... este de la sine

înțeles faptul că astăzi... militarul este național-socialist". Da, numai că apar primele îndoieli. Puterea totalitară, așa cum o vedea manifestându-se în SS-ul lui Himmler, urmărirea evreilor și a celor care nu aderau la ideile nazismului, climatul de teroare, toate acestea erau pentru creștinul Wilhelm Canaris semne ale degradării morale. Cu toate acestea, el mai credea într-o schimbare. Spera că va putea opri, și prin acțiunile sale, avalanșa de nedreptăți. „Omul nu trebuie să ia decizii doar conform cu necesitățile sale, el trebuie să-și păstreze fondul etic", îi spune Canaris unui prieten în perioada respectivă.

Canaris are îndoieli din ce în ce mai mari și tocmai în acest context apare în viața sa un om de care va fi legat până la tragicul său sfârșit, Hans Oster. Colonel în cadrul Departamentului III (Contraspionaj), Oster făcea parte, ca și Wilhelm Canaris, din generația acelor ofițeri care luaseră parte la Primul Război Mondial și care purtaseră uniforma Republicii de la Weimar împotriva voinței lor. La prima vedere, Oster, fiu de pastor și acel gen de om temperamental care trăiește din plin, nu părea să aibă nimic în comun cu introvertitul, uneori aparent timidul Canaris. În timp ce pe unul dintre pereții biroului lui Oster se putea citi inscripția: „Vulturii nu mănâncă muște", pe biroul lui Canaris tronau trei maimuțe, dintre care una își acoperea ochii, cealaltă urechile și ce de-a treia, gura. „Să nu vezi nimic, să nu auzi nimic, să nu spui nimic." Foarte curând, însă, cei doi bărbați deloc asemănători aveau să devină parteneri de discuție care schimbau păreri exprimate deschis. Oster era radical. El a început să critice regimul nazist înaintea lui Canaris, încă din vara lui 1934, când sunt uciși Röhm și alți comandanți ai SA. Era hotărât să treacă la acțiune, mai hotărât decât șeful său. Spre deosebire de Canaris, Oster nu rostea niciodată formule care să ducă cu gândul la fanatismul nazist. Dimpotrivă, conform unui coleg de-al său, Oster spunea acasă, dar și la serviciu, anumite lucruri care l-ar fi făcut „numai bun pentru lagărul de concentrare", dacă ar fi fost auzite de cine nu trebuia.

1938 avea să devină pentru cei doi prieteni un an decisiv. Anul respectiv a început cu atacul lui Hitler împotriva conducerii armatei, atac numit de istorici „Criza Blomberg-Fritsch". În primele săptămâni ale acelui an, ministrul Blomberg și Fritsch, comandantul suprem al armatei, și-au pierdut funcțiile, primul pentru că se căsătorise cu o domnișoară de moravuri ușoare și al doilea pentru că Gestapoul îi înscenează o „piesă de teatru ieftină", conform căreia el ar fi avut relații cu homosexuali. Hitler s-a autoproclamat comandant suprem și l-a numit în locul lui Fritsch pe obedientul Brauchitsch. Ofițerii au fost foarte preocupați de aspectele legate de onoare și doar câțiva și-au dat seama de importanța strategică a acestor schimbări. Era faza finală a „preluării puterii". Abia acum dispunea dictatorul de puterea totalitară.

Canaris, care se număra de multă vreme printre oamenii cel mai bine informați din Reich, și-a dat seama rapid cum stăteau lucrurile. Avea încă în memorie protocolul întocmit de aghiotantul lui Hitler, Hoßbach, la 5 noiembrie 1937. Führerul i-a informat pe capii armatei că foarte curând va declanșa războiul. În protocol se prevede că numai prin agresiune se poate rezolva problema cu care se confruntă germanii. Scopul propus este un „atac rapid asupra Cehiei" Hoßbach a consemnat și faptul că Blomberg și Fritsch ar fi protestat și că discuțiile s-ar fi încheiat „în termeni foarte duri" Pentru amiral era clar cum se prezenta situația: Hitler era de acord cu faptul că, dacă se baza pe asemenea ofițeri, care aveau ezitări, nu putea obține nici o victorie, nu putea dobândi „spațiu vital" Înlăturarea respectivilor ofițeri nu însemna decât că acum toată atenția era concentrată asupra războiului.

Canaris era profund afectat. Și el credea că direcția pe care mergea Hitler era una sinucigașă. „Chiar primele focuri care se vor trage la începutul războiului vor însemna sfârșitul pentru Germania", prevestea Canaris sumbru. În afară de aceasta, ofițerul Canaris se simțea jignit de modul în care fuseseră înlăturați Blomberg și Fritsch. Dacă Hitler proceda astfel cu generalii săi care ocupau funcții înalte, atunci mai conta ceva în Germania în afară

de voința dictatorului? Richard Protze, vechi prieten al șefului serviciului secret, pe care îl cunoștea de când erau amândoi cadeți, apreciază că tocmai înlăturarea lui Blomberg și Fritsch a provocat schimbarea în ceea ce îl privește pe Canaris. „Dacă doriți să găsiți evenimentul care a atras după sine faptul că domnul Canaris a încetat să-i mai fie loial lui Hitler, atunci trebuie să știți că acesta este." La o jumătate de an după demiterea celor doi ofițeri de rang înalt, Canaris a devenit dușmanul lui Hitler, deși la anexarea Austriei îl găsim din nou printre cei care se aflau în tabăra adepților dictatorului: „Noi, cu toții, ne aflăm încă sub impulsul acelui eveniment care a înălțat inimile tuturor germanilor. Am adoptat formula, ne-am însușit-o și am luptat pentru ea: un popor, un Reich, un Führer". Acestea erau cuvintele pe care Canaris le rostea în fața unor ofițeri, la Viena, la data de 22 aprilie 1938. La 14 septembrie, același Canaris i-a ordonat lui Groscurth, care era unul dintre șefii săi de departament, să aprovizioneze cu arme, muniții și explozibili pe militarii maiorului Heinz. Acesta din urmă avea ordinul de a-l aresta pe Führer.

Acela a fost punctul culminant al „conjurației pentru pace" care s-a format în vara lui 1938 și care nu prevestea nimic bun. De comunicare se ocupa Hans Oster. Din conjurație făcea parte și Halder, șeful Marelui Stat-Major, ca și predecesorul său, Beck, secretarul de stat pentru străinătate, Ernst von Weizsäcker, și fostul primar-general al Leipzigului, Carl Goerdeler. Aceștia voiau să împiedice ca Hitler, care în ochii multora dintre ei contribuise la reconstrucția Germaniei, să o ducă spre catastrofă. Serviciul Contrainformații/Străinătate, care dispunea de relații și informații, s-a dovedit a fi aparatul ideal pentru camuflarea activității și pentru coordonarea opoziției, care constituia o rețea extinsă. Canaris crease un departament special pentru Oster. Făcuse acest lucru în primul rând pentru ca prietenul său să se poată ocupa nestingherit de activitățile sale. Era vorba despre Departamentul Z. Oficial, acest departament servea rezolvării problemelor legate de conducerea serviciului. În realitate, însă, se ocupa numai

de probleme de factură politică. Reinhard Spitzy, unul dintre referenții Serviciului Contrainformații/Străinătate, care a avut biroul foarte aproape de cel al lui Oster, își amintește: „Departamentul Z era, de fapt, departamentul puci"

Când a luat naștere conjurația, membrii ei au realizat de la bun început că opoziția față de regim era minoritară. Încercarea de a îi convinge pe militarii de rang înalt ca, în eventualitatea unei ofensive împotriva Cehoslovaciei, să se declanșeze un fel de „grevă a generalilor" eșuase lamentabil. Cei mai mulți dintre ei erau de acord cu vechiul lor șef de stat-major, Beck, și știau că poziția strategică a Germaniei nu îi permite acesteia să intre în război, dar nu erau dispuși să se revolte împotriva comandantului lor suprem. Până în 1945, cei mai mulți dintre ei aveau să-și mențină această atitudine, tragic model și vină istorică a unei generații de ofițeri de rang înalt care nu au avut curajul să pună principiile de drept și de morală mai presus decât obediența.

Cea de-a doua dezamăgire în ceea ce îi privește pe conjurați a venit din partea puterilor occidentale. Emisari ai opoziției făceau adevărate pelerinaje la Paris și Londra, pentru a pleda în favoarea unei atitudini hotărâte împotriva politicii expansioniste a lui Hitler și pentru a obține sprijin în favoarea opoziției. Toate încercările au rămas, însă, zadarnice. În Vest nu se înțelegea ce pericol reprezintă Hitler, iar la Londra opoziția „iuncherilor și generalilor" nu părea deloc o alternativă tentantă la național-socialiști. Lipsa de înțelegere față de situația puciștilor a atins cote foarte înalte în momentul în care lordul Vansittart, consilierul-șef al guvernului britanic pe probleme de politică externă l-a informat pe consternatul Goerdeler că acțiunea lui se numește „trădare de țară."

Din toată această situație, Canaris a tras învățăminte pe care nu avea să le mai uite niciodată. El se retrage din primul eșalon al conjuraților, dar nu renunță la țelul pe care și-l propusese. „Faceți voi treabă!" îi spune subordonatului Oster. Detaliile legate de pregătirea atentatului nu-l mai interesează atât de mult.

Nu mai credea într-o reuşită sau pregătea totul pentru eventualitatea unei nereuşite? În această perioadă, Halder, succesorul lui Beck, arată că era greu de înţeles ce gândea Canaris: „Era greu să-ţi dai seama ce vrea să-ţi spună" Politica de expansiune a lui Hitler şi ofensiva asupra Cehoslovaciei îi obligau pe conjuraţi să acţioneze rapid. Comandamentului Wehrmachtului i se comunicaseră deja ţintele atacului şi data la care acesta urma să fie declanşat. Canaris a insistat: „Acţionaţi imediat!" Oster îl avea de partea sa pe Erwin von Witzleben, care avea trupe în subordine şi putea contribui efectiv la răsturnarea lui Hitler. Generalul Witzleben răspundea de Berlin şi avea în subordinea sa militarii Diviziei 23. S-a făcut un plan. Era necesar să fie ocupate clădirile şi cazărmile care aparţineau Gestapoului şi SS-ului. Printre conjuraţi se numărau şeful poliţiei din Berlin, veteranul SA Wolf-Heinrich von Helldorf şi comandantul Gestapoului din capitala Germaniei, Arthur Nebe. Drept urmare, era de aşteptat ca poliţia să nu intervină. Planul avea şanse de reuşită

Un grup de militari, aflaţi în subordinea maiorului Heinz, aveau misiunea de a-l aresta pe Hitler. Ce avea să se întâmple după aceea cu „Emil", cum îl numeau conjuraţii în bătaie de joc, nu se ştia încă, deoarece părerile erau împărţite. Canaris şi Halder voiau ca el să fie supus unui examen medical, în urma căruia să se dovedească faptul că era bolnav mintal, sau să-l ducă în faţa unui tribunal. Material împotriva lui Hitler exista suficient. Consilierul Curţii Supreme de Justiţie a Reichului, Hans von Dohnanyi, pe care amiralul avea să-l angajeze în cadrul serviciului său, adunase începând din 1933 dovezi legate de delictele comise de dictator. Heinz dorea ca tiranul să fie ucis, iar Canaris se opunea acestei idei „din motive legate de religie", după cum îşi aminteşte Franz Liedig, un coleg de-al lui Canaris din perioada în care erau amândoi în unităţile de voluntari.

Apoi planul a căzut, aşa cum cade un castel făcut din cărţi de joc. Chamberlain, prim-ministrul Marii Britanii, a venit pe neaşteptate în Germania, pentru a discuta cu Hitler în legătură

cu problema Sudeților. Acest lucru a năruit planul celor care doriseră să organizeze o lovitură de stat. Nu se putea pune problema înlăturării de la putere a lui Hitler tocmai în momentul în care pacea putea triumfa. S-a întâmplat un lucru la care conjurații nu s-ar fi aşteptat. Puterile occidentale îşi sacrificau aliatul – Cehia. Chamberlain a sperat că astfel Hitler va fi satisfăcut şi a dat glas erorii fatale pe care a comis-o în ceea ce îl privea pe dictatorul german, folosind sintagma: „pace pentru timpurile pe care le trăim" Canaris era mai realist. Se pare că soarta hotărâse în ceea ce îl privea pe Hitler. Datorită vizitei istorice a premierului britanic, dictatorul scăpase fără să ştie din două situații primejdioase: prima era cea legată de războiul pe care Hitler voia să-l declanşeze, un război care conform istoricilor militari s-ar fi încheiat în 1938 cu înfrângerea Germaniei, iar cea de-a doua era legată de lovitura de stat. Carl Goerdeler, unul dintre puciştii care au fost împiedicați să-şi ducă planul la bun sfârşit, avea să spună resemnat: „Acesta ar fi fost sfârşitul lui Hitler"

Aşa a fost posibil ca militarii germani să intre în Ținutul Sudeților. Aşa cum s-a întâmplat şi după anexarea Austriei, Germania a fost străbătută de un val de entuziasm şi credința în „geniul Führerului" a devenit mai puternică. Canaris s-a integrat fără nici un efort printre cei care au ținut să-l felicite pe dictator. Lui Oster i-a ordonat să facă în aşa fel încât să dispară urgent toate actele legate de organizarea loviturii de stat. Cercul conjuraților s-a spart. Witzleben era supărat pentru că şeful Serviciului Contrainformații/Străinătate greşise în ceea ce priveşte analiza situației existente pe plan extern, iar Weizsäcker ar fi spus, dând din cap a nemulțumire, că oamenii din jurul lui Oster sunt diletanți şi „neatenți până la iresponsabilitate" Un fost colaborator al serviciului secret german îşi aduce aminte cuvintele lui Weizsäcker. Canaris s-a detaşat de aceste probleme şi pentru moment nu a mai vrut să aibă legătură cu planuri legate de organizarea unei lovituri de stat.

Şi-a asumat din nou rolul de şef de serviciu supus regimului, de vasal al Führerului. Pe cei de la sucursala din Hamburg a serviciului secret i-a somat să-i dea raportul după ce au executat „salutul german" Canaris a început să facă din ce în ce mai frecvent plimbări călare în compania lui Heydrich, care nu părea să ştie nimic despre faptul că existase un plan de lovitură de stat la care se renunţase. Nimic nu părea să fie mai important pentru Canaris decât extinderea reţelei de spionaj a serviciului său. Primele succese obţinute de noua reţea de spionaj au fost binevenite pentru a face uitate unele greşeli ale Serviciului Contrainformaţii/Străinătate din timpul crizei Sudeţilor. Spionii săi îi trimiteau din SUA planuri pentru construirea unui nou dispozitiv de aruncare a bombelor la ţintă, dispozitiv destinat avioanelor, care era net superior celui german. Din Paris soseau codurile secrete ale marinei franceze. Canaris se număra din nou printre favoriţii lui Hitler şi putea să-l însoţească pe acesta în diversele misiuni oficiale, cum ar fi, de exemplu, lansarea la apă a navei de luptă *Tirpitz* sau festivităţile prilejuite de întoarcerea din Spania a militarilor din Legiunea Condor.

Totul a fost doar un rol jucat genial de conjuratul care aştepta să se ivească o nouă şansă, aşa cum au susţinut după război unii dintre biografii lui Canaris? Greu de crezut. Adevărul este că amiralul nici nu trebuia să se prefacă. Cea mai mare grijă a sa, aceea că Hitler ar putea duce Germania într-un război, ceea ce ar fi fost un dezastru, se dovedea a fi neîntemeiată. Nici integrarea Ţinutului Sudeţilor în Reichul german, nici cucerirea Pragăi nu implicaseră vărsare de sânge. El, Canaris, se înşelase. Führerul avusese dreptate. Nu doar şeful serviciului secret mai credea într-o minune. Conform lui Joachim Fest, unul dintre biografii lui Hitler, dacă dictatorul ar fi fost victima unui atentat atunci, în momentul în care a venit în Germania prim-ministrul britanic, germanii l-ar fi considerat pe dictator ca fiind unul dintre cei mai mari oameni de stat pe care i-au avut vreodată. Cei care nu s-au înşelat, asemenea lui Fritsch, erau puţini.

„Acest om este soarta Germaniei cu bune şi cu rele", spunea Fritsch în perioada respectivă. „Această soartă îşi va urma calea până la sfârşit. Dacă acest drum va duce în neant, în neant vom ajunge cu toţii. Nu mai este nimic de făcut." Canaris nu se număra printre cei care vedeau în mod realist lucrurile. El s-a transformat din pucist în „om de curte", mânat de iluzia, care avea să se spulbere rapid, conform căreia războiul putea fi evitat. Se poate ghici liniştea de care a fost cuprins Canaris atunci când şi-a dat seama că nu mai trebuie să facă planuri împotriva unei forme de guvernământ pe care o credea cea mai bună după monarhie.

Interesant este faptul că Wilhelm Canaris credea că poate opri valul de teroare, făcând uz de funcţia pe care o avea. După pogromul din 9 noiembrie 1938, i-a trimis şefului OKW, Keitel, un raport detaliat, legat de actele comise de „cămăşile brune", sperând ca ofiţerii de rang înalt din conducerea armatei să protesteze. Keitel s-a supărat şi a răspuns la respectivul raport că aspectele care ţin de politica internă nu sunt de competenţa lui Canaris, fapt care nu l-a împiedicat pe acesta din urmă să le trimită superiorilor săi rapoarte legate de diferitele delicte care se comiteau. Pentru şeful serviciului secret normele de drept trebuiau respectate, aşa cum se întâmplase pe vremea împăratului, doar aşa se putea vorbi în accepţiunea sa despre normalitate. La orizont se arătau însă norii de furtună. O furtună care avea să spulbere speranţele lui Wilhelm Canaris.

În dimineaţa zilei de 26 august 1939, la ora 3.55, 13 bărbaţi în civil şi unul îmbrăcat în uniformă au deschis focul în gara Mosty, situată în pasul Jablunka, un pas de importanţă strategică situat în sudul Poloniei. Cei care apărau gara au fost treziţi din somn. Câteva minute mai târziu, gara se afla în mâinile agresorilor. Comandantul formaţiunii a raportat: „Am cucerit gara Mosty; pierderi: un rănit". Acest mesaj laconic prezenta rezultatul primei confruntări din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Evenimentele descrise mai sus au avut loc cu şase zile înainte

de data la care se arată în cărțile de istorie că a început cea de-a doua conflagrație mondială. Comandantul celor care au atacat gara, locotenentul-major Herzner, făcea parte din Departamentul III al Serviciului Contrainformații/Străinătate. Erau primele focuri trase în acel război, despre care Wilhelm Canaris spusese că va fi „Finis Germaniae" – sfârșitul Germaniei. Acele focuri au fost trase chiar de oameni din serviciul său, fără să fi fost emisă în prealabil o declarație de război, faptă care contravine oricărei norme de drept.

În săptămânile de dinaintea acestei agresiuni, amiralul înțelesese din nou cum arată de fapt lumea în care se mișcă. Agresiunea lui Hitler împotriva Poloniei, pactul cu Stalin, care contravenea tuturor convingerilor sale ideologice, spulberaseră orice iluzie conform căreia ar mai putea fi pace, mai ales după ce trupele germane intraseră în Praga. Ca șef de serviciu secret, Canaris, care avea simțul datoriei, dar era și foarte inteligent, a început să se ocupe de sabotarea podurilor, pasurilor montane și a instalațiilor industriale importante, să strângă informații legate de puterea și dispunerea trupelor poloneze și de mascarea propriilor pregătiri în vederea declanșării de acțiuni ofensive. Ca om care era împotriva războiului, răspândise zvonul că va fi vorba despre un război pe două fronturi și căutase, din nou zadarnic, aliați printre generali. În această perioadă nu se făceau planuri serioase în vederea organizării unei lovituri de stat. Dezamăgirea legată de eșecul înregistrat cu un an în urmă era încă destul de mare. Pentru un moment a apărut din nou speranța. Două informații sosite la data de 25 august, aproape simultan, din Roma și Londra, transformaseră Cancelaria Reichului în casă de nebuni. Mussolini informa că Italia nu poate acorda sprijin și din Londra anunța încheierea unui pact cu Polonia. Hitler și-a pierdut controlul. A anulat atacul care urma să aibă loc a doua zi, deși cea mai mare parte a trupelor erau angajate în marș. A fost o minune faptul că majoritatea unităților militare, exceptând-o pe cea a locotenentului-major Herzner, au putut fi oprite.

Lui Canaris i s-a luat o piatră de pe inimă. Nu-i aşa că dictatorul se făcuse de râs într-un mod lamentabil? „Hai la atac! Hai acasă!" exclamau, distrându-se oamenii lui Canaris. În biroul său, şeful serviciului secret dădea glas bucuriei sale: „În urma acestei lovituri pe care a primit-o, n-o să-şi mai revină el. O să fie pace douăzeci de ani de-acum încolo". Doar oamenii din pasul Jablunka îi mai dădeau bătăi de cap. Ce se întâmpla dacă locotenentul-major Herzner şi oamenii săi declanşau o criză pe plan internaţional şi izbucnea războiul, a cărui declanşare tocmai fusese evitată de Hitler? Polonezii trăgeau deja asupra oamenilor lui Herzner, când aceştia din urmă au primit ordin de retragere. Din cauza faptului că în rândul germanilor nu au existat nici morţi, nici răniţi, polonezii nu dispuneau de dovezi care să ateste cine anume le atacase gara. Totul părea să se fi terminat cu bine pentru germani.

În dimineaţa de 1 septembrie nu mai era deloc important faptul că dictatorul se făcuse de râs, aşa cum spusese Canaris, bucurându-se. Trupele Wehrmachtului s-au năpustit pur şi simplu asupra Poloniei. Cu o seară înainte şeful serviciului secret primise ordinul de atac şi încetase să-şi mai facă iluzii. Canaris nu era un pacifist, în schimb, era un om realist. Având în vedere situaţia politică existentă pe plan internaţional, războiul însemna o catastrofă pentru Germania. Canaris era conştient de acest lucru, la fel cum era conştient de faptul că acum existau arme moderne, care provocau mult mai multă suferinţă şi moarte decât cele care fuseseră utilizate în războiul din 1914–1918. Canaris avea dreptate să fie îngrijorat. Un apropiat al lui Oster, Hans Bernd Gisevius, care fusese omul Gestapoului, l-a vizitat pe Canaris la serviciu în seara de 31 august. Gisevius arată că Wilhelm Canaris părea a fi în transă şi că ar fi spus „printre lacrimi" şi cu o expresie sumbră pe chip: „Acesta este sfârşitul Germaniei"

Rapoartele legate de primele victorii ale germanilor l-au făcut să uite pentru moment previziunile sumbre. Mai repede decât ar fi fost de aşteptat, Wehrmachtul i-a învins pe polonezi, aceasta

şi datorită Serviciului Contrainformaţii/Străinătate. Canaris s-a bucurat de reuşita acţiunilor sale de comando şi sabotaj. De exemplu, atunci când comandantul Corpului VIII de Armată felicita la Breslau 400 de oameni din serviciul secret, putea fi mândru şi şeful acestui serviciu. Foarte curând însă amiralul avea să-şi piardă buna dispoziţie, din cauza ştirilor pe care le primea de la oamenii săi. Era vorba despre ştiri care scoteau la iveală adevăratul caracter al războiului. Canaris află că atacul asupra staţiei radio Gleiwitz fusese, de fapt, regizat de militari din trupele SA, care îmbrăcaseră uniforme ale armatei poloneze. Morţii, care fuseseră prezentaţi presei drept victime ale atacului, au fost, de fapt, cadavre luate din morgile lagărelor de concentrare germane. Şi tocmai oamenii săi procuraseră uniformele poloneze care le fuseseră necesare militarilor germani pentru a comite acest prim delict săvârşit în timpul războiului! La o săptămână după începerea războiului, Heydrich i-a mărturisit că ştirile despre crimele comise sistematic de detaşamentele SS nu erau exagerări. „Vom cruţa oamenii neînsemnaţi", i se confesează partenerul său de plimbări călare. „Aristocraţii, clericii şi evreii trebuie să dispară, însă." Amiralul a fost deprimat în urma inspecţiilor pe front şi a drumurilor pe care le-a făcut cu maşina prin Varşovia. „Şi copiii copiilor noştri vor avea de plătit pentru asta!" exclamă Canaris scandalizat, privind ruinele şi cărările făcute de oamenii care fugiseră din oraş. „Mânia lui Dumnezeu se va abate asupra noastră."

Poate părea ciudat faptul că un om care cunoştea toate secretele legate de ţintele armatei germane este scandalizat de distrugerile produse de concetăţenii săi. Bineînţeles că pendularea între loialitate şi opoziţie faţă de regimul nazist şubrezise nervii generalului. Teama pe care i-o provoacă zgomotul specific confruntărilor armate este mai mult decât un semn că avea nervii şubrezіţi, este un semn al negării tuturor valorilor în care el, Wilhelm Canaris, crezuse o viaţă întreagă. Ofensiva lui Hitler împotriva Poloniei nu era un război în cadrul căruia era aplicată formula lui Clausewitz: „impunerea politicii duse, prin alte mijloace"

Era vorba despre o ideologie criminală, al cărui scop nu era victoria, respectiv înfrângerea, ci supraviețuirea sau nimicirea. Cadetul împăratului și-a dat seama de abisul care s-a deschis în momentul în care comandantul suprem al armatei germane a pornit războiul. „Un război care se duce în condițiile renunțării la orice fel de normă a eticii nu poate fi câștigat niciodată. Există o justiție divină și pe pământ", îi spune Canaris locțiitorului său, Bürkner.

Canaris a tras anumite concluzii, având presimțiri sumbre. La 12 septembrie 1939, șeful serviciului secret raportează în trenul Führerului despre delictele care se comit în spatele frontului. Cel care primește raportul este din nou Keitel. Procesul-verbal al discuției dintre cei doi a fost folosit ca dovadă în cadrul procesului de la Nürnberg: „Îi atrag atenția domnului general-colonel Keitel că am informații în ceea ce privește faptul că în Polonia urmează să aibă loc numeroase execuții prin împușcare. Pentru aceste fapte lumea îi va trage la răspundere pe cei din Wehrmacht, sub ochii cărora se petrec aceste fapte". Keitel i-a răspuns amiralului sec, spunându-i că Führerul a decis deja „în această chestiune" și că, dacă oamenii din Wehrmacht nu vor să aibă legătură cu faptele respective, trebuie să admită ca oamenii din SS și Gestapo să-și facă datoria alături de ei. Canaris avusese din nou o „ciocnire" cu șeful OKW, al cărui răspuns trăda cât se poate de clar faptul că era implicat în tot ceea ce se petrecea.

La ordinul lui Canaris, oamenii săi au început să submineze aparatul terorii. Bine cunoscutul șef-rabin din Varșovia, Schneerson, a fost dus în străinătate cu ajutorul agenților serviciului secret, după ce Consulatul General al SUA le ceruse în mod discret ajutorul. Și văduva fostului atașat militar, Szymanski, pe care Canaris l-a cunoscut la Berlin, a ajuns în Elveția cu ajutorul agenților secreți. Doamna Szymanski și copiii ei au avut venituri substanțiale, primite din partea Serviciului Contrainformații/Străinătate. Acestea sunt primele acțiuni întreprinse de Canaris

împotriva regimului terorii. Aveau să mai urmeze şi altele. Amiralul le organiza deoarece avea compasiune faţă de cei urmăriţi de regimul nazist. Pericolul ca oamenii SD-ului sau cei din Gestapo să afle despre aceste acţiuni era foarte mare. Cu toate acestea, Canaris mai avea destulă putere pentru a bloca cercetările legate de respectivele acţiuni sau pentru a da impresia că misiunile de salvare erau de fapt nişte operaţiuni ale agenţilor secreţi. Canaris, Dohnanyi şi Oster acţionau ori de câte ori cunoscuţii, colaboratorii sau chiar soţia lui Canaris, Erika, cereau ajutor. Se întâmpla frecvent ca persoanele în cauză să fie „trimise în misiune" chiar de şeful Serviciului Contrainformaţii/Străinătate. Nici nu conta despre ce sau despre cine era vorba. Franz Josef Furtwängler, un cunoscut al lui Canaris, îşi aminteşte că „indiferent dacă era vorba despre socialişti, comunişti, zidari, evrei, specialişti în problemele Bibliei", toţi se bucurau de protecţia serviciului secret.

Curajul de care amiralul şi oamenii săi dădeau dovadă în încercarea de a face în aşa fel încât „maşinăria ucigaşă să deraieze" (după cum se exprimă Helmuth James von Moltke, unul dintre cei care au luat parte la acţiunile de salvare a diferitelor persoane, acţiuni organizate de serviciul secret) nu reprezenta doar expresia compasiunii. Canaris era chinuit şi de mustrări de conştiinţă şi aceasta din cauza activităţii unor departamente din subordinea sa. Un departament al serviciului secret colabora cu oamenii lui Heydrich şi „vâna" evrei polonezi, aristocraţi şi clerici. Este vorba despre Geheime Feldpolizei[1] (GFP). Comandantul acesteia, colonelul Wilhelm Krichbaum, din Departamentul III, care se ocupa cu acţiuni de contraspionaj, activase înainte de război ca Standartenführer SS în Serviciul SD. Vechile sale relaţii făceau posibilă colaborarea sa fără probleme cu foştii colegi din detaşamentele SS. Foarte curând oamenii săi au devenit atât de eficienţi în a „combate pe toţi acei care desfăşurau acţiuni ce ar fi putut pune în pericol statul", încât la 15 septembrie 1939 Heydrich îi roagă pe oamenii

[1] Poliţia militară secretă (n.tr.)

din GFP „să se ocupe ei înşişi de execuţiile pe care trebuie să le organizeze". În momentul în care are loc ofensiva asupra Rusiei, doar uniformele de militari Wehrmacht îi mai deosebesc pe cei 6 000 de agenţi GFP de cei din detaşamentele SS. Oamenii din Poliţia militară secretă se impun prin faptul că se ocupă de execuţii, de coordonarea acţiunilor „camarazilor din SS" şi de depistarea evreilor care nu intraseră încă în atenţia regimului.

GFP ducea o existenţă relativ independentă, dar este de imaginat că rapoartele Departamentului III îl afectau pe Canaris. Oare poţi să-ţi asumi răspunderea pentru diferite delicte, astfel încât să împiedici „să se întâmple lucruri şi mai rele"?

Lui Canaris îi era suficient să vadă care era situaţia serviciului său, pentru a-şi da seama în ce situaţie disperată se aflau el, Oster şi alte câteva persoane demne de încredere. Serviciul secret condus de amiral avea peste 10 000 de oameni. Existau cel mult 50 de persoane care erau implicate în acţiuni de salvare şi care ştiau despre planurile legate de organizarea unei lovituri de stat. Restul erau adepţi ai lui Hitler sau funcţionari, care se supuneau, într-o măsură mai mică sau mai mare, regimului. Se considera că în special în Departamentul III lucrau fanatici hitlerişti, deoarece aceştia aveau relaţii foarte bune cu Reichssicherheitsamt[1] (RSHA). La aceştia se mai adăugau şi persoanele care intrau în serviciul secret şi se foloseau de „funcţiile" pe care le aveau pentru a-şi satisface scopuri personale. Conform reproşurilor făcute de cei din serviciul secret al SS, la Canaris „corupţia şi inactivitatea" sunt din ce în ce mai mari. Cel puţin aşa se exprimă referentul RSHA, Wilhelm Höttl. Şeful lui Höttl, Schellenberg, arată că în acel serviciu sunt „o serie întreagă de oameni incompetenţi şi o întreagă galerie de personaje dubioase"

Din cauza evoluţiei din cadrul propriului său serviciu, Canaris a fost apăsat tot mai mult de sentimentul de singurătate şi de fatalism. Căuta să scape de aceste sentimente, plecând tot mai

[1] Serviciul pentru Siguranţa Reichului (n.tr.)

frecvent în călătorii în interes de serviciu. Se întâmpla ca însoțitorii săi să-l găsească singur în semiobscuritatea bisericilor catolice, care erau pentru el, protestantul, un loc al meditației. Victoria obținută surprinzător de repede în Polonia nu l-a mai putut amăgi. „Războiul este pierdut, indiferent câte victorii vom mai obține", îi mărturisea amiralul lui Erhardt, cel care îi fusese coleg în unitățile de voluntari. Chiar în ziua în care Varşovia capitulase, Hitler le comunicase ofițerilor de rang înalt din Wehrmacht că dorește să pornească o ofensivă în apus şi aceasta cât mai repede, încă din noiembrie, dacă ar fi posibil. Nu doar Canaris se îndoia de reuşita acestui plan. Majoritatea generalilor considerau că este o adevărată sinucidere să se pornească o nouă ofensivă în timpul iernii, în condițiile în care trupele erau sleite după ofensiva asupra Poloniei. Vechii pucişti din 1938 simțeau din nou că venise momentul să acționeze. Halder a reuşit chiar să-l câştige de partea conjuraților pe şeful său ierarhic, Brauchitsch, în vederea organizării unei revolte a generalilor. Canaris a insistat din nou să se acționeze. Halder avea să spună mai târziu că amiralul era cel care „dăduse bice cailor" El s-a dus personal la comandanții de pe Frontul de Vest. În bagajul său se găseau dosare referitoare la delictele comise în Polonia şi analize referitoare la ceea ce ar fi însemnat continuarea războiului. Canaris avea să constate foarte curând cu vădită dezamăgire că generalii preferau să execute un ordin sinucigaş de atac decât să se revolte în timpul războiului. Comandanții au refuzat rând pe rând să colaboreze cu el. Cu toate că unii dintre înalții ofițeri îi împărtăşeau părerile, nici unul dintre ei nu avea curajul să acționeze. În cartierul general al generalului Reichenau, care era un simpatizant al regimului nazist, Paulus, personajul tragic de la Stalingrad, căruia Canaris îi prezintă delictele comise în Polonia, îi spune amiralului că vărsarea de sânge „este necesară în timp de război" Când a mai aflat că Brauchitsch în loc să acționeze, a discutat cu Hitler şi nu a obținut nimic altceva decât faptul că dictatorul a urlat la el, Canaris a abandonat orice speranță în legătură cu o opoziție

a ofițerilor de rang înalt din Wehrmacht. Groscurth, un apropiat al amiralului, notează: „Nu mai vrea să știe nimic de generalii lași"

Noul eșec a stârnit la Canaris aceeași reacție ca în 1938. A început din nou să lucreze în favoarea continuării războiului, un război căruia tocmai încercase să-i pună capăt. Oamenii din serviciul secret condus de amiral și-au făcut datoria din plin atât în ofensiva din Scandinavia, cât și în ceea ce privește pregătirile ofensivei asupra țărilor apusene, amânată pentru vara lui 1940. Avioane de cercetare ale aviației militare fotografiau, din ordinul lui Canaris, poziții belgiene și franceze. Agenții Departamentului II au „procurat" din nou uniforme ale armatelor inamice, iar amiralul era prezent în mod frecvent la „sfatul de război" al dictatorului. Într-unul dintre procesele-verbale ale unei ședințe care a avut loc în Cancelaria Reichului se arată că el a venit cu detalii legate de buncărele inamice și de punctele în care trebuie montat explozibilul, astfel încât să se arunce în aer podurile, fapt ce dovedește că este un expert. O nouă unitate specială, care ținea de serviciul secret, și anume batalionul (mai târziu divizia) Brandenburg a primit misiunea de a cuceri rapid podurile de pe râul Meuse, chiar în prima zi a ofensivei, ceea ce îi conferea respectivei unități un rol-cheie în întreaga acțiune. Canaris părea a fi din nou în cercul celor credincioși regimului și chiar și apropiaților săi le-a fost greu să își dea seama dacă amiralul purta o mască sau trecuse de cealaltă parte a baricadei. La 1 aprilie 1940 a fost ridicat la rangul de amiral.

Șeful Serviciului Contrainformații/Străinătate a început să se închidă și față de conjurații din subordinea sa. Oster și Dohnanyi doreau să acționeze fără sprijinul armatei. Ei mergeau după următorul principiu: întâi este necesară înlăturarea lui Hitler, iar ulterior se va găsi o soluție pentru rezolvarea tuturor problemelor. Erau atât de disperați, încât renunțau la unele măsuri de siguranță. Oster avea în bagaj o listă a eventualilor conjurați atunci când încerca să atragă de partea sa diverse persoane, ca și când

ar fi fost imun la acțiunile Gestapoului. Generalul von Witzleben, care de fapt era gata să acționeze pentru răsturnarea lui Hitler, îl dă afară pe Oster din cartierul său general, când descoperă ce are acesta asupra sa. Halder i-a interzis „veșnicului pucist" să mai aibă contacte cu vreunul dintre ofițerii Marelui Stat-Major al Armatei. Erwin Lahousen, șeful Departamentului II, a rămas uimit când Oster l-a întrebat într-o zi dacă nu cumva are explozibil și fitil pentru un atentat asupra lui Hitler. Lahousen îl întreabă la rândul său dacă Wilhelm Canaris știe ceva despre acest atentat și Oster îi răspunde: „Nu, bătrânul și-a pierdut cu totul mințile"

Acela a fost momentul în care Canaris și Oster au pornit pentru moment pe drumuri separate. Amiralul se întorsese la rolul său de om al lui Hitler, în timp ce prietenul său devenise și mai hotărât, tocmai din cauza eșecurilor. Hans Oster a pornit pe un drum, știind că singurătatea va fi singurul său tovarăș. El credea că, dacă generalii nu voiau să se elibereze de demonul care le era comandant, atunci o înfrângere zdrobitoare le va deschide ochii. Pentru aceasta el era gata să sacrifice viețile unor militari germani. Oster a făcut un pas, pe care Wilhelm Canaris nu l-ar fi făcut niciodată: a devenit trădător de țară. Începând din noiembrie 1939, el a oferit Vestului informații despre planurile de ofensivă ale Wehrmachtului, făcând apel în acest sens la prietenul său, Gijsbertus Sas, atașat militar al Olandei. În același timp, agentul Josef Müller, care era avocat, a început să acționeze la ordinul lui Oster și să apeleze la oameni din mediul catolic al Bavariei, astfel încât anumite persoane de la Vatican, prin intermediul cărora ducea și tratative secrete cu britanicii în vederea unei eventuale încheieri a păcii, să obțină informații despre planurile armatei germane.

Ambele surse de informații au acționat fără știrea lui Canaris și nu au putut schimba în nici un fel cursul istoriei. Din cauza faptului că termenele pentru începerea ofensivei împotriva Norvegiei și pentru ofensiva din Vest au fost mereu modificate, „cârtițele" din serviciul secret au oferit mereu alte și alte informații. Multitudinea de informații, dar și lipsa de credibilitate a surselor

au început să stârnească neîncrederea în rândul celor care primeau aceste informații. Așa se explică faptul că trupele germane care au invadat Norvegia nu au avut în față tunurile Royal Navy și Olanda nu și-a pus armata în stare de alertă. În cele din urmă, s-a dovedit că Hans Oster și-a pus degeaba viața în joc. Hitler se bucura din nou pentru reușita războaielor sale fulger, fapt care l-a făcut să devină îngâmfat până la absurd. Șeful OKW, Keitel, îl numea, fără urmă de ironie, „cel mai mare comandant al tuturor timpurilor". În ceea ce îi privește pe ofițerii de rang înalt, atitudinea lor s-a modificat odată cu obținerea de noi victorii. Dacă până la momentul respectiv ei ar fi putut constitui potențiali conjurați, acum se manifesta din nou o stare euforică legată de credința față de Führer. Punctul culminant în ceea ce privește faima de comandant a lui Hitler coincide, din această cauză, cu momentul cel mai puțin propice pentru opozanții săi.

În mod ironic, faptele lui Oster, pe care acesta le comite din disperare, își arată efectele abia după război. Căutând vinovați pentru eșecurile înregistrate de Germania, simpatizanții naziști și cei care erau „veșnic nostalgici" au găsit în colonelul Oster un „trădător" și l-au acuzat în mod greșit și pe Canaris de trădare. Publicația *Heidebote* avea în 1955 titlul: „Canaris, trădătorul demascat". Acest titlu apărea deasupra unei imagini cu militari germani, sub care se putea citi: „Eforturile lor au fost cu totul zadarnice" Brigitte Canaris, fiica amiralului, relatează despre neplăceri cu autoritățile, neplăceri care au atins cote înalte în planul vieții personale. Din cauza acestei situații, familia Canaris și-a petrecut primii ani de după război în Spania. Pentru istoria anilor '50 este caracteristic faptul că lumea a căutat mai mult motive pentru care Wehrmachtul a fost învins, decât cauzele, pentru care germanii au fost obedienți față de cel mai mare criminal al secolului XX.

În iunie 1940, Canaris a aflat că au fost divulgate planurile pentru ofensiva din Vest. Așa cum era de așteptat, convorbirile telefonice pe care Oster le-a avut cu Sas au fost ascultate. Acum, transcrierile convorbirilor respective se aflau pe biroul său. Lipsea

doar numele apelantului. Canaris a fost zguduit de acest fapt. „Cel ce ridică mâna împotriva patriei sale va muri", aşa sunau prevederile valabile pentru Departamentul III. Acestea nu erau vorbe goale. În 1937 el îl condamnase la moarte pe căpitanul german care spionase pentru Cehoslovacia. Atunci Canaris se exprimase dur, arătând că trădătorul „a renunţat la onoarea şi la viaţa sa, pentru a-şi arunca familia într-o nenorocire fără seamăn"

Acum se afla, împreună cu Heydrich, în faţa lui Hitler, care a ordonat furios ca trădătorul să fie descoperit şi anihilat. Canaris le-a ordonat oamenilor săi de la contraspionaj să intre în acţiune. Aceştia au venit, însă, cu rezultate pe care amiralul ar fi preferat să nu le obţină. Într-o dimineaţă din vara anului 1941, Oster şi şeful Departamentului III F, Joachim Rohleder, au intrat în biroul şefului lor. Amândoi erau foarte sobri, iar Rohleder a pus pe biroul amiralului un dosar pe care se putea citi „Creanga de Palmier" După aceea omul, care se specializase în „vânătoarea de spioni", i-a spus amiralului că, în conformitate cu cercetările făcute la Roma, rezultă că locotenentul-major Josef Müller şi locotenent-colonelul Oster, se fac vinovaţi de trădare. Oster a încercat să se apere. Mai târziu Rohleder avea să arate, referindu-se la Oster, că „şeful de departament a fost vizibil impresionat" Prietenul său, Hans Oster era trădător de ţară! Desigur, el acţionase din motive pe care le împărtăşea şi Canaris. Pentru amiral era, însă, de neconceput să depăşeşti o anumită limită.

Vechea prietenie a învins din nou, deşi amiralul avea o anume repulsie în ceea ce privea fapta comisă de subordonatul său. Rohleder a simţit că se învârteşte lumea cu el când Canaris i-a comunicat că este necesar să se înceteze cercetările în cazul „Creanga de Palmier", deoarece „lipsesc dovezile concludente" Ambiţiosul şef de departament, care nu făcuse parte niciodată din cercul conjuraţilor, a protestat vehement. El ştia foarte bine ce dovezi adunase. Cu toate acestea, s-a supus ordinului primit, nu fără a spune mai întâi că „şi Gestapoul ar fi putut efectua cercetările şi ar fi obţinut aceleaşi rezultate". Într-adevăr, amiralul îşi făcea griji

mari din cauza rivalilor din RSHA. Ce ştia Heydrich despre faptele lui Oster? Spre liniştea lui Canaris, se părea că Heydrich nu ştia nimic. Din discuţiile avute în timpul plimbărilor călare şi de la oamenii săi prezenţi „în tabăra concurenţei" amiralul a reuşit să afle că Oster nu era bănuit de nimic. În SD nu se ştia nimic. Un fost colaborator al lui Heydrich arată că se făceau eforturi „vădite" pentru a se obţine date legate de cercetările efectuate în problema trădătorilor de ţară.

Se părea că Oster scăpase încă o dată, dar şeful şi prietenul său nu mai voia să ştie nimic despre planuri legate de o lovitură de stat. Canaris a ordonat să fie distruse acte legate de comploturile organizate în trecut. În dulapurile serviciului secret se mai aflau încă planuri făcute de Oster şi Dohnanyi în legătură cu o lovitură de stat. Erau acolo liste cu nume şi planuri de acţiune pentru ziua cea mare, care nu sosise niciodată. Lui Dohnanyi nu îi trecea, însă, prin cap să execute ordinul. Juristul nu se străduise să adune dovezi legate de delictele comise de regimul nazist şi de existenţa unei opoziţii împotriva acestui regim, câtă vreme fusese referent în Ministerul Justiţiei, pentru a distruge totul. Mai târziu avea să spună că nu distrusese hârtiile acelea, pentru a putea dovedi că „şi noi, civilii, am făcut ceva" Dohnanyi a făcut în aşa fel încât o mare parte a actelor să fie depuse într-un seif al Cartierului General al Armatei, de la Zossen. Aceasta a fost hotărârea care avea să-l coste viaţa.

În vara anului 1940, dictatorul l-a chemat din nou pe şeful serviciului secret, despre a cărui viaţă dublă nu bănuia încă nimic. După victoria asupra Franţei, intrase în vizorul său şi Spania. Conform dorinţei lui Hitler, Franco urma să intre în război alături de Germania, drept mulţumire pentru ajutorul acordat, sau urma să sprijine un atac asupra Gibraltarului, mai ales pentru că Spania formulase anumite pretenţii în ceea ce privea Gibraltarul. Această zonă reprezenta punctul sensibil al Marii Britanii. Alfred Jodl, unul dintre strategii preferaţi ai lui Hitler, avusese

ideea conform căreia „prin blocarea căilor maritime din Mediterana, este posibilă diminuarea rezistenței Marii Britanii". Pentru a face toate demersurile la Madrid, era nevoie de un om care cunoștea mentalitatea și limba spaniolilor și nu făcea atâta caz din a fi german, așa cum se întâmpla cu ministrul de externe, Ribbentrop. Hitler și-a adus aminte de activitatea amiralului din timpul războiului civil din Spania și l-a trimis pe Canaris la Madrid.

Puțin mai târziu, la 23 iulie 1940, Canaris se întâlnea cu vechiul său prieten, Franco. Conducătorul spaniol era deschis la propunerile venite din partea Germaniei. Canaris și oamenii săi aveau să se bucure de sprijinul serviciilor secrete spaniole în ceea ce privește culegerea de date legate de oportunitatea unui atac asupra Gibraltarului. S-a găsit și un nume de cod, Operațiunea „Felix". Agenții secreți studiau situația, folosindu-se de binoclu. Canaris purta un costum gri și o pălărie de vară, cu boruri largi. El vorbea în spaniolă cu însoțitorii săi. Când voia să își rezerve o cameră la un hotel, prezenta la recepție un pașaport turistic argentinian, pe numele Guillermo, o adevărată operă de artă, realizată de specialiștii germani. Canaris se bucura de faptul că se afla din nou în Spania și că avea o misiune care nu era legată de trădare. Foarte curând avea să lucreze asiduu la planurile Operațiunii „Felix" Unul dintre aceste planuri prevedea care sunt rutele pe care trebuiau să le parcurgă trupele germane pentru a traversa Spania. Altul era legat de atacuri de artilerie și aeriene asupra britanicilor, care urmau să îi scoată din luptă pe aceștia din urmă. Germanii făceau toate pregătirile necesare, dar lipsea un lucru foarte important... acordul lui Franco.

Dictatorul spaniol ezita, deoarece nu voia să facă o alegere greșită. Faptul că germanii renunțaseră la invadarea Angliei și pierderile din ce în ce mai mari înregistrate de aviația militară germană păreau să arate că steaua lui Hitler începea, probabil, să apună. Din cauza stării jalnice în care se afla armata spaniolă, nu se punea problema ca Spania să intre în război alături de Germania, dar și acordul dat pentru ca trupele germane să traverseze

țara putea însemna intrarea Spaniei în vârtejul care ducea la catastrofă Reichul de 1000 de Ani. Hitler era dezamăgit de ezitările spaniolului, dar a întărit relațiile cu acesta. Cei doi au convenit să se întâlnească în octombrie, pentru a avea discuții la granița franco-spaniolă. Canaris trebuia să pregătească terenul pentru această întâlnire. Amiralul s-a întâlnit din nou cu dictatorul spaniol la jumătatea lunii septembrie.

De data aceasta, emisarul nu mai era dispus să-şi facă datoria. Între timp Canaris aflase că planurile lui Franco se modificaseră şi ştia despre Operațiunea „Barbarossa", dar nu avea de gând să susțină cauza lui Hitler. Folosindu-se de abilitățile sale oratorice, amiralul l-a sfătuit pe dictatorul spaniol să nu îmbrățişeze cauza naziştilor. Entuziasmul pentru Operațiunea „Felix" dispăruse. Acum Canaris dorea să ferească de ororile războiului fiecare colț al Europei de care era ataşat sufleteşte. În raportul prezentat la Berlin, Canaris a prezentat situația din Spania în culori atât de sumbre, încât un răspuns negativ din partea Madridului nu ar mai fi mirat pe nimeni. „Situația internă este foarte proastă, iar poziția lui Franco nu este consolidată", se menționa în raportul plin de exagerări. Emisarul german a făcut un deserviciu dictatorului nazist şi, în loc să-l convingă pe Franco să lupte alături de Germania, i-a dat de înțeles că era mai bine ca Spania să fie neutră. Franco nu avea să uite niciodată că amiralul îl ajutase. Când văduva şi copiii acestuia s-au stabilit în Spania după încheierea războiului, îi aşteptau o locuință confortabilă şi un venit generos.

La Berlin, Canaris a constatat cu uimire că Hitler nu remarcase jocul său dublu şi nu s-a arătat nemulțumit de faptul că misiunea din Spania nu avusese rezultatul scontat. Karl Wolff, mâna dreaptă a lui Himmler, avea să-şi amintească după război că dictatorul apreciase drept „foarte potrivit" modul în care acționase şeful spionilor săi. Cu toate acestea, şeful serviciului secret nu s-a putut bucura foarte mult timp de această reuşită. De la finele anului 1940 şi începutul anului 1941 el primea din ce în ce mai multe acte referitoare la o ofensivă împotriva Uniunii Sovietice:

Operațiunea „Barbarossa". Canaris a avut din nou o perioadă chinuitoare, fiind prins în lupta împotriva lui Hitler. El căuta parteneri cu ajutorul cărora să fi putut împiedica acțiunile dictatorului. A stat de vorbă cu Halder, Weizsäcker, ba chiar și cu Keitel. Toți ezitau. Keitel și Ribbentrop, susținători înfocați ai lui Hitler, au avut chiar un moment de revoltă, încercând să-l convingă pe dictator să renunțe la planul său. În cele din urmă, însă, au îndeplinit cu toții ordinele Führerului... inclusiv Canaris. Cu toții au fost prinși în lanțurile loialității. Poate că previziunile comandantului lor suprem, conform cărora „colosul" rusesc se va prăbuși după primele atacuri germane, aveau să se adeverească...

În același timp, Canaris, care era în continuare în relații cu aceia care încercau să împiedice punerea în aplicare a Operațiunii „Barbarossa", a început cu migală o activitate de contraspionaj. Acest fapt se poate explica numai prin caracterul său versatil. În prima fază, serviciul secret se confrunta cu o problemă, și anume aceea că nu avea nici un agent în Uniunea Sovietică. Vina pentru acest fapt regretabil o purta Hitler personal. Începând din momentul semnării pactului dintre Hitler și Stalin, în 1939, fusese interzisă orice activitate specifică serviciilor secrete pe teritoriul noului aliat. În această situație critică s-a făcut apel chiar și la rapoarte vechi, capturate în 1939 de la serviciile secrete poloneze. Avioanele de recunoaștere și-au început din nou misiunile și astfel s-a putut afla care erau pozițiile unităților Armatei Roșii. Germanii nu dispuneau de nici o informație în ceea ce privește dotarea armatei sovietice. În numai câteva luni avea să se simtă lipsa acestor informații.

O a doua dificultate a fost aceea legată de camuflarea acțiunilor trupelor germane care se deplasau spre Uniunea Sovietică. Cum se puteau camufla trei milioane de soldați și peste 3 000 de Panzere? Canaris a început să lanseze tot felul de zvonuri în Europa. Mai întâi a lansat pe piață zvonul că trupele germane, care se deplasau spre est, aveau de fapt ca țintă invazia Angliei. Apoi a dat de înțeles că Hitler ar fi dorit să cucerească spațiul mediteraneean.

Şi informaţiile care se vehiculau la Berlin erau false. Chiar ministrul propagandei, Goebbels, a contribuit la acest „joc", arătând, la 13 iunie 1941, în *Völkischer Beobachter*, că armata germană ar fi pornit ofensiva împotriva Angliei. Este posibil ca însuşi Canaris să fi fost uimit de rezultatul acţiunilor sale. În dimineaţa de 22 iunie 1941, când primele trupe germane şi-au început ofensiva, Armata Roşie era cu totul nepregătită. Au existat mai multe cazuri în care germanii i-au trezit din somn pe ruşi. Trupele germane nu au avut de înfruntat un inamic pregătit să intre în defensivă. Vina pentru acest dezastru sângeros era chiar a lui Stalin. A fost atât de încăpăţânat, încât nu a luat în serios avertismentele legate de germani şi de aceea sute de mii de militari sovietici şi-au pierdut viaţa. Trebuie avut în vedere şi faptul că agenţii serviciului secret au jucat un rol determinant în crearea acestei situaţii. Poate că cea mai mare „realizare" a acestora au fost manevrele de derutare, care au premers Operaţiunii „Barbarossa"

La puţin timp după începerea ofensivei în Rusia, dosarele lui Dohnanyi s-au umplut de rapoarte legate de faptele abominabile comise în numele Germaniei. Lahousen, şeful Departamentului II, a fost pe front şi a întocmit la întoarcere un raport care elimina orice speculaţie. Martorul ocular scria în legătură cu executarea în masă a evreilor: „Situaţiile care iau naştere sunt atât de cumplite, încât nici nu pot fi descrise. Nu se poate descrie ceea ce lasă comandourile germane în urma lor. Execuţiile se fac, în parte, după ce victimele sunt ameţite cu alcool" Unităţile poliţiei militare secrete s-au impus din nou în ceea ce priveşte „vânătoarea de oameni" Un detaşament al GSP a cerut în mod expres să participe la o execuţie în masă.

Canaris a aflat că începuse genocidul chiar de la oamenii săi din Departamentul III, de care aparţineau trupele GSP. El era convins de mult timp că pentru faptele comise de militarii germani vor avea de plătit multe generaţii care vor urma. Werner Best, membru al SS, unul dintre cei în tovărăşia cărora amiralul obişnuia

să se plimbe călare, arăta: „Pesimismul, care era o trăsătură definitorie a caracterului său, era atât de pregnant în personalitatea sa, încât prezența lui Canaris dădea o senzație de apăsare". Amiralul se simțea neputincios, cu toate că Dohnanyi și Oster au organizat câteva acțiuni de salvare a celor urmăriți de regimul nazist. Cu toate acestea, el credea că poate face ceva împotriva celui de-al doilea genocid, care a început odată cu demararea Operațiunii „Barbarossa" Cei peste trei milioane de prizonieri ruși capturați de germani în primele luni ale ofensivei erau supuși unor condiții care aveau ca scop exterminarea lor. După vizita pe front, Lahousen raporta existența unor cazuri de „canibalism" Din cauză că se împământenise ideea „soluției finale", amiralul nu putea întreprinde nimic din poziția pe care o avea. În schimb, situația prizonierilor avea legătură cu armata. La 15 septembrie 1941, Canaris a semnat o notiță prin care îi înainta lui Keitel o situație întocmită de Helmuth James von Moltke, colaborator al serviciilor secrete germane, expert în drepturile omului, care s-a ocupat de grupul de la Kreisau. Amiralul arăta că privarea prizonierilor de orice fel de drepturi periclita „moralul, disciplina și puterea de luptă a trupelor" Într-un limbaj diplomatic el mai arăta că „vor rezulta urmări nefaste pe plan politic și militar" Destinatarul a rămas, însă, nepăsător. El avea să scrie de mână pe marginea hârtiilor trimise de Canaris: „Problemele la care vă referiți sunt valabile în confruntările cavalerești. Este vorba despre distrugerea unei anumite concepții despre lume. Din această cauză sunt de acord cu măsurile luate și îmi asum răspunderea pentru ele" Fără efect au rămas și alte demersuri. Singurul lucru care s-a putut obține a fost asigurarea dată de șeful Gestapo, Müller, conform căreia pe viitor prizonierii ruși nu vor mai fi executați în prezența militarilor germani. Șase luni mai târziu, în februarie 1942, însuși ministrul nazist Rosemberg a fost uimit de faptul că din trei milioane de prizonieri ruși mai trăiau doar un milion.

Deoarece Blizkriegul s-a dovedit a fi un eşec în Rusia, Canaris nu s-a mai bucurat de aprecierea comandantului său suprem, care devenise irascibil. Deja la 20 iulie 1941, amiralul a aflat din surse de la cartierul general al Führerului că „se fac anumite demersuri, astfel încât serviciul secret să fie găsit vinovat" Lahousen nota în jurnalul său că Führerul ar fi exprimat ideea „conform căreia nu s-ar fi angajat în ofensiva împotriva Rusiei, dacă ar fi ştiut că pe teritoriul acestei ţări deplasarea se face cu atâta dificultate" Canaris ştia, bineînţeles, că dispune de prea puţine surse care să-i ofere informaţii din Rusia. În ceea ce privea reuşita Operaţiunii „Barbarossa", el nu îşi mai făcea iluzii de multă vreme. Avertismentele sale nu au fost ascultate! Şi tocmai pe el voia să-l facă Hitler ţap ispăşitor. Ca ofiţer, el nu putea accepta o asemenea situaţie. Le-a dat ordin şefilor de departamente să strângă material „pentru a dovedi că s-a atras atenţia asupra acestui lucru [adică asupra forţei de care dispunea Armata Roşie]"

Toate aceste demersuri nu au fost, însă, de nici un folos. Canaris era chemat foarte rar la cartierul general. Steaua lui începea să apună. Himmler şi Heydrich s-au folosit de această situaţie pentru a porni un atac frontal împotriva amiralului, folosindu-se de întregul păienjeniş al junglei naziste. Din cele arătate de Engel, aghiotantul lui Hitler, Reichsführerul SS a insistat atât de mult asupra relaţiilor bune pe care Canaris le-ar avea cu evreii prin intermediul oamenilor săi, încât dictatorul a făcut o criză de nervi. El l-a chemat pe Keitel şi i-a cerut să-l demită imediat pe amiral din funcţie. Engel arată că imediat după aceea Canaris a venit la Vizuina Lupului şi a discutat cu Hitler între patru ochi, convingându-l pe acesta din urmă să îl repună în funcţie. Nici măcar aghiotantul dictatorului nu ştie exact ce metode a folosit amiralul pentru a-l convinge pe dictator. Chiar dacă s-a revenit la vechile relaţii, această situaţie constituia pentru Canaris un evident semnal de alarmă. Dacă doar câteva observaţii ale „marelui inchizitor SS" erau suficiente pentru a-i periclita situaţia, însemna că raportul de forţe se modificase drastic în defavoarea sa.

Ne-am putea întreba de ce a ținut amiralul să fie repus în funcție. Era extenuat din cauza serviciului și își făcea probleme din cauza delictelor comise de regimul nazist. Tocmai de aceea ar fi fost logic să renunțe la funcția sa. S-ar fi putut stabili împreună cu familia în străinătate, dispunând de devizele serviciului secret care, conform secretarei sale, i-ar fi stat la dispoziție, dacă ar fi vrut să fugă din țară. Cu toate acestea, Canaris a decis să își păstreze postul. Nu se știe cât de mult au contat în acest sens mândria sa, convingerea că în timpul războiului un ofițer trebuie să rămână la postul său sau dorința de a împiedica un rău și mai mare, anume acela ca Himmler să preia serviciul secret. Amiralul a ratat ultima ocazie de a se desprinde de Reichul lui Hitler, care se îndrepta în mod clar spre prăbușire. Poate că era convins în adâncul conștiinței sale că și el trebuie „să ispășească" păcatele poporului german.

Avându-se în vedere „eșecurile" înregistrate de serviciul secret la începutul ofensivei împotriva Rusiei, la care a contribuit și departamentul Trupe Străine Est din cadrul Marelui Stat-Major, care avea să fie mai târziu parte a Serviciului German de Informații, condus de Reinhard Gehlen, se naște întrebarea cât de „bun" era aparatul de spionaj al amiralului. Părerile foștilor colaboratori ai acestui serviciu sau ale foștilor inamici nu ne pot ajuta pentru a răspunde la această întrebare. De necontestat este, însă, faptul că războiul purtat din umbră a însemnat pierderi și eșecuri în ambele tabere. Influență decisivă asupra cursului războiului au avut doar câteva acțiuni, printre care Operațiunea „Polul Nord", în cadrul căreia agenții germani au reușit să anihileze și să folosească timp de un an o rețea britanică de spionaj, alimentată cu informații false. Sute de bombardamente ale Aliaților și-au greșit ținta. Sau legendarul spion „Klatt", care obținea de la sursele sale din Balcani informații în legătură cu hotărârile luate de Marele Stat-Major al Armatei Sovietice și le transmitea serviciului secret din Germania. „Klatt" se afla, bineînțeles, și în slujba inamicului.

Surprinzător este faptul că inamicii germanilor nu au putut obține o cantitate foarte mare de informații. Aliații au fost surprinși de ofensiva din Ardeni, din 1944/1945, dar și de numărul mare de instalații în care se producea „arma-minune", V2. Nu aveau date concrete despre Planul „Secera", pus la punct de Manstein pentru ofensiva din Vest și nici despre atentatul organizat de Stauffenberg. Și serviciul secret german, dar și SD-ul aveau probleme în ceea ce privește informațiile de care dispuneau. Canaris și Himmler nu știau nimic despre mașina de decodificare „Enigma", pe care britanicii o foloseau cu succes, nici despre debarcarea din Normandia. Nu s-a știut nimic despre programul american de fabricare a bombelor atomice și nici despre diviziile siberiene de elită, care au oprit trupele germane la porțile Moscovei. Soarta celui de-al Doilea Război Mondial nu a fost decisă de spioni, ci de capacitatea industrială și de efectivele de militari. Activitățile agenților din ambele tabere au fost mai ales operațiuni de război, cu pierderi mari și beneficii reduse. Exemple în acest sens ar fi Wettertrupp, un detașament de militari trimis în ținutul arctic al ghețurilor veșnice, și expediția în deșert întreprinsă de contele maghiar Almassy – omul din viața căruia este inspirată acțiunea filmului *Pacientul englez* – care se afla în slujba serviciului secret german și trebuia să găsească un drum care să ducă în spatele liniilor britanice.

Trebuie amintite numeroasele operațiuni de factură politică întreprinse de Departamentul II, condus de Lahousen. Agenții au finanțat sabotorii IRA, au aprovizionat cu arme luptătorii pentru libertate din Palestina până în Afghanistan sau au organizat diferite acțiuni în rândurile populațiilor non-ruse din Uniunea Sovietică. Toate aceste acțiuni au avut ca scop slăbirea pozițiilor inamicului pe teritoriul controlat de acesta. Din Belfast până la Kabul au fost organizate atentate cu bombă, folosindu-se explozibil provenit din Germania. Nici Coloana a cincea nu a putut schimba decisiv soarta războiului. După ce Hitler a declarat război Statelor Unite, în decembrie 1941 America a ajuns și ea ținta

spionilor germani care organizau sabotaje. Canaris s-a confruntat cu aceeaşi problemă pe care o mai avusese înaintea începerii Operaţiunii „Barbarossa", şi anume aceea că nu avea agenţi în Statele Unite. După o remarcă dură a dictatorului, conform căruia există foarte mulţi americani de origine germană care aşteaptă doar „să arunce bombele pe care le vor primi de la noi", a fost pusă la punct Operaţiunea „Pastorius". Aceasta prevedea ca agenţi care trăiseră în America să fie duşi pe coastele Statelor Unite cu ajutorul unor submarine. Conform ordinelor primite de la Hitler, aceşti agenţi urmau să pună la punct o reţea de sabotaj şi să se ocupe mai ales de industria producătoare de avioane. S-au găsit repede oameni care îşi doreau să devină agenţi, mai ales nazişti fanatici, care doreau să-şi pună viaţa în joc. Lahousen care, la fel ca şi Canaris, era sceptic în ceea ce privea reuşita operaţiunii, şi-a adus aminte că unul dintre viitorii agenţi purta chiar insigna din aur a partidului nazist.

La 12 şi respectiv 17 iunie 1942, două grupuri formate din câte patru oameni au ajuns în Long Island, respectiv în Florida. La numai o săptămână după aceea, cei opt sabotori se aflau în mâinile inamicului. Operaţiunea „Pastorius" fusese deconspirată din două surse: un spion american, aflat în echipajul unui submarin german şi conducătorul operaţiunilor, un anume Georg Dasch, care a fost condamnat la moarte la New York şi s-a hotărât să mărturisească totul agenţilor FBI. Pe teritoriul Statelor Unite s-a declanşat un val de ură. Peste tot se prezentau voluntari care erau gata să-i lichideze pe „agenţii lui Hitler". Şase dintre ei au murit pe scaunul electric şi ceilalţi doi, printre care şi trădătorul Dasch, au primit condamnări la detenţie pe viaţă.

Şi în Germania vestea că agenţii au fost prinşi a atras după sine nemulţumiri şi tensiune, dar numai într-un cerc foarte restrâns. La 30 iunie, Canaris şi Lahousen sunt chemaţi la Vizuina Lupului, pentru a li se face reproşuri. „Aştept o explicaţie de la dumneavoastră", i-a luat în primire Hitler. „De ce dispun de un serviciu secret, dacă se petrec asemenea catastrofe incalificabile?"

Dictatorul şi-a pierdut cu totul cumpătul. Avea să urmeze o destituire? Conform relatărilor lui Lahousen, Canaris a lăsat capul în pământ. „Dumneavoastră sunteţi răspunzător!" a tunat Hitler. „Ar fi trebuit să vă alegeţi mai bine oamenii." Abia după ce dictatorul şi-a încheiat tirada, şeful serviciului secret a spus în şoaptă: „*Mein Führer*, mulţi dintre cei care au participat la operaţiune sunt membri de partid. Toţi mi-au fost recomandaţi de filialele partidului din străinătate ca fiind nazişti convinşi. Organizatorul operaţiunii era decorat cu insigna partidului". Amiralul dăduse acest răspuns pentru a-l calma pe dictator, dar acesta a dat o replică neaşteptată: „Dacă aşa stau lucrurile, atunci să folosiţi delincvenţi sau evrei". Spunând acestea, Hitler a ieşit din încăpere, fără a mai rosti un singur cuvânt. Canaris nu a fost deloc afectat. Lahousen arată că amiralul repeta cu satisfacţie ultimele cuvinte ale lui Hitler: „Folosiţi delincvenţi sau evrei"

Datorită faptului că Führerul se exprimase astfel, Hans von Dohnanyi a organizat încă o operaţiune de amploare în scopul salvării evreilor. În special familiilor evreieşti din Berlin li se eliberau paşapoarte şi membrii acestora plecau „în misiune" în ţări neutre. Această acţiune a fost o expresie clară a unui sentiment de umanism, pornindu-se de la sfatul dat de Führer. În cadrul Operaţiunii „Şapte", la finele lunii septembrie 1942, când se făceau deportări la Auschwitz, doisprezece „agenţi" evrei se deplasau cu un tren de noapte la Basel, printre ei aflându-se femei şi copii. Şi familia avocatului evreu Fließ avea acte în regulă. Dorothee Fließ, fiica avocatului, îşi mai aminteşte şi astăzi momentul sosirii în Basel, când un grănicer le-a cerut să scoată de la piept steaua galbenă, pe care evreii erau obligaţi să o poarte. „Avea o foarfecă în mână. Mama a tăiat steaua pe care o purta tatăl meu şi pe aceea pe care o purta ea însăşi. La mine lucrurile au mers mai repede. Steaua pe care o purtam nu era cusută, ci doar prinsă în capse."

„Agenţii" implicaţi în Operaţiunea „Şapte" aveau să fie ultimii salvaţi de Canaris. Amiralul începuse să nu mai dispună

de putere şi în aceste condiţii nu mai avea nici posibilitatea de a ajuta oamenii sub masca acţiunilor „normale" de spionaj. Eichmann însuşi a intrat în acţiune, pentru a împiedica plecarea în străinătate a diverse persoane cu ajutorul serviciului secret. Şi Keitel a intervenit în acest sens. La începutul anului 1943, când publicistul Franz Josef Furtwängler a venit la Canaris, pentru a-l ruga să-l ajute pe un prieten al său, ameninţat cu deportarea, acesta are surpriza „de a trăi un lucru neaşteptat. Şeful serviciului secret ne-a mărturisit deschis că este «încolţit», că Himmler urma să preia controlul asupra serviciului şi că el, amiralul, nu mai are posibilitatea de a proteja sau de a angaja un om". Parcă ar fi spus că era falit. La toate acestea se adăugau şi aspectele care trădau degradarea. Uniforma amiralului părea uzată. Ochii îi intraseră în orbite. Unui militar din RSHA Canaris îi face impresia că este „bătrân, obosit, uzat" Şi Höhne, biograful lui Canaris, arată că în ultimii ani de serviciu amiralul se resemnase, nu mai acorda atenţie sarcinilor pe care ar fi trebuit să le îndeplinească şi făcea prea multe călătorii în interes de serviciu, căutând să evadeze dintr-o situaţie care nu-i făcea plăcere.

Deşi era resemnat, amiralul a mai găsit puterea să se mai arunce încă o dată într-o luptă disperată împotriva lui Hitler, o luptă care avea sorţi de izbândă după ce armata germană fusese învinsă la Stalingrad şi soarta războiului se hotărâse definitiv. Au acţionat în primul rând Oster şi Dohnanyi. Canaris nu era la curent cu toate acţiunile lor, nici nu dorea acest lucru, dar aproba în tăcere tot ceea ce întreprindeau cei doi. Din cauza evoluţiei războiului, conjuraţii amânaseră punerea în aplicare a planurilor lor, dar se contura tot mai clar ideea că este necesar să se încheie pacea cu puterile occidentale, pentru a lupta împreună cu acestea împotriva Armatei Roşii. O asemenea perspectivă îl făcea pe Canaris, care era un anticomunist notoriu, să-şi adune ultimele puteri. El a luat legătura cu o serie de persoane importante, pentru a-şi da seama dacă puterile occidentale erau gata de acţiune împotriva ruşilor.

Bineînțeles că toate acțiunile sale se voiau a fi operațiuni „normale" de spionaj. Moltke făcea investigații la Istanbul. Relațiile cu Vaticanul au fost reînnodate. Oameni ai amiralului au început să acționeze în Suedia, iar șeful serviciului secret a avut întâlniri cu colegii săi, Donovan, de la serviciul secret american, și Menzies, de la serviciul secret britanic. Aceste întâlniri au fost organizate la Santander, în Spania.

Toți emisarii păcii au venit, însă, cu același mesaj: puterile occidentale doreau o capitulare necondiționată a Germaniei și nu erau dispuse să renunțe la alianța cu Stalin. Donovan și Menzies, care ar fi fost dispuși la o alianță împotriva sovieticilor, au fost rechemați în țările lor de origine. Pe lângă opozanți, care voiau să-l înlăture pe Hitler deja din 1938, Aliații transmiteau și ei informații conform cărora Reichul lui Hitler avea să intre în colaps în 1943.

Pe conjurații din serviciul secret răspunsul negativ al puterilor occidentale îi îndemna să intre în defensivă. Dacă armata nu devenea conștientă de încheierea păcii cu o parte dintre inamici, atunci nici un mareșal nu avea să se revolte împotriva lui Hitler. Nu mai rămânea decât varianta unui atentat, urmat de o lovitură de stat în legătură cu care nu existau garanții de reușită. Oster și Dohnanyi erau gata să facă și acest pas împreună cu un grup de ofițeri mai tineri strânși în jurul contelui Stauffenberg. Cu toții împărtășeau părerea lui Henning von Tresckow, care afirmase că opoziția trebuia să demonstreze lumii că există, organizând o lovitură împotriva regimului. Au urmat o serie de încercări care au culminat cu atentatul din 20 iulie 1944. S-au emis nenumărate păreri în legătură cu faptul că atâta vreme nu s-a comis nici un atentat împotriva lui Hitler. A fost vorba despre pură întâmplare, despre probleme de natură tehnică, despre amânări, din cauza modificărilor apărute în programul dictatorului sau despre o nehotărâre în rândul conjuraților. „Tipul a avut foarte mult noroc", spune astăzi Ewald von Kleist, un apropiat al lui Stauffenberg.

Canaris a fost implicat în cel puțin una dintre încercările nereușite ale conjuraților. Cele două bombe cu ceas, care au fost dispuse la 13 martie 1943 în avionul lui Hitler și nu au funcționat din cauza frigului cumplit, au ajuns inițial la cartierul general al Grupului de Armate Centru. Șeful Departamentului II, Lahousen, a povestit mai târziu cum a fost pregătit respectivul atentat. În februarie 1943, Oster și Dohnanyi l-au întrebat dacă Grupul de Armate Centru dispune de suficient explozibil și de sisteme de declanșare cu ceas. „Am răspuns că da, povestește Lahousen. Cu toate acestea, dr. von Dohnanyi a propus ca Departamentul II să fie dotat cu cele mai noi tipuri de explozibili și sisteme de declanșare." Lahousen și-a dat seama imediat că această discuție nu a fost decât un fel de paravan. La data de 7 martie, Lahousen, Canaris și Dohnanyi au plecat cu avionul la Smolensk, „luând cu această ocazie și o ladă cu explozibil" Amiralul însuși procura, deci, bombe care urmau să-l ucidă pe Hitler! Biografii lui Canaris omit acest episod, deoarece el nu are nici o legătură cu omul care era un bun creștin. De fapt, este puțin probabil ca Lahousen să fi știut în ce scop urma să fie folosit explozibilul în discuție. În schimb, șeful său știa foarte bine cum stau lucrurile, mai ales că nu este normal să se transporte explozibil cu avionul. Și Lahousen avea impresia că șeful său „știa în ce scop va fi folosit, de fapt, explozibilul transportat"

În curând, însă, nu va mai exista timp pentru pregătirea unui alt atentat. Serviciul secret se afla în mare pericol. Totul începuse cu o afacere cu devize, în care erau implicați proprietarul unei fabrici de bere din Bavaria, care era și consul onorific în Portugalia, Wilhelm Schmidhuber. Schmidhuber, ofițer de contrainformații din München, prieten al lui Dohnanyi, făcuse afaceri ilegale cu dolari și își rotunjise veniturile. Când funcționarii vamali au descoperit totul, consulul a îndrugat o poveste conform căreia el era implicat într-o acțiune de maximă importanță a serviciilor secrete. El s-a contrazis în declarații, astfel încât oamenii Gestapoului

au devenit foarte interesați de afacere. Încercarea lui Canaris și Dohnanyi de a-l trimite pe Schmidhuber într-o călătorie de afaceri în Italia nu și-a atins scopul. Omul a fost arestat de carabinieri și trimis în Germania.

Disperat și chinuit de ideea că prietenii din serviciul secret îl abandonaseră, a spus totul. Proprietarul fabricii de bere a povestit despre discuțiile avute de Müller cu oamenii Vaticanului, despre o „conjurație a trădării, din care făceau parte Beck, Goerdeler, von Dohnanyi și alții, care aveau rol de curieri", despre acțiunile de salvare a evreilor, organizate de serviciul secret, evrei pentru care el personal pusese la punct un fond de ajutor, în valoare de 100 000 de dolari, care era depozitat în Elveția. Anchetatorul Gestapo, Sonderegger, care era responsabil cu faptele penale, nu poate să-și creadă urechilor. În sfârșit avea dovezi împotriva celor din serviciul secret, dovezi pe care le căutase de atâta timp. În sfârșit, se știa cine trimisese telegramele, interceptate la Roma, în care se arăta care era data începerii ofensivei germane în Vest. Sonderegger s-a gândit că acela era sfârșitul lui Canaris. Cu toate acestea, omul Gestapoului a avut o surpriză, care l-a făcut să-și schimbe întru totul părerea în ceea ce privește „mașinăria" celui de-al Treilea Reich. Raportul său, pe care i l-a trimis celebrului Müller, s-a întors cu observația lui Himmler: „Mai lăsați-mă-n pace cu acest Canaris!" Sonderegger a mai aflat că din ordinul Reichsführerului SS cazul a fost declinat în favoarea organelor abilitate ale armatei, Gestapoul având doar dreptul să asiste aceste organe, deoarece, în caz contrar, „Canaris s-ar putea vedea pus în situația de a renunța la postul său"

A fost Himmler protectorul lui Canaris? Oricum, nu era prima dată când „călăul lui Hitler" îl proteja pe Canaris. Conform declarațiilor făcute de Sonderegger după război, se mai întâmplase de trei ori ca șeful SS să ordone suspendarea cercetărilor împotriva celor din serviciul secret. În ceea ce privește motivele acestei atitudini, se pot face doar speculații: Reichsführerul ar fi vrut să se pună în legătură cu Oster și Dohnanyi. În urma acestei acțiuni

se poate trage concluzia că zilele lui Hitler erau numărate și că SS-ul trebuia să decidă ce va face după dispariția dictatorului. Josef Müller, apropiat al lui Dohnanyi și după război ministru în Bavaria, a arătat că în cercul conjuraților s-au purtat discuții legate de implicarea lui Himmler în planurile de lovitură de stat. Este posibil, de asemenea, ca ofițerul SS să fi luat hotărârea de a-l proteja pe amiral, pentru că oamenii din RSHA nu îndrăzneau încă să lupte deschis împotriva celor din serviciul secret condus de Canaris. Lipsit de șeful său și fărâmițat, serviciul și-ar fi pierdut eficiența. La toate acestea se mai adăuga și afecțiunea șefului SS față de Canaris, care știuse să câștige admirația și respectul acestuia. Acuzatul Alfred Jodl arată în cadrul procesului de la Nürnberg că între Himmler și Canaris existau „relații foarte bune"

Protecția Reichsführerului nu i-a folosit la nimic lui Canaris, deoarece cazul a fost preluat de justiția militară, mai exact de procurorul-șef Manfred Roeder, care avea reputația de a fi unul dintre cei mai buni juriști militari ai Reichului nazist. Roeder nu era nazist fanatic, dar se pricepea să aplice litera legii, indiferent dacă aceasta consfințea comiterea unor delicte. În martie și aprilie 1943 au devenit din ce în ce mai frecvente avertismentele adresate Serviciului Contrainformații/Străinătate. În seara zilei de 4 aprilie a intrat pe furiș în clădirea serviciului secret referentul Reinhard Spitzy, care voia să-l avertizeze pe Canaris că se pregătea o acțiune împotriva sa. Aflase totul de la niște vechi prieteni din SD. În Vizuina Vulpii nu l-a întâlnit decât de Karl Ludwig von Guttenberg, referentul lui Oster. Spitzy l-a rugat insistent pe Guttenberg să-i informeze pe Canaris și pe apropiații acestuia despre situație și să scape „pentru numele lui Dumnezeu, de actele compromițătoare". Spitzy, care lucrase cândva pentru Oster, știa foarte bine că dosarele lui Dohnanyi mai existau, deși amiralul ordonase distrugerea lor.

În dimineața următoare, în fața biroului lui Canaris stăteau un bărbat solid, de statură mijlocie, îmbrăcat în uniformă de aviator

şi un bărbat îmbrăcat în civil. Erau Roeder şi Soderegger. Consilierul judiciar îl informează că are dreptul să-l aresteze pe Hans von Dohnanyi şi să îi percheziţioneze biroul. În loc să tragă de timp şi apoi să-i dea afară pe cei doi, Canaris s-a ridicat şi i-a condus în biroul lui Oster. Când îi spune vechiului prieten ce doresc cei doi domni, Oster izbucneşte: „Vă rog să mă arestaţi şi pe mine, deoarece domnul Dohnanyi nu a întreprins nici o acţiune de care eu să nu am cunoştinţă. Puţin mai târziu, intră toţi patru în biroul lui Dohnanyi. Roeder i-a spus acestuia că este arestat şi a început să facă percheziţie în fişetul din biroul său. Oster şi Dohnanyi s-au albit la faţă. Nu se aşteptau la o astfel de surpriză neplăcută. Oare nu spusese Canaris cu doar câteva zile în urmă că pentru moment nu îi pândea nici un pericol? Intrând în panică, Oster a încercat să salveze ce se mai putea salva. Zadarnic, însă. Soderegger avea să-şi amintească mai târziu: „În timpul cercetărilor, generalul Oster s-a apropiat de masa pe care se aflau biletele anterior amintite şi a încercat să le ia, ducând iniţial mâna stângă la spate. Atât eu, cât şi dr. Roeder am remarcat acest lucru"

Nu se mai putea face nimic. Gestapoul dispunea de dovezi dintre cele mai valoroase legate de planurile de lovitură de stat, întocmite de oamenii din serviciul secret: dosarele lui Dohnanyi. Cel care le întocmise, soţia lui, Josef Müller, dar şi teologul Dietrich Bonhoeffer, care pledase peste hotare pentru cauza conjuraţilor, au fost arestaţi. Oster a fost suspendat din funcţie. Canaris nu îi mai putea ajuta pe apropiaţii săi. Mai mult chiar, el însuşi era definitiv compromis. Nu era decât o chestiune de timp până când va sosi momentul în care duşmanii săi vor descoperi că el însuşi era implicat în complot. Keitel şi Himmler îi mai permiteau să rămână în funcţie doar pentru ca serviciul său să continue să funcţioneze. Aşa cum avea să se exprime unul dintre conjuraţi, Hans Bernd Gisevius, „aceea a fost cea mai grea lovitură pe care ar fi putut-o primi" opoziţia germană. În cercul conjuraţilor s-a manifestat regretul, dar s-au făcut şi reproşuri legate de neglijenţa lui Oster şi Dohnanyi. Ulrich von Hassell arată că: „Dacă «cei buni»

nu ar fi înțelepți precum șerpii și fără de prihană precum porumbeii, atunci nu s-ar putea realiza nimic"

Canaris a fost nevoit să asiste la distrugerea serviciului său. Numeroase posturi de conducere au fost ocupate de oameni noi. SS-ul voia să preia serviciul secret al armatei. În ultimele sale călătorii făcute în interes de serviciu, amiralul s-a purtat ca un bărbat care-și ia rămas bun de la tot și de la toate. Pe șeful serviciului secret italian, Amé, îl surprinde, arătând că vrea să mai vadă o dată bazilica San Pietro din Roma. „În nava laterală a uriașei bazilici el a vorbit deschis despre sângele și lacrimile care se varsă din cauza regimului lui Hitler, despre urmările pe care le va avea de suportat patria sa", își amintește Amé. Și cu generalul de armată Köstring, pe care îl întâlnește în timpul unei călătorii în Ucraina, vorbește foarte deschis. Generalul își va aduce aminte mai târziu că fusese uimit de „adânca ură și scârbă" cu care amiralul vorbise despre Hitler.

Foarte curând, șeful serviciului secret al armatei avea să înțeleagă că Roeder nu îi mai dădea toate informațiile legate de anchetă. Se părea că el însuși este suspectat. Presimțind pericolul, el apare ca martor și are o atitudine distantă față de vechii săi tovarăși. Pe căi ascunse el își manifesta solidaritatea față de cei care erau încarcerați în penitenciarul din strada Prinz-Albrecht. Trecuseră însă vremurile în care din ordinul lui Canaris puteau fi eliberați oameni din temnițele Gestapoului.

La 11 februarie 1944 au intervenit noi probleme. Mici deficiențe în munca depusă de oamenii serviciului secret au atras după sine o nouă criză a lui Hitler. Dictatorul a spus că s-a săturat „de domnul Canaris și de serviciul său secret" Printr-o simplă semnătură, Hitler a trecut serviciul în subordinea Reichsführerului SS. Purtătorii uniformelor negre aveau, în sfârșit, un serviciu de informații foarte puternic, așa cum visaseră întotdeauna. Himmler era mai aproape ca niciodată de momentul în care ar fi putut deține puterea absolută. „Ei, acum aveți tot ce vă trebuie?"

l-a întrebat Hitler în zeflemea pe Kaltenbrunner, care era numărul doi în ierarhia SS. Keitel şi Jodl, ofiţerii care ocupau poziţiile cele mai importante în OKW, s-au prezentat la Canaris, pentru a-i oferi Crucea Germană de Argint „pentru merite militare deosebite în timp de război" şi pentru a-i spune câteva cuvinte de adio din partea lui Hitler. Amiralul s-a văzut nevoit să-şi facă imediat bagajele. Hitler îi ordonase să se supună unui soi de arest la domiciliu, la cetatea Lauenstein. Cu bagaj puţin şi însoţit de cei doi teckeli ai săi, Canaris a urcat în maşina de serviciu, pentru a fi dus în Franconia Superioară. Pe membrii familiei sale îi dusese la Ammersee, pentru a-i feri de bombardamente.

În cetatea izolată, Canaris trebuie să se fi simţit ca în exil. Hitler nu ordonase arestarea sa şi acesta era un semn bun. Îşi putea da seama că anchetatorii Gestapo îi puseseră gând rău, chiar dacă nu putea afla nimic din ceea ce se petrecea la Berlin. Amiralul a reuşit să afle, totuşi, că opoziţia se trezise la viaţă şi era condusă de Stauffenberg. A fost surprins de cele întâmplate la 20 iulie şi când a aflat că Hitler scăpase cu viaţă, s-a grăbit să trimită o telegramă de felicitare la Vizuina Lupului. Cu toate acestea, vremurile în care amiralul reuşea să îşi deruteze adversarii trecuse. Canaris a fost arestat de cei care se grăbeau să-l răzbune pe dictator. Walter Schellenberg, şeful SD, unul dintre oamenii în compania cărora amiralul obişnuia să facă plimbări călare, a venit personal să-l aresteze. Mai târziu, Schellenberg a povestit că i-a acordat mai vârstnicului său rival un răgaz de o oră. „În acest timp puteţi face absolut tot ce doriţi", i-ar fi spus amiralului ofiţerul SS. Canaris i-ar fi răspuns: „Nu, Schellenberg. În cazul meu nu se pune problema să fug şi nici să mă sinucid. Sunt sigur pe mine". Apoi a plecat să se schimbe şi s-a întors, având în mână o gentuţă de voiaj şi... lacrimi în ochi.

Pentru Canaris începea ultima etapă a vieţii sale. Deşi a apelat la o brutalitate cruntă, conducătorul anchetei, Walter Huppenkothen, a reuşit foarte greu să facă lumină în ceea ce priveşte

conjurații. Mai ales șeful serviciului secret era greu de învins. Din nou s-a văzut la el dorința de a se juca pur și simplu cu aceia pe care îi avea înaintea sa. Indiferent cât de mult îl chinuiau gardienii, indiferent dacă îl împiedicau să doarmă nopți în șir, concentrând asupra sa o lumină puternică sau dacă îl puneau să spele holurile închisorii, amiralul rămânea impenetrabil precum un sfinx. În ceea ce privește planurile lui Oster, Canaris a declarat că nu ar fi crezut ca „toate acestea să fie un lucru serios. Pentru mine nu a existat niciodată nici o îndoială că schimbarea regimului în timpul războiului ar fi însemnat o «lovitură dată pe la spate» și acest lucru ar fi avut urmări catastrofale pe plan intern". Dosarele găsite în fișetul lui Dohnanyi nu ar fi fost pentru el nimic altceva decât „material pentru diverse jocuri" specifice activității de spionaj. Pe baza unor astfel de declarații, fostului șef al serviciului secret nu i se putea intenta un proces. Din cauza faptului că nu existau suficiente probe împotriva lui, nu a fost dus înaintea Tribunalului Poporului.

La 3 februarie 1945, în urma unui atac foarte hotărât al aviației americane, o bombă a lovit penitenciarul SS situat în strada Prinz-Albrecht din Berlin. O parte din celule au fost distruse. Șeful Gestapo, Müller, a dat ordin ca importanții deținuți să fie transferați într-o zonă în care nu aveau loc bombardamente. Canaris își face din nou speranțe. Dacă ofițerii SS își doreau să se asigure că nu va avea de suferit în urma unui bombardament, însemna că vor să îl mențină în viață, poate pentru a se folosi de el în cadrul negocierilor cu învingătorii. Deținuții au fost duși cu un autobuz în lagărul de concentrare de la Flossenbürg. Acolo i s-a permis lui Canaris să poarte în loc de zeghe un costum de culoare deschisă. Vecinul său de celulă, ofițerul danez Hans Lunding, care a lucrat pentru serviciile secrete, a devenit cronicarul ultimelor zile din viața amiralului. Folosindu-se de alfabetul morse și bătând în peretele celulei, Lunding a făcut schimb de mesaje cu Wilhelm Canaris. Mai întâi mesajele venite din celula 22 au fost optimiste. Și deținuții de la Flossenbürg aflaseră că se apropia frontul.

După aceea s-a întâmplat, însă, nenorocirea. În apropiere de Berlin, într-un buncăr din Zossen aparținând cartierului general al Armatei, niște ofițeri au descoperit în aprilie 1945 un seif care conținea acte mai puțin obișnuite. Erau legendarele jurnale ale lui Canaris. Puțin mai târziu, Kaltenbrunner, locțiitorul șefului SS, se afla înaintea lui Hitler și îi arăta pasaje subliniate în notițele făcute de fostul șef al serviciului secret. Dictatorul era pus în temă. În lumea iluzorie a buncărului său aflat în Berlin, sub Cancelaria Reichului, el și-a imaginat existența unui complot gigantic, îndreptat împotriva sa și a victoriei finale a germanilor. Pierzându-și cumpătul, el a ordonat „nimicirea conjuraților"

La 8 aprilie, în clădirea comandamentului lagărului de concentrare de la Flossenbürg se întruneau cei ce urmau să formeze un complet de judecată. Din ordinul lui Hitler totul trebuia să pară legal. Judecător era ofițerul SS Otto Thorbeck, iar procuror, Huppenkothen, omul care condusese ancheta în cazul amiralului. La ora opt seara, Canaris s-a prezentat în fața acestui „tribunal", care nu ținea cont nici măcar de legile regimului nazist, un regim al nedreptăților. Chiar și în situația în care știa sigur că avea să piardă, amiralul nu voia să se dea bătut. Mai târziu Huppenkothen avea să arate că amiralul „a combătut fiecare acuzație, pentru a scăpa cu viață. Am avut mari probleme cu el". După aceea, Thorbeck l-a chemat pe Oster, care fusese deja condamnat la moarte. Prietenul a susținut cu patimă că Wilhelm Canaris a fost părtaș la planurile de răsturnare a regimului. Doar au acționat împreună. Amiralul și-a susținut cu încăpățânare punctul de vedere, replicând: „Vreau să-ți spun că am făcut totul doar spre a deruta". „Nu se poate", protestează Oster. „Eu nu pot să spun decât ceea ce știu. Doar nu sunt un netrebnic." Când judecătorul îl întreabă încă o dată dacă a fost acuzat pe nedrept, Canaris răspunde încet: „Nu"

Aceasta a fost confesiunea sa legată de faptul că făcea parte dintre conjurați. De când fusese numit în funcția de șef al serviciului secret, nu fusese niciodată sincer. Atunci a făcut-o și s-a

simțit eliberat. Încercase să lucreze în toate registrele, pendulând între obediență și etică, între patriotism și umanism. Canaris se consumase, încercând să se afle în același timp în slujba binelui și în slujba răului. Fără ajutorul său, mulți oameni nu ar fi fost salvați. Cu el la comanda serviciului secret, au murit prea mulți oameni. Ce alternative ar fi avut? Dacă ar fi avut mai mult curaj, așa cum se întâmpla în cazul lui Oster, sfârșitul ar fi venit mai repede pentru el. Opozanții lipsiți de noroc, dar și cei care organizau operațiuni îndrăznețe de salvare, ar fi avut mai puțin timp. Canaris rămăsese la postul său, asumându-și chiar și riscul de a ajunge până la limita imoralității. El și mulți alți conservatori, care se aflaseră în slujba împăratului, nu înțelegeau că a sluji patria însemna, de fapt, a-l sluji pe Hitler. Toți acei oameni nu au înțeles niciodată care era situația reală.

Sentința a fost executare prin spânzurare. Lunding, danezul din celula vecină, a primit în timpul nopții un mesaj de la Canaris: „Mi-am frânt gâtul. Dacă supraviețuiți, transmiteți soției mele toate cele bune din partea mea" În dimineața zilei următoare au fost executate sentințele pronunțate în cazul lui Canaris, Oster, Bonhoeffer și a altor doi conjurați. Hans von Dohnanyi fusese deja ucis la Sachsenhausen. La numai câteva zile după aceea, trupele americane intrau în lagăr.

În 1956, Curtea Supremă de Justiție a Germaniei a arătat că sentințele pronunțate la Flossenbürg au fost conforme cu legea. Thorbeck a fost achitat, Huppenkothen a fost condamnat la șase ani de închisoare, deoarece nu a avut aprobarea șefului completului pentru a pune în execuție sentințele pronunțate. Abia în 1996 Tribunalul Landului Berlin a reabilitat victimele de la 9 aprilie și a desființat sentințele pronunțate de judecătorul SS, Thorbeck.

Bibliografie

Cuvânt înainte

Bartov, Omer: Hitlers Wehrmacht. Soldaten, Fanatismus und die Brutalisierung des Krieges, Reinbek, 1995

Bradley, Dermot / Karl-Friedrich Hildebrand / Markus Rövekamp: Die Generale des Heeres 1941–1945, 3 vol., Osnabrück, 1993 şi urm.

Brett-Smith, Richard: Hitler's Generals, San Rafael, 1977

Cooper, Matthew: The German Army 1933–1945. Its Political and Military Failure, New York, 1978/Chelsea, 1991

Erfurth, Waldemar: Die Geschichte des Generalstabes von 1918 bis 1945, Göttingen 1957

Görlitz, Walter: Kleine Geschichte des Generalstabes, Berlin, 1977

Greiner, Helmuth: Die oberste Wehrmachtführung 1939–1943, Wiesbaden, 1951

Heuer, Gerd F.: Die deutschen Generalfeldmarschälle und Großadmirale, Rastatt, 1978, 1988

Hildebrand, Karl-Friedrich: Die Generale der deutschen Luftwaffe 1935–1945, 3 vol., Osnabrück, 1988–1996

Hitler's Generals, Lucrare editată de Correlli Barnett, Londra, 1989

Kriegstagebuch des Oberkomandos der Wehrmacht (Wehrmachtsführungsstab) 1940–1945, Lucrare editată de Percy E. Schramm, 4 vol., Frankfurt am Main 1961–1965. Studienausgabe in acht Bänden, Herrsching, 1982

Liddell-Hart, Basil H.: Deutsche Generale des 2. Weltkriegs, f.e., f.a.

Mellenthin, Friedrich W. von: Deutschlands Generale des Zweiten Weltkriegs, Bergisch Gladbach, 1980

Die Militärelite des Dritten Reiches. 27 biographische Skizzen. Lucrare editată de Roland Smelser şi Enrico Syring, Berlin/Frankfurt am Main, 1995

Mitcham, Samuel W., Jr.: Hitler's Field Marshals and their Battles, Londra, 1989

Mitcham, Samuel W., Jr./Gene Mueller: Hitler's Commanders, Lanham (Maryland), 1992

Moll, Otto Ernst/Eugen Guido: Die deutschen Generalfeldmarschälle, Rastatt/Baden-Baden, 1962

Müller, Klaus-Jürgen: Das Heer und Hitler. Armee und das nationalsozialistische Regime 1933–1940, Stuttgart, 1969, 1989

Shirer, William L.: The Rise and Fall of the Third Reich, New York, 1960

Streit, Christian: Keine Kammeraden. Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941–1945, Stuttgart, 1997

Stumpf, Reinhard: Die Wehrmacht-Elite. Rang und Herkunftsstruktur der deutschen Generale und Admirale 1933–1945, Boppard 1982

Taylor, Telford: Sword and Swastika. Generals and Nazis in the Third Reich, New York, 1952/Chicago, 1969

Teske, Hermann: Die silbernen Spiegel. Generalstabsdienst unter der Luppe, Heidelberg, 1952

„Unternehmen Barbarossa". Der deutsche Überfall auf die Sowjeunion 1941. Berichte, Analysen, Dokumente. Lucrare editată de Gerd R. Überschär şi Wolfram Wette, Paderborn, 1984

Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht 1941–1944, Ausstellungskatalog. Lucrare editată de Hamburger Institut für Sozialforschung, Redactor: Hannes Heer, Hamburg, 1996, 1997

Warlimont, Walter: Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939–1945. Grundlagen, Formen, Gestalten, Frankfurt am Main, 1962

Wheeler-Bennett, John W.: The Nemesis of Power. The German Army in Politics 1918–1945, Londra, 1964

Weinberg, Gerhard L.: Germany, Hitler and Worldwar II, Cambridge, 1995
Wistrich, Robert: Wer war wer im Dritten Reich? Ein Biographisches Lexikon. Überarbeitet von Hermann Weiß, München 1983/Frankfurt am Main, 1987, 1993
Zoepf, Arne W. G.: Wehrmacht zwischen Tradition und Ideologie. Der NS-Führungoffizier im Zweiten Weltkrieg, Frankfurt am Main, 1988

Idolul

Carell, Paul: Die Wüstenfüchse. Mit Rommel in Afrika, Berlin, Frankfurt am Main, 1958
Fraser, David: Rommel. Die Biographie, Berlin, 1995
Fry, Michael: Der Wüstenfuchs: Erwin Rommel und das deutsche Afrikakorps, Rastatt, 1985
Irving, David: Rommel, Hamburg, 1978
Kurowski, Franz: Erwin Rommel: der Mensch, der Soldat, der Generalfeldmarschall, Bochum, 1978
Koch, Lutz: Erwin Rommel. Die Wandlung eines großen Soldaten, Stuttgart, 1950
Lewin, Ronald: Rommel, Stuttgart/Berlin, 1969
Macksey, Kenneth: Rommel. Schlachten und Feldzüge, Stuttgart, 1982
Piekalkiewicz, Janusz: Rommel und die Geheimdienste in Nordafrika 1941–1943, München/Berlin, 1984
Reuth, Ralf Georg: Erwin Rommel. Des Führers General, München, 1987.
Rommel, Erwin: Krieg ohne Haß. Lucrare editată de Lucie-Maria Rommel şi Fritz Bayerlein, Haidenheim/Brenz, 1950
Speidel, Hans: Invasion 1944. Ein Beitrag zu Rommels und des Reiches Schicksal, Tübingen, 1949
Young, Desmond: Rommel. Mit einem Vorwort von Claude Autchinleck, Wiesbaden, 1958

Sluga

Görlitz, Walter: Generalfeldmarschall Keitel – Verbrecher oder Offizier?, Göttingen/Berlin/Frankfurt, 1961

Mitcham, Samuel W., Jr.: Generalfeldmarschall Wilhelm Keitel. În: Hitlers militärische Elite. Lucrare editată de Gerd R. Ueberschär. Darmstadt 1998

Mueller, Gene: „Wilhelm Keitel der gehorsamme Soldat". În: Die Militärelite der Dritten Reiches. Lucrare editată de Ronald Smelser şi Enrico Syring, Berlin/Frankfurt am Main, 1995

Scheller, Helmut: Hitler and Keitel. An Investigation of the Influence of Party Ideology on the Command of the Armed Forces in Germany, Fort Hays, 1970

Warlimont, Walter: Im Hauptquartier der deutschen Wehrmacht 1939–1945. Grundlagen, Formen, Gestalten, Frankfurt am Main, 1962

Waißbecker, Manfred: Wilhelm Keitel – man ist solch ein Lump geworden". În: Stufen zum Galgen. Lebenswege vor den Nürnberger Urteilen. Lucrare editată de Kurt Pätzold şi Manfred Waißbecker, Leipzig, 1996

Strategul

Engelmann, Joachim: Stratege und Truppenführer. Ein Lebensbericht in Bildern, Friedberg, 1981

Hammerstein, Kunrat von: Manstein. În: Frankfurter Hefte 11 (1956)

Hillgruber, Andreas: In der Sicht des kritischen Historikers. În: Nie außer Dienst. Zum achtziegsten Geburtstag von Generalfeldmarschall Erich von Manstein, Köln, 1967

Manstein, Erich von: Aus einem Soldatenleben 1887–1939, Bonn, 1958

Manstein, Erich von: Verlorene Siege. Erinnerungen 1939–1944, Bonn, 1991

Manstein, Rüdiger von / Fuchs, Theodor: Manstein. Soldat im 20. Jahrhundert. Militärisch-politische Nachlese, München, 1981

Paget, Reginald T.: Manstein. Seine Feldzüge und sein Prozeß,. Wiesbaden, 1952

Schneider, Christian: Denkmal Manstein. Psychogramm eines Befehlshabers. În: Heer, Hannes / Naumann, Klaus (lucrare editată de): Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht 1941–1944, Hamburg, 1997

Syring, Enrico: Erich von Manstein – Das operative Genie. În: Smelser, Ronald / Syring, Enrico (lucrare editată de): Die Militärelite des Dritten Reiches, Berlin/Frankfurt am Main, 1995

Stahlberg, Alexander: Die verdammte Pflicht. Erinnerungen 1932 bis 1945, Berlin/Frankfurt am Main, 1994

Prizonierul

Adam, Wilhelm: Der schwere Entschluß, Berlin (Est), 1965

Diedrich, Torsten: Friedrich Paulus, Patriot in zwei Diktaturen. În: Smelser, Ronald Syring, Enrico: Die Militärelite der Dritten Reiches. Berlin/Frankfurt am Main, 1995

Görlitz, Walter (lucrare editată de): Paulus und Stalingrad. Lebensweg des Generalfeldmarschalls Friedrich Paulus. Mit den Aufzeichnungen aus dem Nachlaß, Briefen und Dokumenten, Frankfurt am Main/Bonn, 1964

Kehrig, Manfred: Stalingrad. Analyse und Dokumentationen einer Schlacht, Stuttgart, 1979

Manstein, Erich von: Verlorene Siege. Erinnerungen 1939–1944, Bonn, 1993

Masson, Philippe: Die deutsche Armee 1935–1945, München, 1996.

Moll, Otto E.: Die deutschen Generalfeldmarschälle 1939–1945, Rastatt/Baden, 1962

Piekalkiewicz, Janusz: Stalingrad – Anatomie einer Schlacht, München, 1977
Reschin, Leonid: General zwischen den Fronten. Walter von Seydlitz in sowjetischer Gefangenschaft und Haft 1943–1955, Berlin, 1995.
Stahlberg, Alexander: Die verdammte Pflicht. Erinnerungen 1932 bis 1945, Frankfurt am Main, 1987
Wieder, Joachim: Stalingrad und die Verantwortung des Soldaten, München, 1962

Aviatorul

Beinhorn, Elly: So waren diese Flieger, Herford, 1966
Heinkel, Ernst: Stürmisches Leben, Stuttgart, 1953
Herlin, Hans: Udet. Eines Mannes Leben, Hamburg, 1958
Homze, Edward L.: Arming the Luftwaffe. The Reich Air Ministry and the German Aircraft Industry 1919–1939, Lincoln (Nebraska), 1977
Ishoven, Armand van: Messerschmitt, Viena, Berlin, 1975
Ishoven, Armand van: Ernst Udet. Biographie eines großen Fliegers, Viena, 1997
Mason, Herbert Molloy: Die Luftwaffe. Aufbau, Aufstieg und Scheitern im Sieg, Viena/Berlin, 1973
Militärgeschichtliches Forschungsamt (lucrare editată de): Die Generalstäbe in Deutschland 1871–1945. Die Entwicklung der militärischen Luftfahrt in Deutschland 1920–1933, Stuttgart, 1962
Riefenstahl, Leni: Memoiren, München/Hamburg, 1987
Thornwald, Jürgen: Ernst Udet, ein Fliegerleben, Berlin, 1954
Udet, Ernst: Aus der Luft gegriffen, München (reeditare), 1997
Udet, Ernst: Mein Fliegerleben, Berlin, 1935
USAF Historical Division (lucrare editată de): Command and Leadership in the German Air Force De Richard Suchenwirth, editor H. Fletcher, New York, 1969

USAF Historical Division (lucrare editată de): The Developement of the German Air Force, 1919–1939. De Richard Suchenwirth, editor H. Fletcher, New York, 1968
Völker, Karl Heinz: Dokumente und Dokumentarfotos zur Geschichte der deutschen Luftwaffe. Aus den Geheimakten des Reichswehrministeriums 1919–1933 und des Reichsluftsfahrtminis-teriums 1933–1939, Stuttgart, 1968
Zuckmayer, Carl: Als wär's ein Stück von mir, Frankfurt pe Main, 1966

Conjuratul

Abshagen, Karl Heinz: Canaris, Stuttgart, 1949
Benzing, Klaus: Der Admiral, Nördlingen, 1973
Brissand, André: Canaris, Frankfurt am Main 1976
Buchheit, Gert: Der deutsche Geheimdienst, München, 1966
Giserius, Hans Bernd: Bis zum bitteren Ende, Hamburg, 1947
Höhne, Heinz: Canaris – Patriot in Zwielicht, München, 1976
Ian Colvin: Chief of Intelligence, Londra, 1951
Leverkuehn, Paul: Der geheime Nachrichtendienst der deutschen Wehrmacht im Kriege, Frankfurt am Main, 1960
Krausnick, Helmut: Aus den Personalakten von Wilhelm Canaris. Dokumentation in: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 1962
Meyer, Winfried: Unternehmen 7. Eine Rettungsaktion, Frankfurt am Main, 1993

INDEX

A
Adam, Wilhelm 223, 229
Adenauer, Konrad 264, 327
Aldinger 89
Almassy (conte maghiar) 368
Amé 377
Angermund, Walter 286
Armbruster, Wilfried 47
Arnim, Hans-Jürgen von 61
Auchinleck, Claude 20, 45, 51

B
Baier, Erich 289, 296, 318
Baumbach, Werner 314
Baur (căpitan de aviație) 150
Bayerlein, Fritz 21, 45, 60
Bechler 225
Beck, Ludwig 7, 8, 116, 126, 135, 167-172, 195, 209, 213, 258, 343-345, 374
Beethoven, Ludwig van 273
Behr, Winrich 192, 223, 252
Beinhorn, Elly 315
Below, Nikolaus von 31, 96
Beria, Lavrenti 262
Berndt, Alfred–Ingemar 49, 56, 85
Best, Werner 322, 336, 364
Bethge, Eberhard 324
Beutel, Heinz 223, 264
Blériot, Louis 277
Bleyle, Inge 309, 315-319
Blomberg, Dorle 118
Blomberg, Werner von 96, 104, 109-127, 167-169, 233, 334, 339, 342, 343
Blücher, Gebhard 56
Blumacher, Heinz 59
Blumentritt, Günther 176, 200
Blumröder, Hans-Adolf von 155, 180, 209
Bock, Fedor von 217, 218, 242
Böhm-Tettelbach, Karl 95, 118, 152
Bonhoeffer, Dietrich 376
Boog, Horst 319
Bormann, Martin 9, 20, 78
Brauchitsch, Walther von 84, 109, 123, 125, 129-133, 139, 171-175, 235, 342, 355
Braun, Eva 150
Bredow (general) 113, 168
Breker, Arno 23
Bridgemen, Franz 218
Brocke, Wolfgang 95
Buchner, Fritz 95
Bürkner 352
Buschenhagen, Erich 259, 260

C
Canaris, Brigitte 338
Canaris, Erika 335, 353
Canaris, Wilhelm 8, 16-18, 124-129, 135, 138, 141, 321-381
Chamberlain, Arthur Neville 345, 346
Choltitz, Dietrich von 208
Churchill, Winston 13, 20, 22, 51, 175, 218, 310
Ciuikov (general) 244
Clausewitz, Carl von 175, 253, 351
Clausius 250
Cramer (general) 62

D
Dasch, Georg 369
De L'Isle (lord) 218
Deick, Christian 18
Dietl (general) 131
Dietrich, Otto 198
Dietrich, Sepp 74
Dietrich, Torsten 18
Doerr, Hans 223
Dohnanyi, Christine von 323
Dohnanyi, Hans von 17, 326, 327, 345, 353, 356, 360, 364, 365, 370-376, 379, 381
Dölling 225
Dönitz, Karl 150, 151, 217, 322
Donovan 372
Dreykluft, Friederike 18
Dudley (lord) 218
Dulles, Allan 326

E
Eichmann, Karl Adolf 371
Eilers, Erna 224
Einsiedel (contesa) 288
Eisenhower, Dwight David 53, 61, 68
Elena (mama regelui României) 237
Engel, Gerhard 176, 228, 366

F
Fanck, Arnold 290, 292
Fellgiebel, Erich 147, 196, 258
Fest, Joachim 347
Finck, Eberhard 184, 185
Fließ, Dorothee 370
Focke, Heinrich 285
Fokker, Anthony 279
Fonck, René 281
Franco, Francisco 338, 339, 360-362
Franz Ferdinand 278
Franz, Ernst 71
Freisler, Roland 147
Fritsch, Werner von 114, 120, 123, 167, 169, 170, 213, 217, 343, 343, 347, 348
Funck, baron, von (general) 38
Furtwängler, Franz Josef 353, 371

Furtwängler, Wilhelm 339
Fusshöler, Otto 289

G
Gablenz, Carl August von 317, 319
Gagern (amiral) 333
Galland, Adolf 271
Gehlen, Reinhard 326, 367
Georgadse 259
Gersdorff, Rudolf-Christoph 204
Geuchtinger 68
Geyr, von Schweppenburg, Leo 66, 73
Gilbert, Gustave 99
Gisevius, Hans Bernd 71, 323, 350, 376
Glanz, Meinhard 22, 42
Gneisenau, August Wilhelm Anton 56
Goebbels, Joseph 23, 24, 48, 50, 56, 85, 96, 149, 155, 202, 205, 211-215, 222, 238, 298, 364
Goerdeler, Carl 126, 207, 343-346, 374
Göring, Emmy 119
Göring, Hermann 15, 16, 64, 84, 99, 116-122, 133, 147, 152, 182, 189, 202, 205, 211-214, 251-261, 270-276, 283, 291-320, 339
Graf, Rudolf 155, 178
Greim, Robert Ritter von 284
Groscurth 343, 356
Gruhn, Erna 118, 119
Guderian, Heinz 34, 49, 79, 83, 84, 96, 200, 232
Gültner, Rudolf 18
Gunzert, Ulrich 186, 187
Guttenberg, Karl Ludwig von 375
Guynemer, Georges 280, 281

H
Haenichen, Hilda 94
Halder, Franz 155, 170, 173, 177, 235, 238, 265, 345
Hammerstein, Christian von 271, 315
Hanke, Karl 49
Hartmann (general) 227
Hasse, O.E. 327
Hassell, Ulrich von 128, 130, 137, 140, 323, 376
Heim, Ferdinand 231, 242
Heinkel, Ernst 296, 298, 300-302, 309-313
Heinz 343, 345
Helldorf, Wolf-Heinrich von 119, 120, 345
Henderson, Clifford 296
Herzner 349, 350
Heß, Rudolf 118
Heusinger, Adolf 156
Heydecker, Joe 261
Heydrich, Lina 336

Heydrich, Reinhard 17, 321, 322, 334-340, 347, 351, 353, 359, 360, 366
Hillgruber, Andreas 154
Himmler, Heinrich 147, 182, 205, 211-214, 322, 336, 340, 341, 362, 366-377
Hindenburg, Paul von 56, 107, 163, 166, 169, 213, 301
Hofacker, Cäsar von 75, 84, 85
Höhne, Heinz 225, 327
Holke (subofițer) 76
Holz, Karl 49
Homann 225
Hoßbach 342
Hoth 36, 190-192, 251
Höttl, Wilhelm 324, 354
Humbert, Philip 223
Humboldt, Hubertus von 94, 150, 201
Huntziger (general) 133
Huppenkothen, Walter 322, 378, 380, 381

I
Illing, Eloys 292
Ishoven, Armand von 18

J
Jodl, Alfred 63, 69, 85, 93, 96, 116, 123-126, 131, 132, 139, 140, 143, 146, 149, 151, 259, 261, 322, 360, 375, 378
Jordan, Paul 224

K
Kaltenbrunner 79, 378, 380
Kapp, Wolfgang 333
Keitel, Carl 101, 102
Keitel, Dorothee, născ. Von Blomberg 118, 119
Keitel, Karl-Heinz 104
Keitel, Lisa născ. Fontaine 103, 104, 108, 121, 127
Keitel, Paul 101
Keitel, Wilhelm 10-12, 22, 62, 63, 73, 84, 85, 88, 93-152, 165, 170, 182, 217, 259, 261, 348, 352, 358, 363, 365, 371, 376, 378
Kempner, Robert M. 98, 99
Kesselring, Albert 83, 304
Kessler 225
Kielmansegg, Johann Adolf 94, 141, 156, 180, 200, 203
Kirchheim (general) 79, 83, 84
Kisler, Christine 18
Klatt (spion) 367
Kleist, Ewald von 94, 372
Kluge, Günther von 74, 75, 79, 146, 154, 201, 203-207, 210
Köhler, Henry 18
Koppenberg, Heinrich 307-309
Korfes 225
Körner, Paul 303, 318, 319
Köstring 377
Krebs, Hans-Georg 156, 199
Krichbaum, Wilhelm 353

L
Lahousen, Erwin 323, 357, 364-373
Laternser, Hans 206, 261
Leeb, Wilhelm, Ritter von 179
Lenin, Vladimir Ilici 110
Lenski (general-maior), 225
Leopold al III-lea 234
Lewinski 162
Ley, Robert 149
Liddell-Hart, Basil 158
Liebknecht, Karl 332
Liedig, Franz 345
Lilienthal, Otto 276
Lindbergh, Charles 271, 290
Lindemann, Georg 94, 154, 332, 333
List (feldmareşal) 29
Loerzer, Bruno 310, 314
Loesch, Jutta Sibylle von 164
Ludendorff, Erich 105, 106, 110, 155
Lunding, Hans 325, 379, 381
Luxemburg, Rosa 331, 332

M
Mackensen, August von 216
Mahnke (general) 302
Maisel (general) 87-90
Malinovski, Rodion 155, 158
Manstein, Erich von 8, 12, 13, 38, 49, 70, 80, 144, 153-222, 235, 251, 368
Manstein, Gero Erich Sylvester von 187
Manstein, Gisela von 170-172, 181
Manstein, Hedwig von 162
Manstein, Rüdiger von 185, 216
Maron, Karl 225
Matern, Hermann 225
May, Karl 132, 175, 338
Mednikov, Anatoli 151
Meise (general) 65
Mende, Erich 224
Menzies 372
Messerschmitt, Willy 300, 316, 317
Meyer (locotenent-colonel) 67
Meyer, Winfried 18
Milch, Erhard 15, 270-272, 292, 303-320
Moltke, Helmut James von 56, 170, 240, 353, 365, 372
Montgomery, Bernard Law 13, 51-53, 61, 69, 76, 217, 218
Müller (şef Gestapo) 365, 374, 379
Müller, Josef 357, 359, 375, 376
Müller, Vincenz 225
Müllner, Jörg 18

Mussolini, Benito 37, 47, 238, 338, 349

N
Neame (general britanic) 41
Nebe, Arthur 345
Neitzel, Sönke 18
Nelte, Otto 98, 99
Nolte (colonel) 70
Noske, Gustav 327, 332, 333

O
Ohlendorf, Otto 184
Osten Dinnies van der 218
Oster, Hans 17, 18, 341, 343-346, 350, 353-360, 365, 371-381

P
Pabst, Waldemar 332
Paget, Reginald T. 218
Patzig, Conrad 334, 335, 340
Paulus, Elena Constance 236, 239, 252, 258, 261, 267
Paulus, Ernst Alexander 235, 259
Paulus, Friedrich Wilhelm Ernst 8, 13, 14, 44, 55, 189, 190-192, 221, 222-267, 355
Paulus, Olga 258
Pavlov 259
Pendele (colonel) 319
Picker, Henry 182, 183
Piekenbrock (colonel) 337
Ploch 314, 317
Pohl, Heinz 285
Pohl, Wilhelm 282
Popitz, Johannes 207
Protze, Richard 343

R
Raubal, Geli 120
Reichelm, Günter 181
Reichenau, Walter von 183
Reinecke (general) 130
Reşin, Leonid 224
Reuth, Ralf Georg 18
Rhode 257
Ribbentrop, Joachim von 135, 152, 361, 363
Richthofen, Lothar von 283
Richthofen, Manfred von 276, 282, 283, 294
Richthofen, Wolfram von 202, 244, 251
Rickenbacker, Eddie 300
Riefenstahl, Leni 290
Ringelnatz, Joachim 285
Roeder, Manfred 375-377
Rohleder, Joachim 359
Röhm, Ernst 30, 113, 167, 341
Rommel, Erwin (Jr.) 8-10, 19-21, 24-92, 144, 190, 203, 204, 210, 216, 238, 242
Rommel, Erwin (Sr.) 25
Rommel, Lucie 21, 22, 32, 33, 40, 60, 80, 81, 87-92

Rommel, Manfred 20, 22, 58, 81, 87-89, 92
Rosetti-Solescu (familia) 236
Roske (general-maior) 255, 256
Rossel, Heike 18
Rudenko (procurorul-şef din partea URSS la procesul de la Nürnberg) 259, 260
Rundstedt, Gerd von 21, 63, 66, 69, 72, 73, 80, 87, 90, 173, 178, 205, 213
Rust (ministrul educației în timpul regimului nazist) 299

S
Salah (maior) 129
Salmuth, Hans von 66-68
Salterberg, Kurt 95, 146
Sas, Gijsbertus 357
Scharnhorst, Gerhard Johann David von 240
Schellenberg, Walter 336, 354, 378
Schirach, Baldur von 20, 31
Schläfer, Silke 18
Schleicher, Kurt von 113, 163, 168
Schmidhuber, Wilhelm 373, 374
Schmidt, Arthur 227, 229, 245, 248
Schmückle, Gerd 42
Schmundt, Rudolf 87, 176, 212-214
Schneeberger, Hans 291
Schneerson 352
Schnittke, Kurt 318
Schobert, Ritter von 180
Schörner, Ferdinand 27
Schramm, Percy Ernst 212
Schuschnigg, Kurt von 124, 151
Seekt, Hans von 237
Seidel (general de aviație) 272
Seiler, Fritz 317
Seydlitz-Kurzbach, Walther von 154, 213, 249, 250, 262
Sonderegger 374, 376
Sonnemann, Emmy 119
Speer, Albert 95, 143, 149, 154
Speidel, Hans 69, 70, 74, 77, 82-85
Sperrle (general) 124
Spitzy, Reinhard 324, 344, 375
Sponeck 181, 182
Squire, Charles 59
Stahlberg, Alexander 185, 189, 194, 202-204, 212, 215, 216
Stalin, Iosif 12, 14, 75, 109, 135, 151, 181, 198, 224, 244, 246, 247, 258, 259, 261, 262, 349, 363, 364, 375
Stauffenberg, Claus Schenk, conte 8, 75, 145, 154, 193

Stoph, Willi 225
Streich (general) 39
Strölin, Karl 81, 82
Stülpnagel, Carl-Heinrich 75, 77
Szymanski (ataşat militar polonez) 81, 82

Ş
Şumilov 254-256

T
Tanson, Lion 99
Thoma, Ritter von (general) 61
Thomas (general) 128
Thorbeck, Otto 380
Tirpitz, Alfred von 327, 328
Tresckow, Henning von 70, 176, 202, 209, 372
Tschersich 317

U
Udet, Adolf 276
Udet, Ernst 8, 14-16, 269, 270, 273-320
Udet, Paula 274
Ulbricht, Walter 262-264

V
Vansittart (lord) 344
Vinokur 229
Vogel, Kurt 332
Vuillemin, Joseph 306, 307

W
Wagner, Otto 323, 334
Wagner, Richard 87, 339
Walter, Douglas 51, 52
Warlimont (general) 140
Warning, Elmar 74
Warsitz 312
Wavell (general britanic) 41
Weizsäcker, Ernst von 343, 346, 363
Wenck 150
Werner, Theodor 21
Wessel, Horst 291
Westphal, Siegfried 60
Wevers (general) 304
Wilhelm al II-lea 128
Wilhelm 163
Wimmer (general) 304
Witzleben, Erwin von 258, 345, 346, 357
Wladimir 163
Wolfram (maior) 72
Wright (fraţii) 277
Wulf, Georg 285
Vîşinski, Andrei 262

Z
Zeitzler, Kurt 44, 191, 194, 202
Zimmermann, Karl 42
Zink, Lo 287
Zuckmayer, Carl 15, 16, 271, 275, 281, 293, 300, 319

bestseller

„Feldmareșalii prusaci nu se revoltă!“ De la acest crez au pornit ofițerii de rang înalt prinși între obediență și opoziția față de un comandant suprem din ce în ce mai paranoic. Erwin Rommel, Wilhelm Keitel, Erich von Manstein, Friedrich Paulus, Ernst Udet și Wilhelm Canaris: șase destine reprezentative pentru o armată care – în ciuda scepticismului față de ideologia nazistă și a disprețului față de „caporalul“ Hitler – s-a derobat de orice răspundere, invocând obligația de a executa ordinele primite.
Măcinată de sentimentul vinovăției, Germania post-belică a încercat să scape de povara culpabilității dând naștere unei legende conform căreia armata era „curată“ și nu avea nici o legătură cu masacrele naziștilor. Ce i-a făcut pe acești ofițeri să se pună în slujba unui regim criminal? Ce au știut ei despre atrocități? Cât de implicați au fost? Până unde au mers în executarea ordinelor primite?

Guido Knopp și colaboratorii săi realizează portretele a șase dintre reprezentanții elitei militare germane care, deși nu au aderat la ideile național-socialismului, au fost instrumente ale lui Hitler în războiul său nimicitor.

LITERA®

Recomandat de REALITATEA.NET

Află mai mult pe:
www.litera.ro
ISBN 978-606-600-590-6
9 786066 005906